

**T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
2015-YL-003**

**YAPISAL VE İŞLEVSEL AÇIDAN TÜRKİYE'DE
ÜNİVERSİTE ETİK KURULLARI**

**Hazırlayan
Beril ALEV**

**Tez Danışmanı
Doç. Dr. Fatma Neval GENÇ**

AYDIN-2015

T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
AYDIN

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı öğrencisi Beril ALEV tarafından hazırlanan Yapısal ve İşlevsel Açından Türkiye’de Üniversite Etik Kurulları başlıklı tez, 05.01.2015 tarihinde yapılan savunma sonucunda aşağıda isimleri bulunan jüri üyelerince kabul edilmiştir.

	Unvanı, Adı Soyadı	Kurumu	İmzası
Başkan :	.....	.....	.....
Üye :	.....	.....	.....
Üye :	.....	.....	.....

Jüri üyeleri tarafından kabul edilen bu Yüksek Lisans tezi, Enstitü Yönetim Kurulunun .....Sayılı kararıyla ..... tarihinde onaylanmıştır.

Enstitü Müdürü

T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
AYDIN

Bu tezde sunulan tüm bilgi ve sonuçların, bilimsel yöntemlerle yürütülen gerçek deney ve gözlemler çerçevesinde tarafımdan elde edildiğini, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce, sonuç ve bilgilere bilimsel etik kuralların gereği olarak eksiksiz şekilde uygun atıf yaptığımı ve kaynak göstererek belirttiğimi beyan ederim.

...../...../2015

İmza

Beril ALEV

ÖZET
YAPISAL VE İŞLEVSEL AÇIDAN
TÜRKİYE’DE ÜNİVERSİTE ETİK KURULLARI

Beril ALEV

Yüksek Lisans Tezi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı
Tez Danışmanı: Doç. Dr. Fatma Neval GENÇ
2015, 222 sayfa

Etik, etik ilke ve davranışlar, etik yönetim, etik ihlaller, etik kurul ve komisyonlar ve buna benzer ifadeler günümüzde sıklıkla duyduğumuz ve yaşamın ayrılmaz bir parçası haline gelen kavramlardır. Etik davranış ilkeleri ile varılmak veya elde edilmek istenen temel amaç, devlette ve toplumda yolsuzluğu ve genel olarak yozlaşmayı önlemek ve dürüstlüğü hakim kılmak, şeffaf, adil, hesap verebilir bir toplum yaratmaktır. Bu bakımdan etik düşünmek, eylemlerde bulunurken etik ilke ve kurallar doğrultusunda karar verebilmek, son derece önemlidir. Üniversiteler eğitimlerle, bilimsel çalışmalarla ve uygulamalı alanlarda sunulan hizmetlerle toplumsal bir işlev görürler. Bu işlevlerin tümünde de etik son derece önemlidir. Önemli bir kamu hizmeti veren, aktif bilim yuvası olarak adlandırılan ve paydaşlarının çeşitliliği ile her anlamda etik davranışların önemli olduğu üniversitelerde etik kurul/komisyon vb oluşumlar mutlaka olmazsa olmazlar arasındadır. Bu gereklilikten hareketle, tezde Türkiye’de yer alan üniversitelerdeki üniversite etik kurullarının yapısal ve işlevsel durumlarının tespitine yönelik olarak, literatür taramaları, internet adresleri üzerinden yapılan araştırmalar, alan araştırması, ve mülakat yöntemleri kullanılarak, bir sonuca varılmış ve önerilerde bulunulmuştur.

ANAHTAR SÖZCÜKLER: Etik, Kamu Yönetiminde Etik, Üniversitede Etik, Etik İlke ve Davranışlar

ABSTRACT

**STRUCTURAL AND FUNCTIONAL ASPECTS OF UNIVERSITY
ETHICS COMMITTEES IN TURKEY**

Beril ALEV

Master's Degree Thesis on Political Science and Public Administration
Department

Thesis Advisor: Assoc. Prof. Fatma Neval GENÇ

Ethic, ethic principles and behaviors, ethic management, ethic violations, ethic committees and councils and similar kind of terms are become a part of our everyday life. The main aim of principles of ethical behavior is to prevent corruption and general degeneration in state and society, and to create an honest, transparent, fair, and accountable society. In this respect, regarding ethic principles and thinking ethically in decision making process are very important. Universities has a social function due to their services in scientific works and applied sciences. Ethics is crucially important in all these functions. Ethic committees/commissions are must have of universities because they are called 'home of active science' and they have individuals coming from different part of society and therefore ethic behaviors are important in any case. Regarding these ideas, evaluation of the structural and functional condition of ethics is searched. These formations should be constructed in a good way of administrative mentality at state universities and private universities. Literature search, searches done by internet, field study, and interview techniques were used as a method, and the conclusion was made, then suggestions were given.

KEYWORDS: Ethics, Ethics in Public Administration, Ethics in Universities, Ethics Principles and Behaviors

ÖNSÖZ

Günümüzde değişen yeni yönetim anlayışında “yönetişim” kavramı çerçevesinde demokrasi, insan hakları, şeffaf yönetim, saydamlık, hesap verebilirlik, erişilebilirlik gibi kavramlar etik çatısı altında önem kazanmaktadır.

Üniversiteler, eğitimlerle, bilimsel çalışmalarla ve uygulamalı alanlarda doğrudan sunulan hizmetlerle toplumsal işlev görürler. Bu işlevlerin tümünde de “etik” son derece önemli bir kavramdır. Çağdaş eğitim ve öğrenim kurumları olan üniversitelerde etik ilke ve davranışlar etik normlar gün geçtikçe daha çok sözü edilen, tanımlanmasına ihtiyaç duyulan kavramlar arasında yerini almıştır. Bu bağlamda, tezde Türkiye’de devlet ve vakıf üniversitelerinde yer alan Üniversite Etik Kurullarının yapısal ve işlevsel açıdan durumlarının tespitine yönelik bir araştırma yapılması amaçlanmıştır.

Tez çalışmam boyunca yardımlarını ve desteğini esirgemeyen çok değerli hocam ve danışmanım Sayın Doç. Dr. Fatma Neval Genç’e, Adnan Menderes Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü hocalarıma, eşime ve oğluma en içten teşekkürlerimi sunarım.

Ocak 2015

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY SAYFASI	iii
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİM SAYFASI	v
ÖZET	vii
ABSTRACT	ix
ÖNSÖZ	xi
SİMGELER DİZİNİ.....	xvii
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xix
TABLolar DİZİNİ	xxi
EKLER DİZİNİ.....	xxvii
GİRİŞ	1
1. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE.....	15
1.1. Etik ve İlgili Kavramlar	15
1.1.1 .Etik, Ahlak ve Hukuk İlişkisi.....	19
1.1.2. Etik ve Kurum Kültürü.....	25
1.1.3. Yönetmel Etik.....	28
1.1.4. Mesleki Etik	30
1.1.5. Kamu Hizmeti ve Kamusal Etik	31
1.1.6. Bilim Etiği.....	36
1.1.7. Yayın Etiği	40
1.1.8. Akademik Etik	43
1.2. Etik Türleri.....	46
1.3. Etiğin Amaç ve Hedefleri.....	49
1.4. Etik Sistemleri.....	51
1.5. Etik Teorileri	54
1.5.1. Teleolojik Yaklaşım	55

1.5.2. Deontolojik Yaklaşım.....	56
1.5.3. Erdem Etiği.....	57
1.6. Etik Kodlar	58
2. ÜNİVERSİTE VE ÜNİVERSİTE ETİK KURULLARI.....	62
2.1. Üniversite Kavramı	62
2.1.1. Türkiye’de Üniversitelerin Gelişimi ve Yapısı.....	66
2.1.2. Üniversitenin Paydaşları ve Üniversitede Etik	72
2.2. Etik Kurullar	75
2.2.1. Farklı Ülkelerin Etik Kurullarından Örnekler	77
2.3. Türk Kamu Yönetiminde Etik Yapılanma.....	78
2.3.1. Türkiye’de Üniversitelerde Etik Kurul Yapılanmaları	83
2.3.2. Üniversitelerdeki Etik Yapılanmayı Destekleyen Temel Kurumlar	86
2.4. Üniversitelerde Etik Davranışlar ve İhlaller	92
3. TÜRKİYE’DE ÜNİVERSİTE ETİK KURULLARI ÜZERİNE BİR İNCELEME	101
3.1. Etik Kurullarda Kurumsal ve Yasal Yapılanma	104
3.2. Uzmanlık Etik Kurulları	110
3.3. Etik Kurul Yönergeleri	112
3.4. Etik Kurul Üyeliği	116
3.5. Üniversitelerde Etik İlgili Diğer Yapılanmalar ve Faaliyetler.....	123
4. ARAŞTIRMA BULGULARI.....	129
4.1. Tanımlayıcı İstatistikler	129
4.2. Güvenilirlik ve Geçerlilik.....	161
4.3. Boyutların Karşılaştırılması.....	166
4.3.1. Cinsiyet ve Boyutların Karşılaştırılması.....	166
4.3.2. Yaş ve Boyutların Karşılaştırılması.....	167
4.3.3. Unvan ve Boyutların Karşılaştırılması	169

4.3.4. Kuruldaki Görev ve Boyutların Karşılaştırılması	170
4.3.5. Üniversitedeki Hizmet Yılı ve Boyutların Karşılaştırılması	171
4.3.6. Üniversite Etik Kurul Yıl Süresi ve Boyutların Karşılaştırılması	172
4.3.7. Üniversite Etik Kurulunda Çalışma Süresi ve Boyutların Karşılaştırılması.....	174
4.3.8. Değerlendirilen Dosya Sayısı ve Boyutların Karşılaştırılması.....	175
4.3.9. Toplanma Sıklığı ve Boyutların Karşılaştırılması.....	176
4.4. Boyutlar Arasındaki İlişkinin Araştırılması	178
4.4.1. Korelasyon Analizi.....	178
4.4.2. Boyutlar Arasındaki İlişkinin Modellenmesi	179
TARTIŞMA VE SONUÇ	181
KAYNAKLAR	187
EKLER.....	197
ÖZGEÇMİŞ	222

SİMGELER DİZİNİ

AB:	Avrupa Birliği
ABD:	Amerika Birleşik Devletleri
ADIEK:	Akademik Dış İlişkiler Etik Kurulu
AYA:	Avrupa Yükseköğretim Alanı
AYEK :	Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu
BM:	Birleşmiş Milletler
BTYK :	Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu
DPB:	Devlet Personel Başkanlığı
DPT:	Devlet Planlama Teşkilatı
DMK:	Devlet Memurları Kanunu
EUA:	Avrupa Üniversiteler Birliği
GRECO:	Yolsuzluğa Karşı Devletler Grubu
KGEK :	Kamu Görevlileri Etik Kurulu
MEB:	Milli Eğitim Bakanlığı
ODTÜ:	Orta Doğu Teknik Üniversitesi
OECD:	Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
TEDMER:	Türkiye Etik Değerler Merkezi
TESEV:	Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etütler Vakfı
TEPAV:	Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı
TI:	Uluslararası Saydamlık Örgütü
TÜBA:	Türkiye Bilimler Akademisi
TÜBİTAK:	Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
TÜSİAD:	Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği
UNESCO:	Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
ÜAK:	Üniversitelerarası Kurul

WUS: Dünya Üniversiteler Birliği

YÖK: Yükseköğretim Kurulu

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1.1. Etik ve Hukuk İlişkisi	24
Şekil 2.1. Türkiye’de Yükseköğretim Sisteminde Kurumsal Yapılanma Sistemi Teşkilatlanması	68
Şekil 2.2. Üniversite Paydaşları ve Etik.....	73

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1.1. Olumlu ve Olumsuz Davranışlar	24
Tablo 1.2. Etik Sistemleri.....	54
Tablo 3.1. Türkiye’de Devlet ve Vakıf Üniversitelerinin Dağılımı	102
Tablo 3.2. Etik Kurullarda Kurumsal ve Yasal Yapılanma	106
Tablo 3.3. Üniversite Etik Kurullarının İnternet Adreslerindeki Erişim Alanı	107
Tablo 3.4 Uzmanlık Etik Kurulları	110
Tablo 3.5. Tıp/Veterinerlik Alanlarına Göre Etik Kurullar	111
Tablo 3.6. Türkiye’deki Üniversite Etik Kurul İsimleri.....	113
Tablo 3.7. Üniversite Etik Kurul Yönergelerinde Tanımlı Üyelik Yapısı	117
Tablo 3.8. Üniversitelerde Yapılanan Öğrenci Etik Kulüpleri/Toplulukları.....	125
Tablo 4.1. Katılımcıların Demografik Özellikleri.....	129
Tablo 4.2. Kurul Başkan ve Üyelerinin Görev Süreleri	131
Tablo 4.3. Etik Kurulun Toplanma Sıklığı.....	131
Tablo 4.4. Kurulda Bir Yılda Değerlendirilen Ortalama Dosya Sayısı.....	132
Tablo 4.5. Mevcut Kurulun Ağırlıklı Olarak İncelediği/İlgilendiği Araştırmaların Türü	132
Tablo 4.6. Etik İhlal Şikayetleri/Etik Uygunluk Taleplerinde İlk Başvurulan Birim	133
Tablo 4.7. Etik İhlal Kararları/Etik Uygunluk Olurlarında Son Karar Mercii	134
Tablo 4.8. Üniversite Etik Kurulunda Başkan ve Üye Görevlendirmelerini Yapması Gereken Birim (Katılımcılara Göre)	134
Tablo 4.9. Üniversite Etik Kurul Üyeliklerinde En Önemli Kriterler (Katılımcılara Göre)	135
Tablo 4.10. Araştırma Projeleri ile ilgili İnceleme Yapmak/Rapor Vermek (Tanımlı Görevler Nelerdir?)	135
Tablo 4.11. Akademik Etik/Bilim Etiğine İlişkin Etiğe Aykırı Durumları İncelemek (Tanımlı Görevler Nelerdir?).....	136

Tablo 4.12. Birimler Arasında Yaşanan Etik Sorun/İkilem Durumlarında Başvuru Halinde Etik Danışmanlık Yapmak (Tanımlı Görevler Nelerdir?).....	136
Tablo 4.13 Üniversite Bünyesinde Temel Alınacak Etik İlke ve Politikalar Geliştirmek (Tanımlı Görevler Nelerdir?).....	137
Tablo 4.14. Üniversitede Etik Kültürün Yaygınlaşması ve Etik Duyarlılık Kazanılmasına Yönelik Eğitimler/Etkinlikler Düzenlemek (Tanımlı Görevler Nelerdir?).....	137
Tablo 4.15. Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine İlişkin Sorunlarda Değerlendirmelerde Bulunmak (Tanımlı Görevler Nelerdir?)	138
Tablo 4.16. Bilim, Yayın, Eğitim-Öğretim ve Hizmet Faaliyetlerinde Ortaya Çıkan Etik Sorunlarda Değerlendirmede Bulunmak, Görüş Bildirmek (Tanımlı Görevler Nelerdir?).....	138
Tablo 4.17. Üniversite Bünyesinde Kurulmuş Bulunan Uzman Etik Kurullar Arasında Eşgüdümü Sağlamak, Bu Kurulların Çözümleyemediği Konularda Hakemlik Yapmak (Tanımlı Görevler Nelerdir?).....	139
Tablo 4.18. Araştırma Projeleri İle İlgili İnceleme Yapmak/Rapor Vermek (Katılımcılara Göre Tanımlı Görevler Ne Olmalıdır?)	139
Tablo 4.19. Akademik Etik/Bilim Etiğine İlişkin Etiğe Aykırı Durumları İncelemek (Katılımcılara Göre Tanımlı Görevler Ne Olmalıdır?)	140
Tablo 4.20. Birimler Arasında Yaşanan Etik Sorun/İkilem Durumlarında Başvuru Halinde Etik Danışmanlık Yapmak (Katılımcılara Göre Tanımlı Görevler Ne Olmalıdır?).....	140
Tablo 4.21. Üniversite Bünyesinde Temel Alınacak Etik İlke ve Politikalar Geliştirmek (Katılımcılara Göre Tanımlı Görevler Ne Olmalıdır?).....	141
Tablo 4.22. Üniversitede Etik Kültürün Yaygınlaşması ve Etik Duyarlılık Kazanılmasına Yönelik Eğitimler/Etkinlikler Düzenlemek (Katılımcılara Göre Tanımlı Görevler Ne Olmalıdır?)	141
Tablo 4.23. Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine İlişkin Sorunlarda Değerlendirmelerde Bulunmak (Katılımcılara Göre Tanımlı Görevler Ne Olmalıdır?).....	142

Tablo 4.24. Bilim, Yayın, Eğitim-Öğretim ve Hizmet Faaliyetlerinde Ortaya Çıkan Etik Sorunlarda Değerlendirmede Bulunmak, Görüş Bildirmek (Katılımcılara Göre Tanımlı Görevler Ne Olmalıdır?)	142
Tablo 4.25. Üniversite Bünyesinde Kurulmuş Bulunan Uzman Etik Kurullar Arasında Eşgüdümü Sağlamak, Bu Kurulların Çözümleyemediği Konularda Hakemlik Yapmak (Katılımcılara Göre Tanımlı Görevler Ne Olmalıdır?)	143
Tablo 4.26. Var Olan Etik Kurul Yönergeleri Yeterlidir (Katılımcılara Göre Tanımlı Görevler Ne Olmalıdır?).....	143
Tablo 4.27. Mevzuatın Yetersizliği.....	144
Tablo 4.28. Yetki Görev ve Sorumlulukların Belirsizliği	144
Tablo 4.29. Çalışma Usullerinin Net Belirlenmemiş Olması.....	144
Tablo 4.30. Uygun Çalışma Olanaklarının Sunulmaması.....	145
Tablo 4.31. Yetişmiş Personel Eksikliği	145
Tablo 4.32. Mali Kaynakların Yetersizliği.....	146
Tablo 4.33. Üst Yönetimin Gerekli/Yeterli Desteği Vermemesi	146
Tablo 4.34. Kurumsal Kimliğinin Yerleşmemiş Olması.....	146
Tablo 4.35. Yaptırım Gücünün Yeterli Olmaması.....	147
Tablo 4.36. Kurulların Üst Yönetime Bağlı Olmaları.....	147
Tablo 4.37. Kurulların Karar Almada Üst Yönetimden Bağımsız Olmamaları... ..	148
Tablo 4.38. Ayrı Bir Sekreteryanın Olmaması	148
Tablo 4.39. Herhangi Bir Sorun Yoktur.....	148
Tablo 4.40. Hizmet Yılı	149
Tablo 4.41. Tecrübe	149
Tablo 4.42. Uzmanlık Alanı.....	150
Tablo 4.43. Etik Davranış İlkelerine Uygunluk	150
Tablo 4.44. Akademik Personel Olması	150
Tablo 4.45. Hukuk Alanından En Az 1 Öğretim Üyesi	151

Tablo 4.46. Cinsiyet	151
Tablo 4.47. Farklı Birimlerden Eşit Dağılım.....	152
Tablo 4.48. Akademik/İdari Personel Olması	152
Tablo 4.49. Üniversite Etik Kurul Üyeleri Arasında Üniversite Dışından Öğretim Üyeleri ve/veya Bağımsız Değerlendiriciler de Yer Almalıdır	153
Tablo 4.50. Kurula Öğrencileri Kapsayan Bir Etik İhlal Sorunu Geldiğinde Değerlendiriciler Arasında Öğrenci Temsilcileri ve/veya Öğrenci Konseyi Başkanı da Yer Almalıdır	153
Tablo 4.51. Kurulda İdari Personel İle İlgili Etik İhlal Durumlarında Değerlendiriciler Arasında İlgili Kişi/Kişilerin Fakülte Sekreterleri ve/veya Genel Sekreter de Yer Almalıdır.....	154
Tablo 4.52. Etik İhlal Kararları Üniversitenin İnternet Sitesinde Yayınlanmalıdır	154
Tablo 4.53. Her Üniversite Kendi Davranış ve Etik Kodlarını/Kurallarını Oluşturmalıdır.....	155
Tablo 4.54. Üniversitelerde Öğrenci Etik Kurul/Kulüp Oluşumları Desteklenmelidir.....	155
Tablo 4.55. Etik Üst Kurul Çatısı Altında Alt Etik Kurul/Komisyonlar Oluşturulmalıdır.....	156
Tablo 4.56. Kurul Üyeleri Üniversitede Etik Eğitimleri Vermelidir.....	156
Tablo 4.57. Kurul Üyelerine Ödeme Yapılmalıdır.....	156
Tablo 4.58. Üniversiteler Kamu Görevlileri Etik Kurulu Kapsamı İçinde Yer Almalıdır.....	157
Tablo 4.59. Üniversite Etik Kurulları Kamu Görevlileri Etik Kurulu ile İşbirliği Yapmalıdır	157
Tablo 4.60. Kurul Üst Yönetimden Bağımsız Olarak Değerlendirmede Bulunmalıdır	158
Tablo 4.61. Üyesi Olduğum Kurulun Çalışmalarını Yeterli Bulmaktayım.....	158
Tablo 4.62. Etik Eğitimleri Verilmelidir	158

Tablo 4.63. Etik Haftasında, Diğer Dönemlerde Seminer, Konferans, Panel Düzenlenmelidir	159
Tablo 4.64. Etik İlke ve Davranışlarla İlgili İç Genelgeler Çıkarılmalıdır	159
Tablo 4.65. Her Birimde Alt Etik Komisyonlar Oluşturulmalıdır	160
Tablo 4.66. Sürekli Eğitim Merkezlerinde Düzenli Olarak Etik Eğitimi Verilmelidir	160
Tablo 4.67. Etik Danışmanlık Hizmeti Verilmelidir.....	160
Tablo 4.68. Temel Bileşenler Matrisi-1	162
Tablo 4.69. Temel Bileşenler Matrisi-2	163
Tablo 4.70. Temel Bileşenler Matrisi-3	164
Tablo 4.71. Temel Bileşenler Matrisi-4	164
Tablo 4.72. Temel Bileşenler Matrisi-5	165
Tablo 4.73. Temel Bileşenler Matrisi-6	166
Tablo 4.74. Cinsiyet ve Boyutlar	167
Tablo 4.75. Yaş ve Boyutlar	168
Tablo 4.76. Unvan ve Boyutlar	169
Tablo 4.77. Görev ve Boyutlar.....	170
Tablo 4.78. Üniversitedeki Hizmet Yılı ve Boyutlar	171
Tablo 4.79. Üniversite Etik Kurul Yıl Süresi ve Boyutlar	173
Tablo 4.80. Üniversite Etik Kurulunda Çalışma Süresi ve Boyutlar	174
Tablo 4.81. Değerlendirilen Dosya ve Boyutlar	175
Tablo 4.82. Toplanma Sıklığı ve Boyutlar.....	177
Tablo 4.83. Boyutlar Arasındaki İlişki Matrisi	178
Tablo 4.84. Boyutlar Arasındaki İlişkinin Modellenmesi.....	180

EKLER DİZİNİ

EK 1. YÖK Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi.....	197
EK 2. Yükseköğretim Kurumları Etik Davranış İlkeleri.....	205
EK 3. Anket Formu	215

GİRİŞ

“Hız”, rekabet”, “teknoloji”, “değişim”, “küreselleşme”, “bilişim” gibi kavramlar sosyal hayatı ve iş hayatını büyük bir değişime uğratmıştır. Bu değişim ve dönüşümler, bireyleri tükenmişlik, mutsuzluk, amaçsızlık, doyumsuzluk içinde sürükleyebilmekte; bu da, iş ve sosyal hayatı olumsuz etkileyebilmektedir. Bireylerin çalıştıkları kuruma aidiyet hissindeki azalma giderek artmaya başlamıştır. Bu noktada etik değerler, standartlar, ahlaki normlar son derece önem arz etmektedir. İnsanlar sosyal hayatta ve iş hayatında karşılaşılan yozlaşmanın, kendilerini olumsuz etkileyen değişim ve dönüşümlerin etik kuralları, ahlaki normları benimseyerek düzeltilebileceğini düşünmeye başlamışlardır. Böylece “etik” son zamanların üzerinde en çok konuşulan ve tartışılan kavramları arasında başköşede yerini almıştır.

Bir ülkede işlerin yolunda gitmesi, ekonomik ve sosyal kalkınmanın sağlanması kamu görevlilerinin etik düşüncesine ve ahlaki davranışına bağlıdır. Çünkü, kamu görevlilerinin bozulması durumunda, görevlilerin yer aldığı toplum da bozulmaktadır (Usta, 2010: 161).

”Etik” başlangıçta felsefenin içinde çalışılan bir konu iken, daha sonraları hemen hemen her alanda (teknoloji, medya, tıp, bilim dünyası, vb) meydana gelen gelişmeler, yenilikler sonucunda, hayatın genelinde yerini almaya başlamış ve gündün güne de önem kazanarak gündemimize iyice yerleşmeye başlamıştır. Etik çalışmalarının öznesi insandır. İnsanın, bilimin, üretimin, tüketimin vb etkili olduğu tüm alanlarda “Etik” özümsemesi gereken bir kavramdır. Etik ile beraber değerler, inançlar, normlar günlük yaşantımızda, sıklıkla karşılaştığımız, unutmış olduğumuz kavramlar, hatırlamamız ve uygulamamız gereken kurallar, arasında yerlerini almışlardır.

Etik çalışmalarının öznesinin insan olduğundan hareketle, kısaca insan kavramına değinmekte fayda vardır. İnsan, felsefenin çeşitli dalları ve felsefeciler tarafından bir taraftan, çıkarıcı, bencil, egoist, zevk ve güç peşinde koşan, kötü, dizginlenmesi ve kontrol edilmesi gereken bir varlık olarak tanımlanırken, bir taraftan da bunların karşıtı olan kavramlarla tanımlanmıştır. Çeşitli bilim dalları tarafından insan genel olarak biyolojik, ekonomik, sosyal, psikolojik kültürel bir varlık olarak tanımlanmıştır. Antropolojik yönden, kültür üreten ve kültürün ürettiği, felsefi yönden düşünen, değer oluşturan, ekonomik yönden alet yapan, çalışan, üreten, tüketen, davranış bilimleri yönünden, konuşan bilen, duyulanan,

hayal eden, imaj oluşturan, öğrenen, siyaset bilimi açısından, özgürlük isteyen, otoriteye bağlanan, egemenlik arayan, sosyolojik açıdan, sosyal, metafizik yönden ruhani, inanan bir varlık olarak tanımlanmaktadır (Şişman, 2007:86).

Etiğin sosyal topluluk üyesi olan herkesi ilgilendirdiği topluluğun hayatının kurallarla belirlendiği, insan hayatında kuralların çok önemli olduğu bilinmektedir. Kurallara ihtiyaç duymak baskı istemek ya da kurallarla sınırlanmak anlamına gelmemektedir. Bu olgu, daha çok, özgürlükten herkesin olabildiğince fazla yararlanabilmesi için pratiğin düzenlenişine ve yapılanmasına müdahale etmenin gerekliliğine işaret eder. “Kuralsız bir hayat insanca değildir”. Etiğin dayandığı temel koşul “iyi niyet”dir.“İyi niyet, burada, kişinin argümanları kabullenmeye ilkesel olarak hazır olmasının ötesinde, iyi olarak kabul edileni fiilen kendi eylemlerinin ilkesi haline getirmesi anlamına gelmektedir” (Pieper, 1999: 18-19).

Akıl ve bilimde ne kadar gelişme ve ilerleme sağlanırsa sağlansın, insanın mutluluğu, özgürlüğu, eşitliği, onuru, adalet duygusu, huzuru gibi birçok gereksiniminin doyurulması etik birikime ve ahlaki gelişmişliğe bağlı gözükmetedir (Mahmutoğlu, 2009: 228- 248).

Günümüzde değişen yeni yönetim anlayışı, “yönetişim” kavramı çerçevesinde, demokrasi, insan hakları, şeffaf yönetim, saydamlık, hesap verebilirlik, erişilebilirlik gibi kavramlar da etik çatısı altında önem kazanmaktadır. İnsanlar artık hesap verebilir, saydam, adil, bireyin değerli olduğu, bireyin de hizmet üretmede ve yönetmede etkin olduğu şeffaf yönetimler istemektedirler. Bu arada da “iyi”, “doğru”, “uygun” gibi kavramların içeriği önem kazanmaktadır. Neye göre iyi? Kime göre doğru? Neye göre uygun? Bu tanımlamaların doğru yapılması gerekir. Burada da kişilikler, tutumlar, değerler önem kazanmaktadır. İnsan, iş yaşamında, yeri geldiğinde karar verici, yeri geldiğinde uygulayıcı rollere bürünmektedir. Her insanın kişilik yapısı, değerleri, karakteri, tutumları birbirinden farklıdır. Dolayısıyla iş yaşamında karar verici rollere büründükleri zaman kişilik yapılarına göre, önem verdikleri değerlere göre, kararları, şekil almaktadır. Kimilerinin çok önem verdiği yapılaşmalara, bir başkası aynı derecede önem vermeyebilir. Kişiliklere göre şekillenen yapılanmaların sürdürülebilirlikleri, söz konusu değerdir. Bu durumda da standartlar, normlar vb kurallar önem arz eder.

İş hayatında davranışlara şekil veren, davranışları yönlendiren etik ilke ve kuralların geneli mesleki etik/meslek etiği kavramı içinde değerlendirilir. Meslek etiği, genel ahlaki ilkelerin, meslek özelinde yeniden yazılmasını ifade eder.

Meslek alanında verimliliğin artması, kalitenin yükselmesi için meslek etiğinin gerekliliği bilinen bir gerçektir. Akademik bilim yuvası olarak tabir edilen, geleceğin meslek mensubu adaylarını yetiştiren üniversitelerde de etik ilke ve değerler son derece önemlidir. Üniversiteden mezun olan gençler belli bir bilinç ve yeterlilikle iş hayatına atılmaktadırlar. Meslek hayatında, etik ilke ve kurallara uygun olarak hareket etmek önemlidir. İş hayatındaki etik davranışların, üniversitede alınan eğitimlerle pekiştirilmiş olması gerekmektedir. Üniversite etik kurullarının, birimler bazında oluşturulan etik komisyonların rolleri bu doğrultuda önem kazanmaktadır.

Yirminci yüzyılın son çeyreğinden itibaren gelişmiş ülkelerde bilgi toplumuna geçiş başlamış ve ardından da bilgi ekonomisi olarak adlandırılan yeni bir küresel ekonomik yapı oluşmaya başlamıştır. Söz konusu bu yapıda bireylerin ekonomik gücü, bilgi ve öğrenim düzeyleri ile, ülkelerin rekabet gücü ise beşeri ve sosyal sermayeleri ile ölçülür hale gelmiştir. Bu süreç, bilginin üretilmesi ve paylaşılmasından birinci derecede sorumlu olan üniversitelerden beklentileri arttırmıştır. Küreselleşme, piyasa ekonomilerine geçiş ve özellikle hizmetlerin serbest dolaşımı yönündeki hızlı gelişmeler dolayısıyla yükseköğretim, BM, UNESCO, OECD, AB Komisyonu, Dünya Bankası ve hatta Dünya Ticaret Örgütü gibi uluslararası kuruluşların da öncelikli gündem maddelerinden biri haline gelmiştir.

Beklentiler arttıkça var olan yönetim yapıları da geçerliliğini yitirmekte ve yeni arayışlara yönelinmektedir. Günümüzde yükseköğretim yönetimi için arayışlar Kuzey Amerika ülkelerindeki “iş yönetimi” (managerial) modeli ile, Kıta Avrupasının “meslektaşlar yönetimi”(collegial) modeli arasındaki geniş yelpazede sürmekte, ülkeler bu modeller arasında kendilerine uygun olanı aramakta ve çoğunlukla da “girişimci” üniversite modeli diye adlandırılan bir modele yönelmektedirler (YÖK, 2007:25). İş yönetimi modeli (ABD, Kanada) tümüyle üniversite dışından atanan üyelerden oluşan bir yönetim kurulu/mütevelli heyeti bu kurul tarafından üniversite içinden veya dışından atanan, tam yetkili bir başkan ve yönetim kurulunun onayı ile Başkan tarafından üniversite içinden veya dışından atanan diğer yardımcıları ile akademik birim yöneticilerinden (dekan, bölüm başkanı vb) oluşan güçlü dikey bir yönlendirici çekirdeği bulunan bir modeldir. Bu modelde akademik kurulların karar yetkileri oldukça sınırlı kalmaktadır. “Meslektaşlar Yönetimi Modeli”, (Finlandiya, Yunanistan, Fransa, Almanya, İsviçre, Japonya) ise sınırlı yetkilerle donatılmış yöneticilerin (Rektör, Dekan,

Bölüm Başkanı vb) seçim ile belirlenmesini ve Senato ve üniversite Konseyi, Fakülte ve Bölüm Kurulları ile de yatay bir yönetimi öngörmektedir. Bu modeli uygulayan ülkelerde yöneticilerin seçimi ve yöneticilerle kurumlar arasında yetki paylaşımı açısından farklılıkların olduğu belirtilmektedir. Bazı ülkelerde Rektör tek dereceli seçim ile belirlenmekte, seçmen kitlesi tüm akademik ve idari personel ile öğrencilerden (Yunanistan), bazı ülkelerde ise sadece akademik personelden oluşmaktadır (Finlandiya). Tek dereceli seçim uygulanan ülkelerde atama genellikle bir üst merciinin (Eğitim Bakanı, Başbakan veya Cumhurbaşkanı) onayını gerektirmektedir. Almanya, Fransa, İsviçre gibi diğer bazı ülkelerde ise iki dereceli bir seçim sistemi uygulanmaktadır. Önce seçiciler kurulu (genellikle senato) üyeleri belirlenmekte ve Rektör bu kurul tarafından seçilip atanmaktadır. Her iki sistemde de rektörlük görev süresi 4 veya 5 yıla sınırlanmakta, ancak, Fransa dışında Rektör ikinci bir dönem için seçilip atanabilmektedir. “Girişimci Model” de ise, (İngiltere, Avustralya, Hollanda vb) çoğunluğunu üniversite dışından atanan üyelerin oluşturduğu bir “yönetim kurulu” idari ve mali sorumluluğu ve yönetimi üstlenmekte, rektörü seçip atamakta, “üniversite senatosu” ise akademik yönetimi üstlenmektedir. Rektör tarafından atanan dekanlar ve dekanlar tarafından atanan bölüm başkanları kendi birimlerinde tam yetki ile idari ve mali yönetimi, bu birimlerin akademik kurulları ise akademik yönetimi üstlenmektedir. İş yönetimi modelini benimseyen ABD ve Kanada gibi ülkelerde üniversiteler ile Federal ve/veya Eyalet Hükümetleri arasındaki ilişki üniversite mütevelli heyetleri tarafından sağlanırken meslektaşlar yönetimi veya girişimci yönetim modelini uygulayan ülkelerde yükseköğretim kurumları genellikle bir bakanlığa (Eğitim Bakanlığı, Yükseköğretim Bakanlığı veya Bilim Teknoloji Bakanlığı) bağlıdır. Sanayileşmiş ülkelerde yükseköğretim kurumlarına ayrılacak kamu kaynakları performansa bağlı açık formüller ile belirlendiğinden bakanlıkların mali konularda üniversite üzerinde siyasi baskı yaratması önlenmiştir. Akademik konulardaki yetkiler rektörler komitesine, idari konulardaki yetkiler de üniversite yönetimlerine bırakılmıştır (YÖK, 2007:25). Görüldüğü gibi yönetim yapıları ve politikalar, ülkelere, onların sistemlerine göre farklılıklar göstermektedir.

Türkiye’de kalkınma planlarında, bazı bakanlıklar, YÖK, üniversiteler ve benzer stratejik planlarda yükseköğretime yönelik hedeflere yer verilmiştir. YÖK’ün 2007 yılında yayınladığı Türkiye’nin Yükseköğretim Stratejisi, 2007-2013 arasında DPT’nin 9. Kalkınma Planı Yükseköğretim Özel İhtisas Komisyonu Raporları yükseköğretim alanında mevcut durum ve amaçlanan yapıyı göstermesi

açısından önemlidir. Türkiye'nin, 2007 yılındaki yükseköğretim stratejisinde bilgi toplumuna ve ekonomisine geçiş sürecinde değişik toplum kesimlerinin üniversiteden artan beklentileri şu şekilde sıralanmıştır: Daha fazla ve daha geniş bir yaş grubuna eğitim vermek, yani yığınlaşmak; hızla üretilen yeni bilgilerin ve oluşan yeni bilgi alanlarının tümünü kapsayacak şekilde programlarını genişletmek; eğitimde, mezunların iş bulabilmesi, araştırmada ise, bilginin yanı sıra uygulamaya yönelmek toplumla güçlü köprüler kurarak bölgesel ve ulusal kalkınmaya daha fazla katkıda bulunmak; paydaşlarına hesap verebilen, açık ve saydam yönetim modelleri geliştirmek ve tüm bu beklentileri giderek görece olarak azalan kamusal kaynaklar ile karşılayabilmek (YÖK, 2007: 13-14). Tüm bu beklentilerin gerçekleşmesinin büyük ölçüde üniversitelerin özerk olmalarına bağlı olduğu söylenebilir.

DPT'nin 9 Kalkınma Planı (2007-2013) Yükseköğretim Özel İhtisas Komisyonu Raporunda, ulusal değerleri yitirmeden evrensel bilgiyi ve bilgi toplumu ve bilgi çağıının gerektirdiği ölçütleri özümsemiş bir yükseköğretim anlayışına sahip olmak 2013 vizyonu içerisinde belirtilmiştir.

Bilgi ve son zamanlarda bilgiye iletişimde eklendiği bilişim toplumlarında üniversitelerin önemi büyüktür. Çağdaş eğitim ve öğrenim kurumları olan üniversitelerde etik ilke ve davranışlar etik normlar gün geçtikçe daha çok sözü edilen, tanımlanmasına ihtiyaç duyulan kavramlar arasında yerini almıştır.

Etik, son derece geniş bir kavram olmakla birlikte bu çalışmada üniversiteler bağlamında, özellikle üzerinde durulacak olan, uygulamalı etik türleri arasında yer alan yönetsel ve akademik etik kavramlarıdır. Gerek yönetsel, gerekse akademik anlamda giderek artan bir yozlaşma olduğu bilinmekle birlikte, bu yozlaşmanın azaltılması, hatta yok edilmesine yönelik çalışmalar yeterince yapılamamakta; yapılan çalışmaların etkisi yeterli olmamaktadır. Üniversiteler eğitimlerle, bilimsel çalışmalarla ve uygulamalı alanlarda doğrudan sunulan hizmetlerle toplumsal işlev görürler. Bu işlevlerin tümünde de "etik" son derece önemlidir. Üniversite etik kurulları denildiğinde yakın zamanlara kadar ilk akla gelenler; hayvan deneyleri etik kurulları, klinik araştırmalar etik kurulları, bilimsel araştırmalar ve yayın etiği ile ilgili olarak oluşturulmuş bulunan kurullardır. Ancak, etik sorunlar gelişen bilim ve teknoloji ile çeşitlenerek artarken etik ve yönetsel etik konuları da yönetim alanında önem kazanmaya başlamıştır. Uygulamalı etik alanları olarak biyoetik, çevre etiği, yönetim etiği, meslek etikleri gibi alanlarda ortaya çıkan yeni sorunların çözümü giderek önem kazanmaktadır. Bu sorunların

çözümünde, farklı amaç ve kapsamda etik yapılanmalar, kurullar oluşturulmakta, yasal ve yönetsel düzenlemeler yapılmaktadır. Bu bağlamda günümüzde giderek artan sayıda ve çeşitlilikte etik kurullar söz konusu olmaktadır.

Bu tezde, toplumda eğitim, öğrenim ve mesleki gelişim alanlarında son derece özellikli bir yapıda yer alan üniversitelerde, üniversite etik kurulları gerekli midir? Oluşturulan etik kurullarda bir standart olmalı mıdır? Etik kurul üyelerinin dağılımı ne derece önemlidir? Üniversite etik kurullarının işlevsellikleri niçin önemlidir? Öğrenci, akademik ve idari personelin etik kurul yönergelerindeki yeri ve sınırlılıkları nedir? Etik ilke ve davranışların benimsenmesi yönünde etik kurullar etkili olabilir mi? Üniversitelerde etik farkındalık yaratmak açısından etik kurullar gerekli midir? sorularından hareketle, Türkiye’de kamu yönetiminin bir parçası olan devlet ve vakıf üniversitelerinde¹, üniversite etik kurullarının yapısal ve işlevsel durumlarını ortaya koymaya yönelik bir araştırma yapılması amaçlanmıştır.

Üniversite etik kurullarının var olan yapılarının tespitine yönelik olarak yapılan literatür taramaları, internet adresleri üzerinden yapılan araştırmalar ve alan araştırmalarında bunlar arasında bir standardın olmadığı, standart bir yapılaşmaya ihtiyaç duyulduğu, işlevselliklerinin tartışıldığı gözlenmekle birlikte, bu alandaki çalışmaların da yetersiz olduğu, konunun farklı boyutlarını ele alan çalışmalara ihtiyaç duyulduğu tespit edilmiştir.

Bu tezin, üniversitede yönetsel ve akademik anlamda etik ihlallerinin farkına varma, etik ihlallerini olabildiğince alt seviyelere indirme, hatta yok etme, etik ilke ve davranışları özümseme ve bu alanda yapılacak olan diğer çalışmalara rehber olma anlamında faydalı olacağı düşünülmektedir. Son zamanlarda akademik etik ihlalleri, araştırma-yayın etiği ihlalleri, yönetsel etik ihlalleri çok sık gündeme gelmektedir. Bunların kurum içinde motivasyon, performans ve buna benzer alanlar üzerinde negatif etkileri vardır.

Tezde araştırma yöntemi olarak temelde, literatür taraması ve alan araştırması tekniklerinden faydalanılmıştır. Öncelikle konuyla alakalı ulusal ve uluslararası literatür incelenmiş, çalışmanın teorik ve kavramsal çerçevesi oluşturulmuş, daha önceden yapılmış akademik çalışmalar incelenmiş ve listelenmiştir. Alan araştırması boyutuyla alakalı olarak, öncelikle üniversitelerin resmi web sayfaları üzerinden, üniversite etik kurulları incelenmiş (etik kurul var

---

¹ Çalışmanın bundan sonraki bölümlerinde "üniversiteler" olarak adlandırılacaktır.

mı?, yönergeleri, etik kurula ait özel web sayfası var mı? üyeleri kimlerdir? mevzuat vb), ardından belirlenen üniversite etik kurullarının başkan ve üyelerine erişebilmek için telefon, e-posta, yüz yüze görüşme teknikleri kullanılmış ve nihayetinde belirlenen soru kağıdı çerçevesinde online anket uygulanmıştır.

Ankette, toplamda 180 üniversitede internet üzerinden yapılan tarama sonucunda ve yönergeleriyle de sağlaması yapılarak tespit edilen 62 üniversite etik kurulundan 188 üyeye erişilebilmiş, üyelere 86'sı ankete dönüş yapmış, ancak sadece 77'sinin yanıtları geçerli olarak kabul edilmiştir. Üniversite etik kurulu sayılarının net öğrenilmesi amacıyla, YÖK Bilgi Edinme Birimi'ne başvuruda bulunulmuş, ve ellerinde böyle bir istatistik veri bulunmadığına dair sonuç elde edilmiştir. Anketin içeriğinde, demografik bilgiler, üniversite etik kurulunun hizmet süresi, başkan ve üyelerin görev sürelerinin ne olması gerektiği, toplanma sıklıkları, 1 yılda incelenen dosya sayısı, etik kurula gelen başvuru konuları, etik ihlal şikayetleri ve etik uygunluk taleplerinde ilk başvuru birim/üyelere göre ilk başvurulması gereken birim, etik ihlal kararları/etik uygunluk olurlarında son karar mercii ve üyelere göre olması gereken son karar mercii, üyelere göre başkan üye görevlendirmelerini yapması gereken birim, üyelere göre üniversite etik kurul üyelik kriterleri sorularının ardından, 58 ifadenin yer aldığı 5'li Likert Ölçeğinin² kullanıldığı sorular hazırlanmıştır. İfadelerde, üniversite etik kurul yönergelerinde tanımlı görevlerin ne olduğu ve ne olması gerektiği, etik kurulun karşılaştığı sorunların neler olduğu, mevcutta var olan etik kuruldaki üyelik kriterleri, kurulun etkin ve verimli çalışması için nelerin yapılması gerektiğine dair sorular ve en sonunda da üniversitelerde etik farkındalık yaratmak için neler yapılmalıdır şeklinde soruların yer aldığı 58 adet ifade bulunmaktadır. Anket sonuçları SPSS 20 programında değerlendirilmiş, geçerlilik ve güvenilirlik testi olarak Co-Alpha Analizi³ uygulanmış, güvenilirlik analizinin ardından yapı geçerliliğinin test edilmesi amacıyla 58 ifadenin bulunduğu ölçeğe faktör analizi⁴ uygulanmıştır. Faktör analizi sonucunda 6 boyut tespit edilmiştir. Bunlar, görev tanımı boyutu,

---

² 1- Hiç katılmıyorum 2-Katılmıyorum 3- Kararsızım 4- Katılıyorum 5- Tamamen katılıyorum

³ Cronbach Alfa Katsayısı (Alfa Yöntemi): Alfa katsayısı ölçekte yer alan k sorunun varyansları toplamının genel varyansa oranlanması ile bulunan bir ağırlıklı standart değişim ortalamasıdır. 0 ile 1 arasında değişim gösterir.

⁴ Faktör Analizi, aralarında ilişki bulunan çok sayıda değişkenden oluşan bir veri setine ait temel faktörlerin (ilişkinin yapısının) ortaya çıkarılarak araştırmacı tarafından veri setinde yer alan kavramlar arasındaki ilişkilerin daha kolay anlaşılmasına yardımcı olmayı amaçlar.

görev tanımı nasıl olmalıdır boyutu, sorunlar boyutu, üye kriterleri boyutu, etkin çalışma boyutu ve farkındalık boyutu olarak adlandırılmıştır. Faktör analizinde KMO⁵ (Kaiser-Meyer-Olkin) örneklem yeterliliği ölçütünden faydalanılmıştır. Faktör yapılarının anlamlılığında Bartlett Testi⁶ uygulanmıştır. Tespit edilen 6 adet boyutun birbirleriyle karşılaştırması yapılırken, 2'li gruplarda T testi⁷ uygulanmış. Üç ve üstü gruplarda Varyans Analizi⁸ uygulaması yapılmıştır. Fark yaratan grupların tespit edilmesi amacıyla ise, Post hoc⁹ analizlerinden Sidak Testi¹⁰ uygulanmıştır. Boyutların kendi aralarındaki ilişkilerin tespitinde Korelasyon¹¹ Analizi uygulanmıştır. Boyutlar arasındaki ilişkinin modellenmesinde ise Çoklu Regresyon Modeli¹² kullanılmıştır.

Tezin konusu, Türkiye'deki üniversitelerin üniversite etik kurulları ile sınırlıdır. İnsan araştırmaları ve hayvan deneyleri etik kurulları ve bazı üniversitelerde spesifik alanlarda oluşturulan etik kurullar kapsam dışı tutulmuştur. Bu alanlarla ilgili sadece genel düzeyde bilgi verilecektir.

Tezin kısıtları kapsamında karşılaşılan sorunlardan biri, ulusal literatürde benzer bir konuda çalışmanın daha önceden yapılmamış olmasıdır. Özellikle alan araştırması aşamasında konunun "etik " olması nedeniyle, bürokratik engellerle, hatta etik kurul başkan ve üyelerinin cevaplayıcı sıfatıyla tedirgin olması cevaplamaktan kaçınması gibi sorunlarla karşılaşmıştır.

Bu tez, dört ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümünde; insan için önemli olan, davranış ve tutumlara yön veren kavramlara, ardından kamusal, mesleki, yayın, bilim etiği, akademik etik kavramlarına, etik türlerine, etik sistem ve teorilerine, sürdürülebilirliğin ve standartlaşmanın sağlanmasında etkili olduğu

---

⁵ Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) örneklem yeterliliği ölçütü, gözlenen korelasyon katsayıları büyüklüğü ile kısmi korelasyon katsayılarının büyüklüğünü karşılaştıran bir indekstir.

⁶ Bartlett Testi, Bartlett tarafından 1937'de ortaya atılan, bağımsız normal örneklemelerin birkaçından elde edilen varyans setinin homojenliğini test eden bir yakınlık testidir.

⁷ T testi, iki örneklem grubu arasında ortalamalar açısından fark olup olmadığını araştırmak için kullanılır.

⁸ Varyans analizi, iki veya daha fazla ortalama arasında fark olup olmadığı ile ilgili hipotezi test etmek için kullanılır.

⁹ Post-hoc testi, varyans analizi sonucunda gruplar arasında fark bulunduğu farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını tespit etmek için kullanılır.

¹⁰ Sidak testi, çoklu karşılaştırma testidir.

¹¹ Korelasyon, değişkenler arasındaki ilişkinin derecesini gösterir.

¹² Çoklu Regresyon, bir bağımlı değişken ile, iki veya daha fazla bağımsız değişken arasındaki doğrusal bir ilişkiyi açıklamayı amaç edinen bir analiz tekniğidir.

düşünülen etik kodlara, akademisyenlik mesleği ve etik kodların meslekle ilintisine, değinilecektir.

İkinci Bölümde; üniversite ve etik kurul kavramlarına değinilecek, üniversite paydaşlarından bahsedilecek, farklı ülkelerin etik kurullarından örnekler verilecek, Türk kamu yönetiminde etik yapılanmaya kısaca değinilecek, üniversite etik kurullarının yasal dayanakları, işleyişleri, türleri, gereklilikleri hakkında bilgi verilecek, üniversitelerde etik ihlaller, bilimsel araştırma ve yayınlarda etik ilkeler üzerinde durulacaktır. Ayrıca, üniversiteler için önemli ve işbirliği içinde oldukları alanlar içinde yer alan kurumlardan ÜAK, YÖK, TÜBİTAK ve TÜBA tarafından etikle ilgili yapılan çalışmalarından örnekler sunulacaktır. Akademik etik boyutunda yüksek öğretim kurumlarında geçerli temel düzenlemeler, YÖK, TÜBİTAK, TÜBA gibi kurumların çerçevesini çizdikleri ve yüksek öğretim kurumları için de belirleyici olan akademik etiğe ilişkin düzenlemelerden söz edilecektir.

Tezin üçüncü bölümünde; Türkiye'deki, üniversite etik kurul yapılanmaları incelenecek ve ilgili üniversitenin internet siteleri üzerinden yapılan araştırma sonuçları, literatür araştırmaları ve mülakat yöntemleri ile desteklenerek ele alınacaktır.

Tezin dördüncü ve son bölümünde ise; Türkiye'de üniversite etik kurullarının başkan, üye ve raportörlerine uygulanan, anket bulguları ve değerlendirmeleri yer almaktadır.

Tezde, Türkiye'deki üniversitelerde etik yapılanmanın uygulamadaki görüntüsünün incelenmesi temel amaçtır. Bu amaçla, kurullar incelenirken, öncelikle web sayfaları üzerinden üniversitelerin etik kurullarının tespiti, oluşumları, yapıları, yönergeleri, işleyişleri incelenmekte ve mevcut sistem hakkında genel bir tablo ortaya konulmaya çalışılmakta, ardından uygulanan anket çalışmasıyla konu derinlemesine incelenerek mevcut yapı sunulmaya çalışılmaktadır.

Tezin başlığında yer alan yapısal ve işlevsellikle ilgili olarak, burada kısa bir bilgi vermekte fayda bulunmaktadır. Toplumbilimde işlev kavramı, işlevselcilikle iç içe geçmiş durumdadır. İşlevler, gereksinimlerden kaynaklanmaktadır. Bir ögenin bir işlevinin olması demek, onun bir gereksinmeye yanıt vermesi demektir. Yapısalcılık, bir bütünün hiçbir zaman ve hiçbir biçimde onu oluşturan öğelerin ya da parçaların toplamına indirgenemeyeceğini, bütünü

oluşturan öğelerin kendi başlarına bir değeri olmadığını ve bu öğelerin bütün içindeki konumlarına göre anlam kazandığını ifade eden bir yaklaşımdır (Armağan, 1983: 60,64).

Başlangıç olarak, Türkiye’de üniversiteler ve etik konusu çerçevesinde yapılmış olan bazı çalışmalardan söz etmekte fayda vardır. Üniversitelerde etik bilincin yerleşmesi, sağlık alanındaki etik kurullar haricindeki üniversite etik kurul yapılanmaları genel olarak, 2000’li yıllar itibariyle başlamıştır. 2002 yılında oluşturulan Türkiye Bilimler Akademisinin Bilim Etiği Komitesiyle akademik anlamda etiğin önemi artmaya başlamıştır. Aynı yıl TÜBA, “Bilimsel Araştırmalarda Etik ve Sorunları” adlı yayımla akademik anlamda pek çok üniversiteye rehber olmuştur.

TÜBA gibi TÜBİTAK ÜAK ve YÖK’ün de bilimsel ve yayın etiği, etik ilke ve davranışlar konusunda çalışmaları vardır. YÖK 29.08.2012 tarihli toplantısında “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi”ni yayımlamıştır. Yönerge, bu tezde Ek’ler bölümünde tam metin halinde yer almaktadır. Türkiye’de bulunan üniversiteler bilimsel araştırma ve yayınlardaki etik ihlalleri vb durumları bu yönergeyi baz alarak değerlendirmektedirler.

Türkiye’nin akademik başarı anlamında önde gelen üniversitelerinden biri olan ODTÜ, 2002 yılında “Uygulamalı Etik Araştırmalar Merkezi”ni kurarak etiğin içselleşmesine ön ayak olmuştur. 2006 yılında ODTÜ Bilim Etiği Komitesi kurulmuştur. Etik kurullar altındaki tüm yapılaşmalara ayrı ayrı iş akış şemaları düzenlenmiştir.

Kökleri 1863’lere dayanan Boğaziçi Üniversitesi de etik kurul anlamında köklü bir yapılanma oluşturmuştur. 2003 yılında bir etik üst kurul çatısı altında insan araştırmaları kurumsal değerlendirme kurulu, çevre etik kurulu, kurumsal hayvan deneyleri yerel etik kurulu, akademik dış ilişkiler etik kurulu, öğrenci etik kurulu, üniversite yaşamı etik kurulu yapılanmaları vardır. Üniversite yaşamı öğrencilerin, öğretim elemanlarının, akademik yöneticilerin ve idari personelin birbirleriyle etkileşim içinde buldukları bir sistem olarak tanımlanmaktadır. Bu etkileşim yasalar ve yönetmeliklerle belirtilen kuralların yanı sıra etik kavramı çerçevesinde de değerlendirilmesi gereken yönleri vardır. Boğaziçi’ndeki üniversite yaşamı etik kurulu, bu bağlamda 6 ana konu belirlemiş ve ayrıca her biri ile ilgili normlar saptayarak bir ilkeler dizisi oluşturmuştur. Bu konular, profesyonel etik, yönetim etiği, araştırma etiği, öğretim etiği, ayrımcılık ve tacize ilişkin etik ilkeler, sosyal yaşam etiği olarak sıralanmıştır. Ayrı bir yapılanma

olarak cinsel tacizi önleme komisyonu da oluşturularak her anlamda etiğe verilen önem yapılanmaya yansımıştır.

2004 yılında, Başbakanlığa bağlı Kamu Görevlileri Etik Kurulu'nun (KGEK) kurulması da üniversite etik kurul oluşumlarında yasal dayanak olarak katkı sağlamıştır. Kamu Görevlileri Etik Kurulu'nun kamu kurumlarında ve kamu görevlilerinde etik ilke ve davranışlar, etik ikilemler, etik normlar üzerine çeşitli eğitimleri ve bu alanlarda eğitici eğitimleri programları vardır. Bu şekilde etiğin tüm kurum ve kuruluşlarca benimsenmesi yolunda önemli adımlar atılmıştır.

Ankara Üniversitesi Etik Kurulu, internet sitelerinde karar örneklerini sunan tek üniversite olma özelliği taşımaktadır. Ancak, internet sitelerinde 2009-2011 yılları arasındaki karar örnekleri yer almaktadır. Güncel karar örneklerine erişim sağlanamamaktadır.

2009 yılında Süleyman Demirel Üniversitesi etik kurulu üyelerince enstitü öğrencileri için etik ihlalleri ile ilgili broşür hazırlanmıştır. 2009 yılında, 19 Mayıs Üniversitesi “Etik İlkeler ve İş Etik Kurulu Yönergesi” oluşturmuştur. Burada genel ve yönetim etiği ilkeleri, akademik etik ilkeler, bilimsel etiğe aykırı davranışlar vb kapsamlı bilgilendirmeler yer almaktadır. 2011 yılında Anadolu Üniversitesi kapsamlı bir “Bilim Etiği Kılavuzu” oluşturmuştur. Kılavuzda, bilimsel araştırma ve yayınlarla ilgili etik kurallar, araştırma süreci ve sonuçlarıyla ilgili etik kurallar, mali desteğin kaynağının gösterilmesi ile ilgili etik kurallar, telif hakları ve fikri mülkiyet, akademik ve/veya popüler bilim sanat dergilerinde editörlük ve hakemlikle ilgili etik kurallar vb bilgiler yer almaktadır. Ayrıca, sivil toplum örgütleri de bu anlamda etkin çalışmalar yapmaktadır. Bu alanda gerçekleşen oluşumlara örnek olarak İnsani Değerler Derneği, Etik Derneği, Türkiye Etik Değerler Merkezi (TEDMER), Etik Türkiye Platformu, Toplumsal Etik Derneği, Etik ve İtibar Derneği gibi oluşumlar kurum ve kuruluşların kendi içlerinde oluşturdukları etik yapılanmalar, spesifik olarak oluşturulmuş olan etik kurullar, bu alandaki farkındalığın artırılmasına yönelik katkı sağlamaktadırlar.

Bilimsel etik, yayın etiği, etik ilke ve davranışlar, literatürde gittikçe artan oranda yer almaktadır. Ortaş, “Etik İlkeler ve Davranış Kuralları Açısından Bilimsel Etik Kurullarının Gerekliliği” (2010) adlı çalışmasında üniversitelerin bilim etik kurullarını oluşturup, bilimsel verimliliği ve kaliteyi yükseltmelerinin faydalı olacağı belirtilmiştir. Ayrıca, “Üniversitelerde Akademik Etik Kurulları” (Ortaş, 2005) adlı makalesinde üniversitelerin işlevleri dikkate alındığında bilimde etiğin, araştırmada etik, eğitimde etik, öğrenci ve ilişkilerde etik, yönetimde etik

olarak 4 farklı boyutta ele alınmakta olduğunu söyler. Bu tezin de çıkış noktası budur, ve üniversitede etik denildiğinde tüm bu boyutlar alanının uzmanları tarafından tek tek ele alınıp, değerlendirilmelidir.

Çobanoğlu (2012) “Etik ve Hukuk Açısından Tıbbi Bilimsel Etik Kurulları, Üniversite ve Etik” adlı makalesinde bilimsel yayınlarda etik kuralların nasıl oluştuğu, ve etik kurullara yönelik açıklamalara yer vermiştir.

Karluk (2011), “Üniversitelerde Etik İhlalleri Bilimsel Yolsuzluklar ve Sonuçları” adlı çalışmasında etiği, kişinin davranışlarına temel olan ahlak ilkelerinin tümü; kişilere işlerin nasıl yapılması gerektiğini belirlemede yardımcı olan rehber ilkeler olarak tanımlamıştır. Karluk’a göre, üniversitemizde öğretim üyesi etiği, bilim alanında, doğru davranışlara ulaşmak için gerekli olan ilke ve standartlardır. Bu ilke ve standartları ihlal eden veya yok sayanlar cezalandırılmaz ise, bundan hem üniversitemiz ve hem de tüm toplum zarar görür. Üniversitelerde etik değerlerin yerleşmesi ve intihallerin ortadan kaldırılabilmesi için çıkar çatışmasına dikkat etmek gerekir. Çıkar çatışması; kamu görevlilerinin görevlerini tarafsız ve objektif şekilde yapmalarını etkileyen ve kendilerine, yakınlarına, arkadaşlarına sağlanan her türlü çıkarlardır.

Yüksek lisans ve doktora tezi olarak yapılan çalışmalarda tıbbi etik kurullar üzerine olanlar dışında genel anlamda kamu yönetimi etiği, yönetsel etikle alakalı olan çalışmalar, 2004 yılında Kamu Görevlileri Etik Kurulu’nun kurulmasıyla birlikte artmaya başlamıştır.

1998 yılında, Dokuz Eylül Üniversitesi SBE’de Mustafa Lütfi Şen tarafından hazırlanan “Kamu Yönetiminde Yozlaşmanın Önlenmesinde Yönetsel Etik Yaklaşımı” adlı doktora tezi, Prof. Dr. Bilal Eryılmaz tarafından yürütülmüştür. Çalışmada yozlaşma, yönetsel etik, etiğin kamu yönetimindeki önemi vb kavramlar üzerinde durulmuştur. 2002 yılında, ODTÜ SBE Kamu Yönetimi ABD’de Murat Okçu’nun “Public Administration and Ethics: Perennial Questions” adlı doktora tezi, Prof. Dr. Şinasi Aksoy tarafından yürütülmüştür. 2006 yılında, Muğla Üniversitesi SBE Kamu Yönetimi ABD’de danışmanlığını Doç. Dr. Turgay Uzun’un yürüttüğü, Yelim Nur Şahin’in hazırladığı “Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma Sürecinde Etik Sorunlar ve Türkiye” başlıklı bir yüksek lisans tezi yapılmıştır. Tez kamuda etik sorunlar, çözüm önerileri, etik kurullar, kamuda etik kurul oluşturulması üzerine çalışmaları içermektedir. 2007 yılında Celal Bayar Üniversitesi SBE İşletme ABD’de danışmanlığını Yrd. Doç. Dr. Aylin Ünal’ın yürüttüğü, Günce Yılmaz’ın hazırladığı “Akademisyenlik

Mesleğine Yönelik Etik Kodların Geliştirilmesine İlişkin Görgül Bir Araştırma” başlıklı yüksek lisans tezinde genel etik kavramlarına ek olarak, akademisyenlik mesleği ve etik kodlar üzerinde durulmuştur. 2007 yılında “Türk Kamu Yönetiminde Etik Değerlerden Sapma ve Yönetimsel Yozlaşma” Burcu Köprü tarafından hazırlanmış, Doç. Dr. Hikmet Kavruk tarafından yürütülmüştür. Çalışma, Gazi Üniversitesi SBE Kamu Yönetimi alanında yapılmıştır. Türk kamu yönetiminde etik değerlerden sapmalar ve yönetimsel yozlaşmalar, neden-sonuç ve çözüm önerileri boyutuyla incelenmiştir. 2008 yılında, Alper Özmen tarafından hazırlanmış, Yrd. Doç. Dr. Mustafa Lütfi Şen danışmanlığındaki “Kamu Yönetiminde Etik Davranışlar: Kocaeli Tapu Müdürlüklerinde Bir Uygulama” adlı yüksek lisans tezi Sakarya Üniversitesi SBE Kamu Yönetimi ABD’de yapılmıştır. 2010 yılında, Trakya Üniversitesi SBE Kamu Yönetimi ABD’ de danışmanlığını Doç. Dr. Berkan Demiral’ın yürüttüğü, Mert Korkut’un hazırladığı “AB Etik Anlayışının Türk Kamu Yönetimine Yansımaları” adlı yüksek lisans tezinde dünyada ve Türkiye’de etik anlayışın gelişimi ve Türkiye’de etik anlayışın artan önemi, AB Türkiye ilişkilerinde kamu yönetiminde etik konularında bilgilendirmeler yapılmıştır. 2010 yılında, danışmanlığını Yrd. Doç. Dr. Ercan Oktay’ın yürüttüğü, Ali Yıldırım’ın hazırladığı, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi SBE Kamu Yönetimi ABD’de yapılan “Etik Liderlik ve Örgütsel Adalet İlişkisi Üzerine Bir Uygulama” başlıklı yüksek lisans tezinde, liderlik, örgütsel adalet, etik liderlik, etiğin amaç ve görevleri üzerinde yapılan çalışmalar sunulmuştur. 2011 yılında, “Kamu Yönetiminde Yozlaşma İle Mücadele ve Etik: Türkiye Uygulaması” adlı yüksek lisans tezi, Okan Öztutkan tarafından hazırlanmış, Prof. Dr. Bilal Eryılmaz tarafından yürütülmüştür. Sakarya Üniversitesi, SBE Kamu Yönetimi ABD’de yapılmıştır. Bu tez, Türk kamu yönetiminde görülen yozlaşma, bunların yönetime etkileri üzerinde yapılmış bir çalışmadır. 2012 yılında, Atılım Üniversitesi SBE Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi ABD’de danışmanlığını Yrd. Doç. Dr. Fatma Ülkü Selçuk’un yürüttüğü, Pelin Göre’nin hazırladığı “Kamu Görevlileri Etik Kurulu Eğitim Materyalleri: Kararların Ardındaki Kabuller ve Yol Ayrımları” adlı yüksek lisans tezi kamusal etik, etik yönetimle ilgili uygulamalar vb içerikli konuları kapsamaktadır. 2012 yılında Pamukkale Üniversitesi SBE Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi ABD’de Doç. Dr. Süleyman Yaman Koçak danışmanlığında Gülçin Yüksel İnan’ın hazırladığı “Kamu Yönetiminde Merkezileşmiş Bir Otorite Olarak Kamu Görevlileri Etik Kurulu” adlı yüksek lisans tezinde, etik ve ilişkili kavramlar, kamu yönetiminde etik, etik yönetimle ilgili dünyadaki uygulamalar, Kamu

Görevlileri Etik Kurulu hakkında bilgiler yer almaktadır. 2012 yılında, Kadir Çalık tarafından yapılan ve Prof. Dr. Hikmet Kavruk danışmanlığında Gazi Üniversitesi SBE Kamu Yönetimi ABD’de “Kamu Yönetiminde Etik Değerlerden Sapma: Bir Kamu Örgütü Üzerine Alan Araştırması” adlı yüksek lisans tezinde yönetimde etik dışı davranışlar etik ilkeler vb kavramlar, Türk Gümrük İdaresi örnek alınarak incelenmiştir. 2013 yılında, Abdulsamet Yaman’ın hazırladığı, Doç. Dr. Ahmet Karadağ’ın danışmanlığını yürüttüğü “Türk Kamu Yönetiminde Etik Uygulamaları ve Kamu Çalışanlarının Etik Değerlere Bağlılığının Değerlendirilmesi” adlı doktora tezi İnönü Üniversitesi SBE Kamu Yönetimi ABD’de yapılmıştır. Çalışmada, etik değerler vb kavramlar, ayrıca İçişleri Bakanlığı çalışanlarının Kamu Görevlileri Etik Davranış İlkeleri İle Başvuru Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelikte yer alan etik değerlere bağlılıkları incelenmiştir. Yine 2013 yılında, Mısra Cigeroğlu Öztepe’nin doktora tezi olarak yaptığı, Yrd. Doç. Dr. İpek Özkal Sayan’ın danışmanlığında “Kamu Yönetiminde Etik Sorunu: Türk Kamu Yönetiminde Etik Sistemin Eleştirel Çözümlemesi” adlı çalışma bulunmaktadır. Ankara Üniversitesi SBE Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi ABD’ de yapılmıştır. Bu çalışma, kamu yönetimi etiği, neo-liberalizm, küreselleşme, Kamu Görevlileri Etik Kurulu hakkındaki çalışmaları içeren bir doktora tezidir. Bu tarz akademik çalışmaların sayıları her geçen gün artmaktadır.

Son dönemlerde, bilgi toplumunda önemli bir unsur olan üniversitelerde etik eğitiminin gerekliliği üzerinde de durulmaktadır. Etik eğitimi, geniş kesimlerce kabul görmektedir. Ancak, bu eğitimin nasıl olması gerektiğine ilişkin öneri, araştırma ve tartışmalar halen gündemdeki yerini korumaktadır. Üniversitelerdeki etik eğitiminde, toplumsal etik, bilimsel etik ve mesleki etik eğitimi önemlidir. Üniversitede etik eğitimi, kişiye ahlak bilgisi vermenin ötesinde anlam taşımalıdır. Etik eğitimi, üniversitelerde hayata atılma aşamasında olan kişinin etik düzeyde gelişmesine, bilinçlenmesine ve meslek bilincinin yerleşmesine katkı sağlamayı temel amaç olarak benimsemelidir.

1. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

Etik çalışmalarının öznesi insandır. İnsanın, bilimin, üretimin, tüketimin etkili olduğu tüm alanlarda etik, özümsemesi ve uygulamalarda yer alması gereken bir kavramdır. Etik ile beraber değerler, inançlar, normlar günlük yaşantımızda, sıklıkla karşılaştığımız, unutmış olduğumuz kavramlar, hatırlamamız ve uygulamamız gereken kurallar, arasında yerlerini almışlardır. Etiğin pek çok alanla ilişkisi vardır. Etik kurum kültürünün yerleşmesinde, çalışanlar arasında aidiyet hissinin oluşmasında son derece önemlidir. Bu bölümde, etiğin ahlak, hukuk kavramlarıyla ilişkisi ve kurum kültürünün yerleşmesindeki etkisi, kamu hizmeti ve kamusal etik kavramlarına ek olarak, üniversitelerdeki etik yapılanma genelinde, yönetsel, mesleki, bilim, yayın etiği özelinde ve ayrıca sürdürülebilirlik ve standartlaşma açısından son derece önemli olduğu düşünülen etik kodlar üzerinde durulacaktır.

1.1. Etik ve İlgili Kavramlar

Etik, ABD başta olmak üzere batılı ülkelerde, 1960'lı yıllardan itibaren çeşitli şekillerde kamu yönetimi disiplini çerçevesinde çalışılan; özellikle 1990'lardan sonra kamu yönetimi alanındaki reform ve iyileştirme çalışmaları içerisinde sıklıkla üzerinde durulan konulardan biridir (Koçak ve Öztepe, 2012: 88).

Kamu Görevlileri Etik Kurulu'nun "Etik Rehberi" tanımlamaları ve örnek olayları bir kamu görevlisi için tam bir kılavuz niteliğindedir.

Etik, kişinin davranışlarına temel olan ahlak ilkelerinin tümüdür; insanlara "işlerin nasıl yapılması gerektiğini" belirlemede yardımcı olan kılavuz (rehber) değerler, ilkeler ve standartlardır; bir süreç olarak, karar alır ve uygularken belirli değerlere bağlı kalınarak hareket edilmesidir (Kamu Görevlileri Etik Rehberi, 2012: 9). "Etik evrenseldir, ama aynı zamanda toplumsaldır, yani kültürel dir". Toplumsal değerlerin etik anlayışını belirlemede büyük önemi vardır. Bu devlet etiğine de yansır. Zaman içinde gelişimle paralel olarak toplumsal değerler geliştikçe etik değerler de gelişim gösterir (Yüksel, 2007: 582).

Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA) Etik Kurulu'na göre Etik, insanların ahlaklı yaşamın temelleri üzerine akıl yordukları ve bu temellerden yola çıkarak, "Doğru" ve Yanlış"ı ayırt etmeye, doğru davranış biçimlerini bulmaya ve

uygulamaya yarayabilecek kuramsal ve toplumsal araçları geliştirmeye uğraştıkları bir düşün alanıdır.

Etik kavramı felsefi kullanımına ek olarak zaman içerisinde tıp etiği, medya etiği, siyaset etiği, yönetim etiği kavramları çerçevesinde günlük ve mesleki hayatlarımıza da etki eder duruma gelmiştir (Koçak ve Öztepe, 2012: 89).

Etik davranış ilkeleri ile varılmak veya elde edilmek istenen temel amaç, devlette ve toplumda yolsuzluğu ve genel olarak yozlaşmayı önlemek ve dürüstlüğü hakim kılmak, şeffaf, adil, hesap verebilir bir toplum yaratmaktır.

İnsanlar hisleri, düşünceleri ve hareketleri bakımından birbirinden farklı özellikler göstermektedirler. İnsan yaşamı süresince çeşitli rollere bürünmektedir. İnsanın bürünmüş olduğu rollerde, karar vermesi gereken durumlarda, kişilik yapısının, karar vericiler üzerinde son derece etkili olduğu bilinen bir gerçektir. Buradan hareketle öncelikle kişilik kavramına ve kişiliği etkileyen unsurlara değinmekte fayda vardır.

Haynes (2002: 20), kişiyi “hukuksal, siyasal ve etik düşüncelere bağlı kültürel bir kavram” olarak ele almıştır. Kutanis’e (2012: 57) göre alınan eğitim, duygusal hayat, organik yapı, çevre koşulları benlik ve kişilik oluşumunu etkilemektedir. Kişilik, bireyin, fizyolojik, zihinsel ve ruhsal özellikleri hakkındaki bilgisi, duygu düşünce ve davranışlardaki benzerlik ve ayrılıkları oluşturan özellikler bütünüdür.

Herhangi etik dışı bir durumu değerlendirirken, karar vericilerin tutumları, kişilik yapıları ile etkileşim halindedir. Değerlendirmelerin, kişiye göre değişmemesi açısından standartlar burada son derece önemlidir.

Haynes (2002:40), etik duyarlılığın önem vermeyele yakından ilişkili olduğunu söylemiştir. İoanna Kuçuradi’nin (2011: 12) söylediği gibi “etik ilişkinin yapısını ve sorunlarını araştırmada tek ipucumuz, kişi eylemleridir”. “İnsan yaşamı sürekli bir karar verme sürecini gerekli kılmaktadır. Bu karar verme süreci sonrasında tutum ve davranışlar etik ilkeler doğrultusunda gerçekleştiğinde ahlaki olarak değerlendirilmektedir” (Mahmutoğlu, 2009: 247).

Plotnik’e göre; “Başka insanlara ve durumlara karşı nasıl tepki gösterdiğimiz ve uyum sağladığımızı tipik olarak yansıtan uzun süreli ve belirgin davranış, düşünce ve duyguların birleşimi kişiliğimizi şekillendirir” (Plotnik, 2009: 447).

Kişilik, genellikle davranış eğilimlerinin bir bütünü olarak tanımlanmakta ve bu davranışların birçoğu “iyi” veya “kötü” olarak değerlendirilebilmektedir. Bu tür değerlendirmelere konu edilen davranışlar ahlaki davranışlardır. Ahlaki duygu, insanın ne olduğu, nasıl yaşadığı ile ne olabileceği ve nasıl yaşaması gerektiği konusundaki mantıksal değerlendirmelerine dayanmaktadır. Bugün etik kuramının anlamını bilmek, ahlaki yükümlülüklerin dayanaklarını, halk yığınlarının çeşitli sorunlarla ilişkisini, ekonomik, toplumsal ve politik gelişmenin ulaşmak istediği amaçları bilmek demektir. Etik kuram, ahlaki gelişime rehberlik etmektedir. Bir toplumdaki ahlaki bozulmaların, yönetim kadrosunu da etkileyeceği düşünülürse, etiğin önemi daha da iyi anlaşılacaktır. Etik, bireysel ve toplumsal yaşamda “en yüksek iyiyi” kendisine amaç edinmiştir. Etiğin amacı, akılcı mutluluğu aramak, mutlu yaşama sanatını yaratmaktır. Etik, dünyayı yaşanabilir kılmak için hal ve hareketler üzerinde düşünmektir. Etik, mükemmel bir toplumun var olması için sürekli bir çaba içerisinde. Etik bir “iyi eylem” yargısına varmaya çalışırken, bireyi düşünmeye yönlendirir, adeta bireyi düşünme vasıtasıyla eğitir. En yüksek iyiyi hedefleyen etik, bir amaçlar topluluğu olarak kabul edildiğine göre, onun hemen yanında ahlak ise, uygulamalar topluluğudur. İster etik amaç, ister ahlaki yükümlülük olsun sadece insana ilişkindir ve toplumsal düzen açısından her ikisi de önem taşımaktadır. İleriki bölümlerde etiğin ahlakla olan ilişkisi daha detaylı olarak ele alınacaktır. Burada şu sorunun cevabı önemlidir: Bir kamu görevlisinin etiksel düşünmesi ve ahlaki olarak davranması kendisine nasıl kazandırılabilir? Bu soruya cevap verebilmek için, bireyi ve bireyin içinde yer aldığı toplumun dinamiklerini tanımak gerekmektedir. Özellikle kamu görevlisinin kişiliği (yetenekleri, mizacı, karakteri) etik düşünce ve ahlaki ödevin belirleyicisidir. Bu nedenle tüm çalışanların kişiliklerinin geliştirilmesinde yönetimce çaba sarf edilmesi, yönetimin bu alanda önder olması gerekmektedir (Usta, 2010: 161, 164, 178).

Frankena, “Etik” adlı kitabında iyilik ilkesi yaratmış ve bunu da 4 madde halinde sıralamıştır. Bunlar, i) Kişi, kötüye ya da zarara (kötü olan şeye) yol açmamalı, ii) Kişi, kötüyü ya da zararı engellemeli, iii) Kişi, kötüyü yok etmeli, iv) Kişi, iyiyi yapmalı ya da geliştirmelidir (Frankena, 2007: 94).

Kişilikleri etkileyen etkenler arasında tutumlar (Attitudes) da yer almaktadır. “Tutum; bir insanın karşılaştığı bir durumu kabul ya da reddetmesine dönük, takındığı niyet gösterdiği eğilim olarak tanımlanabilir” (Aydın, 2011: 13). Tutum, “bireyin karşısındaki herhangi bir olguya (canlı, cansız) karşı sahip olduğu

tepki (ön) eğilim"dir. Doğuştan gelmez, sonradan bireysel ve toplumsal öğrenme ile kazanılır. Bireylerin bir konuya karşı tutum sahibi olabilmeleri için, o konuyla ilgili doğrudan bir deneyim geçirmeleri gerekmez. Dolaylı olarak da birtakım konularda tutum sahibi olabilirler. Tutumlar bireylerin çevrelerine uyumlarını kolaylaştıran bir sistem oluşturur. Bireylerin davranışlarını da yönlendirici “gizli bir güce” sahiptirler. Kutanis, tutumların başlıca 3 öğeden oluştuğunu söylemiştir. Bunlar; i) Bilişsel Öğ: Tutumun gerçeklere dayanan bilgi hazinesini oluşturur; ii) Duygusal Öğ: Tutumun bireyden bireye değişen, gerçeklerle açıklanamayan hoşlanma-hoşlanmama yönünü oluşturur; iii) Davranışsal Öğ: Tutumun sözlü ya da eylemsel ifadesidir”. Tutumlar, pek çok psikolojik değişken gibi, doğrudan gözlemlenemez. Teorik (kuramsal) ya da gizli değişkenlerdir. Varlıkları ancak sözlü ifadeler ve davranışlara göre saptanır. Tutum kavramı, pek çok davranış ve tepkilerden çıkarılmaktadır. Tutumlarla davranışlar arasındaki ilişki, çoğu araştırmalara konu olmuştur. Buna benzer kavramlar ise; inanç, tavır kanaat olarak belirtilmiştir (Kutanis, 2012: 93-94).

Aydın (2011: 55), insanın hayatı boyunca sürekli olarak öğrenmeye ihtiyacı olduğunu söylemiştir. Bunu da; “İnsanın öğrenme süreci yaşam boyu sürer. İnsanda doğal olarak bir öğrenme ve gelişme merakı vardır. Günümüzde yaşadığımız toplumsal, ekonomik, teknolojik, politik ve kültürel değişimler hepimizin sürekli bir öğrenme etkinliği içinde olmamızı gerektirmektedir” şeklinde ifade etmiştir. Öğrenmenin, eğitim almanın ve öğretmenin yaşı yoktur. Dolayısıyla hep karşılaşılan sorulardan biri olan “Etik davranmak sonradan öğretilir mi?” sorusu da cevabını bulmuş olmaktadır. Etik davranış ve kurallar öğrenebileceğimiz, öğretebileceğimiz, özümseyip, uygulayabileceğimiz bir gerçektir.

Etik ve etik eğitime bağlı soru ve sorunların Sokrates döneminde önem kazandığı belirtilmektedir. Nasıl bir insan yetiştirmeliyiz? Eğitimin asıl amacı nedir? Nasıl bir birey ya da vatandaş yetiştirmeliyiz? Ölçülü ve adaletli olmak nedir? Bütün insanlar için ortak bir doğru var mıdır? Bu ve benzeri sorular Sokrates’in cevaplarını bulmaya çalıştığı soruların başında gelmektedir (Cihan, 2009: 721). Bilgi çağındaki çağdaş eğitimin amacı; bilgili insan yetiştirmek değil, bilgiye sürekli ulaşabilen, edindiği bilgiyle yeni bilgiler üretebilen, kendi kendine öğrenebilen ve biyolojik potansiyelini en üst düzeyde geliştirmiş bireyler yetiştirmektir (Yılmaz, 2010: 23). Tüm bu gelişimler olurken de, ahlaki

değerlerden sapmadan, etik ilke ve kurallar bütünüyle yaşamın genelinde tutum ve davranışların şekillendirilmesi önemlidir.

1.1.1. Etik, Ahlak ve Hukuk İlişkisi

Etik kavramı Yunanca karakter ve davranış anlamına gelen “etos” sözcüğünden türetilmiş olup, felsefenin ahlaki değerleri inceleyen dalıdır. Ahlak kavramının İngilizce karşılığı olan “morality” ise Latince “moralis” sözcüğünden türetilmiş olup, görgü ve görenek anlamına gelmektedir. Ahlak genellikle insanların kendisine göre yaşadığı ilkeler topluluğu, bir kurallar toplamı anlamına da gelmektedir. Etik ise, davranışları felsefi olarak inceleyen ve açıklamaya ve son çözümlemede değerlendirmeye çalışan felsefi soruşturma alanıdır (Biçer, 2009: 690).

Etik ve ahlak sıklıkla birbirlerinin yerine kullanılan, ancak çok ince farklılıklarla birbirinden ayrılan iki önemli kavramdır. Etiğin temel konusu ahlaki eylemler ve yargılardan oluşmaktadır. Bu bölümde etik, ahlak ve hukuk kavramlarından neler anlaşılması gerektiği, benzerlik ve farklılıklarının neler olduğu üzerinde durulmaktadır.

Etik, insana ve topluma ilişkin bir kavramdır. Bütün sosyal kurumlarla yakın ilişki veya iletişim kurmak durumundadır. İnsanın amacı, yaşamda karşılaşılan ve yadırganan, istenmeyen, acısı çekilen sorunların değişimine ve çözümüne yardımcı olmak ise, bunu yapmanın yolu, olan bitenleri açıklamak ve çözümü gösterip aydınlatmaktan geçmektedir. Etik ve ahlak sayesinde insanlığın bilinçlendirilmesi, yaşanmakta olan sosyal, ekonomik ve siyasal sorunların çözümü konusunda bir umut kapısının açılması; böylelikle insan ve toplum yaşamında bir Aydınlanma Çağı'nın yaşanması olanaklı olabilecektir (Mahmutoğlu, 2009: 247-248).

Etik, insanın özgürlüğünü çevreleyerek insanı yönetir. Aynı zamanda, kamu yararı çerçevesinde kurumsal eylem ve işlemleri yönlendirip toplumsal yararlılığı sağlar. Etik, toplumsal kalkınmayı amaçlayan, ahlaki davranışlara rehberlik eden bir düşünce sistemidir. Kamu örgütlerinde uygulamalı etiğin önemini veya rolünü açıklamak için ahlak kuramlarından da yararlanılmaktadır. Bu bağlamda etik ve ahlak kavramları arasında doğrusal bir ilişki bulunmaktadır (Usta, 2010: 159).

Etiğin yönelttiği sorular, doğrudan tekil eylemlere ilişkin olmadıkları için; yani belirli bir somut münferit, özel durumla ilgilenmedikleri için ahlak

sorularından ayrılmaktadır. Örneğin etik sorular, ahlak ilkesini ya da ahlakiliği öngören eylemleri yargılama ölçütünü sorguladıklarından ya da ahlaki norm ve değerlerin geneli bağlayan nitelikte olduğu koşulları araştırarak bir üst bakışla ahlaki eylemi konu olarak aldıklarından, doğrudan ahlak sorunlarından ayrılmaktadır (Pieper, 1999: 32).

“Etik insan eylemlerini insan eylemlerinin ahlaki olarak nitelenebileceği koşulları bir araya getirir; insan pratiği bağlamında ahlak ve ahlakilik ilişkisi üzerinde düşündürür; bu bakımdan da diğer pratikle ilişkili bilimlerle, yani hayatın pratiğine ait eylemin bilimleriyle yakın ilişki içindedir”(Pieper, 1999: 102-103). Bir kişi, bir toplum düzeni içinde başkalarıyla bir arada var olan bir birey olarak insan, ahlaki hayatı şahsen yaşar, içinde bulunduğu toplumun ahlaki ilke ve değerlerini eylemleriyle cisimleştirir. Fakat, o bununla da kalmayıp, taşıyıcısı olmaya ve hayata geçirmeye çalıştığı değerlerin anlamı üzerinde düşünmeye başladığı, kullandığı ahlaki kavramların gerçekte ne olduklarını ve ne anlam ifade ettiklerini araştırmaya; ahlaklılığın unsurlarını tartışmaya ve bu ve benzeri konularda düşündüğü ve hissettiği şeyleri dile getirmeye, başkalarına aktarmaya başladığında, normal ahlaklılık düzeyini aşmış, etik yoluna girmiştir. Ahlak ve ahlaklılığın olgusal ve tarihsel olarak yaşanan bir şey, belli bir pratik, etiğin de söz konusu pratiğin teorisi olduğu ifade edilmektedir. Ahlakın eylemin pratiği olduğu yerde, etik eylemin teorisi olmak durumundadır (Cevizci, 2002: 4-5).

Ahlak yerel olmakla birlikte, evrensel olan ilke ve kuralların ilk önce yaşandığı ve denendiği alandır (Mahmutoğlu, 2009: 226). Evrensel nitelik taşıyan etik çerçeve yapı taşları yerel ahlaki kurallardan oluşmaktadır. Ahlakın yerel olarak nitelendirilmesinin en önemli nedeni, yöreden yöreye değişen, kimi zaman birbirleriyle çelişen, toplumun içinde bulunduğu kültüre, sosyal ve ekonomik şartlara göre şekillenme özelliğinden kaynaklanmaktadır. Etik usul veya biçim, ahlak ise, esas ya da içerik ile ilgilenmektedir. “Etik ve ahlak kavramları toplumsal yaşamın her alanında gittikçe artan bir sıklıkla kullanılmaya ve yaşamın her boyutunda etkili olmaya başlayan iki kavramdır”. Etiğin günümüzde yaşamın ayrılmaz bir parçası haline geldiğini, zamanla etik kurulların ve etik kurulların sayılarının artması ve benimsenmesi sonucunda insanların da etikle ilgili gerekli bilgi birikimine sahip olacağı söylenmektedir. Etik bu açıdan bir pusula özelliğine sahiptir. Ancak, hangi yoldan ve rotadan gidilmesi gerektiği konusunu insanların ilgi ve takdirlerine bırakmaktadır. Amaca ulaşmada her yolu meşru sayan bir anlayışın yeryüzünü birçok alanda krize sürüklediğini bilinmektedir. Etik bilgiye

sahip olunması ve bu birikimin varlığı tek başına bir değer ifade etmemektedir. Gelişmiş ülkeler çok uzun zaman içerisinde büyük emek harcayarak bugünkü etik ve ahlaki anlayış düzeyine erişmişlerdir. İnsan kaynaklarının niteliği her alanda belirleyici rol üstlenmektedir. Bu yönüyle toplumların sosyal sermaye unsurları arasında ve en başta sayılması gereken değerinden birisi de var olan etik ve ahlaki düşünme ve değerlendirme alışkanlıklarıdır. İnsanın duyguları ile mantığı, özgürlük istemiyle toplumsal kurallar, bireysel arzuları ile sosyal düzen arasında bir ölçü ve denge kurmak önemlidir. Bu ölçü ve denge bulunmadığı zaman gerek kişisel gerekse toplumsal alanda birtakım rahatsızlıkların ve uyumsuzlukların ortaya çıkması kaçınılmazdır (Mahmutoğlu, 2009: 226-227-228).

Etik, davranışların doğru-yanlış temelinde kuramsal yönünü incelerken, ahlak aynı davranışlara pratik açıdan bakar. Dolayısıyla, ahlaki ilkeler yerine etik ilkeler, etik davranış yerine ahlaki davranış daha doğru olacaktır". Nohutçu, (2004: 391-392) ahlak-etik ilişkisini daha somut ve yaşam pratikleri temelinde değerlendirmektedir. Toplumsal açıdan farklılık taşıyan ahlakın yanında etik, toplumsal açıdan değişmeyen bir takım ilkeleri ifade etmektedir.

Etik ve ahlak kavramlarının özellikleri özetle şöyle sıralanabilir:

Etik,

-Ahlak felsefesinin kuramsal boyutunu ve ahlakın teorik kısmını oluşturmaktadır.

- İyi ve doğru kavramlarının ne olduğunu araştırır.

-Kurallara dayalı davranışları ifade eder.

- Etik ahlak üretmez, ama ahlak üzerine konuşur.

- Ahlaksal olanla ilintili bütün sorunları çok genel ilkesel ve soyut düzlemde tartışır.

- İyi olanla değil, bir şeyin iyi olduğuna nasıl varıldığını söyler.

- İnsanların bireysel ve toplumsal anlamda kurdukları ilişkilerin temelinde var olan değerleri, kuralları doğru-yanlış, iyi- kötü gibi kavramları ahlaksal açıdan araştıran felsefe disiplini.

- Olaylara soyut ve kuramsal bakar.

- Biz kavramı söz konusudur.

- İnsanın eylem yapma/eylemde bulunma düşüncesine ahlaki açıdan katkı yapar.

- Eylem ve davranışları yapan kişileri aydınlatır, bilgilendirme doğrudan bu eylem ve davranışı belirlemede etkin değildir. Bu eylem ve davranışı sorgulayarak saydam bir yapıya kavuşturmuştur.

- Ahlak ilkesini ve ahlakiliği gösteren eylemleri ve davranışları sorgular.

- Ahlak üzerine sistemli bir düşünce, irdeleme, araştırma, soruşturma, tartışma aracılığı ile ahlaki problemlerle ilgilenir.

- İyi olanı değil, bir şeyin iyi olduğuna nasıl hükmedildiğini ve neye varıldığını ifade eder.

- Temel ve genel sorunları ele alır.

- Etik, bir tutum ve davranışın daha düşünce planında ilk ortaya çıktığı andan sonuçlarının uzandığı en uç noktaya kadar irdeleme yapar.

Ahlak ise;

- Kişinin sonradan edindiği tutum ve davranışlar için kullanılır.

- Toplumun benimsediği değer sistemlerinin adıdır.

- Duygusal boyut söz konusudur.

- İnsanın değer ve tutumlarını içerir. Toplumsal anlamda var olan davranış ve inançları yönlendiren değerler sistemidir.

- Bireylerin günlük yaşamı içerisinde nasıl yaşamaları gerektiğini, ince ayrıntılar içinde pratik olarak düşünür.

- Etiğin yaşam pratiğine yansıyan kurallar demetidir.

- Ben kavramı vardır.

- Bireysel somut sorgulamalar söz konusudur.

- Tutum ve davranışlarda uygulamanın yapılışı ve etkileri ile ilgilenmektedir (Mahmutoğlu, 2009: 244-248).

Yukarıda etik ve genel ahlak kavramı değerlendirilmiştir. Genel ahlak kavramının yanında bir de çalışanlar için son derece önemli olan “iş ahlakı” alanı vardır. Kamuda iş ahlakı ile ilgili çalışmalar doğal olarak yasal düzenlemeler ile yürütülmektedir. Özel sektördeki gelişmeler firmaların pazar arayışları ve artan

rekabet ile paralel gitmektedir. Firmalar kurumsal ilişkiler ve markalaşma açısından temel bir araç olarak gördükleri iş ahlakı uygulamalarını kamuoyunda güveni tesis etmek için kullanmaktadırlar. İş ahlakı alanında sivil toplum kuruluşlarının yaptığı çalışmalar ise daha çok çeşitli uygulamalar üretme ve iş ahlakını özendirmeye odaklanmaktadır. Öte yandan, akademik alanda yapılan araştırmalarda benzer şekilde olgudan çok uygulamaya, teorik olmaktan ziyade vakaya yöneliktir. Üniversitelerdeki ahlak eğitimi de genellikle soyut ve felsefi alanla sınırlı kalmakta ve güncel sorunlarla ilgili bir bakış üretememektedir (Eğri ve Sunar, 2010: 64).

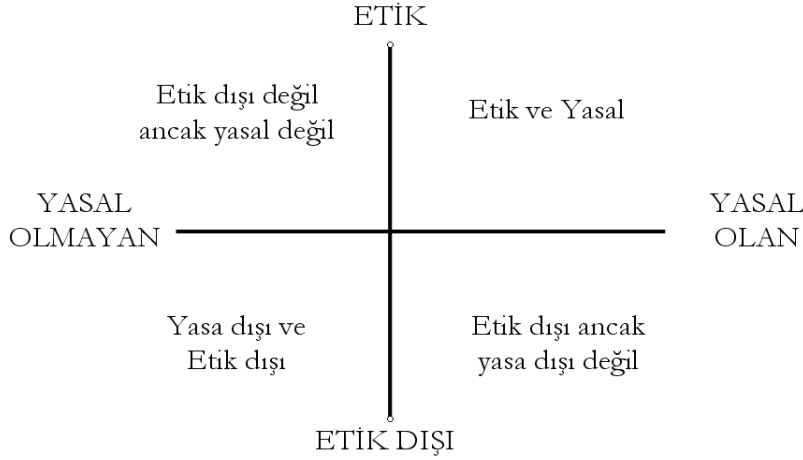
Etik-hukuk ilişkisine gelince; etik, bir takım evrensel nitelikli değer ve ilkeleri ifade ettiğine göre, hukuksal açıdan da insanın sosyal açıdan düzenini sağlayan kuralların etik ile doğrudan ilişkisi olduğu düşünülebilir. Bu noktadan hareketle etiğe ilişkin bazı hususların aynı zamanda hukuksal niteliğe sahip olduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Bu açıdan etik ve hukuk kavramları arasındaki ilişki son derece önemlidir. Etik, insan eylemlerinin bilinç düzeyi ile ilgilenmekte, bir tutum ve davranışı ortaya çıkaran iradeyi irdelemektedir (Mahmutoğlu, 2009: 226).

Herhangi bir sorun yaşanmadan önce o sorunun çıkmamasını sağlama etiğinin görev alanıdır. Sorun çıktıktan sonra, ilgili olunan, yasa, kanun, tüzük ve yönetmeliklere göre gerekenin yapılması ise, hukuk alanının işidir. Etik ve hukuku birbirinden ayıran en keskin özellik budur.

Hukukun etik değerlerle bağlılığı onun normatif özelliğinden kaynaklanmaktadır. Ökçesiz (2002: 313, 319), etik değerlerle iç içe bulunan hukukun bilgisinde hem içeriksel hem de biçimsel bir doğruya ulaşabilmenin mümkün olabileceğini söylemektedir. Bunların yanında doğrunun da adil olması için gerekenden daha fazla bilgiye ve bilince ihtiyacı vardır.

Hukuk, genel olarak kişiler arasındaki ilişkileri düzenleyen uyulması zorunlu davranış kuralları bütünüdür. Hukuk kurallarını ahlak kurallarından ayıran en temel özellik ise, hukuk kurallarına uyulmaması halinde belli bir kamusal güce tanınmış olan zorlama gücünün devreye girmesidir. Bu zorlama gücüne sahip kamusal otorite de devlettir (Yüksel, 2002: 179).

Etik ve hukuk ilişkisi pratikte şu şekilde de değerlendirilebilir:

Kaynak: Maliye Bakanlığı, 2010: 30

Şekil 1.1. Etik ve Hukuk İlişkisi

Hukuk ve etik birbirine benzer ilke ve değerlere dayanmaktadır. Bunlar; adalet (adil olma, hakça davranma), eşitlik-tarafsızlık (eşit davranma, nesnellik, ehliyeti-liyakati esas alma), doğruluk-dürüstlük (içi dışı bir olma, hilesiz olma), sorumluluk (bencillik, ve kişisel çıkarlardan uzak olma, sorumlu davranma) olarak sıralanabilir.

Bunlara olumlu ve olumsuz olarak nitelenebilecek davranışlar da eklenebilir. Bunlar;

Tablo 1.1.Olumlu ve Olumsuz Davranışlar

OLUMLU	OLUMSUZ
Sözünde durmak	Yalan söylemek
Onurlu olmak	Hile yapmak
Açık olmak	Hırsızlık yapmak
Tutarlı olmak	Hasetlik yapmak
Kişisel bütünlük	Dedikodu yapmak
İnsancıl olmak	Açgözlü olmak
İnsanlara yardımcı olmak	Dalkavukluk
Emaneti ehline teslim etmek	Rüşvet almak

Kaynak: Maliye Bakanlığı, 2010: 30

Hukukta yaptırım maddidir, etikte ise geleneksel olarak vicdanidir. Bu durum günümüzde değişmiştir. Artık etik kodların ihlalleri de maddi yaptırımlara tabi olmaktadır. Hukuk kuralları yazılıdır. Oysa, etik kurallar çoğunlukla yazılı olmayan normlardır. Ancak günümüzde etik ilkeler yazılı hale getirilip sistemleştirilmektedir. Hukuk kuralları devlet tarafından oluşturulur. Etik kuralları ise, devletin yanı sıra diğer organizasyonlar tarafından da oluşturulabilir. Günümüzde etik standartların belirlenebilmesi ve idarenin her kesiminde etik davranışların zorunluluk haline getirilmesi için etik kurallar da resmileşmekte ve kanunlaşmaktadır (TÜSİAD, 2005: 20).

Tüm etik değer ve ilkeler toplumun, kamu düzeninin ve demokrasinin özünü oluşturmaktadır.

1.1.2. Etik ve Kurum Kültürü

Etikle ilgili birtakım evrensel kabullerin yanı sıra “iyi” ve “doğru” anlayışının da toplumdaki farklılıklarla gösterdiği bilinmektedir. Bu farklılıklar toplumların ve kültürlerin sahip olduğu dinamiklerden kaynaklanmaktadır. Kültürden kamu yönetimine aktarılan değerler iki boyutta somutlaşmaktadır. Bunlar, toplumda oluşan devlet algısı ve kamu görevlilerinin vatandaşları ve kendilerini algılayışıdır (KGEK, 2009: 300).

Kültür genel olarak toplum ve bireyin yaşamını etkileyen her konu ve değeri içerdiği gibi etik ve ahlak alanında da ortak toplumsal normları içermektedir (TMMOB, 2004: 32).

“Kültür, toplum ve devlet birbirine çok şey veren, birbirini biçimlendiren özellikleriyle insanla ilgili vazgeçilmesi mümkün olmayan temel öğelerdir” (Akyüz, 2008: 282). Aydın öğrenme kültürü, kurum kültürü, yönetim kültürü gibi kavramlar üzerinde durarak kurum kültürü ve öğrenme kültürünün bir araya gelmesinden bireylerin kurumları ile kuracakları aidiyete vurgu yapmıştır (Aydın,2011: 21). Bu anlamda üniversitelerde işleme öngörülen etik kurul yapılarının kurum kültürünün yerleşmesinde ve kurum aidiyetinin oluşması/artmasında son derece olumlu katkısının olacağı kesindir.

Çelik’e göre (1993: 135) yönetim ve kültür evrensel olgulardır ve insana özgüdür. Toplumun yaşam biçimi olarak ifade edilen kültür, toplumdaki değişiklik gösterir. Toplumlar kültürel yapılarıyla birbirlerinden ayrılır. Her toplum kendi geleneklerini, adetlerini, değerlerini ve kültürünü oluşturur. Örgütler

de toplumda yaşamını sürdürmeye çalışan sosyal sistemler olarak belirtilmiştir. Örgütler, toplumdaki girdiler alan, topluma çıktılar sunarak hizmet eden ve kendilerine özgü kültürleri olan açık sistemlerdir. Örgüt tarafından oluşturulan kültür personelin örgütsel davranışına önemli etkide bulunur.

Bireylerin davranışlarının etik standartlara uygunluğu büyük ölçüde içinde yaşadıkları toplumun kültürü, sahip oldukları değerler sistemi, inançlar ve normlar tarafından belirlenmektedir. Bu nedenle; etiğin, değerlerin toplamından çok daha fazlasını ifade ettiği ve değerlerin genel olarak etiği ölçmede yetersiz kaldığı belirtilmektedir (Öztutkan, 2011: 66).

Örgütsel yaşamda değerlerin oldukça önemli bir yerinin olduğu pek çok yazar tarafından söylenmektedir. “Değer kavramı, benimsenen üstün tutulan, ulaşılmak ve gerçekleştirilmek istenen, önem verilen, iyi, doğru, güzel gibi anlamlar ifade etmektedir. “İnsanlar yaşamlarını benimsedikleri değerler sistemine göre düzenlerler”. Şişman (2007: 93), değerleri şu şekilde sınıflandırmıştır: “Felsefenin bir konusu olarak etik/moral/ahlaki ve estetik olmak üzere iki tür değerden söz edilir. Bunun yanında, bireysel, mesleki, örgütsel değerler; ulusal ve evrensel değerler biçiminde sınıflandırmalar da yapılmaktadır. Diğer taraftan değerler, ekonomik, sosyal, siyasal, politik, dini değerler biçiminde de sınıflandırılmaktadır”.

Değerlere dönüş, değerlere sahip çıkma, değerleri yaşatma gibi söylemlerle değerlere vurgu her geçen gün artmaktadır. Siyasetçiler değerler üzerinden politika geliştirmekte, eğitimciler değerlerin eğitimi alanında çalışmalar yapmakta, iş adamları değer merkezli örgütler etrafında bir araya gelmekte, akademisyenler sosyal bilimlerde değer konulu çalışmalara ağırlık vermekte, tıp uzmanları etik kurullarını ve değerleri çalışmalarında kıstas almaktadır (Arslan ve Yaşar, 2011: 9).

Değer kısaca, mahiyeti icabı irrasyonel, öznel/sübjektif, inanca dayanan hatta metafizik temelli, insan davranışlarına hakim ve yönlendirici, sadece insana has bir inançtır. Değer bir oluşum, bir başkalaşma ve aşma halidir. Gayeler ve hedefler çeşit çeşit olduğu gibi eylemler de çeşit çeşit olmaktadır: Realist, hümanist, toplumsal, dini, muhafazakar, gelenekçi, ahlakçı, irrasyonel, mistik, tasavvufi, pragmatik, politik, gayri ahlaki davranışlar gibi. Sadece realist davranışlar bile zevkçi, kaderci, şüpheciler ve nihilist davranışlar diye çeşitlere ayrılabilir. Görülüyor ki, günlük davranışlarımızı ve hareketlerimizi seçerken veya tercih ederken, bütün bu akımlar, ideolojiler, inançlar, gelenekler, düşünceler ve

değerler, yönlendirici hatta belirleyici olmaktadır (Bolay, 2011: 15). Değerler, soyut, somut ve evrensel olabilir. İyi bir kişinin gündelik yaşamdaki erdemlerini, tutumlarını, eylemlerini, tartıştığımız sürece evrensel değerler öne sürmemize gerek yoktur. Soyut değerler, daima “ortak iyiler” dir. Çünkü, farklı gruptaki insanlar, onların geliştirilmesi, desteklenmesi ve sürdürülmesi gerektiği hususunda ortak inancı paylaşırlar. Heller, aile, din, anayasa, güzellik, sağlık, bağımsızlık, dostluk, sevgi, güvenlik, ilerleme, bilim gibi soyut değerlerin tür olarak farklı olduğunu belirtmiştir. Ortak erdemlerin çoğunun soyut değerlerle doğrudan olmaksızın dolaylı olarak ilişki içinde olduğunu da belirtmiştir (Heller, 2006: 302).

Adaleti temin ve toplumsal huzuru tesis için genel akla dayanarak toplum ve iş hayatındaki davranışları düzenlemeye yönelik kural ve kaidelere “etik değerler” veya “ahlaki değerler” denir (Çengel, 2012: 159).

Değerlerin iş doyumunu üzerinde de etkisinin olduğu bilinen bir gerçektir. Çünkü, değerler iş görenin işin sonuçlarını ve işteki davranışlarının nasıl olduğunu gösterirler. Bir kişi güçlü asıl iş değerleri ile zayıf asıl iş değerlerine sahip olabilir. Bu değerlerin iş doyumunu üzerinde etkili olduğu bilinen bir gerçektir (Kartal, 2007: 65).

Değerler bir takım inançlar ile destekleniyorsa ve uyulması kesin genel geçer kurallar haline geliyorsa toplumsal sistem bütünlük bir şekilde değerler ve kurallar toplumu haline gelebilir. “Bütün toplumsal sistemlerin bütünlüğünde roller, normlar ve değerlerin temel işlevi vardır. Toplumsal sistemler bu öğeler çerçevesinden oluşmuş ve örgütlenmiş yapılardır”. Can (1999: 9), normların, sistemin yasal gerekleri olduğunu ve değer adı verilen daha yüksek ahlaki isteklerden doğduğunu belirtmiştir. Heller, “Normlar, kişinin ne tamamen yerine getirdiği ne de tamamen çiğnediği, ancak kişinin değişen oranlarda uyarak yaşadığı talimatlardır” der (Heller, 2006: 53). Değişen toplumsal özelliklere göre normlar şekillenmektedir. Kamu sektöründe davranış standartları, değişen toplumsal normlardan etkilenmekte ve onları yansıtmaktadır (TÜSİAD, 2003: 35).

Değerleri temel alan ahlakçı/etikçi kamu görevlilerinin tutum ve davranışları ona göre şekillenir. Bu bağlamda etikçi bir kamu görevlisinin tutum ve davranışları şu şekilde özetlenebilir:

- İşini olanakların elverdiği ölçüde en iyi biçimde yapmaya çalışır, başkalarını da böyle yapmaya yöneltir ve yeterliği temel alan bir yükselme sistemini ve anlayışını destekler.

- İşlerini iyi yapanları savunur, ihbarcıları destekler ve korur.

- Başkalarını ahlak ve yasa dışı uygulamalara sevk etmez ya da sokmaz, başkalarının ahlak ve yasa dışı eylemlerine göz yummaz ya da böyle bir davranışı hoş görmez.

- Açık ve dürüst iletişimi sürdürür, bilgiyi yalnız yasal ya da ahlaksal gereklilikler olduğunda gizler.

- Üstlerine ve kişilere değil, ilkelere sadıktır.

- Ahlak ya da yasa dışı bir şeyi yapması istendiği zaman, üstlerine hayır demeyi bilir.

- İşlerin yürütülmesinde bir rol modeli olarak hizmet görür, halkın hizmet gereklerine duyarlılıkla yanıt verir ve tepkide bulunur.

- Denetimindeki insan, para ve malzeme kaynaklarını, toplumun gereksinimlerini en iyi karşılayacak biçimde kullanır.

- Hukuka, yasalara, anayasal haklara ve insan haklarına uygun bir şekilde davranır.

- Halkın yararına hizmette bulunur ve amaç, hizmet ve ihtiyaçlar üzerine yoğunlaşır.

- Krizleri önleme ve onlarla mücadele etme konusunda kapasitesini geliştirmeye çalışır (Özgür, 2010: 23).

1.1.3. Yönetmel Etik

İnsanlar eğitimleri, görgüleri, bilgileri, tecrübeleri ve dünya görüşleri bakımından birbirine göre farklılıklar gösterirler. Ancak, iş hayatında ise ortak bir paydada buluşurlar. Bu yüzden de işbirliği anlayışı içinde çalışabilme, yerinde hareket edebilme, teşebbüs kabiliyeti, görgü ve tolerans gibi unsurlar önemlidir (DPB, 2011: 227).

Aydın'a göre (2012a: 53) yönetim süreci, sürekli olarak, başkalarını yakından ilgilendiren ve etkileyen kararlar almayı, bunları herkesin yararına olacak şekilde uygulamayı, örgütsel ve bireysel gereksinimlerin karşılanmasını,

çatışmaların örgüt ve bireylerin yararlarını gözetecek şekilde çözümlenmesini, örgütte yapılması gereken görevlerin iş görenlere eşit bir şekilde paylaşılmasını, emeğin değerinin verilmesini, iş görenlerin yansız olarak değerlendirilmesini, örgütün kaynaklarının bir kişi ya da grup için değil örgütsel amaçları gerçekleştirmek için kullanılmasını, hakların ve sorumlulukların adil olarak paylaşımını gerektirir.

Yönetmelik çalışmaları 1980' li yıllarda yoğunluk kazanmıştır. OECD, hazırladığı raporda tüm üye ülkelerin yönetim etiği alanındaki alt yapıyı oluşturmaları ve özel sektörün önündeki engelleri en aza indirmeleri tavsiyesinde bulunmuştur. Türkiye'de gerek OECD, gerekse diğer uluslararası kuruluşlarca yapılan etik çalışmaları doğrultusunda, kötü yönetim uygulamalarını olabildiğince aza indirme piyasaların daha etkin işlemesi ve gelişmesi hedefinde, etik yönetimi temel almayı amaçlamıştır. Liyakat ilkesinin çöküşü, kamunun gittikçe düşen performansı, merkezîyetçilik, yolsuzluk reformlarına duyulan ihtiyacı gündeme getirmiştir (Akgün, 2007: 104).

Yönetim etiği, Uzel'e (2014: 11) göre, "yöneten-yönetilen ve yöneten-kurum ilişkilerinde ortaya çıkan değer sorunlarının incelendiği etik çalışma alanıdır".Yönetim etiğine ilişkin ilke ve değerler ayrı başlıklar halinde Kamu Görevlileri Etik Rehberi'nde şu şekilde yer almıştır;

-İyi davranışta bulunma ve kötü davranışlardan kaçınma konusunda, kamu görevlilerine rehberlik ederler.

-Devlete ve kamu görevlilerine olan güveni artırırlar, yönetimin meşruiyetini geliştirirler ve devlet-halk bütünleşmesini sağlarlar.

- Kamu kurumlarındaki yönetmelik standartlarını yükseltirler.

-Değerlerin çatıştığı durumlarda karar vericilere ve uygulamacılara yol gösterirler.

- Sosyal dokuyu, ekonomik gelişmeyi, demokrasiyi ve hukuk devletini güçlendirirler.

- Kamu hizmetlerinin maliyetini düşürür ve kalitesini yükseltirler (KGEK, 2012: 10).

Yönetimde etik ilkelerin belirlenmesi, neyin etik olmadığı belirlenmesi ile mümkün olacaktır. Bir yönetimde görülecek gayri-ahlaki davranış türleri, toplumun gelişmişlik düzeyine bağlı olarak değişmektedir. Özetle; yönetim etiğine ilişkin temel ilkeler; "adalet, eşitlik, doğruluk, tarafsızlık, sorumluluk ve hesap

verebilirlik, insan haklarına bağıllık ve kuruma sadakat, olumlu insan ilişkileri kurma ve kaynakları etkin kullanma yani tutumluluktur (Baydar, 2005: 47,50).

1.1.4. Mesleki Etik

Son yıllarda meslek etiklerinden sık söz edilmeye başlanmış; çeşitli mesleklerde karşılaşılan etik sorunların gittikçe daha fazla farkına varılmasıyla birlikte meslek etiklerinin de sayısı artmıştır. Etik sorunları aşmak için her meslek kendi meslek ilkelerini geliştirmiş, bunun sonucunda da neredeyse meslek sayısı kadar etik ortaya çıkmıştır (Tepe, 2000).

Çok sayıda meslek grubu artık kendi kodları ve ilkelerini pekiştirmek ve üyelerine etik değerlerin eğitimini vermek için ciddi çalışmalarda bulunmaktadır (Nohutçu, 2004: 390). Etik ilkeler saptanması ve meslek elemanlarının bu doğrultuda davranmalarının beklenmesinde bazı beklentiler önemlidir. Bunlar; kabul edilebilir davranışların tanımlanması, mesleğin uygulanmasında kalite standartlarının yükseltilmesi, meslek elemanlarının kendi davranışlarını kıyaslayabilecekleri, öz değerlendirme fırsatının sunulması, mesleki davranış ve sorumlulukların çerçevesinin çizilmesi, mesleki kimliğin gelişiminde aracılık edilmesi, mesleki olgunluğun işaretlerinin belirlenmesidir (Aydın, 2012a: 101).

Gittikçe artan nüfusu beslemek için yeni kaynaklar bulmak ve bu kaynakları kullanırken doğaya, insana en az zarar verecek olan yöntemleri kullanmak son derece önemlidir. İnsanların mesleklerini yaparlar ve üretirlerken bir düşünme ve değerlendirme sürecinden geçmeleri önemlidir. Bunu yapabilmek için de bir alışkanlık edinmiş olmaları ve çok yönlü irdeleme yapmak için yeterli beceriyi elde etmeleri zorunludur. Her mesleği yapan kişi, hangi disiplinden olursa olsun, bunu bir toplum içinde yapmakta ve diğer disiplinlerle mutlaka ilişkide bulunmaktadır. Günümüz eğitimi hem multidisipliner bir yaklaşımı benimsemeli, hem de etik değerlendirmeleri içermelidir. Başka bir ifadeyle "meslek kültürü ve etiği" zorunlu bir ders olarak okutulmalıdır (Naymansoy, 2012: 361).

Meslek etiği ilkeleri ya da kodları şu yararları sağlar: Meslektaş baskısı sağlayarak, bireyleri etik davranış göstermeye motive eder, bireylerin kişilikleri yerine doğru ya da yanlış eylemler konusunda daha tutarlı ve kararlı bir rehberlik sağlar, belirsiz durumlarda nasıl davranılacağı konusunda rehberlik eder, yönetici ya da patronların otokratik gücünü kontrol eder, kurumların toplumsal sorumluluklarını tanımlar, kurumun ya da mesleğin çıkarlarına hizmet eder (Aydın,2014).

Akademisyenlerin meslek ilkeleri konusunda en bilinen ve tanınan uygulama ABD’de yayınlanmıştır. Amerika Üniversiteleri Öğretim Üyeleri Birliği (American Association of University Professors) ilk kez 1966’da “Profesyonel Etik Duyurusu”nu yayınlamıştır. 1987’de ise yeni gereksinimlere göre güncellenmiştir. Bunun amacı, Amerikan akademisyenlerinin uyması teorik olarak zorunlu olan etik davranışları üyelerine duyurmaktır (Pınar, 2002: 8).

Meslek etiği ilkelerinin etkinliğinin ve geçerliliğinin artırılması için öncelikle yetkin bir meslek örgütü ve bu meslek örgütünün de etik sorunlar üzerinde gereken dikkati vererek etik ilkeleri düzenlemesi ve tüm üyelerine duyurması gerekir. Bu bağlamda meslek örgütünün uygun üyeleriyle teşkil edilecek ve politikalar ile kuralları oluşturup zamanla revize edecek bir etik kurul oluşturulması önemlidir (Pınar, 2002: 8).

1.1.5. Kamu Hizmeti ve Kamusal Etik

Devlet Personel Dairesi Başkanlığı’nın “Görevde Yükselme Eğitimi Ders Notları”nda kamu hizmeti “emanet” olarak tanımlanmıştır. “Kamu görevlileri bu emanetin bilincinde olarak, kamu hizmetlerini etkin, verimli ve dürüst bir şekilde yürütmeli; görevlerini yerine getirirken ve takdir yetkilerini kullanırken mesleki etik ilke ve standartlara bağlı kalmalıdır” (DPB, 2011: 231).

Bilindiği gibi, devlet kamu hizmetinde kendine en uygun olan sistemi kabul eder ve onu uygular. Genel olarak yönetim siyaseti bakımından uygulanan iki sistem vardır: Merkezden yönetim ve yerinden yönetim. Çağdaş devletlerde bu iki sistem birbirinden kesin sınırlarla ayrılmış değildir. Biri diğerinin tamamlayıcısı olan ve yan yana uygulanan bu sistemlerin hiç biri, tek başına kamu hizmetlerinin yürütülmesi için yeterli değildir. Toplum ve bireyler sosyal, ekonomik ve kültürel ihtiyaçları değiştiği için bireylerin ve toplumun taleplerini karşılamak üzere örgütlenmiş bir yapı olan idari yapı da değişmek ve gelişmek zorundadır. Bu doğrultuda 1980’li yıllar özelleştirme ve yeniden yapılanma yılları olarak anılmaktadır. Bu dönem aynı zamanda sosyal ve üretim politikaları üzerindeki fikirlerin yeni tartışma alanı ve Avrupa kamu yönetimi ve kamu politikalarının geliştirildiği dönemdir (Kızılcık, 2001: 127).

İç ve dış faktörlerin etkisiyle ortaya çıkan ve “yeni yönetim anlayışı” olarak nitelenen bu süreçte bütün ülkeler bir şekilde yönetim yapılarını ve politikalarını dönüştürmüş ve bu dönüşüm süreci halen daha devam etmektedir. Yeni yönetim anlayışı temelde iki ana konuya odaklanmaktadır. Bunlardan ilki, kamu hizmetini

geliştirmeye yönelik düşünce ve uygulamalardır. Kamu hizmetlerinde etkinlik, verimlilik, tutumluluk ve kalite gibi kavramlar, bu hizmet odaklı reformları anlatmakta kullanılan anahtar terimlerdir. İkincisi ise, kamu yönetiminin sosyal sorumluluğudur. Yeni yönetim anlayışı kamu yönetiminin geleneksel sorumluluk mekanizmalarının yetersizliğinden hareketle, yönetim, hesap verebilirlik, saydamlık, vatandaş memnuniyeti gibi kavramları esas alarak yeni bir bakış açısının önemini vurgular (Eryılmaz ve Biricikoğlu, 2011: 20).

Klasik yönetim anlayışı, gelişen ve değişen toplum karşısında yetersiz kalmıştır. Tek merkezli ve katı hiyerarşik yapılı, kaynak ve yetkileri kendinde toplayan yönetim anlayışıyla kamu hizmetinde kalitenin sağlanamayacağı ortaya çıkmıştır. Bunun yerine çok aktörlü, katılımcı, hesap verebilen, etkin, şeffaf, cevap verebilirliği, hukukun üstünlüğünü ve stratejik vizyonu benimseyen bir yönetim anlayışının kabul edilmesinin kamu hizmetinde kalitenin artırılmasına büyük katkı sağlayacağı gerçektir. Kamu hizmetinde etkinliği artırmak için, devletin düzenleme ve denetleme faaliyetlerinde katılımcı bir anlayışı benimsemesi bunun yanında hizmet sunduğu alanlarda rekabetçi piyasadan faydalanması da gerekmektedir (Göküş, 2010: 611).

Kamu yönetiminde etik tartışmalarının başlaması 1940'lara kadar gitmektedir. Kamu yönetiminde etik 1970'lerin ortalarından başlayarak büyük ölçüde "Yeni Kamu Yönetimi" çalışmalarının öncülük ettiği önemli bir çalışma alanı haline gelmiş (Demirci, 2007: 200), yoğunluk kazanması ise, 1980'lerde olmuştur. Arka planında yer alan küreselleşme ve ekonomik kriz kamu yönetiminin verimliliğini tartışılır hale getirmiştir. Eryılmaz'a göre etikle ilgili çalışmaların başarılı olabilmesi için, bazı unsurların birlikte gerçekleştirilmesine ihtiyaç bulunmaktadır. Bunlar; siyasi ve bürokratik irade, iyi düzenlenmiş hukuki çerçeve ve etik davranış kurallarının mevcudiyeti, etik kurulunun varlığı ve etkili işlemesi, kamuoyu ve sivil toplumun katılımı, hassasiyeti ve denetimi, hesap verebilirlik mekanizmalarının bulunması ve etkili çalışması, yönetimde saydamlık, gerek örgün eğitim ve gerekse hizmet içi eğitim yoluyla bireylerin/çalışanların etik bilgi ve bilinçlerinin geliştirilmesi, kamu hizmetine ilişkin organizasyon, karar, işlem ve diğer süreçlerin iyileştirilmesidir (Eryılmaz, 2008: 9-10).

Kamu yönetiminde, etik ile ilgili temelde üç yaklaşım bulunmaktadır. Birincisi kamu yönetiminde etik davranışları ayrıntılı kurullarla düzenleyen "kuralcı rejim"dir. Bir diğeri "dürüstlüğe dayalı etik rejimi"dir. Üçüncüsü ise karma rejimdir. Kanada ve Yeni Zelanda gibi ülkeler etik davranışları ayrıntılı

kurallarla düzenlemektense etik davranışı teşvik edici, bu yönde danışmanlık ve eğitim hizmetleri sağlayıcı yöntemi seçmektedirler. Günümüzde, bu iki yöntemin karışımı olan, etik davranış ilkelerini yasal düzenlemelerle belirleyip, ihlallerini yaptırma tabi tutan ve diğer yandan eğitim ve danışmanlık hizmetleri sağlayan “karma rejim” daha çok tercih edilir hale gelmiştir (TÜSİAD, 2005a: 34).

Öztürk ve Coşkun’a (2000) göre; kamu yönetiminin ve örgütlerinin kendilerine özgü etik anlayışları vardır. Ülkemizdeki yönetsel bozulma dikkate alınacak olursa, kamu yönetimi etiğinin önemi daha iyi anlaşılacaktır. Rüşvet, yolsuzluk, kayırmacılık, yağmalama, kamu kaynaklarının uygunsuz kullanımları, bürokratik olumsuzlukların önemli bir kesiminin etik ilkelerin göz önünde bulundurulmamasından kaynaklanmaktadır. Bu açıdan kamu örgütlerince etik ilke ve değerlerin benimsenmesi, kaliteli bir kamu hizmetinin sunulmasında önemli bir etkidir (Öztürk ve Coşkun, 2000: 146).

Kamu hizmeti etiği “bürokratik” ve “demokratik” olmak üzere 2 farklı etik kurallar bütünüyle bağıntılıdır. Bürokratik etik; etkinlik, etkililik ve uzmanlık gibi değerlerle ilişkiliken; demokratik etik; yurttaşlık, kamu yararı, sosyal adalet, güven, duyarlılık saydamlık ve hesap verebilirlik gibi değerleri kapsamaktadır. Kamu hizmeti etiği, hem teknik-bürokratik değerleri, hem de ahlaki-siyasal değerleri içermektedir. Aslında tüm bu değerler, kamu görevlileri için geliştirilen davranış kurallarının temel unsurlarını yansıtmaktadır (Karasu’dan (2001:244-245) aktaran Öktem ve Ömürgönülşen, 2005: 232).

Etik temel insani değerleri kendisine rehber edinmiştir. Yönetimde “istenilir iyi” nitelikte ilke ve standartların belirlenmesi ve etik dışı durumlarla uluslararası mücadelede etkili bir mekanizma oluşturma hedefinde, ulusal ve uluslararası kuruluşların ilgi odağı haline gelmiştir (Akgün, 2007: 81). Kamu yönetiminde etik değerlerden bazıları evrenselleşmiştir. Bunlar, hesap verebilirlik, saydamlık, tarafsızlık, hukukilik, bütünlük, dürüstlük, eşitlik, liderlik, sadakat, liyakat ve profesyonellik, nesnellik, nezaket ve saygı, saygınlık ve güvendir (Yüksel, 2007: 584-585). Temel etik değerler kamu görevlilerinin günlük çalışma düzeni içinde neyin iyi ve doğru olduğuna dair muhakemeleri yönlendirir. Yasal düzenlemeler, değerler, vatandaşın kamu kurum ve kuruluşlarının vazife ve görüşlerinden haberdar olduğu bir çevrenin temelini oluşturur. Ayrıca, belirlenen etik değerler günlük kamusal faaliyetler için genel bir rehber niteliğindedir. Kamu yönetimi etik değerleri için çok sayıda ülke, kanuni çerçeveler düzenlemiştir. Bazıları kanuni çerçevenin dışında kamu yönetimi değerlerini düzenleyen çeşitli kılavuz belgeleri

de yürürlüğe koymuşlardır. Genelde etik değerler, Anayasa'da temel kanunlarda ve özel kamu hizmeti düzenlemelerinde karşımıza çıkar. Bu kamu hizmeti düzenlemeleri kamu görevlileri etik kurulları tarafından oluşturulan etik davranış standartları ya da kamu hizmeti kanunları olarak bilinmektedir (Yüksel, 2007: 582, 587).

Kısaca, kamu yönetiminde etik, kamu görevlilerinin karar alırken ve hizmetleri yürütürken uymaları gereken tarafsızlık, dürüstlük, liyakat, nesnellik, saydamlık, hesap verebilirlik, adalet, eşitlik, kamu yararını gözetme, profesyonellik, tutumluluk ve etkinlik, hediye ve rüşvet almama gibi ilke ve değerler bütününden meydana gelmektedir. Bu ilke ve değerleri benimseyen, karar ve işlemlerinde bunları uygulayan yönetime, “etik yönetim” denilmektedir.

Kamu çalışanlarının görev ve sorumlulukları bağlamında, doğru ve düzgün davranış her zaman iyi yönetişimin ön koşulu olmuştur. OECD ülkelerinde kamu sektöründeki büyük değişikliklere karşın, ya da belki bunlar sayesinde, iyi ve doğru davranışa en az eskisi kadar ve belki daha da fazla ihtiyaç duyulmaktadır. Bu nokta kamu yönetimi reformlarının başarısında ve devlete duyulan güvende belirleyici olacaktır, iyi davranışların teşviki için etkili bir etik alt yapı şarttır. (KGEK, 2003: 91).

TÜSİAD ve OECD'nin ortaklaşa çıkardıkları rapora göre; kamu çalışanları, gündelik çalışmaları sırasında kamu kaynaklarının yönetilmesi, vatandaşlarla ilişkiler ve politika oluşturma işlevleri gibi bazı durumlarda takdir yetkilerini kullanmaktadırlar. Etik bu kamu gücünün keyfi kullanımına set çeken kontrol ve denge noktalarından biridir. Devlete ve kurumlarına karşı güven oluşturmak ve bunu korumak hayati bir unsurdur. Ayrıca, uygulamaların, teamüllerin ve genelde davranışların sınındığı bir temel oluşturarak kamuoyuna çıkarlarının korunduğuna ve işlerin doğru olarak yapıldığına dair güven yaratır. Bu yüzden de etiğin yönetişimin kalitesi açısından kilit bir önemi vardır (TÜSİAD, 2003: 21-22).

Demokratik yönetimin, halkla kamu görevlilerinin arasındaki güvene dayalı olduğu ifade edilir. Toplum, kamu görevlilerinden, yönetsel standartlara duyarlı olmalarını beklemektedir. Bu nedenle, kamu görevlilerinin sadece, rüşvet, zimmet, kayırmacılık vb gerçek yolsuzluklardan değil, halkın güven duygusunu zedeleyecek yolsuzluk şüphelerinden de kendilerini korumaları gerekmektedir (DPB, 2011: 231).

Kamu kaynaklarının etkin ve verimli kullanımı, kamu menfaati yönünde hareket etme sadece kamuda çalışan görevliler için değil, tüm vatandaşların öncelikli yükümlülükleridir. Etik davranış bilincinin yerleştirilmesi için yapılması gerekenler vardır. Bunlar; kamu yönetiminde etik dışı faaliyetlerin devlete karşı zararları konusunda topluma bilgi verilmeli ve bununla savaşmak için özel yayınlar çıkartılmalı, etik dışı faaliyetlere karşı seminerler düzenlenmeli, teorik temel ve bilgiler paylaşılmalı, son gelişmeler ve halkın bu konuda nasıl mücadele edeceği anlatılmalı, kamu yönetiminde etikle ilgili eğitim programları okullarda ve üniversitelerde verilmeli; gelecekte kamu yönetiminde etikle ilgili eğitim kamu eğitim sisteminin ayrılmaz bir parçası olmalı, kitle iletişim araçları ve sivil toplum örgütleri etik dışı faaliyetlere karşı etkin bir rol alacak konuma getirilmeli, kitle iletişimi, yolsuzluktan arındırılmalı, gazeteciler özellikle etik davranış kurallarının ihlaline ilişkin haberleri hazırlarken objektif olmalı ve basın ve gazetecinin toplumda etik bilincinin yerleşmesi ve etik dışı faaliyetlerle mücadele konusundaki sorumluluğu Basın Kanunu'na eklenmeli, kamuda etik dışı faaliyetler ve yolsuzluğa karşı verilecek eğitimin en yararlı şekillerinden birisi olan yuvarlak masa tartışmaları düzenlenmeli, kamu yönetiminde yüksek etik davranışlar gösteren kamu görevlilerinin halkla bir araya getirilmesi ve kamu yönetiminde halkın güveninin sağlanması için yüksek etik standartlarda faaliyet gösteren kamu görevlileri etkin bir biçimde rol almalı, hükümet kamu yönetiminde etik dışı faaliyetler konusunda halkın bilinçlendirilmesi için bir program hazırlamalıdır (TÜSİAD, 2005: 168-169).

Kamu kaynaklarının etkin kullanımında, kamu yararının gerçekleştirilmesinde, etik değer ve ilkeler oldukça önemlidir. Yönetimde etik dışı tavırlar ve davranışlar devlete, yönetime, hukuk düzenine olan güveni zedeler, bu da güçlü, güvenilir devlet inancını ortadan kaldırır. Bu nedenle kamu yönetiminde etik ilkeler oldukça önemlidir ve bu önem gittikçe artmaktadır (Koçak ve Öztepe, 2012: 90). Kamu hizmetlerinin daha iyiye götürülebilmesi için kapsamlı reformlar yapılırken, kamu hizmetlerinde kalite ve etiğin göz ardı edilmemesi gerekir. Yasal düzenlemelerle toplumsal kültür ve değerlerin hassas noktalarına ilişkin ayrıntılı düzenlemeleri yapmanın imkansız olması nedeniyle sadece yasal düzenlemelerle gerçekleştirilen çalışmalar istenilen verimliliği ve kaliteyi sağlayamaz (Öztürk ve Coşkun, 2000: 161). Etiğe dayalı bir yönetim modelinde, dış denetim aracı olarak etik bildireleri, etik yasaları, mal bildirimi, ihbarcılık kurumunun da etkin bir şekilde uygulanmasını sağlayacak mekanizmalara ihtiyaç vardır. Bu mekanizmalar her örgütte bulunacak olan etik kurullarıdır (Şirin, 2006: 102).

Yeni yönetim anlayışı çerçevesinde geliştirilen ve İngilizce kavramların baş harflerinin bir araya getirilmesiyle 3-E ilkesi olarak ifade edilen, economy (tutumluluk), efficiency (verimlilik) effectiveness (etkinlik) ilkelerine, dördüncü bir ilke olarak etiğin (ethics) yerleştirilmesi gerekmektedir. Günümüzde kamu görevlilerinin etik değerlere bağlı olarak hareket etmeleri büyük önem taşımaktadır. Teorik olarak kamu görevlileri, özel sektörde çalışan personelden, etik bakımından ne daha kötü ve ne de daha iyidirler. Ancak, onları diğerlerinden ayıran en önemli faktör, kamu yararını esas alan ve halka karşı sorumluluk taşıyan demokratik bir idarede görev yapmalarıdır. Bu nedenle kamu görevlilerinin karar verirken ve hizmetleri yürütürken çok önemli sosyal sorumlulukları bulunmaktadır (Eryılmaz,2008: 8-9). Kamu hizmetlerinde 4E' ye (ekonomiklik, etkinlik, etkililik ve etik) yönelik bir yönetim sisteminin kurulmasının, hukuki ve kurumsal değişikliklerin yanı sıra kapsamlı bir zihniyet ve davranış değişikliği gerektiren uzun ve meşakkatli bir yol olduğu akıldan çıkarılmamalıdır.

1.1.6. Bilim Etiği

Bilim, evrenin ya da olayların bir bölümünü konu olarak seçen, deneysel yöntemlere ve gerçekçiliğe dayanarak yasa çıkarmaya çalışan dizgesel; belli bir konuyu bilme isteğiyle çıkan, belli bir ereğe yönelen bir bilgi edinme ve yöntemli araştırma süreci, genel geçerlik ve kesinlik nitelikleri gösteren yöntemli ve dizgesel bilgi, nesnel (objektif) dünyaya ve bu dünyada yer alan olgulara ilişkin tarafsız ve dizgesel (sistematik) dengeye dayalı zihinsel etkinlikler inandırıcı içerikli bir gücü ve temel geçerliliği olan yöntemli bilgidir (Adem,2002: 89).

Bilimin değeri üzerinde eskiden beri sürüp gelen fikir ayrılıkları günümüzde daha da derinleşmiş görünmektedir. Bir uçta bilimi, bilgiye giden tek yol, yaşamın en güvenilir rehberi sayanlar, öbür uçta tam tersine, bilimden korkan kuşkulanan, onu değersiz veya zararlı sayanlar yer almaktadır (Yıldırım, 1993: 163).

Yıldırım'a (1993) göre bilimin, üzerinde herkesin birleştiği standart bir anlamı yoktur. Çünkü, bilim donmuş/dural bir konu değil, sürekli ve artan bir hızla gelişen, değişen bir etkinliktir. Bilimin inceleme konusu ve yöntemi yönünden kapsamı ve sınırları kesinlikle belli, bir etkinlik değil, çok yönlü, sınırları yer yer belirsiz, karmaşık bir oluşum olarak ele alınması standart bir tanım yapılamamasında etkindir (Yıldırım, 1993: 13). Bilimin üretilmesi, geliştirilmesi eleştiri, hoşgörü, katılım ve denetimin olduğu bir ortamı gerektirir (Korkut, 1993: 119). Böyle bir ortam içinde de bilim etiği denilen kavram önem teşkil eder.

Pieper'e göre bilim etiği, bilim insanının bilim yaparken uyacağı ahlaki talepleri yansıtır (Pieper, 1999: 92). Pieper, Alman Anayasasından bir alıntı yapmıştır. Buna göre;

"Sanat ve bilim, araştırma ve öğretim bağımsız ve serbesttir" (Alman Anayasası 5. Madde 3. Fıkra) bilim adamına tanınan bu serbest araştırma ve öğretim/öğrenme hakkı, her çeşit bilimsel araştırma ve deneye izin verileceği anlamına gelmez. Bilim özgürlüğü her özgürlük gibi sorumluluk gerektirir ve bundan dolayı da bu özgürlüğü kullanana, haklı ve meşru kılma yükümlülüğü getirir (Pieper, 1999: 92).

TÜBA Bilim Etiği Komisyonu'nun çalışma ilkelerinde bilim etiği, bir yandan bilimsel araştırma ve geliştirmenin, yani bilim üretiminin ne olduğu ve nasıl yapıldığının tanımı içinde yer alan, kurucu unsurlarından biri olarak tanımlanmıştır. Diğer yandan, bilim insanlarının meslek etiğini, yani mesleklerini icra ederken yerine getirdikleri çok çeşitli görevleri yaparken uymak zorunda oldukları kuralları kapsar. Toplumsal faaliyetlerin çeşitlenmesi, yeni bilgilerin toplumsal dolaşıma katılması ve toplumsal pratiklerin eleştirel bir biçimde değerlendirilebilmesi sonucunda etik ve bilim etiği, sürekli olarak gelişme gösteren bir düşün ve eylem dalıdır, dinamik bir süreçtir. Geniş anlamıyla bilim etiği ile bilim insanlarının meslek etiği yani meslek gruplarının zorunlu olarak uyması gereken kurallar ve sahip oldukları sorumluluk ve yükümlülüklerinin belirlenmesi, iç içe geçen bir uğraştır.

Bilim insanı, bilim etiği alanında, bazı temel sorunlarla karşı karşıyadır. Bunlar araştırma yaptığı alanda paradigma haline gelmiş ve kalıplaşmış, kuram, yöntem ve yargılardır. Yeni araştırma bulguları, geçerli olan söz konusu kuramı, yöntemi, pratiği vb. yıkmaya başladığı andan itibaren, itirazlar çoğu zaman yine o alandaki bilim insanlarından gelmektedir (Toplu, 2012: 666).

Anadolu Üniversitesi'nin 2011 yılında "Bilim Etiği ve Kılavuzu" adlı çalışması bilimsel etik anlamında önemlidir. Bu kılavuzda genel bir etik tanımlaması yapıldıktan sonra, bilimsel araştırma ve yayınlarla ilgili etik kurallar, araştırma süreci ve sonuçlarıyla ilgili etik kurallar, yayın ve sunum süreciyle ilgili etik kurallar, yazar adları ve mali desteğin kaynağının gösterilmesi, telif hakları ve fikri mülkiyet ile ilgili etik kurallar, akademik ve/veya popüler bilim sanat dergilerinde editörlük ve hakemlikle ilgili etik kurallar tüm detaylarıyla ele alınmıştır.

YÖK'ün hazırlamış olduğu “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” (m.5)'de Bilimsel Araştırma Etiğine İlişkin Temel İlkeler şu şekilde ele alınmıştır:

a) Veriler, bilimsel yöntemlerle elde edilir. Bunların değerlendirilmesinde, yorumunda ve kuramsal sonuçların elde edilmesinde bilimsel yöntemlerin dışına çıkılamaz, sonuçlar saptırılamaz, elde edilmemiş sonuçlar araştırma sonuçlarıymış gibi gösterilemez. b) İnsanlarla ilgili biyomedikal araştırmalarda ve diğer klinik araştırmalarda Sağlık Bakanlığı tarafından yayımlanan, 9 Ağustos 2011 tarih ve 28030 sayılı Klinik Araştırmalar Hakkında Yönetmelik hükümleri göz önünde bulundurulur. c) Sosyal ve beşeri bilimlerde yapılacak anket ve tutum araştırmalarında katılımcıların rızası alınır. Araştırma, bir kurumda yapılacaksa, katılımcıların rızasından sonra bağlı buldukları kurumun izni alınır. ç) Araştırma ve deneylerin, hayvan sağlığına ve ekolojik dengeye zarar vermemesi temel ilkedir. Çalışmalara başlanılmadan önce gerekli izinler yetkili birimlerden yazılı olarak alınır. Bu çerçevede uluslararası beyanname hükümleri ve Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmeler ve ulusal mevzuat hükümleri göz önünde bulundurulur. d) Araştırmacılar ve yetkililer, yapılan bilimsel araştırma ile ilgili olarak muhtemel zararlı uygulamalar konusunda ilgilileri bilgilendirmek ve uyararak yükümlüdür. e) Araştırmacılar, kendi vicdanî kanaatlerine göre zararlı sonuçlara ve/veya onaylamadıkları uygulamalara yol açabilecek araştırmalara katılmama hakkına sahiptir. f) Yapılacak çalışmalarda, diğer kişi ve kurumlardan temin edilen veri ve bilgilerin, izin verildiği ölçüde ve şekilde kullanılması, gizliliğine riayet edilmesi ve korunması sağlanır. g) Bilimsel araştırma için tahsis edilen imkân ve kaynaklar amacı dışında kullanılamaz.

TÜBA'da bilim etiği ile ilgili bazı temel ilkeler sıralamıştır. Bunlar, özetle, bilimsel verilerde gerçeğe uygunluk önemlidir. Araştırmanın deneklere zarar vermemesi gerekir. Bilim insanları araştırma sonuçları hakkında toplumu bilgilendirmek, olası zararlı uygulamalar konusunda uyararak yükümlüdürler. Araştırma sonuçları araştırmayı yapanların tümünün ismiyle yayınlanır. Her tür yayında bilimsel kaynakça ve alıntı, bilimsel yayın kurallarına uygun olarak verilmelidir. Bilim insanı akademik yaşamın tüm evrelerinde ve öğretim, yönetim ve akademik değerlendirmelere ilişkin görevlerde bilimsel liyakati temel ölçüt olarak kabul eder, etik kuralların dışına çıkmaz (TÜBA, 2002: 65-66).

TÜBA'ya göre; “içinde çalıştığımız kurumlar uyguladıkları bilim ve bilim etiği eğitimi, aldıkları önlemler ve oluşturdukları çalışma disiplini ile tüm mensuplarının bilimsel çalışmalarının etik ilkelere uygun olmasını sağlayacak

ortamları yaratmaktan sorumludurlar. Etik dışı davranışlar için belirlenen cezaların titizlikle uygulaması gerekir”. TÜBA'nın bu çağrısından da anlaşılacağı üzere üniversitelerdeki etik kurul yapılanmaları ve hatta birimler bazında etik komisyonların varlığı ve işlevselliği son derece önem teşkil etmektedir.

“Bilim etiği” ve “akademik etik” terimleri sıkça eş anlamlı olarak kullanılmaktadır. Akademik etiğin temel bilimsel bilgi üretimiyle üniversitede en geniş anlamdaki akademik üretim, eğitim etkinliği ve üretilen her türlü uygulamalı hizmet sırasında ortaya çıkan ahlaki değer sorunlarını kapsadığı söylenmektedir. Bilim etiği ve akademik etik arasında, akademik etiğin daha geniş kapsamlı olduğu ve ilkece bilim etiğini de içermekte olduğu ifade edilmektedir (Alpınar, 2011: 94). Bu bağlamda, bu çalışmada bilim etiği ve akademik etik tanımlamaları ayrı ayrı ele alınmıştır.

İnsanlar, koşullara göre zaman zaman bilimsel yanılma yollarına kaymaktadırlar. İnsanların bu yollara başvurma nedenleri, iyi niyetli araştırma ve yayınlar olabileceği gibi, kötü amaçlı kişisel veya kurumsal çıkar sağlamaya yönelik saptırmalar da olabilir. Bu durumda ilgililerin uygun bir biçimde uyarılmaları ve cezalandırılmaları gerekmektedir. Günümüzde akademik yükseltmeler, iş başvuruları, araştırma fonlarına başvurular ve akademik prestij kaygıları, insanları daha çok yayın yapma baskısı altına almıştır. Bu baskının sonucu da bilimsel saptırmanın artması olarak kendini göstermektedir (Ruacan, 2005: 149).

Bilimsel etik konusunda görülen ihlaller çeşitli akademik ortamlarda dile getirilmekte ve bunların önlenmesi konusunda gün geçtikçe artan çalışmalar yapılmaktadır. Michigan Üniversitesi tarafından yayınlanan “Plagiary” adlı hakemli elektronik bir dergi konuyla ilgili olan makale ve görüşleri akademik ortamda tartışma yaratmak ve konuyla ilgilenenlere duyurmak açısından önemlidir (Uçak ve Birinci, 2008: 189).

Bilim etiği mutlak suretle tartışılması; bilim insanı yetiştiren üniversitelerin yüksek lisans ve doktora programlarında zorunlu ders olarak bilim etiği dersinin işlenmesi; geleceğin insanlarını yetiştiren bu kurumlarda bilim etiğinin mutlaka tartışılması gerekmektedir (Ortaş, 2013).

1.1.7. Yayın Etiği

Bilimsel yayınların ana kaynağı üniversitelerdir. Türkiye’de 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu’nun 12. Maddesi’nde yükseköğretim kurumlarının görevlerinde, üniversitelerin bilimsel yayınlar yapılmasındaki önemi belirtilmiştir. Maddeler, çağdaş uygarlık ve eğitim öğretim esasına dayanan bir düzen içerisinde toplumun ihtiyaçları ve kalkınma planları ilke ve hedeflerine uygun ve orta öğretime dayalı çeşitli düzeylerde eğitim-öğretim, bilimsel araştırma, yayım ve danışmanlık yapmak, Türk toplumunun yaşam düzeyini yükseltici ve kamuoyunu aydınlatıcı bilim verilerini, söz, yazı ve diğer araçlarla yaymak şeklinde yer almıştır. Ülkemizde 1990 yılından sonra birçok devlet ve vakıf üniversitesi açılmıştır. Sayı artışları mutlu etmekle beraber kaygıların da artmasına neden olmuştur. Çünkü, açılan üniversiteler nitelik sorununu da birlikte getirmiştir. Akademik yükselmelerin de yayınlara bağlanması sonucunda “yayımla ya da yok ol” gerçeği ile karşılaşan öğretim elemanlarının bu kaygıları sonucunda da etik sorunların ortaya çıktığı söylenebilir (Tabancalı, 2004: 234).

Bilimsel anlamda süreli yayınların önemi büyüktür. Bu bağlamda ilk bilimsel dergi 1665 yılında yayınlanmıştır (Uçak ve Birinci, 2008: 188).“Journal de Scavant” adıyla Fransa’da yayınlanmış olan bu dergiyi 1682 yılında Leipzig’de Latince olarak yayınlanan “Acta Eruditorum” takip etmiştir. Bu dergi matematik ve fen dallarında çeşitli makalelere yer vermektedir.Türk dergicilik tarihinde ilk girişimlerin yaşandığı dönem Tanzimat dönemidir. XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren günlük gazetelerle birlikte haftalık, 15 günlük ve aylık dergilerin yayımlanmaya başladığı bu dönem Türk bilimsel dergiciliği açısından önemlidir. Osmanlı’da ilk dergi 1862 yılında çıkarılan Mecmua-i Fünun’dur. Elsevier yayıncılık ve yazar çalıştayında (2009) yapılan sunumda 1900’lü yıllar bilimsel dergi patlamasının olduğu yıllar olarak belirtilmiştir.

Bu tarihlerden günümüze kadar bilimsel yayın, çeşitlilikleri, yayın yazım kuralları vb pek çok alanda çalışmalar yapılmıştır. Her yayın türü kendine özgü kurallarla şekillenmiştir. Bilimsel anlamda yayın etiği kavramının içselleşmesi kavramının geçmişi ise bu kadar eskilere gitmez.

Bilimsel araştırmaların bilim kamuoyuna sunulması olarak adlandırılan yayın etiği ayrı bir sorumluluktur. Bilimsel araştırmada etik dışı davranışlar ancak yayına dönüştüğünde fark edilmektedir. Yayın etiği kapsamında araştırmacılar, yazarlar, editörler, yayın kurulları, danışmanlar, destekleyen kurumlar/kişiler ve

bilim politikalarını belirleyenler, hatta okurlar dahi yer alır. Bilim insanının sorumluluğu uzmanlık alanına giren konulardaki yayınları izlemek, ortaya konulan savların, varsa yanlışlıklarını saptayacak biçimde incelemek ve yanlışlamak, bilimsel ortamda ortaya koymak, tepki vermektir. Bilimsel yayın etiğinde çok ciddi sorunlar yaşanmaktadır. Bunun ayırında olan birçok kurum ve kuruluş çeşitli önlemler almakta, etik dışı davranış tanımlamaları listeler halinde belirlenmekte, yönergeler hazırlanmaktadır. Editörler ve yayın kurumları ilkeler yayınlamaktadır. Ancak, tüm yazılı kurallara, yönetmelik, yönerge ve belirlenen ilkelere karşın etik sorunlar giderek artmaktadır. Denetleme düzeneği işlememekte, yaptırımlar yetersiz kalmaktadır (İnci, 2009).

Yayının bilimsel ve etik yönden denetlenmesi aşamasında her şeyden önce nesnel, tarafsız kararlar üretebilen etik kurulların ve mekanizmaların oluşumu ülkemiz için önemli bir ihtiyaçtır. Benzer yapılanma bilimsel dergi hakem kurulları için de söz konusudur. Bu tür denetim kurullarının sağlıklı işleyebilmesi için, gerek araştırmacı gerekse denetici açısından özeleştirici yapabilmeye becerilerinin geliştirilmesi sosyal ve mesleki bir ihtiyaçtır. Bu durumda toplumsal olarak eleştiriye açıklık, kişiselleştirmeden tartışma geleneği, başkalarının haklarına ve emeğine saygı, dürüstlük ve doğrudan yana olma gibi değerlerin önemi bir kez daha anlaşılmaktadır. Bilimsel yayın etiği genel olarak, doğruyu yanlıştan ayırma yeteneği olarak tanımlanabilecek genel ahlak kavramının parçasıdır (Ülman, 2006: 49, 61).

Birçok yayıncı kuruluşun belirlenmiş yayın etik normları bulunmamaktadır. Aslında burada izlenecek en sağlıklı yol, bu konuda yetkili otoritelerce ulusal ve/veya uluslararası düzeyde kabul edilmiş etik normların bilimsel yayın kuruluşları tarafından benimsenerek uygulanmasıdır. Böyle bir yaklaşım aynı zamanda bilimsel yayınların niteliklerini yükseltici bir işlev üstlenecektir. İzlenebilecek etik normların olmadığı durumlarda yayın kuruluşları kendi etik normlarını belirleyerek uygulamaya koymalıdır (Toplu, 2012: 669).

TÜBİTAK araştırma ve yayın etiği kurulunun çalışma esaslarından alınan, özellikle dikkat edilen etik ihlalleri şunlardır:

a. Uydurma (Fabrication): Araştırmada bulunmayan verileri üretmek, bunları rapor etmek veya yayımlamak.

b. Çarpıtma (Falsification): Değişik sonuç verebilecek şekilde araştırma materyalleri, cihazlar, işlemler ve araştırma kayıtlarında değişiklik yapmak veya sonuçları değiştirmek.

c. Aşırma (Plagiarism): Başkalarının fikirlerini, metotlarını, verilerini, yazılarını ve şekillerini sahiplerine atıf yapmadan kullanmak.

d. Duplikasyon (Duplication): Aynı araştırma sonuçlarını birden fazla dergiye yayım için göndermek veya yayımlamak.

e. Dilimleme (Least Publishable Units): Bir araştırmanın sonuçlarını, araştırmanın bütünlüğünü bozacak şekilde ve uygun olmayan biçimde parçalara ayırarak çok sayıda yayın yapmak.

f. Destek belirtmeme: Desteklenerek yürütülen araştırmaların sonuçlarını içeren sunum ve yayınlarda destek veren kurum veya kuruluş desteğini belirtmemek.

g. Yazar adlarında değişiklik yapma: Araştırma ve makalede ortak araştırmacı ve yazarların yazılı görüş birliği olmadan, araştırmada ve makalede aktif katkısı bulunanların isimlerini çıkartmak veya yazarlıkla bağdaşamayacak katkı nedeniyle yeni yazar(lar) eklemek veya yazar sıralamasını değiştirmek.

h. Diğer: Araştırma ve yayın etiği ilkeleriyle bağdaşmayan diğer davranışlarda bulunmak.

YÖK Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi'ne göre yayın etiğine ilişkin temel ilkeler (m.6) ise şu şekilde belirtilmiştir. a) Bilimsel araştırmanın tasarlanması, planlanması, yürütülmesi ve yayına hazırlanması aşamalarında katkıda bulunmamış kişiler, yazar isimleri arasında gösterilemez, b) Bilimsel yayınlarda bir çalışmadan yararlanırken, bilimsel atıf kurallarına uygun olarak kaynak gösterilir, c) Henüz sunulmamış veya savunularak kabul edilmemiş tezler veya çalışmalar, sahibinin izni olmadan kaynak olarak kullanılamaz, ç) Evrensel olarak tanınan bilim kuramları, bilim alanlarının temel bilgileri, matematik teoremleri ve ispatları gibi önermeler dışında hiçbir çalışmanın tümü veya bir bölümü, izin alınmadan ve asıl kaynak gösterilmeden çeviri veya özgün şekliyle yayımlanamaz.

Töreci'ye göre yayın etiğine uymayan davranışlar, düzensiz aşırma, uydurma yayın yapma, sonuçlarda oynamalar yapma, tekrarlama, bir makalede verilebilecek sonuçları birkaç makaleye bölme, yeterli şekilde site etmeden

başkalarının ifade fikir veya bulgularını kendisininmiş gibi kullanma, çıkar ilişkilerini belirtmeme, yazar adlarını uygun şekilde vermeme, olarak sıralanmaktadır (Töreci, 2008: 44).

Türkiye’de günümüzde hızlı bir artış gösteren üniversite sayılarının sonucu olarak bir nitelik düşüşü görülmektedir. Akademik yükselmelerin yayınlara dayandırılması sonucunda öğretim elemanlarının yayın korkusu hızlı ve niteliksiz yayınların ortaya çıkmasının nedenlerinden biridir. Ayrıca, öğretim elemanlarının çok fazla sayıda danışmanlık yapmalarından dolayı yayınlar gerektiği gibi denetlenememektedir. Bununla birlikte bilimsel yayınları denetleyecek etik kurulların da yeterli düzeyde olmadığı hatta yok denebilecek oranda olduğu, olanların da sistematik halde tam olarak görevlerini yerine getirmediği söylenebilir. Ülkemizde, bilimsel yayınların istenilen ölçütlere uygun hale gelebilmesi için, üniversitelerde etik kurulların oluşturulması gereklidir. YÖK, TÜBİTAK, TÜBA gibi kurumların bilimsel yayınların etik kurallarına uygunluğunu denetleyen birimleri işlerlik kazanmalıdır. Bilimsel yayınlar akademik yükselme kaygısı ile yapılmaktan kurtarılmalıdır. Bilimsel alanda görev alacak bireylerin yetiştirilmesine özen gösterilmesi gereklidir (Tabancalı, 2004: 235-236).

1.1.8. Akademik Etik

Akademik etik; daha çok üniversite ortamlarında görev yapan bilim insanlarının mesleki çalışmalarında izledikleri ya da izlemek durumunda oldukları normlardır. Bilim üretimiyle meşgul olan bilim insanının uyması gereken etik kurallar değişik şekillerde ele alınabilir. Bunlar, üzerinde çalışılan bilime ve yöntemine karşı sorumluluklar, bulunduğu kuruma karşı sorumluluklar ve içinde yaşadığı topluma/insanlığa karşı sorumluluklar olarak özetlenebilir (Yaman, 2008: 83-84). Araştırma etiği kavramı, ilk kez İngiliz Matematikçi, Caharles Babbage’nin 1830 tarihinde yazdığı, “Bilimsel Araştırmalarda Sahtekarlık” isimli kitapla gündeme gelmiştir (Aydın, 2006: 71). Öğretim üyeliği etiği, bilim alanında doğru davranışlara ulaşmak için gerekli olan ilke ve standartlar olarak tanımlanabilir (Karluk, 2011).

Üniversitelerin bilgi toplumunun en önemli kurumlarından biri olarak yüksek rekabet gücüne sahip, ekonominin ihtiyaçlarını karşılayacak üstün vasıflı bireyler yetiştiren ve gelişmiş bir ekonominin ihtiyaç duyduğu teknik ve yönetsel bilginin üretildiği kurumlarda akademik etik son derece önemlidir.

Akademisyenlik mesleğinde bilimsellik, öğretim, yönetim ve toplumsal sorumluluklarla ilişkili etik değerlerin güçlendirilmesi için çaba göstermek ve etik olmayan davranışlarla mücadele etmek üniversitelerin en önemli görevleri arasında gelmektedir (Arıkan ve Demir, 2009:204).Yükseköğretim kurumları; akademik personel, öğrenciler ve idari personelden oluşan üç temel paydaş grubunun yoğun bir etkileşim içinde buldukları yerlerdir. Akademik ortamlarda aynı paydaş grubundan veya farklı gruplardan bireylerin birbirleriyle olan ilişkilerinde yüksek etik standartlara uyulması beklenir (Gerçek vd., 2011: 80).

YÖK Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi'nde akademik değerlendirmelere ilişkin temel ilkeler şunlardır (m.7); a) Akademik hayatın bütün aşamalarında, öğretim ve akademik değerlendirmeler bilimsel liyakat kriterlerine göre yapılır. b) Akademik ilerleme ve ödül jürilerinde bilimsel liyakat kriterlerinin dışına çıkmak, kişileri kayırmak, bilimsel eleştiri sınırlarını aşarak kişilerin kimlik ve kişiliğine yönelik saldırılarda bulunmak, haksız menfaat sağlamak, sahtecilik, kopyacılık, vb. eylemlerde bulunulamaz.

Akademik dünya, etiğin önemli sınav alanlarından biridir. Çünkü, bilimin toplumda hak ettiği yeri alması, büyük ölçüde bu değerlerin akademik hayata geçirilmesine bağlıdır. Akademik etik yalnızca araştırma ile sınırlı değildir, aynı zamanda bilginin üretim ve teknolojiye dönüşümü, bilginin yayılımı ve öğretilmesi ile bir bütün teşkil etmektedir. Akademik etiğin paydaşları olan üniversite yönetimi, hoca, teknik personel, öğrenci ve bundan yararlanan kişi ve kurumların da etiğe uygun davranması büyük önem taşımaktadır. Üniversite çatısı altında araştırma yapanların araştırma etiği açısından gerekliliklerini yerine getirmesi; eğitici ve öğrencilerin görev ve sorumluluklarının ayrıca haklarının tanımlanmış olması; üniversite yöneticilerinin görev ve sorumluluklarının tanımlanması akademik etik bağlamında önemlidir (Büken, 2006: 166-167,168).

Akademisyenlikte eğitim ve öğretim sorumluluğu ağır ve vicdani bir sorumluluktur. Bu nedendir ki akademisyen hiçbir grubun veya kurumun çıkarı içinde olmadan, objektif düşünebilen, adil ve dürüst davranan, özgür iradesi ile düşüncelerini ortaya koyması gereken biri olmalıdır (Arıkan ve Demir, 2009: 202).

Akademik dünya içerisinde yönetimde gözlenen bazı etik dışı tutum ve davranışlar şu şekilde ortaya çıkabilir; keyfi davranmak, yönettiği birimde liyakata uymamak, kayırmacılık yapmak/ekibini-yakınlarını yükseltmek, kamusal kaynakları özel istemleri/çıkarları için kullanmak, çıkar sağlamak, kurumunu değil, bireysel önceliklerini düşünmek, çalışana haksız muamelede bulunmak,

engelleme yapmak, ilkelere göre değil, duruma göre hareket etmek, elinin altındaki bilgileri farklı amaçlarla kullanmak, tehdit veya şantajda bulunmak, kamusal kaynakları peşkeş çekmek, makamını kişiler üzerinde etki/güç kurmak için kullanmak, makamını atlama tahtası için kullanmak, söz verdiği gibi davranmamak, her türlü etik dışı davranışlara göz yummak. Başta üniversite yöneticileri olmak üzere herkesin akademik etik konusunda son derece duyarlı davranması beklenmektedir. Üniversitelerin tutumları ve alacakları önlemler caydırıcı olacaktır. Üniversitelerin bu konuda alması gereken tedbirler şöyle sıralanabilir: Üniversite yönetimlerinin etik konusunda taviz vermeyecekleri mesajı kendisini hissettirmelidir. Başta akademik kariyer aşamaları olmak üzere yayın faaliyetleri etik kurul tarafından ciddi olarak izlenmelidir. Akademik aşama için belirli ölçütler getirilmeli ve ilanlar herkese açık yapılmalıdır. Bilim etiğine uymayanlar deşifre edilmeli ve kamuoyuna teşhir edilmelidir. Eğitim etiğine bağlı kalan öğretmenler ödüllendirilmeli; dersini zamanında işlemeyen, yerine asistanını gönderen, sınav kağıtlarını doğru değerlendirmeyen öğretmenler uyarılmalı, tekrarı halinde cezalandırılmalıdır. Bilim etiğinin önemini vurgulamak için kurumsal temelde sürekli eğitim ve seminerler düzenlenmelidir. Bilimsel araştırma etiğine uygun olmayan her türlü fikir hırsızlığı, aşırma, veri değiştirme vs. davranışında bulunan kişiler cezalandırılmalı, isimleri deşifre edilmeli ve meslekten men etmeye kadar gidebilen cezalar uygulanabilmelidir. Üniversitemizde son yıllardan beri süregelen ve çok tehlikeli bir şekilde adeta kanıksanmaya başlanan bilimsel saptırmalar ve daha da önemlisi bu saptırmaları yapanlar deşifre edilmelidir. Üniversite yöneticileri, Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK), Üniversitelerarası Kurul, TÜBİTAK ve TÜBA'nın dünya görüşü, siyasal düşüncesi, inancı, akademik ve toplumsal konumu ne olursa olsun bilim ahlakını çiğneyenler karşısında tarafsız, etkin ve kararlı bir tutum içerisinde olması gerekmektedir (Büken, 2006: 169).

Büken'e (2006: 168) göre en sık görülen araştırma etiği ihlalleri şunlardır: bilimsel araştırmaya gerekli özeni göstermemek, araştırmayı yapmadığı halde yapmış gibi göstermek, elde ettiği verileri amaca uygun değiştirmek, başkasının verilerini kullanmak, başkasının yaptığı çalışmayı kaynakça göstermeden kullanmak, başkasının eserini yabancı dilden çevirerek kendi eseriymiş gibi göstermek, başkasının araştırma materyalini saklamak, araştırmayı başkasına para ile yaptırmak ve yazdırmak, araştırma fonunu değişik yöntemlerle dolandırmak, araştırmacıların verilerini para ile satmak, bilim adamı adaylarının seçiminde liyakata uygun davranmamak, akademik aşamada kayırmacı davranmak, akademik

kadro ilanlarında ilgili alanın ihtiyaçları yerine kendisine yakın kişiler için ilan vermek, ilgisi olmayan kişileri araştırmada ortakmış gibi göstermek, emeği geçmediği halde başkasının bilimsel çalışmasına kendisinin de dahil edilmesini istemek, gitmediği kongreye gitmiş gibi göstermek, mesai saatleri içinde dışarıda iş takibi veya danışmanlık yapmak, projede karşılıksız ğrenci ve diğer çalışanları kullanmak, yapılan işin karşılığını vermemek veya eksik vermek, alanı olmadığı konularda uzman gibi davranmak veya uzmanlıklara sayđı göstermemek şeklinde sıralanmaktadır.

2011' de İstanbul'da yapılan Yükseköğretim Kongresi'nde intihal yayın ve araştırma etik ihlalleri konusunda akademik kamuoyunda bir farkındalık programının sistematik olarak uygulanmasına ihtiyaç olduğu belirtilmiştir. Lisansüstü tezlerin intihal yayın ve araştırma etiği ile standartlara uyum ltleri çerçevesinde bir taramadan geçirilmesine danışmanların gereken özeni göstermediklerinin belirlenmesi halinde tez yönetmelerinin engellenmesi, ilgili enstitülerin uyarılması ve bu gibi durumlarda kurumlara uygulanacak yaptırımların düzenlenmesi gibi hususların ivedilikle gündeme alınması gerekliliği üzerinde durulmuştur. Altyapının güçlendirilmesi bakımından ise, öğrencilerin dev araştırma sunum ve tez gibi çalışmalarında etik ilkeleri uyumun oldukça önemli bir konu olduğu, yükseköğretim kurumlarında etik ilke ve normların öğrencileri de kapsayacak şekilde güncellenmesi ve düzenlenmesinin acil bir ihtiyaç olduğu ifade edilmiştir (nal vd, 2012: 345).

Üniversitelerde akademik etik yapılanmanın tam anlamıyla işlerlik kazandırılması için YK, AK, TÜBİTAK ve TÜBA gibi ereve örgütlerin akademik etik konusunda daha etkin, belirleyici ve etik ihlaller konusunda daha yakından takip eden, kamuoyu oluşturan bir rolde yapılanmaları, kendi aralarında koordineli çalışmaları son derece önemlidir. Akademik etiğin yerleşmesinde üniversitelerin etik kurullarının oluşturulması kadar bunların belli noktalarda benzerlik göstermesi, standardize edilmesi ve uygulama birlikteliği ve kararlılığının sağlanması gereklidir.

1.2. Etik Türleri

Etik, türlerine göre kendi içinde e ayrılır. Bunlar; betimleyici etik, normatif etik ve meta-etiktir. Betimleyici etik, ahlak alanındaki bilimsel ya da hatta materyalist yaklaşımı tanımlar veya bilimsel ya da tasviri yaklaşımın ahlak alanına uygulanmasını ifade eder. Betimleyici etik, norm bildirmek yada kural

koymak yerine sadece insan eylemini gözlemleyerek eylemlerin sonuçlarını betimler, dolayısıyla, insanların ahlaki görüş ya da inançlarıyla ilgili olgusal önermelerden meydana gelen etik türünü ifade eder (Cevizci, 2002: 6). Bu yaklaşımda etik daha çok seyirci, veya gözlemci durumundadır. Ahlaki olaylara dışarıdan bakar, onları bilimsel bir yaklaşımla gözlemleyip, tasvir eder ve açıklamasını yapar. Betimleyici yöntem, belirli bir toplum ya da topluluktaki fiili eylem ve davranış biçimleri, söz konusu toplum ya da topluluk içindeki etkin değerler ve geçerlilik talepleri açısından araştırır. Bunlar araştırılan toplum ya da toplulukta geçerli olan yani orada mevcut, olağan pratiği ve bu pratiği yönlendiren çoğunluğun bağlayıcı olduğunu kabul ettiği ahlak yasalarının bütününe yönelik yargıları içerir (Pieper,1999:17).

İnsanlara neyin doğru ve neyin yanlış, neyin iyi ve kötü olduğuyla, belirli durumlarda ne yapıp yapmamaları gerektiğiyle, hayatta hangi nihai amaçların peşinden gitmek durumunda olduklarıyla hayatlarını nasıl sürdürmeleri gerektiğiyle ilgili bilgi veren, insanların ahlaki eylemleri için norm ve düzenleyici ilkeler getiren normatif etikdir. Cevizci, bir ahlak filozofunun ahlaki olguları betimleyebileceğini, ahlaki olayları açıklayabileceğini insanların sahip olduğu ahlaki inançlara gönderimde bulunabileceğini söylemekle beraber klasik ya da geleneksel anlamda etiğin asıl görevinin de bu olmadığını belirtir. Ahlak filozofu doğrudan doğruya değerlendirme işine girer, neyin iyi ya da kötü olduğunu söyler, kural koyar, yaşama biçimi geliştirir, hayat tarzı teklif eder ya da belli bir yaşam biçimini temellendirir, kısacası insanlara ahlaki bakımdan rehberlik eder. Normatif etik, insanlara hayatları sırasında rehber olur ve böylelikle de onlara kullanacakları normları sağlar. Bundan dolayı kural koyucu yaklaşımı benimseyen ahlak filozofu, insanlara ne yapmaları ya da neden kaçınmaları gerektiğini göstererek, yükümlülüklerini ve sorumluluklarını anımsatan nesnel ahlaki doğrular olduğunu savunur. Sokrates’le birlikte normatif etiğin ilk kurucuları olarak görülen Sofistler etik teorilerini farklı toplumların gelenek ve değer sistemleriyle ilgili gözlemlerine dayandırmışlardır (Cevizci, 2002: 7, 12). Normatif yöntem, mevcudu betimlemekten çok önceden tanımlayıcı, reçete sunan bir yöntemdir. Bu yöntem normatif bir bakış açısıyla uygulandığında, neyin, nasıl yapılması gerektiğini önceden tanımladığı için kolayca ideolojiye dönüşme riski de taşımaktadır (Pieper, 1999: 17).

Normatif etik, nasıl yaşamamız gerektiğini bildiren ahlaki ilkeleri araştırır, hayatta nihai ve en yüksek değerlere sahip olan şeylerin neler olduğunu tartışır,

adil bir toplumun hangi unsurları içermesi gerektiğini mütalaa eder, bir insanı ahlaken iyi kılan şeylerin neler olduğunu sorgular. Normatif etiğin, birisi tümüyle teorik, diğeri ise önemli ölçüde pratik olan iki düzeyi vardır. Birinci düzeyi itibariyle normatif teori, temel ahlaki ilkeleri belirlemeye koyulur; buna karşın normatif etiğin ikinci düzeyi uygulamalı etikdir ve özel alanlarla ilgili genel sorunları tartışır. Genel ahlaki ilkeleri özel alanlara uygular. Teorik düzeyi itibariyle, normatif etiğin 3 temel problemi olduğu söylenir (Cevizci, 2002: 8). Bunlardan ilki ahlaki erdemlerle ilgili olan sorunlardır. Burada hangi insan karakterlerinin ahlaken iyi, hangilerinin kötü olduğu sorusu esastır. Ahlaken iyi insan erdemli veya ahlaki bakımdan doğru eylemleri hayata geçiren insan olmak durumundadır. İkinci olarak, toplum yada sosyal kurumlarla ilgili sorunlar gelir. Toplumun hangi ilke ve politikalara göre, nasıl yapılandırılması ya da organize edilmesi gerektiği sorusu burada önemlidir. Bu sorunun bir yandan insanların gerçekleştirdikleri eylem ve sahip oldukları karakter türleri onların sosyal çevreleri tarafından oldukça güçlü bir biçimde etkilendiği, diğeri yandan da sosyal çevrenin nasıl olması gerektiği doğrudan doğruya insanlardan hayata geçirmeleri istenen eylem ve sahip olmaları beklenen karakter türleri tarafından belirlendiği için normatif etiğin diğeri tartışma konularıyla iki yönlü bir ilişkisi vardır. Üçüncü olarak ise, hangi değerlerin temel olduğu sorunu, söz konusudur burada. Hangi şey ya da deneyimlerin bizzat kendi içinde veya kendi başına değerli veya arzu edilir olduğu problemi üzerinde durulur (Cevizci,2002:8).

Meta-etik, zaman zaman analitik etik ya da çağdaş etik olarak da adlandırılmaktadır. Meta-etik, yirminci yüzyılda Anglo-Sakson dünyada oldukça etkili olmuş olan yeni bir felsefe yapma tarzının, yani felsefenin biricik görevinin dilin mantıksal analizi veya kavram çözümlemesi olduğunu öne süren analitik felsefenin etik alanındaki tavrını ya da yaklaşımını ifade eder. Bu görüşe göre ahlak filozofları normatif etikle meşgul olmamalıdır.

Meta-etik, bir anlamda etiğin temelleri hakkında felsefi bir düşüncüdür. Meta-etinin ele aldığı problemler, etiğin içinde olan değil, etiğin temelleri ile ilgili meselelerdir (Yıldız, 2012: 17).

Normatif etik, ilk elden ahlaki yargılar, “haz iyidir”, nihai amaç en yüksek sayıda insanın mutluluğudur”, “hırsızlık kötüdür”, “insanlar başka insanları bir araç olarak değil de bir amaç olarak görmelidirler”, benzeri yargılar ortaya koyar. Bu yargılara dayanarak hazcılık, yararlılık vb normatif etik görüşleri oluşturur. Meta-etik ise, normatif etiği varsayarak, bu temel üzerine yükselir. Buna göre

meta-etik, normatif etiğin koymuş olduğu ahlaki yargılar üzerine konuşur, bu yargılarda geçen kavramları analiz eder ve söz konusu kavramlarla yargıların anlamlarını mahiyetlerini ve birbirleri karşısındaki durumlarını inceler. Meta-etik, ahlaki hayatla ilgili önermeler ileri süren etiğin bir üst düzeyine çıkararak, onun üzerine bir söylem olmak durumundadır. Meta-etik tarihsel, bilimsel, deneyimsel veya normatif yargı gerektiren yada ihtiva eden bir düşünce biçimi olmayıp, ahlaki kavramların anlamını dil ve ahlak ilişkisi içinde analiz eden bir düşünme tarzıdır. Meta-etığın de kendi içinde 2 temel unsuru olduğu söylenir. Ahlaki yargıların özü ya da doğasıyla ilgili olan ve büyük ölçüde “iyi” nin tanımına tekabül eden kısım ilk unsuru oluşturur. İkinci unsur ise; metodoloji ile ilgili olan ve ahlaki ilkelerin nasıl belirleneceğini araştıran parçadan oluşmaktadır (Cevizci, 2002: 10-11).

1.3. Etiğin Amaç ve Hedefleri

Etik, din, dil, ırk, her türlü inanç, cinsiyet farklılığı, coğrafi ayırım gözetmeden çok kültürlü bir yapının korunması, kültürel zenginliğin geliştirilmesinin ön koşuludur. İnsana bir toplulukta kuralsız olunamayacağını, buyruklar, yasaklar, normlar vb kuralların bulunduğunu, bu kuralların toplumun tüm üyeleri kapsayan en fazla özgürlükten yararlanabilmesini garanti eden unsurlar olduğunun anlaşılmasına yardım eder. Demokratik bir toplum oluşturulmasının temel koşullarındandır. Etik, günlük yaşamda, özellikle alışkanlıklarından hareket ederek, insan eyleminin ahlaki açıdan iyi olarak görüldüğü koşulları araştırır ve ahlaki eylemi diğer olası eylemlere (ahlak dışı, ahlaki olmayan) karşı sınama öngörüsü oluşturmak amaçlıdır. İyi ile kötüyü birbirinden ayırt etmeyi öğrenerek ahlaki yargı verme yeteneği kazandırmaya çalışmak, ahlaki yargılar verme ile birlikte, ahlaki yetkinlik ile toplumsal sorumluluk arasındaki temel ilkesel ilişkinin önemini ve anlamını kavratmak yani, ahlaki yetkinlik geliştirmek, kişilere eleştirel-pratik yargılama gücü kazandırmak amaç ve hedefler arasında yer alır (Dikici, 2013).

Etiğin görevi; hangi somut amaçların tek tek iyi, herkes için ulaşılmaya değer amaçlar olduğunu belirlemek değil; daha çok ölçütleri belirleyerek bu ölçütlere göre öncelikle hangi amacın iyi bir amaç olarak kabul edilmesinin bağlayıcı olabileceğini göstermektir (Yıldırım, 2010: 26).

Pieper (1999), etik ahlak ve ahlakilik ilkesini insan pratiği bağlamında değerlendirir ve bu ilişkiyi kavramsal düzeyde işleyerek özgürlük ilkesini insan eylemlerine anlam kazandıran tek zemin olarak kavramsallaştırır. Etik böylece,

felsefi özgürlük öğretisi niteliği kazanır. Etik, özgürlüğü koşulsuz gereklilik olarak düşünsel düzeyde ileterek amacı belirler; ama tek başına özgürlüğün bir pratik içinde gerçekten gerçekleşmesini sağlayamaz. Etiğin amaçları onun özünü oluşturan genel hedefinin değişik tezahürleridir. Bu hedef özgürlüğü mutlak ve koşulsuz olan anlamında insanın istek ve eylemleri içerisinde göstermektir. Pieper'e göre amaçlar 3 şekilde ele alınmıştır. Birinci amaç; bu genel hedef bağlamında pratiğin ve geçerlilik taleplerinin ahlaki haklılıklarının kuramsal açıdan aydınlatılmasıdır. Etik, günlük yaşamda dil ve eylem alışkanlıklarından hareketle, insan eyleminin ahlaki açıdan iyi olarak görüldüğü koşulları araştırır ve ahlaki eylemi diğer olası (ahlak dışı, ahlaki olmayan) insan eylemlerine karşı sınırlar. Böylelikle, ahlaki eylem, insanın gerçekten insan olduğu ve insan olmanın gereklerini yerine getirdiği özgün bir pratik biçimi olarak kavranır. İnsan, öteki insanlarla birlikte yaşayan bir birey olarak, kendi taleplerini başkalarını dikkate almaksızın tatmin edecek şekilde dayatmak yerine, onlarla birlikte ortaklaşa belirlemelidir. Böylelikle onların gerçekleştireceği ortaklaşa pratik, herkesin özgürlük alanını ve bu alanın sınırlarını belirleyecek ve taraflar bu sınırlara saygı duyup bu alanlar içinde insani bir yaşamın imkanlarını gerçekleştirecektir. İkinci amaç; ahlaki meşruiyetleri açısından pratiğin ve geçerli olma taleplerinin eleştirel açıdan nasıl değerlendirilebileceğini öğrenmektir. Birinci hedef doğrultusunda kuramsal düzeyde kazanılan bilgi, bir kez daha kullanılarak, ahlaki eylem yapısının, bununla bağlantılı olarak insan özgürlüğünün pratikteki sınırlarının ve bu anlamda söz konusu özgürlüğün insana özgü tezahürünün, pratikte sonuçları olmayan salt kuramsal bilgi olarak kalmayacağı, aksine pratiğin eleştirel açıdan değerlendirilmesinin şart olduğu anlayışına götürmelidir bizi. Bu özgürlük ilkesi temelinde etik tarafından yorumlanan ahlak ve ahlakilik ilişkisi yapısının, normatif bir ilişki bağlamı içine yerleştirilerek anlaşılması gerektiği anlamına gelir; yani zaten nasılsa öyle “olan” bir şeyin kurucu koşullarını değil de, ona öncelikle iyi niteliği taşıyan ve somut, elle tutulur etkiler yapan bir pratiğe yönelik düzenleyici koşullar içeren bir bağlamın çerçevesi olmalıdır. Bu düzenleyici ya da normatif koşullar, gerçekleştirilen ya da planlanan her eylemin, ahlakilik talebini karşılayıp karşılamadığını, yani özgürlüğü mutlak ilke olarak gerçekleştirip gerçekleştirmediğini ya da özgürlüğün ortadan kalkması durumunu, yapılması gerekene bakarak olurlayıp olurlamadığını eleştirel bir gözle yoklamamızı şart koşar. Ahlaki özgürlüğü böyle öğrenmek demek, iyi ve kötüyü eleştirel bir kavrayışla birbirinden ayırt etmeyi öğrenmek ve yalnızca günlük yaşamın mevcut güçlüklerini aşarken başvurduğumuz ahlaki yargı verme yeteneğini kazanmamız

demektir. Etik bu yargı yeteneğini, insan pratiği açısından gördüğü işlev ve anlam yönünden değerlendirir. Üçüncü amaç olarak etik, eylemde bulunanın kendi eylemleri üzerinde aydınlanmasını ve sadece ahlaki yargılar verme yeteneği kazanmaktan da öteye ahlaki yetkinlik ile toplumsal sorumluluk arasındaki temel ilkesel önem ve anlamı kavramasını ister. Eleştirel-pratik yargılama gücünün ne olduğunu öğrenen kişi, öğrenim ve yaşam sürecinin akışında giderek olgunlaşan ve ahlaki yetkinlik olarak tanımlanabilecek temel bir tutum geliştirir. Ahlaki yetkinlik eylemi gerekli kılan tüm durumlarda özgünlük ilkesi açısından bağlayıcı olan diğer deyişle nasıl yapılması gerekiyorsa ona ilişkin iyi nedenlerle karar verebilmek biçiminde ortaya çıkar. Ahlaki yetkinlik herkesten beklenen ahlaki davranma ve yargılama becerisini, herkesin özgürlüğe saygı göstermeye ve özgürlük temelinde hesap vermeye hazır olmasını öngören sosyal sorumluluğu yansıtır (Pieper,1999: 105, 151-152).

Etik davranış ilkeleri ile varılmak veya elde edilmek istenen amaç, devlette ve toplumda yolsuzluğu ve genel olarak yozlaşmayı önlemek ve dürüstlüğü hâkim kılmaktır (KGEK, 2012: 11). Bazı durumlarda, yasalar ve diğer hukuki düzenlemeler, bir kurumda ortaya çıkan ahlak dışı davranışların tanımlanmasında yetersiz kalabilmektedir. Böylesi yasal boşlukların bulunduğu “gri alanlar”da, karşılaşılan ikilemlerin çözümünde kamu görevlilerine yardımcı olacak etik ilke ve standartlar, en az yasalar kadar önemlidir (KGEK, 2012: 14).

1.4. Etik Sistemleri

Etik sistemleri dört ana grupta toplanabilir:

1. Amaçlanan Sonuç Etiği (End-Result Ethics); temsilcisi, John Stuart Mill'dir (1806-1873). Buna göre, bir eylemin ahlaki doğruluğu, amaçlanan sonuçları tarafından belirlenir. Amaçlanan sonuç etiğinde; mutluluk haz ve faydanın tek bir tanımının nasıl yapılacağı ve nasıl ölçülebileceği, bir eylemin sonuçlarının tam olarak nasıl bir tercih yapılabileceği konularında soru işaretleri vardır (Kılavuz, 2004: 17, 27).

Amaçlanan sonuç etiği genellikle faydacılık olarak bilinir. Sorunlara pratik bir yaklaşımı getirir ve elde edilecek sonuçlara odaklanır. Bu etik, haz arama ve acıdan kaçma üzerine kurulmuştur. Mill'e göre bir eylemi “iyi” kılan şey sonuçta getirdiği fayda ile mutluluğu sağlamasıdır. Amaçlanan sonuç etiğinin sorunlara pratik yaklaşımı ve eylemlerin etkileyeceği bireylerin, verilen kararda dikkate alınmasını gerektiren faydacı yaklaşımı günlük sorunların çözümüne yardım

edebilir. Bu etik anlayışında amaçlanan sonuca ulaşmak önemlidir. İlkelerin fazla bir önemi yoktur. Bir nevi “hedefe giden yolda her şey mubahtır” anlayışı hâkimdir denebilir. Bu sistemi en iyi anlatanlardan biri de Machiavelli (1469–1527)’dir. Onun ahlak anlayışı “Amaca ulaşmak için her şey mubahtır” (MEGEP, 2006: 8).

2. Kural Etiği (Rule Ethics); temsilcisi, Immanuel Kant’dır (1724-1804). Bir eylemin ahlaki doğruluğu, standartlar ve yasalar tarafından belirlenir. Kılavuz, kural etiğinde, bireylere kabul ettirilecek ilkeleri ve bu ilkelerin doğruluğunu belirleyecek otoritenin neresi olacağı, birbiri ile çatışan kurallarda hangisinin hangi kritere göre tercih edileceği ya da bu belirlenen kuralların özel durumlara nasıl uygulanacağı, değişen durumlara göre bu kuralların nasıl uyum gösterebileceği konularında sıkıntıların olduğunu belirtmiştir (Kılavuz, 2004: 17, 27).

Yaşam içerisinde uyulması gereken kurallar vardır. Bu kuralların bir kısmı yazılı kurallardır. Bunlara yasa denir. Bu kurallara uymamanın cezai yaptırımı vardır. Yalnız yasal olan her şey etik değildir. Gerçek etik, yasal olandan üst düzeydedir. Bir de yazılı olmayan kurallar vardır. Bunlar da topluma özgü gelenek, örf ve adetler ile toplum tarafından doğru olduğuna inanılmış bazı inançlardır. Bunların çoğunlukla hukuk önünde bir cezai yaptırımı yoktur. Ancak, toplum içerisinde kökleşmiş olmaları nedeniyle bu kurallara uymayanlar toplum tarafından dışlanmaya kadar sonuçlarla karşılaşabilirler. Bireyler yaşamları süresince kurallarla karşı karşıyadır. Ailede, okulda, toplumda, iş hayatında birçok kural vardır. Bireylerin yaşamı bu kurallarla düzenlenir. Kurallar toplumların yaşamını düzenler. Kant, etik ilkelerin yıllardır bilindiğini, evrensel ve nesnel olduklarını belirtmiştir. Bütün insanlar için geçerli evrensel kurallar arayışı, bireyin davranışlarında temel alacağı sağlam çerçeveler çizebilir (MEGEP: 2006, 9).

3. Toplumsal Sözleşme Etiği (Social Contract Ethics); temsilcisi, J.J. Rousseau’dur (1712-1778). Bir eylemin ahlaki doğruluğu, belli bir toplumun normları ve gelenekleri tarafından belirlenir. Toplumsal sözleşme etiğinde, toplumun adına karar verecek olan genel politik organın nasıl seçileceği, kamu yararının anlamının ne olduğu, bağımsız düşünme eğiliminde olanların ne olacağı, toplumun çoğunluğunun her şeyin ölçütü olarak alınıp alınmayacağı tarzında problemler söz konusudur (Kılavuz, 2004: 17, 27).

Toplumsal sözleşme etiği birey olarak toplumun geneline kabul gören ilkeler ve standartların benimsenmesi, toplum halinde yaşamının getirdiği çatışmaların çözümlenmesinde yarar sağlayabilir. Sistemin öncüsü olan Jean Jack Rousseau'ya göre, en önemli olgu, otorite ve özgürlük arasındaki dengedir. Bireylerle toplum arasındaki ilişkileri düzenleyen ve uyulması zorunlu olan kurallara hukuk kuralları denir. Hukuk kuralları insanların birbirleri ile uzlaşmaları sonucu ortaya konulduğu ileri sürülür. İnsanlar “toplumsal sözleşme” adını alan bir sözleşmeyle belirledikleri hukuk kurallarına uymak zorundadırlar. Hukuk kuralları özgür insanlar arasında eşit koşullar altında yapılan toplumsal sözleşmeye dayanır (MEGEP: 2006: 9).

4. Kişisel Etik (Personalistic Ethics); temsilcisi, Martin Buber'dir (1878-1965). Bir eylemin ahlaki doğruluğu, kişinin vicdanı tarafından belirlenir. Kişisel etikte yapılacak en doğru şeyin bu olduğunu hissediyorum demek için yargılamada temel kriterler neler olacaktır? İki kişinin belli bir konuda çatışan bakış açılarına nasıl bir çözüm olabilecektir? Kişisel etiği besleyen bir toplulukta kamu sınırı nasıl belirlenecektir? Birbirinden farklı örgüt yapılarında kişisel etik sisteminin benimsenmesi durumunda, çalışanlar arasında benzer tek örneğin nasıl sağlanacağı konusu çözülmesi gereken sorunlar olarak ele alınmaktadır (Kılavuz, 2004: 17, 27).

Kişisel etik, gerçeğin doğrunun sadece zekâdan değil bireyin içinden geldiğini savunur. Doğruluk ve etik davranışlar herkesin içinde vardır. Kişisel etik bireyin kendisine dönmesini sağlar. Bireyin karşılaştığı durumlarda doğru ve yanlış kararlar vermesi kendi vicdanına bağlıdır. Bireyi amacına ulaştıracak davranış etik olmalıdır. Yaşamda belli kuralların olamayacağı pek çok durum söz konusudur. Birey bir grupta yer aldığı için, haksızlığa göz yummaz. Birey özgürleştikçe kendi etik standartlarını geliştirir. Birey sadece kendi çabaları ile kusursuzluğa erişir. Başkaları bunu kişi adına yapamaz. Bireyler hayatları boyunca geliştikleri için, yeni değerler edinirler (MEGEP: 2006: 10).

Davranış boyutları ve etik sistemleri arasında bir ilişki vardır. Buna göre; tecrübeye dayalı davranış, amaçlanan sonuç etiği içinde yer almıştır. Geniş oranda bilinçli davranış, kural etiği kapsamındadır. Mantıksal ve zihinsel davranış (niyet), toplumsal sözleşme etiği içinde, içsel davranış diye nitelendirilen davranış boyutları ise, kişisel etik kapsamı içinde yer almıştır (Kılavuz, 2004: 27).

Genelde dört ana grupta toplanan etik sistemleri bazı kaynaklara göre sosyal yaşam etiğinin de eklenmesiyle beş grup altında ele alınmaktadır. Buna göre;

Tablo 1.2. Etik Sistemleri

ETİK SİSTEMLERİ	TANIMI
Amaçlanan Sonuç Etiği	Bir eylemin ahlaki doğruluğu, amaçlanan sonuçları tarafından belirlenir
Kural Etiği	Bir eylemin ahlaki doğruluğu, standartlar ve yasalar tarafından belirlenir
Toplumsal Sözleşme Etiği	Bir eylemin ahlaki doğruluğu, belli bir toplumun normları ve gelenekleri tarafından belirlenir
Kişisel Etik	Bir eylemin ahlaki doğruluğu, kişinin vicdanı tarafından belirlenir
Sosyal Yaşam Etiği	Kişinin yaşamında uyması gereken sosyal ve ekolojik kurallar

Kaynak: MEGEP, 2006.

Kılavuz (2004: 28), etik sistemlerinin olumlu yönlerini değerlendirdiğinde, örneğin sorunlara pratik bir yaklaşımı ve verilen kararlarda fayda merkezli bir düşünceyi temel alan *amaçlanan sonuç etiği*, günlük yönetsel sorunların çözümünde etkili olabileceğini, tüm insanlar için genel geçer evrensel kuralların arayışında olan *kural etiği*, bireylerin davranışlarında esas olarak kabulleneceği sağlam çerçeve kurallar çizebileceği, yine toplumsal anlamda kabul görececek ilke ve standartların benimsenmesini savunan *toplumsal sözleşme etiği*, toplum halinde yaşamının ortaya çıkarabileceği çatışmaların çözümlenmesinde yarar sağlayacağı, bireyin kendine dönmesini ve bireysel davranışlarını kusursuzlaştırmak için ihtiyacı olan gücün, vicdanının sesi olduğunu savunan *kişisel etiğin ise*, bireyin karşılaştığı özel olaylarda bu sese kulak vererek doğru davranışlar sergilemesine olanak vereceğini söylemiştir. Kendi içinde tutarlı bir etik düşünce sistemi oluşturmayı amaçlamış bu sistemlerin, bir etik rehber olarak seçiminde bireylerin kendi yaklaşımları etkin olmaktadır. Bundan dolayı da tek bir etik sistemin çözüm olarak dayatılması yerine toplumsal anlamda bireylerin davranışlarının doğru ve iyiye yönelmesini sağlayacak, düşünebilme ve çözüm üretebilme becerilerinin geliştirilmesinin asıl amaç olarak ortaya konulması, etkin bir kamu yönetimi anlayışı açısından son derece önemlidir.

1.5. Etik Teorileri

Pek çok sayıda gruba ayrılabilen etik teoriler/etik muhakeme biçimleri iki ana başlık altında ele alınır. Bunlardan biri deontolojik teori diğeri ise teleolojik teoridir (Usta, 2010:178). Ancak, bazı kaynaklar erdem etiğini de teoriler arasına almışlardır. Bu bağlamda, bölümde erdem etiği kavramına da değinilecektir.

Etik kuramları, etik fenomenleri veya etik sorunları aydınlatırken nereden nelere, hangi temel kabulden veya ilkedен yararlanacağımızı gösteren rehber bilgi kümeleri veya bilgiye dayalı görüşlerdir (Uzel, 2014: 5).

Etik kuramının anlamını bilmek ahlaki yükümlülüklerin dayanaklarını, halk yığınlarının çeşitli sorunlarla ilişkisini; ekonomik toplumsal ve politik gelişmenin ulaşmak istediği amaçları bilmek demektir. Etik kuram ahlaki gelişime rehberlik etmektedir. Bir toplumdaki ahlaki bozulmaların, yönetim kadrosunu da etkileyeceği düşünülürse; etiğin öneminin büyüklüğü daha iyi anlaşılır (Usta, 2010: 161).

1.5.1. Teleolojik Yaklaşım

Yıldız'a (2012: 12) göre, teleolojik (sonuççu) teoriler; ahlâkî doğruluk ve yanlışlığı belirlemede, eylemlerin kendilerine değil de onların sonuçlarına bakan ve bu sonuçlara göre değerlendirmede bulunan teorilerdir.

Teleoloji kuramının en iyi bilinen ekolü, İngiliz filozoflar Bentham ve Mill'in faydacılığıdır. Kamu örgütlerinin mal ve hizmet üretiminde, çalışanlar tarafından kamu yararını dikkate almak, görevin icrasında halis bir niyet taşımak, mesleğin gerektirdiği bilgi, beceri ve tutumlara sahip olmak etiğin kuramı teleolojik yaklaşımın gereğidir (Usta, 2010: 178).

Teleolojik kuramlar, bireyin eylemlerinin sonuçları üzerine odaklanır. Yani bir eylemin iyiliğini veya kötülüğünü, doğruluğunu veya yanlışlığını eylemin sonuçları gösterir. Teleolojik yaklaşıma göre "iyi" demek, en çok sayıda insana, en fazla iyiliği getirmek demektir. Kısacası teleoloji; bir davranış ve kararın eylem ve sonuçlarının ahlak kurallarına uygunluk derecesini değerlendirmeyi ifade eder (Usta, 2011: 43).

Teleolojik teoriler, ahlaki eylemin değerini belirleyen şeyin, eylemin ürettiği sonuç olduğunu öne sürer. Bir kimsenin son derece iyi niyetli olabilmek ya da ahlaki ilkelere uyabilmek, ödevin sesini dinleyebilmekle birlikte, ahlaki eylemin sonucunun kişiye ve eylemden etkilenenlere zarar veren kötü ve olumsuz bir sonuç olması durumunda, bir eylemin ahlaki bakımdan kesinlikle yanlış olacağını savunan teleolojik teoriler aynı zamanda sonuççu etik öğretileri olarak da bilinirler. İlkçağın, ister Sokrates'in entellektüalist ahlaki, ister Kirenelilerin ve Epikürosçuların hazcılığı olsun, bütün mutlulukçu teorileri, modern dönemin yararcılığı ve ahlaki egoizmi teleolojik etik kapsamı içine girer. Teleolojik

etikçiler, belli şeylerin ya da eylem türlerinin sonuçları hesaba katılarak yapılması gerektiğini savunurlar. Teleolojik etik teorileri haz ya da mutluluk gibi ölçütler ortaya koyarlar, en yüksek sayıda insanın, en yüksek mutluluğu gibi tek bir ölçütü dikkate alır (Cevizci, 2002: 15-17).

1.5.2. Deontolojik Yaklaşım

Kural koyucu etik teorileri içerisinde eylemlerin kendi doğasına vurgu yapan ve onların sonuçlarından bağımsız bir şekilde doğru veya yanlış olduğunu savunan etik teorilerine genel olarak “eylemin kendisine vurgu yapan (deontolojik) teoriler” denilir (Yıldız, 2012: 13).

Deontolojik teoriler ahlaki eylem ölçütü olarak yalnızca eşitlik ve tarafsızlık ya da evrenselleştirilebilirlik gibi formel ölçütler ortaya koyarlar (Cevizci, 2002:16-17).

Deontolojik etik; doğru eylem problemi üzerinde yoğunlaşmaktadır. Ahlaki bir eylemin doğruluğu, ya da yanlışlığının eylemin sonuçlarından bağımsız olarak onun birtakım ahlaki ödev ya da eylem kurallarını yerine getirip getirmemesi tarafından belirlendiğini öne sürmektedir. Ahlakta eylemin sonucundan ziyade eylemin temelindeki niyet, ilke ve gerçekleştirdiği ödevin önemli olduğunu öne süren deontolojik etik anlayışı, insanın akıllı ve sorumlu bir varlık olarak yerine getirmek durumunda olduğu birtakım ödevleri bulunduğu düşüncesinden hareketle, ahlakın temeline ödevi yerleştirir. Deontolojik yaklaşım, değerlerin hayata geçirilmesini gözetten bir anlayıştır. Deontolojik teoriler, kamu yönetimi açısından, bir meslek üyelerinin uyması gereken kuralların tümü olarak algılanabilir. Söz konusu bu teori, bir eylemin ahlaksal değerini, sonucuna göre değil eylemin arkasındaki niyete bağlı olduğunu öne sürmektedir (Usta, 2011: 44).

Deontolojik kuramın en iyi bilinen ekolü, Alman filozofu Kant’ın ödev ahlakıdır. Deontolojik yaklaşımın gereği; toplumsal sorumlulukları yerine getirmek, başkalarına saygı göstermek ve görevinin gereğince kaliteli mal ve hizmet üretmektir. Deontolojik kuram, işle bağlantılı olan her kamu çalışanının üzerine düşen ödevi ve görevi, her şeyden önce iyi niyetle ve içimizde bulabileceğimiz, aklımızla kavrayabileceğimiz evrensel ahlak yasasına saygı ve bağlılıktan dolayı en iyi biçimde yapmasını gerektirir. Deontolojik kuramda anahtar kavramlardan biri, yükümlülük diğeri de sorumluluktur. Herkes iş ile bağlantılı yükümlülük ve sorumluluklarını harfiyen yerine getirmelidir (Usta,2010: 178).

Deontolojik ve teleolojik yaklaşımları örneklendirmek gerekirse, bir kamu görevlisinin, verilen emirleri yerine getirmesi ve kurallara uyması deontolojik olarak ahlakidir. Deontolojik yaklaşımda eylem ve kararlar iyi niyet, değer, ödev ve sorumluluk gibi temel ahlaki ilkelere dayandırılır. Yine bir kamu görevlisi, düşünceleri ile en yüksek iyi sonuçlara ulaşmayı amaçlamışsa, teleolojik olarak bu istemi etik amaçlıdır denilebilir. Teleolojik yaklaşımda bireyin karar ve eylemleri, sonucuna, başarısına ve faydasına göre değerlendirilmektedir. Kamu etiği yazınında egemen olan ilkeler, normlar ya da kodlar her iki yaklaşımın bir sentezi olarak görülebilir (Usta, 2011: 45).

1.5.3. Erdem Etiği

Heller, “Erdemleri, kişileri belli değerleri (ortak iyiyi) geliştirmeye, desteklemeye, sürdürmeye eğilimli hale getiren karakter özellikleri” olarak tanımlamıştır (Heller, 2006: 301). Erdem, bir değerini gerçekleştirilmesinde öznenin belirli tarzda eylemlerde bulunabilme kapasitesi, yetisi ve yeterliliğidir (Özlem, 2002: 309). Başta Aristoteles (M.Ö. 384-322) olmak üzere bazı filozoflar karakter veya erdem kavramları üzerinde önemle durmuşlardır.

Erdem etiklerine göre, ahlâkta önemli olan sadece doğru eylemleri yapmak değil, aynı zamanda doğru olanı yapmak ve iyi olmak için gerekli güdülenme ve karaktere de sahip olmaktır. Dolayısıyla bir insanın ahlâkî açıdan yanlış bir eylemi yapmamaya yönelik tavrı veya doğru bir eylemi yapmaya yönelik içinde duyduğu eğilim de önemlidir. Erdem etikleri sadece eylemleri ve sonuçlarını değil, duygu, karakter ve alışkanlıkları bir bütün olarak göz önünde bulundurur (Yıldız, 2012: 16).

Demirci (2007: 203-204), Hart (2001:143) 'den aktardığı yazısında erdem etiği alanında oldukça açıklayıcı bilgi vermiştir. Ahlakilik açısından teleoloji davranışların sonuçlarını, deontoloji davranışı odak noktası olarak alırken, erdem etiği insan karakterini esas almaktadır. Erdem etiğinin özellikleri olarak şunlar sıralanmıştır: Bütün insanlar fıtrat olarak erdemli olma mecburiyeti ile dünyaya gelmişlerdir. Tam insan olabilmek için erdemli olmak gerekir. Üstün erdemlerin iradi olarak kazanılması gerekir. Erdemlerin herhangi bir zorlama ile değil, iradi, gönüllü, ahlaki eylemlerle ortaya çıkması gerekir. Erdem etiği sürekli olarak ahlaki gelişimi mükemmeliyeti gerektirir. Erdem kurallara itaat etmede değil, insan karakterinde kendini açığa vurur.

1.6. Etik Kodlar

Modern yönetim anlayışının temellerinde etik kurallar yer almaktadır (Biçer, 2009: 689). Yönetim anlayışında toplumsal sorumluluk son derece önemlidir. Toplumsal sorumluluk kurumların temel etik değerlerindedir. Etik, toplumsal sorumluluklar toplumun beklentileri, normlar ve standartlardan oluşur. Bir kurum bireyler ve gruplarla çalışırken değerler ve ilkeler çerçevesinde hareket etmelidir (Aydın, 2012: 170). Değer; karşımızdaki obje ya da kavramlar arasında bazılarını önem ya da belli bir anlam yüklemektir. İlke; eylemleri yönlendiren temel düşüncelerdir. Kural; ilkelere uygun eylem yollarıdır. Standart ise; beklenen davranışların sergilenmesi, istenmeyenlerden kaçınılmasında rehberlik yapan sistemler olarak tanımlanmaktadır (Aydın, 2014:2).

Etik kodu, belli bir grup ya da ülke içindeki insanların nasıl davranmaları gerektiğini gösteren ve genel ilkeler olarak kabul edilen yazılı kurallar kümesi olarak ifade edilmektedir. Etiğe dayalı bir yönetim sisteminin oluşturulmasında kamu görevlilerinin çalışanların benzer olaylar karşısında benzer tutum ve davranışlarda bulunmasının sağlanması başka bir deyişle davranışların standartlaştırılması gerekmektedir ki, burada da etik kodlar devreye girer. Belli olaylar karşısında ortaya konulacak ahlaki olarak iyi ve doğru eylem biçimlerinin saptanarak, bunların bir araya getirilmesi, etiğe dayalı bir yönetim sisteminin oluşturulmasında önemlidir (Akçakaya ve Hasanoglu, 2009: 582).

İlk defa, İkinci Dünya Savaşı sırasında Nazi Kamplarında mahkûmlar üzerinde yapılan korkunç tıbbi ve biyolojik araştırmalar bilimsel araştırmalar konusunda ciddi tartışmalara neden olmuş ve 1947 yılında Nuremberg Kodu adı altında bir kod geliştirilmiştir. On ilkeden oluşan Nuremberg Kodu, klinik araştırmalarda uygulanacak gönüllülük esaslarını belirlemektedir. İnsan deneklerin bilimsel araştırmalarda kullanılmasına yönelik etik kodlar sadece bununla sınırlı kalmamış, 1979 yılında geliştirilen Belmont Raporu bu konudaki önemli normlardan biri haline gelmiştir. Bilimsel araştırmalardaki etik kodların özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren yaygınlaşması, bilimin öznel ve nesnel koşullarından uzaklaşmasından kaynaklanmaktadır. Bilim insanları bilimsel araştırmaları yürütmek için daha fazla kaynak arayışına girmiş, bu da, sanayi ve ticari kuruluşların bilim üzerindeki hegemonyasını artırmıştır. Ülkeler arasındaki rekabetin artması, bu süreci daha fazla tetiklemiş, kamu kurum ve kuruluşlarında yürütülen çalışmalarda devletin bilimi yönlendirme çabaları bilim insanları üzerinde belirli bir baskıya dönüşmüştür (Toplu, 2012: 663).

Her meslekte olduğu gibi akademisyenlik mesleğinde etik kodlar son derece önemlidir. Akademisyenlerin güvene ve dürüstlüğe dayalı değerler çerçevesinde çalışabilmesi için etik kodların uygulanmasının yararlı olacaktır. “Etik kodlar; iyi ve doğru davranışlar için değerler ve normlar koymakta, standartlar belirlemede, ahlaki davranışları göstermekte ve ikilemler karşısında ahlaki kararlar alınmasına yardımcı olmaktadır” (Arıkan ve Demir, 2009: 204).

Etik kurallar/kodlar geleneksel olarak kendiliğinden oluşur. Ancak, daha sonra hukuk kuralı haline dönüşür. Etik kuralları günümüzde etik davranış kodları (ethical code of conducts) adı altında yazılı hale getirilip sistemleştirilmektedir. Çeşitli uluslararası kuruluşlar, siyasette ve yönetimde etik değerleri sistemleştirmek ve yazılı hale getirmek için çalışmalar yapmaktadır. Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD), Yolsuzluğa Karşı Devletler Grubu (GRECO), Uluslararası Saydamlık Örgütü (TI), Birleşmiş Milletler (UN) gibi kuruluşlar etik konusunda araştırmalar yapmakta ve raporlar yayınlamaktadırlar (Yüksel, 2011: 619).

Kamu görevlileri için etik kodlar/standartlar pek çok ülke tarafından yaygın olarak kullanılmaktadır. Amerika’da Yönetimde Etik Ofisi 1992 yılında kamu çalışanları için bir davranış standartları belirlemiştir. Portekiz, 1991 yılında başlattığı modernizasyon programının bir parçası olarak kamu hizmeti davranış kuralları oluşturmuştur. Yeni Zelanda, 1990 yılında kamu hizmeti davranış kurallarını çıkarmıştır. Birleşik Krallık, 1996’da kamu hizmeti kanununu devreye sokmuştur (TÜSİAD 2003: 51). Bu ülkeler, kamu yönetimi etiği çerçevesindeki davranış kurallarıyla ilgili çalışmalara bir örnek teşkil etmektedir. Avrupa konseyi 2000 yılında kamu görevlileri için davranış kuralları oluşturmuştur. AB Komisyonu, Etik Kuralları başlığı altında DPB internet sitesinde bu kurallara gönderme vardır.

İyi bir etik kod, hazırlanırken aşağıda listelenen unsurlara dikkat edilmelidir (TÜSİAD, 2005: 160):

- İyi bir davranış kuralları listesi basit bir dille yazılmalıdır. Amaçlarını açıkça ifade eden bir kurallar dizgesi, yaptırımların uygulanmasını da kolaylaştıracaktır.
- Tüm etik ikilemleri çözecek kurallar dizgesi yoktur. Etik ve etik dışı davranışları tanımlarken çatışma ve karmaşaya yol açmayacak olumlu bir yaklaşım izlenmelidir.

- Hedef kitle, ilgili yasal, mesleki ve sektörle ilgili diğer kurallar açık ve kesin olmalıdır. Etik davranışlarla ilgili kurum kültürü ve değerleri çalışanlardan beklenen etik davranışlar ve görevliler ve kurum ilişkileri ile ilgili haklar ve yükümlülükler ifade edilmelidir.
- Davranış kuralları, tüm toplumsal sektörlerde iyi yönetişimin, saydamlığın, dürüstlüğün ve etik ilkelerin uygulanmasını desteklemek düşüncesiyle hazırlanmalıdır.
- Davranış kuralları hazırlanırken, kamu görevlilerinin özel sektörle olan ilişkileri ile uygunsuz edimlerin ve yolsuzluğun önlenmesine ilişkin önlemlere özel önem verilmelidir. Bu bağlamda, özel sektörde “iyi yönetişim” ilkelerinin gerçekleştirilmesi esastır.
- Yargı bağımsızlığı ve adalet ilkeleri ile kural uygulayıcıların dürüstlüğü ve etkinliğini sağlamak esas olmalıdır.
- Yönelme, rehberlik / denetim ve yönetim / düzenleme amaçları arasında denge sağlayan, gelişmeler göre yeniden düzenlemeye açık ve esnek bir kurallar dizgesi oluşturulmalıdır.
- Kuralların hazırlanması ve geliştirilmesinde çalışanların görüşleri alınmalıdır. Böylece kuralların kabulü kolaylaşabilir. Katılımcı ve somut olaylara dayalı olarak kuralları geliştirme çalışmaları mesleki sosyalleştirmeyi de hızlandırabilir. Değişik sektörleri ilgilendiren davranış kuralları geliştirirken ilgili sektörlerin temsilcilerinin katıldığı bir yapı oluşturulmalıdır.
- Etik ilkelerin hayata geçirilmesinden günlük yaşantının bir parçası oluncaya kadar geçecek sürede, etkin bir kamusal duyarlılık sağlanmalıdır. Böylece etik davranış kurallarının yerleştirilmesi için gerekli düşünce ve uygulama ortamı yaratılabilir. Bu süreçte sivil toplum ve medya etkin rol oynayabilir.

YÖK’ün “Türkiye’nin Yükseköğretim Stratejisi” adlı raporunda kurumların toplumdaki saygınlıklarını açık seçik belirlenmiş etik standartların bulunmasından ve davranışlarının bu etik standartlarla uyum içerisinde olmasından aldığı belirtilmektedir. Çalışmada, toplumun üniversitelere birçok kuruma göre daha çok güvendiği ancak bunun kaybedilmemesi hatta daha da geliştirilmesi gerektiği üzerinde durulmuştur. Etik standartların, üniversiteler tarafından üzerinde odaya sağlanarak geliştirilmiş ve akademik topluluğun da bunu içselleştirmiş olmasının beklendiği belirtilir. Stratejik raporda üniversiteler için beş ayrı alanda

etik standartlarının netleşmiş olması gerekliliği üzerinde de durulmuştur. Bunlar şu şekilde sıralanmaktadır; üniversite ile toplumun ilişkilerine, ya da bu ilişkinin sınırlarının korunmasına ilişkin etik standartlar, yükseköğretimin öğretim işlevine ilişkin etik standartlar, bilimsel araştırma ve yayına ilişkin etik standartlar, üniversitenin kamu hizmeti üretmesine ilişkin etik standartlar, üniversitenin iç paydaşlarının ilişkilerine ilişkin etik standartlar olarak belirtilmiştir (YÖK, 2007: 175).

YÖK'ün 2007 stratejik raporunda Türkiye'de son yıllarda üniversitelerin araştırma işlevleri ön plana çıkarıldığı için öğretime ilişkin etik standartların göz ardı edilmekte olduğu belirtilmiş, bu standartların öğretim sürecinin tüm aşamasını kapsayacak şekilde oluşturulması gerekliliği öneri olarak sunulmuştur (YÖK, 2007: 176).

Ayrıca, akademik yaşamda atama ve terfilerin büyük ölçüde yayın sayısına bağlı hale gelmesi, hem araştırma hem de yayın alanında kötü uygulamaların gelişmesine yol açtığı bu raporda belirtilmiş, bu nedenle de akademik toplulukların her geçen gün daha ayrıntılı etik kurallar geliştirmek durumunda kalmakta oldukları ifade edilmiştir (YÖK, 2007: 177).

Üniversitelerin sorumluluklarını ve görevlerini etkin bir şekilde yerine getirebilmesi ve sağlıklı çalışabilmesi için bireyler ve kurumlar arası tüm ilişkilerde en başta insan haklarına ve onuruna azami saygı temelinde yüksek etik standartların egemen kılınması kaçınılmazdır. Etik konulardaki duyarlılığı üniversite bünyesine yaymak ve tüm üniversite mensuplarının gönüllü katılımlarıyla kurumu sahiplenmeyi, etik kurallardaki duyarlılığı ve tutumları özendirmeyi ve kurumsal değerler konusunda bilinçlendirmeyi hedefleyen bir yaklaşımın oluşturulması önemlidir. Esas olan, etik kodlar aracılığı ile etiğin kurumsal düzeyde korunması ve kusurlulara yaptırım uygulanması değil, kurum olarak etik kültürün benimsenmesi ve etik sorunların ortaya çıkmamasının sağlanmasıdır.

2. ÜNİVERSİTE VE ÜNİVERSİTE ETİK KURULLARI

Birinci bölümde, eğitimde, araştırmada, yayında, yönetimde, ilişkilerde vb alanlardaki etik yapılanmanın, etik ilke ve davranışların önemi ve gerekliliği üzerinde durulmuştu. Bu bölümde ise, öncelikle üniversite kavramının ne olduğu, Türkiye’de bu bağlamda üniversitelerin gelişimi ve yeni yönetim anlayışı doğrultusunda önem kazanan etik kurul kavramı, üniversitelerdeki etik kurul yapılanmaları ve işlevsellikleri, farklı ülkelerin etik kurullarından örnekler üzerinde durulacaktır.

Çağın gerektirdikleri doğrultusunda üniversitelerde etik duyarlılığı sağlamak sosyal ve bilimsel bir sorumluluktur. Bu alanda nasıl ki toplam kalite yönetimi eğitimleri verilerek, gerekli organizasyon yapısı kurulup, işletiliyorsa, etikle ilgili de benzer bir yapının üniversitelerde kurulup işlemesi, gerekmektedir. Son dönemlerde sıklıkla üzerinde durulan kurumlardaki etik kurulların/komasyonların oluşumu da bu nedenle son derece önemlidir.

2.1. Üniversite Kavramı

İnsanlık tarihini yönlendiren değişimler bilindiği gibi üç aşamada gerçekleşmiştir. Bunlar; tarım toplumu aşaması, sanayi toplumu aşaması, bilgi ve teknoloji toplumu aşaması olarak adlandırılır. Çağımız bilgi ve iletişimin, bilişimin çağıdır ve üniversiteler de bu çağda son derece önemli bir yere sahiptirler. Yükseköğretim bu dönemde üst düzeyde yetişmiş insan gücünün ve yeni bilgilerin üretim kaynağıdır (Tekinel, 1996: 52). Her şeyin temeli eğitimle başlar. Eğitim önemli bir kamu hizmetidir. Sadece doğrudan yararlanan kişiyi değil aynı zamanda tüm toplumu etkilemektedir. Eğitimde önemli bir yere sahip olan üniversiteler de kamu hizmeti veren, bilgi veren, bilim üreten, yayan, önemli bir kurumdur.

Eğitim ve öğretimin temel amaçları dörde ayrılır. Bunlar; insanlık bilincinin uandırılması, evrensel bir insan imajının yerleştirilmesi, hümanist eğitim, bireysel gelişimin sağlanmasıdır. Bir bütün olarak bireyin gelişimine yarayacak bilgi ve yöntem seçimi, bireyin güçlerinin saptanarak kendi doğrultusunda açılıp gelişimi öngören bir eğitim anlayışı ve uygulaması toplumsal karakterin olgunlaştırılması ve iyi bir yurttaş yetiştirmek, toplumsal değer ve bilgileri ulusal bilinç içerisinde ve onunla uzlaştırılarak çocuca ve gence kazandırmak, onda ulusal kimlik ve kişiliğin oluşumuna hizmet etmek, yetişmekte olan insanı iyi bir üretici ve iyi bir tüketici

yapmak, bireyi ehil bir meslek mensubu haline getirmek önemlidir (Akyüz, 2008: 163).

Üniversitelerle ilgili pek çok kaynakta tanımlamalar yer almaktadır. Konumuz gereği üniversitelerin etik kurul yönergelerinde de üniversitelerle ve paydaşlarıyla ilgili tanımlamalara yer verilmiştir. Bunlardan örnek olarak, Ankara Üniversitesi'nin hazırlamış olduğu etik kurul yönergesi Madde 3'de; üniversiteler farklı kesimlerden gelen ve birbirleriyle ve toplumun çeşitli katmanlarıyla çok boyutlu ilişkiler içerisinde olan bireylerin oluşturduğu kurumlardır. Bu ilişkiler, zaman zaman öğretim üyeleri ile öğrenciler arasında olduğu gibi eğitim ve öğretimi, bazen de bilimsel araştırmaların yürütülmesi ya da sonuçlarının uygulanması sırasında ortaya çıktığı gibi araştırma sürecini ilgilendirir. Üniversitenin çeşitli birimleri arasındaki yönetsel ilişkiler ya da üniversitenin topluma sunduğu hizmetler alanındaki gibi çok yönlü sosyal ilişkiler söz konusudur. Bu durumda, akademik, idari, teknik ve hizmet alanlarında görev yapmakta olan tüm üniversite personelinin birbirleriyle ve toplumla ilişkilerinde yasal düzenlemelerin yanı sıra ortak bir anlayışla ortaya konulan etik ilkelere de uymaları beklenmektedir.

Boğaziçi Üniversitesi temel etik ilkeleri ve kamu üniversitelerinin yapı ve işleyişlerine ilişkin hazırlanan yönergede üniversiteler; akademik yeterliğe sahip bireylerin erişimine açık, özgürlükçü, bilimsel olarak özgür ve bağımsız, akademik, idari ve mali anlamda özerk, katılımcı ve hesap verebilir kurumlar olmalıdır.

Üniversiteler, gerek, geleceğin meslek sahiplerini, bilim adamlarını yetiştirmede, bilim ve teknoloji üretmede gerekse, akademik, idari sundukları hizmet çeşitlilikleri ile nitelikli ve yüksek nitelikli insan gücü yetiştiren önemli bir kuruluştur. Genel anlamda bir araştırmacı topluluğudur, aynı zamanda da eğitim öğretim kurumudur (Adem, 2002: 89).

Üniversitelerin 3 temel görevi ve sorumlulukları vardır. Birinci sırada bilgi üretmek gelir (bilimsel araştırma), ikinci sırada eğitim ve son olarak da hizmet işlevleri vardır. Bilimsel araştırma üniversitelerin var olma nedeni olarak, hem eğitim hem de hizmet işlevlerini destekleyen “genel verici” konumundadır. Eğitim ise, araştırma ve hizmetten desteklenen genel alıcı olarak belirtilmektedir (Yılmaz, 2010: 21).

Türk Eğitim-Sen'in araştırma raporunda, dünyada üniversitelerin temelde üç amaca hizmet etmekte olduğu söylenir. Araştırma yoluyla bilgi üretmek, eğitim yoluyla yeni nesillere bilgi aktarmak ve toplumun ihtiyaçlarına uygun hizmetler sunmak. Bu üç amaç içerisinde hangisinin ne derecede öne çıkarıldığı ve örgütlenme biçimleri ülkeden ülkeye değişmektedir. Üniversite evrensel geçerliliği olan bir yöntemle bilgi üretir. Üniversiteler bu nedenle evrensel gerçek, evrensel yöntem arasındaki ilişkileri dikkate alan bir örgütlenmeye sahiptir. Üniversite eğitimi de bu anlayış içerisinde oluşturulmuştur. Evrensel yöntem tabiat bilimlerinden toplumsal bilimlere oradan zihni bilimlere ve manevi bilimlere, ahlak, ilahiyat, hukuk gibi normatif bilimlere kadar her konuda evrensel geçerliliği olan ilkelere sahiptir (Türk Eğitim-Sen, 2009: 16,18).

Yükseköğretim kurumları, sadece öğrencilerine bilgi aktaran bir sistem değil, aynı zamanda, bilimsel araştırmalarla bilgi üreten ve bilimsel bulguları toplumun sosyal, ekonomik ve siyasal geleceğinin oluşturulmasında başarıyla kullanacak toplum liderlerinin yetiştirilmesi gibi önemli görevleri üstlenmiş bir sistemdir. Türkiye'de de geleneksel olarak yükseköğretim hükümetlerden yüksek oranda ilgi görmüş ve 19. yy başından beri ülke çapında tartışmalara konu olmuştur (Kaya, 2009: 237).

Özellikle, 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren bütün dünyada, yükseköğretimde büyük bir kitleselleşme yaşanmış, yükseköğretim sistemleri hızla büyümüştür. Bu hızlı büyümeyle birlikte kamu mali desteği de hızlı bir artış göstermiş, yükseköğretimin finansmanı giderek önemli bir sorun haline gelmiştir. Bu sorunun üstesinden gelmek için, kamu-dışı finansman kaynaklarını da devreye sokacak bir mali çeşitlendirme yoluna gidilmiştir. Kamu ve özel finansmandaki büyük artışların sonucu olarak, kamu otoriteleri üniversitelerin topluma hizmet fonksiyonlarını sorgulamaya, şeffaf ve hesap verebilir yapılar kurarak yükseköğretim sistemlerine daha fazla müdahil olmaya başlamışlardır. Yükseköğretim kurumları ile toplum ve devlet arasındaki ilişkilerde önemli değişimler yaşanmış; böylece 'meslektaşlar yönetimi' yerine, kalite güvencesi, performans temelli bütçeleme ve yönetim kurullarına dış paydaşların katılımı gibi araçlarla daha profesyonel mekanizmalar kurulmuştur (Çetinsaya, 2014: 173). Tüm bu gelişmeler ışığında üniversiteler için temelde alınması gereken bazı hedefler söz konusudur. Bunlar; yeni değerler düzeyini oluşturup geliştirebilme, bütün bireylere insan onuru konusunun öz ve içerik olarak anlatımı ve temel yaşam felsefesi olarak öğretilmesi, üniversite öğretim-eğitim sisteminin, evrensel

kapsamda, ama yerel özde olması, öğretim eğitim dengesinin önemi, uygulamalı öğretim, kuram-kılgı ikilisi, uygulaması gereken temel kurgu ve yöntemler (çağdaşlık, bilgi yüklenme yerine nasıl ulaşılabileceği konusunda yöntem bilen öğrenci, öğrenme transferini özümsemiş, kullanabilen yapı, obje ile bilgisi arasına öğretmen yerine kendisi giren öğrenci), kimlik özellikleri (bilim ve bilimsel düşünceye sevgi ve saygı, insan ve toplum sevgisi, tasarımcılık, yaratıcılık, dengeli bilgi, beceri ve deneyim, özgüven, öngörü ve varsayım yapabilen, karar verme becerisi, dengeli yetki, sorumluluk yüklenebilme, her konuyu kendi düşünce süzgecinden geçirebilme, idealizm, titizlik, hassaslık, disiplin, özleştirme yeteneği, bireysel ve ekip içinde çalışabilme yeteneğidir (Uğurlu, 2012: 448).

Bu hedeflerin gerçekleşmesi için akademik özgürlük ön koşuldur. Hatipoğlu, akademik özgürlüğün yönetsel özgürlükten önce geldiğini söylemektedir. Akademik özgürlük, akademik çevre üyelerinin serbestçe düşünmesi ve düşündüklerini özgürce ifade edebilmesidir. Serbestçe düşünülerek üretilen düşünce ve bilgi de içinde bilimsellik özelliği bulundurulmalıdır. Dünya Üniversiteler Birliği (WUS) 1988’de yayınladığı Lima Bildirgesi’nde akademik özgürlüğü üniversiteler için ön koşul saymakta ve “akademik çevre üyeleri herhangi bir ayırım yapılmaksızın ve devletten ya da herhangi bir başka kaynaktan gelebilecek müdahale veya baskı endişesini taşımadan işlevlerini yerine getirme hakkına sahip olduğunu ifade etmektedir. Üniversitede serbest ortam esastır. Öğretim üyeleri, öğretim elemanları ve öğrenciler bireysel özgürlüğe sahiptirler. Elif Şafak Üniversiteleri "Üniversitelerde kağıttan kütüphaneler" başlıklı yazısında şu şekilde kaleme almıştır (25.11.2010, Habertürk) “Üniversite sadece iş için eleman yetiştiren bir yer değil, bir insan fabrikası değil. Üniversite derinlemesine araştırma, öğrenme, zihnen ve kalben kendini geliştirme mekanı”dır (Hatipoğlu, 2013:53,55,203,229).

Üniversitelerin, özerkliği, eğitim kalitesi standartları için son yıllarda Avrupa Yüksek Öğretim Alanı (AYA) meydana getirmek için yapılan çalışmalar, Bologna Deklerasyonu ve yükseköğretimde Avrupa Kalite Güvencesi Birliği (ENQA) Avrupa Üniversiteler Birliği (EUA) vb kuruluşlar Avrupa’da yükseköğretimde kalite güvencesinin ilke ve standartlarını belirleme konusunda yoğun bir çalışma içine girmişlerdir (Türk Eğitim-Sen, 2009: 47). Bu çalışmaların temelinde de etik ilkeler yer alır.

İdeal bir üniversitenin olmazsa olmaz kabul edilen gereklilikleri, akademik özgürlük, akademik özerklik, akademik etik, akademik liyakat, akademik

hareketliliktedir. Bunlardan özellikle akademik etik üniversitelerde üzerinde en çok konuşulması gereken konular arasındadır (Büken, 2006: 164).

Üniversitelerin küresel topluma hizmet edebilmeleri için yerleşik birçok değerlerini, akademik programlarını, organizasyon yapılarını, finans sistemlerini, hizmet sunma yöntemlerini yeniden gözden geçirmeleri gereklidir. Üniversiteler çağın meydan okumalarına cevap verebilmek ve güncel ihtiyaçları karşılayabilmek için sürekli kendilerini yenilemek ve etik ilkelerle yapılanmak zorundadırlar (Küçükcan ve Gür, 2009: 62).

Üniversite yaşamı tüm bu açıklamalardan anlaşılacağı üzere etki alanı oldukça geniş bir yelpazeye yayılmaktadır. Üniversite yaşamı içerisindeki tüm oluşumların temelinde de etik söz konusudur. Bu durumdan yola çıkarak da üniversitelerde son zamanlarda etik ilkeler ve ahlaki normların önemi her geçen gün artmaktadır. Bu önem doğrultusunda da kurum içi etik kurul/komisyonların sayıları da artmaktadır.

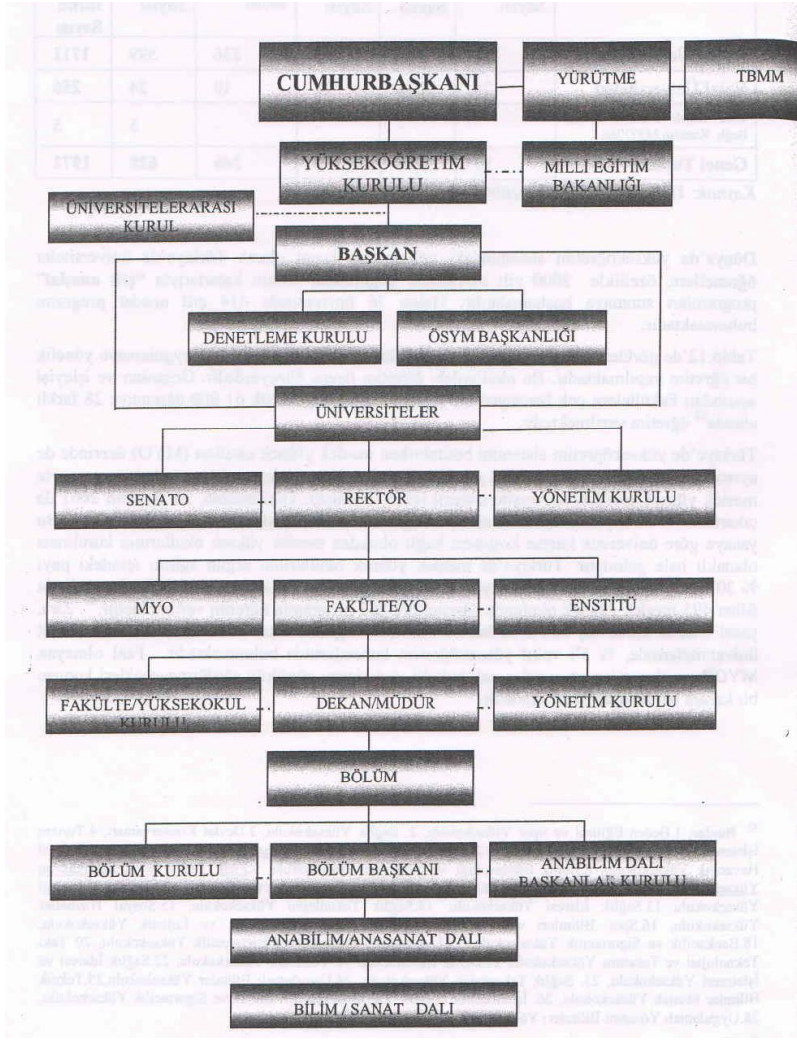
2.1.1. Türkiye’de Üniversitelerin Gelişimi ve Yapısı

Genel anlamda üniversitelerden bahsettikten sonra bu kısımda, Türkiye’de üniversite denilince ne anlaşıldığı, kısa bir tarihçe ile beraber Türkiye’deki üniversite yapılanmasına değinilecektir.

Türk yükseköğretim sisteminin uzun bir geçmişi vardır. Osmanlı döneminde oluşturulan yükseköğretim kurumları, cumhuriyet döneminde büyük değişimler geçirmiştir. 1933 üniversite reformu, 1946, 1960, 1973 ve 1981 tarihli yükseköğretim kanunlarını bunlara örnek olarak verilebilir. Yükseköğretimin hukuki çerçevesi ise 1961 ve 1982 Anayasalarınca belirlenmiştir. 1981 üniversite reformundan önceki tarihlerde Türk yüksek öğrenim sistemi kendi içinde beş ayrı kurumdan oluşmaktaydı. Bunlar, Üniversiteler, Milli Eğitim Bakanlığı'na Bağlı Akademiler, bir kısmı diğer Bakanlıklara, çoğu Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı iki yıllık Meslek Yüksek Okulları ile Konservatuarlar ve son olarak da mektupla öğretim yapan YAY-KUR yer almaktaydı. Yükseköğretim gündeme gelen yetersizlikler, eksikler ve sorunlar nedeniyle 1981’ de çıkarılan 2547 sayılı Yükseköğretim kanunuyla akademik kurumsal, idari yönden yeniden yapılanma sürecine giderek ülkemizdeki tüm yükseköğretim kurumları YÖK çatısı altında toplanmıştır. Akademiler üniversitelere, eğitim enstitüleri eğitim fakültelerine dönüştürülmüş, konservatuar ile meslek yüksek okulları üniversitelere bağlanmıştır. Tüm yükseköğretim sistemi 1982 yılı itibariyle 27 üniversite ile buna

bağlı fakülte, enstitü, yüksekokul ve konservatuarları kapsayan bir yapıya dönüştürülmüştür. Mektupla öğretim yapan YAY-KUR'un işlevi ise Anadolu Üniversitesi'ne devredilmiştir. Türk yükseköğrenim sistemi günümüzde, 2547 sayılı yasa ile düzenlenmiş devlet ve vakıf üniversitelerini kapsayan bir örgütlenmeyi ortaya koymaktadır. Bu yapı içerisinde, en üstte Yükseköğrenim Kurulu, altında sırayla Üniversitelerarası Kurul, Yüksek Öğrenim Denetleme Kurulu gibi yapılar yer almaktadır. Bunlardan sonra ise üniversite rektörleri ve üniversitelerin kendi iç örgütlenme şeması yapı içerisinde yer almaktadır (Türk Eğitim-Sen, 2009: 17, 40-41, 53). Cumhuriyetin başlangıcından bu yana yükseköğretim devlet (kamu) üniversiteleri aracılığıyla sunulan bir kamusal mal olarak görülmüştür. Avrupa Birliği yolunda en önemli üstünlüklerimizden biri olan genç ve eğitimli bir işgücünün sürdürülmesi açısından yükseköğretim önem arz etmektedir. Bu amaca yönelik olarak "her ile bir üniversite" politikası ile her ilde kamu üniversiteleri açılmıştır. Ancak, son otuz yıl içinde, gerek genç nüfusun artışı, gerek değişen ekonomik şartların ortaya çıkardığı gereksinimlerden dolayı, yükseköğrenime artan bir talep ortaya çıkmıştır. Vakıf üniversiteleri, artan yükseköğrenim talebinin karşılanmasında önemli rol oynamaktadır. Çoğunlukla "özel" üniversite olarak adlandırılan bu üniversitelerin ileride de yükseköğretim sektörünün önemli aktörleri olacakları düşünülmektedir. Türkiye'de ilk vakıf üniversitesi 1982 yılında kurulmuş olup, özellikle 1990'ların sonu ve 2000'li yılların başında ve 2008-2012 yılları arasında vakıf üniversitesi sayılarının hızla arttığı görülmektedir.

Türkiye’de yükseköğretimde var olan organizasyon yapısı aşağıdaki şema ile özetlenmektedir.

Kaynak: YÖK, 2007: 48

Şekil 2.1. Türkiye’de Yükseköğretim Sisteminde Kurumsal Yapılanma Sistemi Teşkilatlanması

Türkiye’de yükseköğretimin yapısı Avrupa’dan çok Anglo-Sakson ülkeler örnek alınarak düzenlenmeye çalışılmıştır. Türkiye’de merkezîyetçi ve tek adam anlayışına dayalı bir örgüt ve yönetim yapısının oluştuğundan söz edilmektedir. Bu yapı içerisinde her ne kadar yeni sistemin öngördüğü düzeyde çeşitli kurullar yer alsada, bu kurullar görüş bildiren kurullar olmaktan öteye gidememekte, çoğu kez yöneticilerin verdiği kararları meşrulaştırma mekanizmalarına dönüşmektedirler. Yapılan çalışmalarda kurullarda belli bir akademisyen grubundan temsilcilerin olduğu öğretim elemanlarını, idari personeli ve öğrencileri temsil eden üyelerin bu kurullarda yer almadıkları yapılan araştırmalar sonucu tespit edilmiştir. Rektör ve diğer yöneticilerin bir kurula veya heyete hesap vermesi gerektiği fikri oluşmamıştır. Kurullar profesyonel hiyerarşide yöneticilerin altında yer almakta olup, bu kurullarda yöneticilerin inisiyatif ve gölgesinin ağır bastığı gözlenmiştir (Küçükcan ve Gür, 2009: 211).

Türkiye 1980’lerde kamu yönetimi anlayışındaki değişimle birlikte merkezi otoriteler yükseköğretimin amacı ve çalışma biçimini belirlemede etkin rol oynamaya ve yükseköğretim sistemini daha fazla denetime tabi tutmaya başlamıştır. Siyasi iktidarlar, topluma karşı daha şeffaf ve hesap verebilir bir yapı kurmak, toplumun ihtiyaçlarını karşılamak, daha rekabetçi bir ekonomiye sahip olmak adına yükseköğretim sistemine daha fazla müdahil olmuş ve sistemi denetlemeye dönük yapılar kurmuşlardır. Kalite güvence çerçeveleri, performans temelli bütçeleme, yönetim kurullarına dış paydaşların katılımı ile yükseköğretim sistemi üzerindeki denetim alanı genişlemiştir. Yükseköğretim sisteminde yaşanan bu gelişmeler neticesinde sistemin yönetiminin nasıl olması gerektiği konusu da tartışma konusu olmuştur. Meslektaşlar yönetiminden, profesyonel yönetime doğru bir geçiş başlamıştır (Çetinsaya, 2014: 33-34).

Türkiye’de üniversitelerde bilim üretmek, bilimi yaymak ve danışmanlık hizmetlerini sağlamak amacıyla çeşitli yapılanmalar oluşturulmuştur. Bu kurumlar üniversitelerin bu işlevlerini planlamakta, eşgüdüm sağlamakta, denetlemekte, ödüllendirmekte ve hatta bazen üstlenmektedirler. Bu kurumlar, Yükseköğretim Kurulu, Üniversitelerarası Kurul, Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu, TÜBİTAK ve Türkiye Bilimler Akademisi’dir. YÖK; yükseköğretimin planlanması ve eşgüdümü üniversitelerle ilgili konularda hükümete (danışmanlık) üniversitelerde üst düzey yönetici seçimi, gibi roller üstlenmektedir. ÜAK; üniversitelerarası eğitim ve bilim eşgüdümü, akademik unvanlar, üniversitelerin işlevleri hakkında fikir üretmek (danışmanlık), BTYK; fen bilimlerinde politika saptaması, güdümlü

projeler, özel kuruluşların Ar-Ge etkinlikleri, bilim ve teknolojinin nasıl yapılacağı hakkında hükümete yardımcı olmak (danışmanlık), TÜBİTAK; BTYK'nın sekreteryası, fen bilimlerinde proje desteği, danışmanlık, ödüllendirmek, TÜBA ise, bilimi yaymak, bilimsel danışmanlık, bilim adamlarını kollamak gibi roller üstlenmektedir (Berkarda, 2002: 143,145).

YÖK'ün 2007 yılında yayınlamış olduğu Türkiye'nin Yükseköğretim Stratejisi'nde (2007: 159-160-161) yükseköğretim kurumlarında tüm düzeyler için önem taşıyan başlıca ilkeler sıralanmıştır. Bunlar; araştırma ve öğretim alanlarında yürütülen çalışmaların devletten ya da toplumdaki kaynaklardan siyasi ekonomik ve dinsel baskılarla karşılaşmadan özgürce gerçekleştirilmesi temel ilke olmalıdır. Yükseköğretim kurumları araştırma yayın ve öğretim işlevlerini gerçekleştirirken yüksek üretkenliği hedeflemeli, bu amaçla üretkenliğin ölçülmesinde kullanılacak performans göstergelerinden yararlanmalıdır. Yükseköğretim kurumları farklı kanallardan sağladıkları kaynakların etkin kullanımını amaçlamalı, bu amaca uygun süreç, ölçüt ve yöntemleri geliştirmelidir. Kurumların verimli çalışabilmesi ve kaynaklarını etkin kullanabilmesi anlamlı bir mali özerkliğe sahip olmakla mümkün olduğu belirtilmiştir. Kurumların çalışmalarının sağlıklı değerlendirilebilmesi için her türlü çalışmaya ilişkin veri ve bilgiler derlenmeli, işlenmeli, erişilebilir ve kullanılabilir biçimde sunulmalıdır. Saydamlık bu anlamda son derece önemlidir. Bu ilke ile ilişkili olarak yükseköğretim kurumları yöneticilerinin kurum içi ve kurum dışı paydaşlara ve topluma hesap verebilmesi gerekir. Kurumlar bu ilkenin uygulanmasını mümkün kılacak bilgi üretme ve bilgi verme süreç ve yöntemlerini kurmak ve işletmekle yükümlüdür. Sistem farklılaşmaya da olanak tanımalıdır. Farklılaşma ayrıcalık ve/veya ayrımcılık anlamına gelecek bir biçimde yukarıdan dayatılmamalı, ancak nesnel ölçütlerin kullanımı bir işbölümüne ve uzmanlaşmaya destek vermelidir. Kurumlar güçlü ve zayıf yanlarına bakarak kendi gelişme rotalarını belirleyebilmelidir. Sistem yönetim yapıları ve yöntemleri açısından yeknesak ve katı olmamalı esnek ve yeni deneyimlere açık olmalıdır. Esnekliğin kurumların geçmişten gelen birikim ve deneyimlerinden yararlanarak bir "öğrenen örgüt" niteliği ile yeniliklere ve gelişmeye yönelmelerine katkı sağlayacağı belirtilmiştir. 1981'de 2547 sayılı yasanın katılımı sınırladığı, katılımın artırılması gerekliliği üzerinde durulmuştur. Üniversitelerin Türkiye'nin içinde buldukları bölgenin koşullarını göz önüne alan program ve çalışmalar geliştirmeleri öncelikli hedefler arasında yer almalıdır. Üniversite dışı paydaşların da üniversite yönetimine katkı ve destek sunmalarının önemli olduğu bilinmektedir. Avrupa Yükseköğretim Alanı ile Avrupa Araştırma

Alanı'nın oluşum süreci Türkiye açısından yeni bir düşünüş tarzını ve yaklaşımı gündeme getirilmiştir. Öğrenci ve öğretim elemanı değişimi, ortak araştırma ve ortak öğretim programlarının yaygınlaşması, giderek yükseköğretim sistemlerinin uyumlaştırılması gibi gelişmeler, üniversite sisteminin tüm yönetim aşamalarında göz önüne alınması gereken hususlar arasında yer almıştır.

Türkiye'nin yükseköğretim politikasında, rekabet gücü yüksek ve yenilik yaratma becerisine sahip insan kaynağının yetiştirilmesi hedefi AB'ne üyelik sürecinde daha da önem kazanmaktadır (Tatlıldil ve Günder, 2012: 581). Türk yükseköğretim kurumlarının, rekabet gücü yüksek insan kaynakları hazırlamanın yanı sıra bilgiden bilgi üreten, üretilen bilgiyi yerel, bölgesel ve küresel bazda paylaşımına açabilen kurumlar haline gelmesi beklenmektedir (Tatlıldil ve Günder, 2012: 587). Bu beklentiler temelinde Üniversitelerarası Kurul'un (2014) "Büyüme, Kalite, Uluslararasılaşma: Türkiye Yükseköğretimi İçin Bir Yol Haritası" başlıklı Türkiye'nin 2023 hedefleri de göz önüne alınarak hazırlanan raporda üç temel stratejik alan belirlenmiştir; "Nicel Büyümeden Nitelikli Büyümeye", "Akademik İnsan Kaynağının Geliştirilmesi" ve "Yükseköğretimde Uluslararasılaşma". Bu raporun Türkiye'de Yükseköğretimin yeniden yapılandırılması için yapılacak olan çalışmalara ışık tutacağı düşünülmektedir.

Kalkınma Bakanlığı, 10. Kalkınma Planında (2014-2018) yükseköğretim sistemi ile ilgili de görüş ve önerilerde bulunmuştur. Yükseköğretim sisteminin merkeziyetçi yapısı, hizmet sunumunda çeşitliliğin yeterince sağlanamaması ile eğitim ve araştırma kalitesine ilişkin sorunlar yükseköğretim sisteminin rekabet edebilirliğini, toplumun ihtiyaçlarına cevap verebilme kapasitesini ve üretkenliğini olumsuz yönde etkilemeye devam etmekte olduğu ifade edilmiştir. Eğitimde, politika alanında, yükseköğretim sisteminin hesap verebilirlik temelinde özerklik, performans odaklılık, ihtisaslaşma ve çeşitlilik ilkeleri çerçevesinde kalite odaklı bir yapıya dönüştürüleceği belirtilmiştir. Yükseköğretimde kalite güvence sistemi oluşturulacaktır. Düşünme, algılama ve problem çözme yeteneği gelişmiş, demokratik değerleri ve milli kültürü özümsemiş, paylaşım ve iletişime açık, sanat ve estetik duyguları güçlü, özgüven ve sorumluluk duygusu ile girişimcilik ve yenilikçilik özelliklerine sahip, bilim ve teknoloji kullanımına ve üretimine yatkın, bilgi toplumunun gerektirdiği temel bilgi ve becerilerle donanmış, üretken ve mutlu bireylerin yetişmesi eğitim sisteminin temel amacı olarak ifade edilmiştir. Toplumun ve ekonominin ihtiyaçlarına duyarlı, paydaşlarıyla etkileşim içerisinde olan, ürettiği bilgiyi ürüne, teknolojiye ve hizmete dönüştüren,

akademik, idari ve mali açıdan özerk üniversite modeli çerçevesinde küresel ölçekte rekabetçi bir yükseköğretim sistemine ulaşılması hedeflenmektedir (Kalkınma Bakanlığı, 2013: 32, 35).

2.1.2. Üniversitenin Paydaşları ve Üniversitede Etik

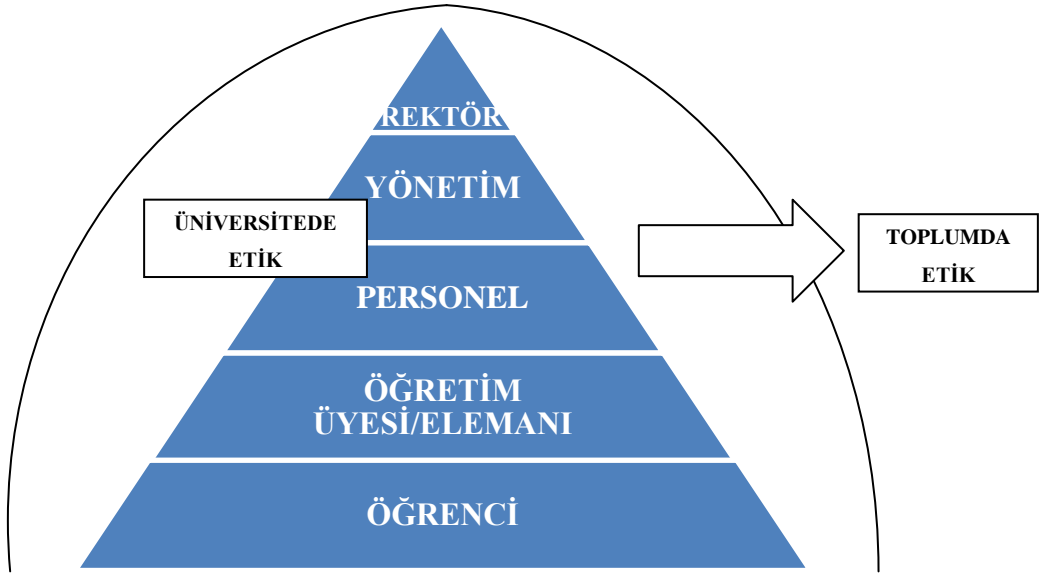
Önceki bölümlerde toplumsal gelişme ve değişimlerde bilgi toplumunun önemli unsurlarından biri olan üniversitelerin sorumluluklarının neler olduğu, üniversite kavramında ne anlaşıldığı ve Türkiye'deki üniversite kavramı üzerinde detaylı durulmuştur. Bu bölümde üniversitede yer alan paydaşlar ve üniversite yaşamı alanındaki etiğin önemi üzerinde durulacaktır. Üniversiteler, akademik ve idari konuların, eğitim, yayın ve uygulama alanlarının olduğu, öğrenci, öğretim elemanı/üyesi ve idari personelin de içinde yer aldığı geniş paydaşların olduğu bir bütündür. Bu anlamda önemli toplumsal işlevleri olan üniversitelerde etik davranış ve yapılanmanın önemi büyüktür.

Yükseköğretim sistemi değerlendirilirken, öğretim, araştırma ve kamu hizmeti açılarından tek tek ele alınmalıdır. Üniversiteler eğitimlerle, bilimsel çalışmalarla ve uygulamalı alanlarda doğrudan sunulan hizmetlerle toplumsal işlev görürler. Bu işlevlerin tümünde de etik son derece önemlidir. Üniversitelerde etik denildiğinde farklı oluşumlar söz konusudur. Araştırma ve yayın etiği, eğitim öğretim etiği, akademik etik, ayrımcılık ve tacize ilişkin etik, sosyal yaşam ve ilişkiler etiği, dış ilişkiler etiği, çevre etiği, hayvan deneyleri etiği, idari personel etiği, öğrenci etiği vb.

Tüm bu oluşumlarda hizmet alanlarına göre çalışan personeller kendi içinde gruplara ayrılmaktadır. Her bir hizmet grubunun da kendi içinde norm ve kuralları vardır. Üniversitelerde, genel idare hizmetleri, eğitim ve öğretim hizmetleri, sağlık hizmetleri, emniyet hizmetleri, teknik hizmetler gibi belli başlı sınıflamalar mevcuttur. Bu hizmet sınıflarını içeren üniversitelerde etik yapılanma anlamında çeşitli kurullar oluşturulmuştur. Oluşan bu etik kurullar yönergelerle tanımlanmıştır. Bunlardan örnek olarak, Abant İzzet Baysal Üniversitesi'nin etik kurul yöngesinde üniversiteler, doğaları ve kuruluş amaçları gereği bilgi üreten, donanımlı insan yetiştiren ve bunun da ötesinde özgür düşünce, sivil toplum, demokrasi kültürü, karar süreçlerine katılım, şeffaflık, hesap verebilirlik, sürdürülebilirlik, sosyal sorumluluk gibi çağdaş değerlerin yayılımına katkıda bulunarak fikir ve düşünce hayatında topluma önderlik eden kurumlar olarak değerlendirilmiştir. Bu bağlamda üniversite mensupları ve paydaşları arasındaki

etkileşimin, bilimsel araştırmaların yürütülmesi ya da sonuçlarının uygulanması sürecine ilişkin hususların, yasal düzenlemelerin yanı sıra ortak bir anlayışla ortaya konulan etik ilkelere göre düzenlenmesinin gerekliliği yönergede açıkça ele alınmıştır.

Üniversitelerde öğrenci, idari personel ve öğretim elemanı bir bütün olarak değerlendirilerek, hepsine birden akademik çevre üyeleri denilmektedir. 2000' li yıllardan bu yana hızla gelişen teknoloji akademik camia içinde internet olanaklarının genişlemesi, internet sitelerinin çeşitlenmesi, denetimlerinin zorlaşması, akademik çevre üyelerini zora sokar bir hale getirmiştir (Jones: 2011). Bu akademik çevre üyeleri ve etik etkileşimi genel olarak şu şekilde şematize edilebilir:

Kaynak: Özgen, 2012

şekil 2.2. Üniversite Paydaşları ve Etik

şemada da görüldüğü üzere, üniversite yaşamı bir bütündür. Paydaşları kendi içinde çeşitliere ayrılmaktadır. Üniversite öğretim üyesi, öğretim elemanı (Uzman, okutman, araştırma görevlisi, öğretim görevlisi), idari personel, diğer personeller (Üniversitenin ilişkide bulunduğu birimlerdeki çalışanlar ve medya kastedilmektedir) ve en son da önemli bir paydaş olan öğrencilerin içinde yer aldığı bir bilim yuvasıdır. Bu anlamda tüm birimler birbirleriyle etkileşim halindedirler. Bağlayıcılıkları vardır (kanun, tüzük, yönetmelik, ilkeler vb).

Yukarıda son derece sade bir şemayla anlatılan yapı aslında kendi içinde oldukça karmaşık bir ilişkiler ağını da beraberinde getirir. Bir öğretim üyesinin hem akademik anlamda sorumlulukları vardır, hem de dönem dönem idari anlamda yetki ve sorumlulukları bulunmaktadır (ders verme, araştırma ve yayın yapma, projelerde görev alma, danışmanlıklar akademik görevleridir. İdari anlamda da merkez müdürlükleri, dekan, dekan yardımcılıkları vb. görevler üstlenmektedirler).

Üniversitelerin araştırma eğitim ve hizmet işlevlerini öğretim üyeleri yürütmektedir. Öğretim üyelerinin bu görevleri için alanında, eğiticilikte ve kültürde olmak üzere üç yeterliliği bulunmaktadır. Araştırma işlevi için, araştırma yapabilme yeterliliği, araştırma eğitimi verebilme yeterliliği ve araştırma kültüründe yeterlilik olarak belirtilmiştir. Eğitim işlevi için alan bilgisinde yeterlilik, alanın eğiticiliğinde yeterlik ve eğitim kültüründe yeterlik, hizmet işlevi için ise, alan bilgisinde yeterlilik, uygulamada yeterlilik ve hizmet kültüründe yeterlilik olarak sıralanmıştır (Yılmaz, 2010: 129). Üniversitelerde sayılarıyla önemli bir paydaş grubunu oluşturan öğrencilerin de ödev, sınav, bitirme tezleri vb alanlarda sorumlulukları vardır. Ayrıca, gönüllü olarak kurulan topluluklarda da görev alarak sorumluluk alanlarını genişletebilmektedirler. Öğrenci etik toplulukları/kulüplerinin oluşumlarına yönelik olarak Kamu Görevlileri Etik Kurulu'nun YÖK' e gönderdiği, 27/08/2013 tarihli yazı ile tüm üniversitelerde öğrenci etik kulübü/toplulukları yaygınlaşmaya başlamıştır.

YÖK'ün (2007: 51-52) stratejik raporunda AB üniversitelerinde gelişmiş bir öğrenci örgütlenmesinin olduğu belirtilmiştir. Bu örgütlenmenin en iyi örneklerinden biri ESIB, Avrupa'daki ulusal öğrenci birliklerini bir araya getiren organizasyondur. Avrupa'nın 34 ülkesinden 44 ulusal öğrenci birliğini bir şemsiye altında toplamış bu organizasyon Avrupa Yükseköğretim Alanının gelişme sürecine aktif bir katılım sağlamaktadır. Bu organizasyon Avrupa Birliği, Avrupa Konseyi, ve UNESCO gibi kuruluşlarla birlikte çalışmakta ve yükseköğretim ile ilgili alınan kararlarda etkin ve belirleyici rol üstlenmektedir. Bu konuda ilk yasal düzenleme 2002 yılında Yükseköğretim Kurulu tarafından yürürlüğe konmuş olan “ Öğrenci Konseyleri” yönetmeliği ile yapılmış ve daha sonra bu yönetmelik 20 Eylül 2005 tarihinde yükseköğretim kurumlarında tüm öğrencilerin daha geniş ve demokratik katılımına ve öğrencilerin ulusal boyutta da temsiliyetine olanak sağlayacak şekilde yeniden düzenlenmiştir. Bu yasal düzenleme ile ülkemizdeki tüm üniversitelerde 2005-2006 öğretim yılı başından itibaren demokratik şekilde

seçilmiş ve üniversitelerin yönetim organlarıncaya tanınmış konseyler oluşturulmuş ve bu konseylerin en üst temsilcileri ulusal öğrenci konseyinde bir araya gelerek ülkemizin yükseköğretim öğrencilerini temsil etme hakkına sahip olmuşlardır. Amaç, öğrencilerin demokratik bir yapılanma içerisinde yükseköğretim kurumları ile yükseköğretim üst kurullarının tüm akademik ve yönetim mekanizma ve süreçleri içerisinde yer alarak kendi sorunlarını ifade etmelerine, haklarını savunmalarına ve daha demokratik bir üniversite kültürünün oluşmasına katkı sağlamaktır. Öğrenci toplulukları öğrencilerin sosyalleşmesinde son derece önemlidir.

Eğitim bilindiği gibi her alanın temelidir. Üniversitelerde etik eğitiminin gerekliliği de geniş kesimlerce kabul görmektedir. Ancak, bu eğitimin nasıl olması gerektiğine ilişkin öneri, araştırma ve tartışmalar halen gündemdeki yerini korumaktadır. Üniversitelerdeki etik eğitimde toplumsal etik, bilimsel etik mesleki etik vb alanlardaki eğitimler önemlidir. Üniversitede etik eğitimi kişiye ahlak bilgisi vermenin ötesinde anlam taşımalıdır. Etik eğitimi, üniversitelerde hayata atılma aşamasında olan kişinin etik düzeyde gelişmesine, bilinçlenmesine ve meslek bilincinin yerleşmesine katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

Gerek genel ve hizmet içi eğitimlerle, gerekse çeşitli aktivitelerle üniversitelerde etik duyarlılığı sağlamak sosyal ve bilimsel bir sorumluluktur. Bu alanda nasıl ki toplam kalite yönetimi eğitimleri verilerek, gerekli organizasyon yapısı kurulup, işletiliyorsa, etikle ilgili de benzer bir yapının üniversitelerde kurulup işlenmesi, gerekmektedir.

2.2. Etik Kurullar

Etik, günümüzde yaşamın ayrılmaz bir parçası halindedir. Buna bağlı olarak da etik kurullar ve yapılanan kurulların sayıları da gittikçe artmaktadır. Bu sayıların artması farkındalık anlamında çok önemlidir. Gelişmişlik ve modernleşme düzeyine göre her ülkede etik yargılar oluşmakta ve toplumsal kültür içerisinde kendine yer edinmektedir. Bu yönüyle etik ve ahlak kurumları, sürekli yenilenen ve diri olarak varlığını sürdüren bir yapıda yer almaktadır (Mahmutoğlu, 2009: 226).

Etik kurullar, dünyanın değişik ülkelerinde ve değişik nedenlere bağlı olarak ortaya çıkmışlardır. İlk kurul oluşumlarında bu nedenlerden birkaçının tıbbi uygulamalar ve bunlardan ortaya çıkan etik sorunlar, etik dışı tıbbi uygulamaların önlenmesi, hasta hakları, tıpta araştırmacı ve denek hakları, yapılan araştırmaların

etik açıdan uygunluğunu gösterir onayının konulması, eğitim, olarak sayılabileceği belirtilmiştir. Her alanda etik yapılaşma kurul sayılarının da zamanla artmasını sağlamıştır (Alpınar, 2011: 262) Etik kültürün yerleşmesinde ilk adım, etik organizasyon yapılarının oluşturulmasıdır (Eryılmaz, 2011: 72).

Etik kurullar, ilgili uğraş alanının uygulanması sırasında ortaya çıkan değer sorunlarının saptandığı, tartışıldığı bu sorunlara çözüm önerilerinin getirildiği örgütsel yapılardır. Amaçları, var olan uygulamaların veya çatışmaların olduğu etik sorunları tanımlamak ve bunlara çözüm önermektir. Danışmanlık görevi üstlenirler. Bu sebeple kararlar alınırken göz önünde tutulması gereken temel kaygı, engellemek ve kontrol altına almaktan çok, yapıcı eleştiriler ve uygulanabilir öneriler getirmek olmalıdır. Etik açısından uygun davranışta bulunmak ve edimlerini haklı temellere dayandırmak isteyen danışan kişilere, bunun bilgisini sağlayarak yol göstermek, ona yararlı olmak hedeflenmelidir. Etik kurulu tek başına yeteri kadar açık bir anlamının olmadığı söylenir. Etik kurulların görevleri eğitim etkinlikleri düzenleme, kurumsal uygulamalara yönelik etik ilkeleri ve politikaları belirleme, değer çatışmaları ya da etik ikilem içeren sorunların çözümüne katkıda bulunma, etik alanında danışmanlık yapma, bilimsel bilgi üretimi, araştırma etiği ve yayın etiği açısından değerlendirme, klinik ilaç araştırmalarını etik açıdan inceleme vb. Bu her bir görev kendi başına ayrı bir uzmanlık alanıdır, bu yüzden etik kurullarının başına görevlerini belirten bir niteleme belirtilmesi önemlidir (Uzel, 2014: 11-12).

Oluşturulan etik kurul ve komisyonlarının yeterince doğru bir şekilde işleyip işlemedikleri tartışmalı bir konudur. Genel olarak devletin, iş görenlerin, tüketicilerin, işçilerin, firmaların yani genelde iktisadi alemin tamamı için iş ahlakında düzenleyici rolünün büyük olduğu inancının yaygın olduğu görülmektedir. Ahlakın bir sistem dâhilinde topluma mal edilmesi için, devletin düzenleyici gücü önemli bir yer tutmaktadır (Eğri ve Sunar, 2010: 51).

Etik yapılanma anlamında ulusal, uluslararası çeşitli kurum ve kuruluşlar ve sivil toplum örgütleri oluşturulmuştur. Rehber olması amacıyla bu yapılanmalardan örnekleri ismen bahsetmenin faydalı olacağı düşünülmektedir. Bunlar; Ulusal Sivil Toplum Kuruluşları, Şeffaflık Derneği, Toplumsal Etik Derneği, Tüketici Koruma Derneği, Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV), Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etütler Vakfı (TESEV), Türkiye Etik Değerler Merkezi Vakfı, Vatandaşın Vergisini Koruma Derneği, Yolsuzlukla

Mücadele Derneği, Sosyal Bilimler Araştırmaları Derneği, Türkiye Biyoetik Derneği, Türkiye Bilimler Akademisi, Etik Derneği.

Diğer oluşumlar; Yolsuzluğun Önlenmesi İçin Etik Projesi, Uluslararası Saydamlık Örgütü, Küresel Dürüstlük Kuruluşu, Etik Türkiye Platformu, Kayıt Dışı Ekonomi Takip Merkezi, Avrupa Kamu Yönetimi Enstitüsü, Birleşmiş Milletler Kamu Yönetimi Ağı, Office of the Prime Minister of Malaysia/Code of Ethics, OECD Yabancı Rüşvetle Mücadele ve Türkiye İncelemeleri. Tüm bu kurum ve kuruluşların etik yapılanma ve etik ile ilgili farkındalık sağlanması yönünde ciddi çalışmaları vardır ve bu çalışmalar her geçen gün artmaktadır.

2.2.1. Farklı Ülkelerin Etik Kurullarından Örnekler

Toplumsal, mesleki ve kurumsal yapılarda ortaya çıkabilecek etik sorunları özölemek için yön gösterecek kurumsal yapılara ihtiyaç olduğu tartışma götürmez bir gerçektir. Bu amaçla farklı ülkelerde farklı amaç ve kapsamda etik kurullar oluşturulmaktadır. UNESCO (Socialand Human Science-Ethics, Science and Society), OEC (Online Ethics Center For Engineering and Research), Council of Science Editors gibi uluslararası kurumlar, ulusal etik kurullar (Başbakanlık Kamu Görevlileri Etik Kurulu, Sağlık Bakanlığı İlaç Araştırmaları Merkezi Etik Kurulu), kurumsal etik sorunları özölemek için kurulan yerel etik kurullar (Üniversite Araştırma Etik Kurulları vb) ve mesleki etik kurullar alanlarına göre (TTB Etik Kurul vb) farklılaşmaktadır (obanoğlu, 2012: 25).

ABD’de The Office of Government Ethics, İngiltere’de The Committee on Standards in Public Life, Kanada’ da The Office of the Ethics Counsellor, Japonya’da National Public Service Ethics Board, Avustralya’da The Public Service and Merit Protection Commission, İrlanda’da The Public Offices Commission gibi kamu yönetiminde etik standartları belirlemeye ve uygulamaya yönelik olarak farklı ülkelerde kurumsal yapılanmalar oluşturulmuştur (Demirci ve Genç, 2008: 44).

AB Komisyonu 11 Mayıs 2000 yılı itibariyle “Avrupa Konseyi Kamu Görevlileri İçin Davranış Kuralları” adlı raporu yayınlamıştır. Toplam 28 maddeden oluşan kurallardan amaç, kamu görevlilerinin davranış ve dürüstlükleri konusundaki standartları tespit etmek ve halkı kamu görevlilerinden görmeyi umduğu davranışlar konusunda bilgilendirmektir.

Avrupa Komisyonu Türkiye Delegasyonu, OECD Sigma (Support for Improvement in Governance and Management), OECD “Ethics and Corruption in the Public Sector), Council of Europe “Legal Cooperation”, Council of Europe “Action Against Economic Crime”, GRECO, United Nations “Ethics Links and Contacts”, United Nations “Governance and Institution Building” bu alanda yer alan uluslararası kuruluşlardır.

Hollanda Ulusal Etik Ofisi (The Netherlands Nation Integrity Office), Hollanda Ombudsmanı, Japonya Kamu Etik Kurulu (Nation Public Service Ethics Board), Letonya Yolsuzlukla Mücadele Kurumu (Corruption Prevention and Combatting Bureau), Letonya Ombudsmanı, İrlanda Kamuda Standartlar Komisyonu (Standards in Public Office Commission), ABD Kamu Etik Ofisi (United States Offices of Government Ethics), İngiltere Kamu Yaşamında Standartlar Komitesi (Committee on Standards in Public Life), Hong Kong ICAC Yolsuzlukla Mücadele Bağımsızlık Komisyonu (Independent Commission Against Corruption), Avustralya ICAC Yolsuzlukla Mücadele Bağımsızlık Komisyonu (Independent Commission Against Corruption), Butan Yolsuzlukla Mücadele Komisyonu (Anti-Corruption Commission of Bhutan) bu alanda yer alan dünyadaki oluşumlara örnek teşkil etmektedir. Üniversitelerde, bilimsel hırsızlığı önlemeye yönelik olarak farklı ülkelerde özel olarak çeşitli önlemler alınmaktadır. Bu amaçla örneğin 2007 yılında Çin’de “Bilim ve Ahlak Komitesi” kurulmuştur. Pakistan’da ise intihal suçu işleyen akademisyenleri yeterince cezalandırmayan üniversitelerin para yardımı kesilmektedir. ABD’de üniversiteye giren her öğrenciye davranış sözleşmesi (code of conduct) denen ve içinde intihali de içeren üniversitede uyulması gereken etik kurullarla ilgili bir sözleşme imzalatılmaktadır. ABD’de bilimsel hırsızlığı önlemeye yönelik olarak Virginia Üniversitesi’nde özel bir birim oluşturulmuştur. Bu gibi farklı ülkelerde meydana gelen etik sorunlara yönelik olarak oluşturulmuş yapılanmalar söz konusudur.

2.3. Türk Kamu Yönetiminde Etik Yapılanma

Kamu hizmeti ve kamusal etik ile ilgili ön tanımlamalar birinci bölümde verilmiştir. Bu bölümde, etik kurullarının çoğu kamu üniversitelerinde yer aldığı için, kamu hizmeti veren kurumlardaki etik yapılanma, kanun vb düzenlemelerden bahsedilecektir.

Kamu yönetiminin etkin ve verimli bir şekilde işlemlerini sağlayan en önemli faktörlerin başında etik değerlere bağlı bir yönetim anlayışı gelmektedir.

Vatandaşların devlete olan güveninin sağlanması, kamu kaynaklarının etkili, ekonomik ve verimli kullanılması ve kamu kaynaklarının dengeli dağılımının sağlanmasında etik yönetim anlayışının ve etik yapılanmanın önemi büyüktür (Altun vd, 2013: 34).

Türk kamu yönetiminde etik ile ilgili sorunların 1970'lerin ikinci yarısından sonra artmaya veya kamuoyunda daha görünür olmaya başladığı bilinmektedir. (Koçak ve Öztepe, 2012: 103). Bu süreçte, hantal, verimsiz ve içine kapalı bir kamu yönetimi anlayışının değiştirilerek, devletin küçültülmesi, piyasaya açılması ve idari kapasitesinin güçlendirilmesine yönelik politikalar devreye girmiş ancak, siyaset ve yönetimin işleyişine etik ilkelere bağlı bir yapı kazandırılmak için yapılması gereken çalışmalar gecikmiştir. Ülkemizde ekonomik ve siyasi sistemdeki değişikliklere paralel olarak etik ve hukukla ilgili düzenlemelerin zamanında yapılmamış olması, yolsuzluk ve yozlaşmayla ilgili 1980'lerde ve sonrasında önemli sorunların yaşanmasına neden olmuştur. Siyasal, yargısal ve yönetsel alanda ortaya çıkan yozlaşmanın temelinde, toplumsal etiğin erozyona uğramasının önemli bir payı bulunmaktadır. Burada temel sorun sadece “etiğe aykırı” sayılan davranışların toplumda yer yer yaygınlık ve saygınlık kazanması değildir. Daha da ciddi olan ve bunlara yol açan ana sorun, artık neyin etik, neyin etik dışı olduğu konusundaki ölçülerin yitirmeye başlaması ya da duyarsızlıktır. Yozlaşmaya karşı, siyasi ve idari denetim, yargı denetimi, ombudsman denetimi, kamuoyunun denetimi gibi geleneksel denetim ve kontrol sistemleri uygulanmaktadır. Ancak, son zamanlarda bu geleneksel yöntemlere ilave olarak, saydamlık, hesap verebilirlik, performans denetimi, etik değerlerin geliştirilmesi ve etik denetimi gibi yöntemlere ağırlık verildiği görülmektedir. Yönetim alanındaki yozlaşma biçimleri aşağı yukarı bütün ülkelerde benzer özellikler göstermektedir. Bunlar; adam kayırmacılığı, akraba eş-dost kayırmacılığı, siyasi kayırmacılık, hizmet kayırmacılığı, lobicilik, aracılar yoluyla işlerin yürütülmesi, rant kollama ve vurgunculuk, rüşvet, hediye alma, verimsizlik, israf, sorumluluktan kaçma, değişime gönülsüzlük olarak sıralanabilir (Eryılmaz, 2008: 3,5-6).

Kamu yönetiminde etik yönetimin altyapısını yasal yapı, etik davranış kuralları, eğitim faaliyetleri, rehberlik ve eşgüdüm sağlayıcı birimler, etkin insan kaynakları yönetimi, hesap verebilme, etik ihlali bildirim mekanizmaları, sivil toplum denetimi oluşturmaktadır. Bu bağlamda da ihtiyaçlara yönelik olarak ülkemizde kamu idarelerinde etik yönetimi/davranışı destekleyen ve teşvik eden bir sisteme dönüşmede yasal anlamda çeşitli yol gösterici, tanımlayıcı

düzenlemeler mevcuttur. Bunlardan bazıları; 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu, 6085 sayılı Sayıştay Kanunu, 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu, 2531 sayılı Kamu Görevlerinden Ayrılanların Yapamayacakları İşler Hakkında Kanun, 3628 sayılı Mal Bildiriminde Bulunulması, Rüşvet ve Yolsuzluklarla Mücadele Kanunu, 4483 sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun, 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu, 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu 4735 sayılı Kamu İhale Sözleşmeleri Kanunu, 5176 sayılı Kamu Görevlileri Etik Kurulu Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu, 832 sayılı Sayıştay Kanunu 2443 sayılı Devlet Denetleme Kurulu Kurulması Hakkında Kanun, Bağımsız Düzenleyici Kurulları Düzenleyen Kanunlar olarak sıralanmaktadır. Usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası antlaşmaların kanun hükmünde olması nedeniyle, Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası antlaşmalarda, etik yönetimin geliştirilmesinde destekleyici rol üstlenmektedir. Bunlardan bazıları; 5506 sayılı Kanunla onaylanan Birleşmiş Milletler Yolsuzlukla Mücadele Sözleşmesi, 5065 sayılı Kanunla onaylanan Yolsuzluğa Karşı Ceza Hukuku Avrupa Konseyi Sözleşmesi, 4518 sayılı Kanunla onaylanan OECD Uluslararası Ticari İşlemlerde Yabancı Kamu Görevlilerine Verilen Rüşvetin Önlenmesi Sözleşmesi, 4852 sayılı Kanunla onaylanan Yolsuzluğa Karşı Özel Hukuk Avrupa Konseyi Sözleşmesidir. Kamu görevlileri ve kamu hizmeti ile ilgili olarak yukarıda bahsedilen kanunlara dayalı olarak düzenlenen yönetmelikler de kamu idarelerindeki etik yönetim altyapısının hukuksal çerçevesinin birer parçasıdır. Bu yönetmeliklerden bazıları; Kamu Görevlileri Etik Davranış İlkeleri İle Başvuru Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik, Denetim Görevlilerinin Uyacakları Meslekî Etik Davranış İlkeleri Hakkında Yönetmelik, Kamu Hizmetlerinin Sunumunda Uyulacak Usul ve Esaslara İlişkin Yönetmelik, Devlet Memurlarının Şikayet ve Müracaatları Hakkında Yönetmelik olarak sıralanmaktadır (Uzun, 2011: 40-41, 43). Üniversiteler, özellikle etik kurulların daha çok yapılandığı kamu üniversiteleri yukarıda sayılan düzenlemeleri alanlarına göre uygulamaktadırlar.

Etik yönetim bilincinin yerleşmesi ve benimsenmesi anlamında yukarıda sayılan adımlardan en önemlisi olarak nitelendirebileceğimiz adımlardan biri, 2004 yılında 5176 sayılı Kanunla oluşturulan Kamu Görevlileri Etik Kurulu'dur. 2004 yılı, ülkemizde etiğe dayalı bir yönetim sisteminin oluşturulmasında önemli bir dönüm noktasıdır. Kurul, Türkiye'de kamuda etik yönetimi açısından koordinasyon organı olarak etik altyapının önemli bir unsurunu teşkil etmektedir

(Demirci ve Genç, 2008: 50). Kurulun hazırladığı Kamu Görevlileri Etik Davranış İlkeleri ile Başvuru Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik 2005 yılında yürürlüğe girmiştir. Kamu Görevlileri Etik Kurulu, Başbakanlık bünyesinde yer alan, üyeleri devletin çeşitli kurumlarında hizmet vermiş yüksek düzeyli bürokratlar arasından Bakanlar Kurulu tarafından seçilerek 4 yıl süreyle atanan 11 kişiden oluşan bir heyettir. Kurul üyelerinin çalışma usulleri yasada belirtilmiştir. Kamu Görevlileri Etik Kurulu'na iki temel işlev verilmiştir: Kamu görevlilerinin uyması gereken etik davranış ilkelerini belirlemek ve bu ilkelere uyumu denetlemek. Bu işlevleri ifa etmesi için Kurul çeşitli görev ve yetkilerle donatılmıştır. Ancak, şu birimler kurulun yetki alanı dışında bırakılmıştır (m.1); Cumhurbaşkanı, TBMM üyeleri, Bakanlar Kurulu, Türk Silahlı Kuvvetleri, Yargı mensupları, Üniversiteler. Geri kalan devlet kurumlarından Kurul'a yapılacak başvurular konusunda gerekli koşullar ve prosedürler yasada belirtilmiştir. Buna göre, en az genel müdür ve eşiti seviyedeki kamu görevlileri için Kurul'a gerçek kişiler, karalama amacı gütmeyen gerekçeleriyle yeterli belge ve bilgi sunarak başvurabilir. Başvuru konusu ile ilgili olarak Kurul'un istediği bilgi ve belgelerin Kurul'a verilmesi gerekir (Demirci ve Genç, 2008: 53-54). Kamu Görevlileri Etik Kurulu'nun etik ihlal kararlarının Resmi Gazete'de yayınlanmasına ilişkin 5176 Sayılı Kanun'daki maddenin ilgili hükmünün (5/3), Anayasa Mahkemesi tarafından 2010 yılında iptal edilmesi, etigin kamuoyu denetimini ve etkisini ortadan kaldırmıştır. Etik Kurulu'nun kararı, esas itibariyle "Tespit" niteliğinde bir işlemdir (Eryılmaz ve Biricikoğlu, 2011: 19-45).

Kurula, 2005-2012 yılları arasında toplam 1358 başvuru yapılmıştır. Kurulun ilk kararı 2008 yılında resmi gazetede yayımlanmıştır. Bu tarihten sonra da KGEK tanınırlığı artmıştır. Kurula, 2005-2008 döneminde toplam 265 başvuru yapılmışken, sadece 2009 yılında 183 başvuru yapılmıştır. 2010 yılında ise, 358 başvuru yapılmıştır. Başvuru sayısının 2011 yılında 305'e, 2012 yılında ise 247'ye gerilemesinde Anayasa Mahkemesinin kurul kararlarının Resmi Gazetede yayımlanmasına ilişkin karar hükmünü iptal etmesi etkili olmuştur (Altun vd., 2013: 39)

KGEK, kamuda etik kültürü yerleştirmek üzere çalışmalar yapmak veya yaptırmak, bu konuda yapılacak çalışmalara destek olmak ve etik uygulamayı gözetmek görev ve yetkisi çerçevesinde 2008 yılından itibaren her yıl 25 Mayıs gününü ülke genelinde "Etik Günü", aynı günün yer aldığı haftanın da "Etik Haftası" olarak kutlanmasını kararlaştırmıştır. 2014 yılı itibariyle de 25-31 Mayıs

2014 Etik Günü ve Haftası olarak kutlanmıştır. Kurul, bu amaçla yapılması planlanan etkinliklere önerileri ise internet sitelerinde kamuoyuyla paylaşmıştır.Öneriler; kompozisyon, şiir, afiş resim yarışmaları düzenlenmesi, okullarda skeç yapılması “etik kolları” oluşturulması okul panolarında etik konusunun işlenmesi, üniversitelerde etik kulüpleri kurulmasının desteklenmesi, etik temalı toplantı (seminer, panel, konferans vb) yapılması, yönetmelikte yer alan etik davranış ilkelerinin afişler, billboardlar vb yollarla “uyulması gerekli etik kuralları” olarak duyurulması, kısa metrajlı filmler hazırlanması, TV’de yayınlanabilecek çizgi film hazırlanması veya canlı yayın tartışma programlarının yapılması, gerçekleştirilecek etkinliklerde MEB, Kültür ve Turizm Bakanlığı, TRT, RTÜK; Diyanet İşleri Başkanlığı vb kurumlar ile işbirliği yapılması, kamu kurum ve kuruluşları ile valiliklerin ve belediyelerin etik komisyonları tarafından daha önceki dönemlerde kurum ve kuruluşlarınca gerçekleştirilen etik konusundaki çalışmaların değerlendirilmesi ve internet sayfaları aracılığıyla kamuoyu ile paylaşılması, etik komisyonları aracılığı ile etik ilkelerin uygulanmasının denetlenmesi amacıyla bir anket çalışması yapılması, şeklinde sıralanmaktadır.

Kuruluş yıllarında üniversiteleri de kapsayan maddeleri içinde barındıran Kamu Görevlileri Etik Kurulu Kanununda daha sonraki dönemlerde üniversiteler kapsam dışında tutulmuştur. Üniversitelerdeki paydaşlar, akademik, idari personel, öğrenciler ve üniversitenin bağlantılı olduğu dış birimler, medya vb alanların hepsinde de etik ilke ve kurallar, etik oluşumların önemi vurgulanmıştır. Üniversitelerde, eğitim hizmeti, ihaleler, işe alımlar, atamalar, yükselmeler vb pek çok alanda hizmet verilmektedir. 657 DMK ve 2547 sayılı kanuna bağlı çalışanlar, iş kanunlarına bağlı çalışanlar söz konusudur. Üniversitelerde kamu hizmeti başlıca verilen bir hizmet türüdür. Ancak, her türlü hizmetin yer aldığı üniversiteler, silahlı kuvvetler vb kapsam dışı birimler dahilinde değerlendirilmiş ve Kamu Görevlileri Etik Kurulu’nun inceleme kapsamından çıkarılmıştır. Bu durumun düzeltilmesi yönündeki çalışmalar hala devam etmektedir. Son dönemde, gerek, Kamu Görevlileri Etik Kurulu’nun, üniversitelerdeki akademisyenlerle görüş birliği doğrultusunda üzerinde çalışmakta oldukları akademik ilkeler, gerekse, kurulun YÖK’e üniversitelerde öğrenci etik kulüpleri oluşturulması yönündeki teşvikleri içeren çalışmalar bu anlamda üniversite ve KGEK işbirliğine iyi birer örnek teşkil etmektedir.

Etik herkesi, her kurumu ilgilendiren bir kavramdır. Bu kapsamda istisnalar olmamalıdır. İstisnaların olması imtiyazları doğurur. O zaman da, adalet, dürüstlük, tarafsızlık, eşitlik hesap verebilirlik gibi etik değerlere uygun hareket edilmemiş olmaktadır. Bu bağlamda tüm kurumların etik ilke ve değerlere aynı standartlarla sahip olmaları gerekmektedir (Eryılmaz, 2011: 81).

2.3.1. Türkiye’de Üniversitelerde Etik Kurul Yapılanmaları

2000’li yılların ortasından itibaren AB ile hızlanan uyum çalışmaları, başta Anayasa olmak üzere çeşitli yasalarda önemli değişiklikleri, buna bağlı olarak yeni kurumları ortaya çıkarmıştır. Kamu yönetiminde etik konusu da hem AB uyum süreci ve dünyadaki gelişmeler paralelinde; hem de iç ihtiyaçlar ve talepler nedeniyle 2004 yılında kabul edilen 5176 sayılı “Kamu Görevlileri Etik Kurulu Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun” ile yönetim sistemimize girmiştir. Bu kanunun uygulanması niteliğinde olan “Kamu Görevlileri Etik Davranış İlkeleri İle Başvuru Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik” 13.04.2005 tarihinde yayınlanarak yürürlüğe girdiği daha önceki bölümlerde belirtilmişti (Eryılmaz ve Biricikoğlu; 2011: 40). Kanun ve yönetmelik üniversitelerimizde yer alan üniversite etik kurullarının da oluşturulmasındaki yasal dayanaklardan biri olarak yer almaktadır.

Günümüzde şeffaf yönetimin, katılımın, hesap verebilirliğin söz konusu olduğu aktif bilim yuvası olarak adlandırılan üniversitelerde etik kurul yapılanmaları her geçen gün artmaktadır.

Üniversitelerde etik kurul denildiğinde, insanların son dönemlere kadar ilk aklına gelen kurul kavramı, insan araştırmaları etik kurulları, hayvan deneyleri etik kurulları ya da bilim ve yayın etiği kavramlarıdır. Oysaki bazı üniversitelerde çevre etik kurulları idari personel etik kurulları, öğrenci etik kurulları, akademik yaşam etik kurulları, üniversite yaşamı etik kurulları, cinsel tacizi önlemeye yönelik de kurullar oluşturulmuştur. Paydaşlarının birbirleriyle olan etkileşimleriyle, çeşitleriyle, ilişkide olunan alanların hepsinde de etik önemle üzerinde durulması gereken konular arasındadır. Üniversitelerde her anlamda, çağdaş ilerleme, modern yönetimin söz konusu olduğu her alanda, etik yapılanma son derece önem arz etmektedir.

Üniversitelerde oluşan etik kurulları, a) Üniversite mensuplarınca yapılan her türlü bilimsel araştırma ve çalışmaları, üniversite fonlarınca desteklenen ve üniversiteye bağlı birimlerde yürütülen bilimsel araştırma ve geliştirme projeleri,

üniversite bünyesinde gerçekleştirilen bilimsel toplantı ve etkinlikler ile ilgili araştırma etiği konularını, b) Üniversite adresleriyle yurtiçi ve yurtdışı dergilerde, her çeşit basın-yayın organında yayımlanan ya da yayımlanmak üzere gönderilen tüm yayımlarla ilgili yayın etiği konularını, c) Üniversitenin akademik ve idari personelinin hizmet etiğini ilgilendiren eylemlerini ç) Eğitim etiği temel ilkelerini, d) Üniversite yaşamı etik ilkelerini, e) Üniversitenin topluma hizmet ve toplumsal sorumluluklarının söz konusu olduğu durumlarda ortaya çıkan etik konuları, f) Üniversitenin paydaşlarıyla ilişkilerinde ortaya çıkan etik sorunları, g) Üniversitenin farklı birimleri ve çalışanları arasındaki ilişkilerde ortaya çıkan etik sorunları, ğ) Etik Kurulunun yapısı, görevleri ve çalışma biçimini, h) Etik Kuruluna başvuru ve etik değerlendirme süreçlerine ilişkin konuları, kapsamaktadır.

Üniversitelerde oluşan etik kurullar üniversitenin akademik ve idari birimlerinde bilim, yayın, eğitim-öğretim ve hizmet faaliyetleri ile üniversitenin toplum ve paydaşlarıyla ilişkilerinde ortaya çıkan etik sorunlarda, etik ilke ve kurallar doğrultusunda, yeterli ve inandırıcı kanıtlara dayalı değerlendirme yapar ve görüş bildirir; gerektiğinde yeni ilke ve kurallar oluşturur, etik ilke ve kurulların uygulanma yöntemlerini belirler, üniversite bünyesinde temel alınacak etik ilkeleri ve politikaları geliştirir, üniversitede etik yaşam kültürünün yaygınlaşması ve etik duyarlılık kazanılması için eğitim ve benzeri çalışmaları düzenler, üniversite bünyesinde ortaya çıkan etik sorunları değerlendirerek gerektiğinde uzman etik kurullar oluşturulması için Rektörlüğe öneride bulunur, üniversite bünyesinde kurulmuş bulunan uzman etik kurulların oluşturdukları etik ilke ve uygulamaların üniversitenin benimsemiş olduğu temel etik ilkelerle bütünleşmesine yönelik değerlendirmeler ve önerilerde bulunur, üniversite bünyesinde kurulmuş bulunan uzman etik kurullarda görev alacak kişilere eğitim sağlar, üniversite bünyesinde kurulmuş bulunan uzman etik kurullar arasında eşgüdümü sağlar, bu kurulların anlaşmazlıklarında ya da çözümleyemedikleri konularda hakemlik yapar. Hakkında değerlendirme yaptığı, karar aldığı ve görüş verdiği tüm etik konular ve sorunlarda gizlilik içinde çalışır ve ilgili tüm bilgi ve belgeleri saklı tutar.

Üniversitelerin genelde temel olarak adlandırılan etik ilke ve değerleri, bazı yönergelerde yer almaktadır. Örnek olarak Ankara Üniversitesi'nin etik kurul yönergesinde üniversite, üniversite yaşamının ve akademik faaliyetin evrensel etik ilkelerini benimser. Dürüstlük, insan onuruna, emeğine ve özerkliğine saygı, adalet, akademik özgürlük, sorumluluk, güven, güvenilirlik, doğruluk, nesnellik,

açıklık, özeleştir, koruma, çevreye, doğaya ve canlı haklarına duyarlılık bu ilkelerin temelini oluşturur. Din, dil, ırk, etnik köken, fikir, cinsiyet, yaş, bedensel engel ve benzeri özellikler nedeniyle ayrımcılık ve önyargıya yer vermeden adil ve dürüst davranılması esastır. Üniversite dışında yapılan her etkinlikte, üniversitenin toplum içindeki yeri ve saygınlığı korunur kurumsal kaynaklar özenli, verimli ve etkili kullanılır. Üniversite mensupları, görevinin kendine özgü amaçlarını bilir, kurum ve görevinin saygınlığını korur; işin yapılmasında kalite ve etkililik ilkelerini benimser. Bireysel gelişim desteklenerek özendirilir; akademik ve idari liyakata önem verilerek, deneyim ve emeğe saygı gösterilir Söz konusu tüm ilkelerin, bilim, sanat, araştırma, yayın, eğitim-öğretim, hizmet ve toplum ve paydaşlarla ilişkilerde tüm üniversite mensuplarınınca sahiplenilerek yüceltileceği öngörülür. Bu ilkeler, üniversite mensuplarının eylemlerinin etik bakışla değerlendirilmesinde esas ölçütü oluşturur. Ayrıca, tüm bunlara ek olarak bilimsel araştırmada bilimsel disipline bağlılık, yansızlık, geçerlilik, yaşama saygı, zarar vermeme, olası zarar ve riskler konusunda tüm ilgilileri bilgilendirme, araştırmalara özgür irade ile katılma, akademik özgürlük, insana ve topluma sorumluluk gibi etik ilkelere uyum esastır. Yayınlarda, aşırı macilik, uydurmacılık, çarpıtma, yayın tekrarı, dilimleme, hayali yazarlık ve bilimsel ihmal gibi etik ihlallere yol açılmaması, yayına temel oluşturan araştırmanın tasarım, planlama, yürütülme aşamalarında katkıda bulunanların adlarına yer verilmesi, eksiksiz ve doğru kaynak gösterilmesi, gereken biçim ve doğrulukta atıflarda bulunulması, araştırmayı destekleyenlerin belirtilmesi etik anlayış ve olgunluğun gereğidir.

Etik kurulların işlevsellikleri tartışmalı bir konudur. Etik kurulların özellikle bilimsel etik anlamda işletildiği ama akademisyen ve akademisyenlerden oluşan idari kadrolardaki kişilerin etik olmayan bazı davranışları daha az dikkate alınmakta ve problem bir şekilde kurumda ve toplumda duyulduğunda önlemler alınabilmektedir. Örneğin, atanma, kadro verilmesi, yeni eleman seçimi, master ve doktora öğrencisi seçimi, tez komiteleri kararları, araştırma ve akademik gelişme olanaklarının eşit ve adil olarak verilmesi, hukuki olmayan veya keyfi cezaların uygulanması, cinsel taciz, tecavüz, kendi öğrenci veya asistanları ile ilişkileri veya evlenme, rüşvet alma, kurum mallarını kötü kullanma, ideolojik, ırkçı, mezhepçi, cinsiyetçi veya sınıfçı ayrımcılık yapmaları gibi durumlar ses getirse de bazen hukuki ya da kurumsal yaptırımlar uygulanmamaktadır. Etik kurullarının etkin ve verimli çalışması belirlenen etik kodların yazılı şekilde belirlenmesi ve akademisyenlerin bu konuda uzman eğitimler tarafından düzenli bir şekilde bilinçlendirilmesi önemlidir (Arıkan ve Demir, 2009: 235).

Üniversitenin sorumluluklarını ve görevlerini etkin bir şekilde yerine getirebilmesi ve sağlıklı çalışabilmesi için yukarıda sözü edilen bireylerarası ve kurumlar arası tüm ilişkilerde en başta insan haklarına ve onuruna azami saygı temelinde yüksek etik standartların egemen kılınması kaçınılmazdır. Etik konulardaki duyarlılığı üniversite bünyesine yaymak ve tüm üniversite mensuplarının gönüllü katılımlarıyla, kurumu sahiplenmeyi, etik kurullardaki duyarlılığı ve tutumları özendirmeyi ve kurumsal değerler konusunda bilinçlendirmeyi hedefleyen bir yaklaşımı olgunlaştırmak bu nedenle çok önemlidir. Esas olan, etik kodlar aracılığıyla etiğin kurumsal düzeyde korunması ve kusurlulara yaptırım uygulanması değil, kurum olarak etik kültürünün benimsenmesi ve etik sorunların ortaya çıkmamasının sağlanmasıdır. Türkiye’de yükseköğretimde çeşitli düzeylerde kurullar olsa da bu kurullar görüş bildiren kurullar olmaktan öteye gidememekte, çoğu kez yöneticilerin verdiği kararları meşrulaştırma mekanizmalarına dönüşmektedir. Bu kurullarda sadece belirli bir akademisyen gurubundan temsilciler yer almakta olup, öğretim elemanlarını idari personeli ve öğrencileri ayrı ayrı temsil eden üyeler yer almamaktadır. Bu tezde ele alınan sorunlardan biri de budur. Kurullar profesyonel hiyerarşide yöneticilerin altında yer almakta olup, bu kurullarda yöneticilerin inisiyatif ve gölgesinin ağır basmakta olduğu ifade edilmektedir (Küçükcan ve Gür, 2009: 209, 211). Çağdaş, demokratik bir üniversite yapılanmasının temelinde etik ilke ve değerlerin yer alması ve en alt kademededen, en üst kademeye kadar etik bilincin yerleşmiş olması artık bir zorunluluktur.

Üniversite Etik kurulları öğretim elemanları için, etik ilkeler sorumlulukları (meslektaşlarına, çalıştıkları kuruma, kendi disiplinlerine öğrencilerine topluma karşı sorumluluklar) ve davranış kurallarını net bir şekilde belirlemelidir. Öğrencileri için de etik ilkeler sorumluluklar (bölüme, fakülteye üniversiteye ailelerine karşı) ve davranış kuralları (öğretim elemanlarına, üniversiteye, kendi bölümlerine) belirlenmelidir. İdari personel için ve üniversite temsilcileri için de ayrı tanımlamaların yer alması gerekir. Etik kurulların hazırladıkları yönergelerde de bunların içerikleri net bir şekilde ifade edilmelidir.

2.3.2. Üniversitelerdeki Etik Yapılanmayı Destekleyen Temel Kurumlar

Bu bölümde akademik anlamda üniversite paydaşlarını kapsam içine alan kurumsal yapılanmalardan söz edilecektir.

Üniversite yaşam alanı toplum içindeki büyük bir aileyi içermektedir. Toplumda ilerde meslek sahibi olacak olan bireyleri yetiştirmede, üniversitede çalışan bireyler üzerinde etkili olabilmede üniversite yaşamı son derece önemli bir rol üstlendiği kabul edilen bir gerçektir. Bu realite içinde oluşan yapıların işlevsellikleri, etkililikleri son derece önemlidir. Türkiye’de üniversitelerde etik yapılanmaya dair temel kurumsal çerçeveyi oluşturan başlıca kurumlar; TÜBİTAK, YÖK, ÜAK ve TÜBA'dır.

a) TÜBİTAK, 1963’te esas olarak fen bilimlerinde üst düzey araştırmaları hızlandırmak için kurulmuştur. 1983 yılında KHK ile Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu’nun sekreterliği görevini üstlenmiştir. TÜBİTAK, uzun yıllar boyunca Türk bilim dünyasına büyük hizmetler vermiş, üniversitelerin fen dallarındaki araştırmalarına önemli destek sağlamış ve sağlamaya da devam eden bir kurumdur (Berkarda, 2002: 143).

TÜBİTAK üniversitelerdeki etik yapılanmayı destekleyen önemli kurumlardandır. Bu bağlamda 2001 yılında etik kurulu, bilim etiği en çok üzerinde durulan, muhakeme yapılan konuların başındadır. Ayrıca, Sağlık Editörleri Grubu oluşturularak sağlık alanında temel etik ilkeler belirlenmiştir. TÜBİTAK bünyesinde ayrıca yapılanmış “Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu” (AYEK) vardır. İnsanlar ve hayvanlar üzerinde yapılan araştırmalarda insan etiği ve hayvan etiği konuları Kurul’un görev alanı dışındadır (TÜBİTAK, 2010). Yönetmeliğe göre Kurul, a) Etiğe ilişkin temel ilkeler üzerinde çalışma yapmak, b) Başkanın talebi üzerine, bu yönetmeliğin kapsamına giren etik konularını incelemek; gerektiğinde uzman veya danışman görüşü almak, ilgili kişilerle yazışma yapmak ve bilgi istemek, inceleme sonuçlarını ve varsa yaptırım önerilerini Başkan’a sunmakla görevlendirilmiştir. 2009 yılında TÜBİTAK’ ta ayrıca Hayvan Deneyleri Yerel Etik Kurulu oluşturulmuştur. TÜBİTAK Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu Yönetmeliği’ne göre (m.9); etiğe aykırı davranışlara ilişkin maddede; a) Desteklenerek yürütülen araştırmaların sonuçlarını içeren sunum veya yayınlarda destek veren kurum veya kuruluşun desteğini belirtmesi gerekirken belirtmemek, b) Birden fazla araştırmacıyla yapılan araştırmaların sonuçlarının sunum veya yayımında, katkısı bulunanların onayı olmadan isimlerini çıkartmak veya yazarlık sıfatını hak etmeyen yazar veya yazarlar eklemek veya yazar sıralamasını uygun olmayan bir biçimde düzenlemek, c) Kendi çalışmasından usulüne uygun olarak kaynak göstermeden alıntı yapmak, d) Kurumca sağlanan kaynakları usulüne ve amacına aykırı bir biçimde kullanmak, e) Hakem, danışman, editör, panelist,

moderatör, izleyici, raportör ve benzeri görevleri kötüye kullanmak, f) Asılsız veya dayanaksız olarak etik ihlal iddiasında bulunmak, g) Etik ilkeleri ile bağdaşmayan diğer davranışlarda bulunmak, şeklinde etik ihlaller belirtilmektedir.

TÜBİTAK, bilimsel alanda sahtekârlığın tanımlanması ve önlenmesine yönelik sürekli çalışmalar yürütmektedir. TÜBİTAK 1991 ve 1996 yıllarında bilimsel alanda sahtekârlığın tanımlanması ve önlenmesine yönelik iki önemli sempozyum düzenlemiştir. Bu alanda çalışmaları devam etmektedir.

b) YÖK; (Yükseköğretim Kurulu) kuruluş amacının büyük bir kısmını üniversitelerde diplomaya yönelik meslek eğitimi oluşturmaktadır. ÖSYM bu kuruluşa bağlıdır. İşlevinin en büyük kısmı, orta öğretimden gelen meslek eğitimi (diploma) isteğini koordine etmek ve üniversiteleri bir de yeni bir yükseköğretim kurumu olan ileri teknoloji enstitülerini genel hükümet politikalarıyla uyum içinde tutmaktır. Ayrıca, üniversite açmak veya kapamak konusunda hükümete danışman olur (Berkarda, 2002: 143-144).

YÖK, 1995'te yönetmelik değişikliği yaparak bilim etiğine ilişkin önemli düzenlemeler getirmiştir.

YÖK 29.08.2012 tarihli toplantısında YÖK "Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi"ni yayımlamıştır. 2547 sayılı Kanun'un 42. ve 65. maddelerine dayanılarak hazırlanan Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi'nin amacı (m.1); yönerge kapsamına giren her tür bilimsel araştırma, çalışma, yayın ve etkinliklerde uyulması gereken bilim etiği kurallarını ve Yükseköğretim Kurulu bilimsel araştırma ve yayın etiği kurullarının görev, yetki, sorumluluk ve çalışma usullerini belirlemek, devlet üniversiteleri veya vakıf üniversitelerinin kendi bünyelerinde oluşturacakları bilimsel araştırma ve yayın etiği kurulları ile alt kurulların uyacakları ilkeleri tespit etmektir (YÖK, 2012). Yönergenin kapsamı şu şekilde belirtilmektedir (m.2); a) Devlet üniversiteleri veya vakıf üniversiteleri mensuplarınca yapılan veya üniversite ile ilişkisine bakılmaksızın, kişilerce yürürlükteki mevzuat hükümleri uyarınca doçentlik veya profesörlük unvanının elde edilmesi aşamasında ve sonrasında yapılan her tür bilimsel araştırma ve çalışmalar ile gerçekleştirilen bilimsel etkinlikler, desteklenen ve/veya yürütülen bilimsel araştırma-geliştirme projeleriyle ilgili araştırma etiği konularını, b) Yüksek lisans veya doktora öğrenciliği sırasında yapılan tez ve bilimsel yayınlar ile yürütülen bilimsel araştırma-geliştirme projeleriyle ilgili araştırma etiği konularını, c) Devlet üniversiteleri veya vakıf üniversiteleri mensuplarınca yurtiçinde ve yurtdışında her çeşit basın, görsel ve işitsel yayın organlarında

yayımlanan ya da yayımlanmak üzere gönderilmiş olan her tür yayımla ilgili yayımla ilgili sorunlarını, ç) Devlet üniversiteleri veya vakıf üniversiteleri mensuplarınınca biyomedikal araştırmalarda kullanılacak deneklerde ve ekoloji ile ilgili çalışmalarda yapılan etik ihlallerini kapsar. Kurulların görevleri yönergede şu şekilde belirtilmektedir (m.10); a)Yayımlanan veya yayımla ilgili gönderilen yazılarda tespit edilen veya dikkate sunulan etiğe aykırı eylemleri incelemek, gerektiğinde bilirkişi veya uzman görüşü almak, ilgili kişilerle yazışmalar yapmak, bilgi istemek ve görüş bildirmek, b) Bilimsel araştırma ve yayımla ilgili kurulları tarafından doğrudan veya görevlendireceği bilirkişiler/uzmanlar aracılığıyla incelenen dosyalar ile ilgili raporları inceleyerek oluşturacağı sonuç raporunu yazılı olarak bir ay içinde Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı'na sunmak, c) Akademik, araştırma ve yayımla ilgili konularında muhtemel etik dışı eylemleri ortadan kaldırmak için, ilgili birim ya da kurum ve kuruluşlar ile işbirliği yaparak eğitici faaliyetler düzenlenmesini sağlamak üzere Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı'na önerilerde bulunmak.

Yönerge, Yükseköğretim kurumları etik kurullarını da düzenlemektedir (m.18). Buna göre; Yükseköğretim Kurumları bu yönergenin yürürlüğe girmesinden itibaren en geç altı ay içinde etik kurulları ile gerekli olması halinde etik alt kurullarını bu yönergede belirtilen kriterlere uygun olarak oluştururlar (YÖK, 2012).

YÖK, 2012 yılında Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği yönergesiyle üniversitelerdeki etik kurul yasal dayanaklarına rehber olmuştur.

c) Üniversitelerarası Kurul (ÜEK); 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu'nun 11. Maddesi uyarınca kurulmuştur. Üniversitelerarası Kurul'un temel görevi; üniversitelerde eğitim ve bilim eşgüdümünü sağlamaktır. Ancak, uygulamada esas görevi unvanlar ve özlük haklarıyla ilgili olmaktadır. Yürürlükteki mevzuata göre her üniversiteden iki kişinin (biri rektör) katılımıyla oluşur. Bir de Genelkurmay temsilcisi (Profesör) vardır (Berkarda, 2002: 143-144).

ÜAK Üniversitelerarası Kurul (ÜAK) 2001'de Doçentlik Sınavı Etik Komisyonu'nu kurmuştur. ÜAK Etik Komisyonu tarafından da Etik Yönerge hazırlanmıştır (Ortaş, 2010).

ÜAK, üniversite rektörleri, Genelkurmay Başkanlığının Silahlı Kuvvetlerden 4 yıl için seçeceği bir profesör ile her üniversite senatosunun o üniversiteden dört yıl için seçeceği bir profesörden oluşur. Akademik bir organdır.

Görevleri; Yükseköğretim planlaması çerçevesinde, üniversitelerin eğitim öğretim, bilimsel araştırma ve yayım faaliyetlerini koordine etmek, uygulamaları değerlendirmek, Yükseköğretim Kuruluna ve üniversitelere önerilerde bulunmak, teşkilat ve kadro yönünden ve Yükseköğretim Kurulu kararları doğrultusunda üniversitelerin öğretim üyesi ihtiyacını karşılayacak önlemleri teklif etmek, üniversitelerin tümünü ilgilendiren eğitim-öğretim, bilimsel araştırma ve yayım faaliyetleri ile ilgili yönetmelikleri hazırlamak veya görüş bildirmek, aynı veya benzer nitelikteki fakültelerin ya da üniversitelere veya fakültelele bağlı diğer yükseköğretim kurumlarının eğitim-öğretimine ilişkin ilkeler ve süreler arasında uyum sağlamak, doktora ile ilgili esasları tespit etmek ve yurt dışında yapılan doktoraları, doçentlik ve profesörlük unvanlarını değerlendirmek, doçentlik sınavlarını düzenlemek ve ilgili yönetmelik gereğince doçent adaylarının yayım ve araştırmalarının değerlendirilmesi ve doçentlik sınavı ile ilgili esasları tespit etmek ve jürileri seçmek, olarak sıralanmaktadır. Etik konusunun akademik yaşama girişte zorunlu bir önkoşul olarak getirilmesi, böyle bir ortamda 2001 yılında yeniden düzenlenen Doçentlik Sınavı Yönetmeliği ile sağlanmıştır. Aslında bu koşulların ve denetimin akademik yaşamın daha da erken dönemlerinde (doktora, yardımcı doçentliğe atanma gibi) uygulanması daha uygundur. Ancak, Türkiye’de akademik değerlendirmenin tek “merkezi” basamağı doçentlik sınavı olduğundan o zamanlar için çok yaygın olarak tanınmayan kuralların öncelikle bu basamakta denenmesinin yararlı olacağı düşünülmüş olabilir. 2000 yılında yeniden düzenlenen ve 2005 yılında bazı değişikliklere uğrayan doçentlik sınavı sisteminde jüri üyeleri adayların eserlerini etik yönden de incelemekle yükümlü kılınmışlardır. Herhangi bir etik ihlal kuşkusu olduğunda veya bir ihbar durumunda konu Doçentlik Sınav Komisyonuna havale edilmekte, bu komisyon da şikayeti ciddi bulursa kurulan Etik Komisyona havale etmektedir. Etik Komisyon konu hakkında deneyimli en az 5 profesörden oluşmaktadır. Bu komisyon olayı belgeleriyle incelemekte, gerekli gördüğünde alan uzmanlarından oluşan bir alt komisyon kurmakta, suçlanan adayın savunmasını almakta, sonuçta etik ihlalin varlığı ve türü konusunda bir karara vararak Üniversitelerarası Kurula sunmaktadır. Etik ihlallerin türüne göre adaya 1 ile 3 yıl süreyle sınava girememe, kesinleşmiş intihal durumunda ise sınava bir daha girememe cezası verilmektedir. Komisyon 2005 yılında Etiğe Aykırı Davranışlar Yönergesi adıyla ihlal türlerini tanımlayan bir yönerge de yayınlayarak web sayfasında ilan etmiştir. 2009 yılında yeniden düzenlenen Doçentlik Sınav Yönetmeliğinde sürekli Etik Komisyon kaldırılmış ve yılların deneyimleri sonucu ortaya çıkan kural ve uygulamalar

silinmiştir. Bu yönetmelikte, tüm gelişmiş ülkelerdeki kavram ve teamüllerin aksine, etik ihlaller akademik değil hukuki bir görüş açısıyla ele alınmış ve disiplin suçları kapsamında değerlendirilmiştir. İnceleme ve değerlendirilme de Üniversitelerarası Kurulun yetkisinden çıkarılıp YÖK'e devredilmiştir. Etik ihlaller hemen sadece "intihal"e indirgenerek adayın o sınava girememesi yaptırımına bağlanmıştır (Ruacan, 2009).

d) TÜBA Eylül 1993'te yürürlüğe giren 497 sayılı kanun hükmünde kararname ile TÜBİTAK bünyesinde kurulmuştur. Ana amacı, bilimi yaymak ve bilim adamını yüceltmektir. Sosyal bilimlere de açık olduğu ayrıca vurgulanmaktadır (Berkarda, 2002: 144).

Bilimsel etik anlamında TÜBA tarafından 2006 yılında "Bilim Etiği Kurulu" oluşturulmuştur. TÜBA Bilim Etiği Komitesi 1 Aralık 2001 tarihinde yapılan toplantıda konuyla ilgili 6 temel ilkeyi benimseyerek kamuoyuna duyurmuştur. Bu ilkeler bilimsel verilerin gerçeğe uygunluğu; bilimsel araştırmanın çevre ve insanlara zarar vermemesi gereği; bilim insanlarının topluma karşı sorumlulukları; araştırmaya katkı veren kişilerin araştırmada adlarının yer alması; kaynak göstermede, alıntı yapmada kurallara uyulması; eğitimde ve akademik etkinliklerde etik kurallara bağlı kalınması şeklinde özetlenebilir (TÜBA, 2001). TÜBA Bilim Etiği Komitesi, 1 Aralık 2001 tarihinde yaptığı toplantıda "Bilimsel Araştırmalarda Etik ve Sorunları" başlıklı rapor yayınlamıştır. 3 Temmuz 2009 ve 12 Nisan 2010 tarihlerindeki Bilim Etiği Komitesi toplantıları ile 5 Haziran 2010 tarihli genel kurul toplantısındaki görüşmeler ışığında "Bilimsel Doğruluk İlkeleri" oluşturulmuştur (TÜBA, 2011). 2007 tarihinde İstanbul'da uluslararası katılımlı "bilim etiği" sempozyumu düzenlenmiştir. TÜBA Bilim Etiği Kurulu Çalışma Esaslarına göre, Bilim Etiği Kurulu'nun amacı; etik ile ilgili ilkelerin ülkede yaygınlaştırılmasını ve benimsenmesini sağlamak, bilim ve teknolojideki yeni gelişmeler ışığında ortaya çıkabilecek bilim etiği yönünden önemli görülen konularda konseyi, kamuoyunu ve/veya hükümeti bilgilendirmek, gereğinde uyararak ve başta üyeler olmak üzere tüm bilim insanları tarafından benimsenmesi hedeflenen etik ilkelerin araştırılmasına, tartışılmasına ve bu alanda önerilerin geliştirilmesine katkıda bulunmaktır.

TÜBA, bilimsel kurumlarda etik kurulların kurulması gerektiği ve onların etkin ve bağımsız olarak çalışabilmeleri sağlanması gerektiğini ifade etmiştir. İstenilen düzeyde etkin bilimsel araştırmalar yapabilmek için, bilim insanlarının çalıştığı bilim kurumlarının da bu yönde kuralları gerekli altyapıları ve saydam

yönetimlerinin olması gerekliliğini savunmaktadır. Kurumların ilk sorumluluğu, kurum içinde bilim insanlarının nitelikli bilimsel araştırma yapabilmeleri için elverişli kurallar geliştirmeleri ve uygun bilimsel ortamı sağlamaları olarak yer almıştır. Bilimde etik dışı davranışlara karşı duyarlı ve donanımlı olunmalı ve bunlara karşı yapısal ve düzenleyici önlemlerin alınmasının gerektiği belirtilmiştir.

2.4. Üniversitelerde Etik Davranışlar ve İhlaller

Toplum yaşamındaki sosyal, siyasal ve ekonomik önemlerinden dolayı, parlamentoda, basında ve kamuoyunda üniversite sorunlarının tartışılması diğer eğitim kurumlarına göre daha sık görülmektedir (Kaya, 2009: 238).

Üniversitelerde çok çeşitli etik oluşumlar bağlamında sorunlara yönelik de farklı yaklaşımlar sergilenmektedir. Mesleki etik, araştırma ve yayın etiği, eğitim öğretim etiği, akademik etik, ayrımcılık ve tacize ilişkin etik, sosyal yaşam ve ilişkiler etiği, dış ilişkiler etiği, çevre etiği vb alanlardaki yapılanmalar, burada ele alınan etik ihlaller, etik davranış kuralları üniversitelere göre, dolayısıyla yönetim yapılarına göre farklılıklar göstermektedir. Burada etik davranış standartları son derece önemlidir. Üniversitenin çıkarlarıyla çelişen, güvenin ve yetkinin kötüye kullanılmasına yönelik etik olmayan davranışların gittikçe arttığı gözlenmektedir. Bunlara örnekler verecek olursak; yönetsel anlamda ilk sıraya üniversite kaynaklarının ve olanaklarının kullanımını alabiliriz. Bir üniversite temsilcisinin, üniversite çalışanlarının hizmetleri de dahil olmak üzere, üniversite kaynaklarını ve olanaklarını şahsi yararı için kullanması etik olmayan davranışlar sıralamasında yer almaktadır. Üniversite temsilcilerinin, üniversite ile ilgili herhangi bir kural, düzenleme veya etik standarda uygun davranmamaları, bir üniversite temsilcisinin, görevi sırasında edindiği gizli verileri, yetkili olmayan kimselere, yetkisi olmadan açıklaması, bir üniversite temsilcisinin veya bakmakla yükümlü olduğu bir aile ferдинin, üniversite ile iş yapan veya yapmak isteyen herhangi bir kişi, firma veya kuruluştan hediye, borç veya “yazılı (nominal) değer” in üzerinde bir ikram kabul etmesi etik olmayan davranışlar arasındadır. Üniversite ile ilişkisi olan veya olması beklenen bankalar veya mali kuruluşlardan normal/yasal yollardan alınacak borçlar/krediler hariç tutulmuştur (Gerçek vd: 2011, 86-87).

Tüm üniversite yönergelerinde yer almayan bazı üniversitelerde açıkça tanımlanmış genel ve akademik etik normlarla bağdaşmayan davranış ve etkinlikler sıralanmıştır. Abant İzzet Baysal Üniversitesi bu anlamda güzel bir

örnektir. Yönergelerinde tanımlanan genel ve akademik etik normlarla bağdaşmayan davranışlar şu şekildedir:

Genel etik normlarla bağdaşmayan davranışlar ve etkinlikler içinde; üniversitede yasa ve yönetmeliklere uygun olmayan bir şekilde çalışanlar arasında kıdem ve unvan ayrımcılığı yapılması, üniversiteye eleman alımında, yükseltme ve atamalarda profesyonel standartların dışına çıkılması veya özlük haklarını kısıtlayıcı eylemlerde bulunulması, akademik ve idari personelin, kurullara/karar süreçlerine katılım ve özgürce görüş belirtme hak ve sorumluluğunun kısıtlanması, dil, din, felsefi inanç, siyasi düşünce, ırk, cinsiyet, vb sebeplerle ayrımcılık yapılması, insan hak ve özgürlüklerinin engellenmesi, farklılıklara hoşgörü ile yaklaşılması, öğretim elemanları, öğrenciler ve idari personelin, cinsel psikolojik ve fiziksel tacize maruz kalmaları, üniversite kampüsü içerisinde çevre, gürültü ve görüntü kirliliğine yol açan davranışlarda bulunulması, çalışanların resmi hizmete ait belge araç veya aletleri özel veya kişisel amaçları için kullanması veya kullanılmasına göz yumması, personel veya çalışanların, çalışmalarını zayıflatacak veya sömürü riskini artıracak ikili ilişkilerde bulunması, çalışanların hakaret, tehdit, şantaj, gibi anti-sosyal davranışlarla çalışma düzenini bozacak davranışlarda bulunması söz konusu yolları kullanarak kendi yararına amaçlar veya araçlar elde etmesi, ilgili kanun tüzük ve yönetmeliklerin tanıdığı imkânlar dışında ticaret yapması ve kazanç getirici faaliyetlerde bulunması, doğrudan veya aracı eliyle hediye istenmesi, gerçek dışı ve/veya eksik hatalı belge, beyan veya raporlar düzenlenmesi, gizliliği olan bilgilerin hazırlanması, saklanması ve yok edilmesi sürecinde önlemlerin alınmaması, çalışanların, eğitim sürecinde olan veya eğitimini tamamlamamış personelin mesleki gelişimlerini kolaylaştırmaması ve böyle bir sorumluluğu almaması söz konusu kişilere uygun çalışma, değerlendirme ve tecrübe edinme fırsatı sağlamaması, çalışanların mesai saatlerinde birlikte çalışılan iş ortamlarında çalışma düzenini bozacak şekilde bilgisayarlarda eğlence amaçlı programları veya web sayfalarını iş arkadaşlarına gösterme, teşhir teme ve bu yollarla diğer çalışma arkadaşlarını rahatsız edecek davranışlarda bulunması şeklinde sıralanmıştır.

Akademik etik normlarla bağdaşmayan davranışlar ve etkinlikler; araştırmada bulunmayan verilerin hayali olarak üretilmesi, bunların rapor edilmesi veya yayınlanması, yapılan araştırmada farklı sonuç verebilecek şekilde materyalleri cihazları, işlemleri ve araştırma kayıtlarının araştırma sonuçlarını etkileyecek şekilde ayarlanması, yeniden düzenlenmesi veya değiştirilmesi,

başkalarının fikirlerinin, metotlarının, verilerinin yazılarının ve şekillerinin sahiplerine atf yapılmadan kullanılması, aynı araştırma sonuçlarını birden fazla dergide (kongre, sempozyum vb hariç) yayımlanması, bir araştırmanın sonuçlarının araştırmanın bütünlüğünü bozacak şekilde ve uygun olmayan biçimde parçalara bölerek birden fazla yayın yapılması, araştırma ve makalede ortak araştırmacı ve yazarların yazılı görüş birliği olmadan, araştırma ve makalede aktif katkısı bulunanların isimlerinin çıkarılması, yazarlıkla bağdaşmayacak katkı nedeniyle yeni yazar/yazarlar eklenmesi, yazar sıralamasının gerekçesiz veya uygun olmayan biçimde değiştirilmesi, desteklenerek yürütülen araştırmaların sonuçlarını içeren sunum ve yayınlarda destek veren kurum ve kuruluşun desteğinin belirtilmemesi, proje desteğinin gerçek amacı dışında kullanılması, kişiler hakkında kasıtlı olarak asılsız şikayette bulunulması, kurumun izni olmaksızın çalıştığı kurumu bağlayıcı açıklama, taahhüt vaat veya girişimlerde bulunulması, aldatıcı ve gerçek dışı beyanat verilmesi, araştırma sonuçlarının kamuoyuna duyurulması ile ilgili usul ve esaslara uyulmaması, olarak sıralanmıştır.

YÖK' de bilimsel araştırma ve yayın etiği yönergesinde (m.8) bilimsel araştırma ve yayın etiğine aykırı eylemleri; intihal, sahtecilik, çarpıtma, tekrar yayım, dilimleme, haksız yazarlık ve diğer etik ihlali türleri, olarak sıralamış ve yönergede bu kavramları detaylandırmıştır.

Genel anlamda, üniversitede etik ilkelerini detaylı belirtme açısından Boğaziçi Üniversitesi güzel bir örnektir. Boğaziçi Üniversitesi'nde etik ilkeler şu şekilde sıralanmıştır: İnsan hak ve özgürlüklerine saygı gösterilmesi, din, dil, ırk, etnik köken, fikir, cinsiyet, cinsel yönelim, yaş, bedensel engel ve benzeri özellikler nedeniyle ayrımcılık ve önyargıya yer vermeden hakça ve dürüst davranılması, üniversitede her konunun özgürce tartışılacağı bir ortamın yaratılması ve korunması, bilgilendirme, öğrenim ve öğretim özgürlüğünün korunması, bilimin gelişme sürecinin herkes tarafından desteklenmesi, saydamlık ilkesi ile saklı kalması gereken bilginin korunması ilkesi arasında denge kurulması, üniversite içi bireyler ve birimler arası ilişkilerin her zaman karşılıklı saygı çerçevesinde tutulması, kurumsal kaynakların korunması, özenli, verimli ve etkili kullanımının sağlanması, karardan doğrudan ya da dolaylı etkilenenlerin karar verme sürecine katkılarının sağlanması, yapılan iş ve alınan kararlarda insanlığın yararı gözetilip sosyal sorumluluk bilinciyle davranılması, kişisel yetkinliğin geliştirilmesi; dürüstlük, güvenilirlik, hak ve sorumlulukların

bilinciyle davranılması, profesyonel yetkinliğin geliştirilmesi; görevin kendine özgü amaçlarına, kurum ve görevin saygınlığının korunmasına uygun davranılması; işin yapılmasında kalite ve etkililik ilkelerinin benimsenmesi, bireysel gelişimin desteklenerek özendirilmesi; akademik liyakat, deneyim ve emeğe saygı gösterilmesi, çevreye karşı duyarlı, sorumlu ve hayvan haklarına saygılı davranılması, üniversitede yetkilerin akademik özerklik, özgürlük ve iyi niyet çerçevesinde kullanılması, sorumlulukların tam olarak yerine getirilmesi; söz konusu ilkelerin yöneticilerce kurum içi ve dışında korunması olarak belirtilmiştir.

Boğaziçi Üniversitesi'nde akademik dış ilişkiler etik ilkeleri de ayrıca tanımlanmıştır. Bunlar; etik ilkeler öğretim elemanı, öğrenci ve her kademede çalışan personeli bağlayıcıdır. Akademik Dış İlişkiler Kurulu, üniversitenin bölüm, enstitü, araştırma merkezi ve diğer tüm birim ve programlarının üniversite dışındaki tüm kişi ve kuruluşlarla yapacağı işbirliklerinde, eğitim/ danışmanlık / uzmanlık / laboratuvar hizmetlerinin verilmesinde ortaya çıkabilecek etik sorunları, saptanmış akademik dış ilişkiler etik ilkeleri doğrultusunda inceler. Söz konusu ilkeler, insan hakları, toplum yararı ve insan sağlığı açısından üniversitenin işlevleri ve sorumluluklarıyla bağdaşmayacak, yasa ve yönetmeliklerce kapsanmamış tavır ve davranışları engellemeye yöneliktir. Üniversitenin birimlerinin ve çalışanlarının, tüm akademik etkinliklerinde olduğu gibi üniversite dışı kişi ve kurumlarla ilişkilerinde ve işbirliklerinde de bu ilkeler doğrultusunda hareket etmeleri beklenir. Bu beklenti, üniversite ile resmi bağı olmasa bile, Boğaziçi Üniversitesi ismi ve kaynaklarını kullanarak etkinlik yapan kişi ve kurumlar için de geçerlidir. Bu bağlamda akademik dış ilişkilerin genel ilkeleri; üniversite dışı yapılan her etkinlikte, üniversitenin toplum içindeki yeri ve saygınlığı korunur. Üniversite dışı etkinlikler kurum ya da kişi tarafından yürütülürken, öğrencilerin eğitimi, diğer öğretim elemanlarının ve akademik birimlerin araştırma eğitim etkinlikleri olumsuz bir biçimde etkilenemez. Dış ilişkilerde bilgi gizliliği gerektiği durumlarda, taraflar bu ilkeye uyar. Gizlilik kapsamında olmayan veri tabanı ve araştırma yönteminde saydamlık gözetilir. Üniversitenin bağımsız öğretim ve araştırma karakteri ve programları üniversite birimlerinin işbirliği içinde bulunduğu dış kurumlar tarafından biçimlendirilemez. Üniversite dışı etkinliklerde toplum sağlığı ve kamu yararı gerek projede çalışan öğretim elemanları, gerekse üniversite tarafından gözetilir. Yürütülen çalışmaların içerikleri kadar işbirliği yapılan dış kurumun diğer etkinlikleri de üniversitenin ilkelerine ters düşemez. Ortak çalışmanın sunum biçiminde açıklık, netlik ve saydamlık ilkesine uyulur. Ortak yayınlar, genel

akademik yayın ve araştırma yöntemlerine uyar. Makale ve tüm yayınlarda alınan desteğin kaynağı açıkça belirtilir. Üniversite dışından birey ve/veya kurumlarla ortak olarak yürütülen çalışmalarda Boğaziçi Üniversitesi'nin fikri mülkiyet hakları korunur. Bireyler/birimler, ilişkide buldukları birey ve/veya kurumlara ait fikri mülkiyet haklarının korunması konusunda özenli davranır. Dış ilişkilerde bulunulan birey ve/veya kurumlarla yürütülen ortak çalışmalarda üniversitenin açık izni ve onayı olmadan reklam yapılamaz. Bu izlenimi verecek yayın, rapor ve/veya duyurular yayınlanamaz.

Üniversite birimlerinin akademik dış ilişkileri ile ilgili ilkeler de ayrıca belirlenmiştir: Rektörlükten bölümlere üniversitenin her düzeyde birimi, dış dünya ile ilişkilerinde dış ilişkiler etik ilkelerine uyar. Alınan maddi katkılar, alınma süreci ve koşulları net ve saydamdır. Maddi destek alınan kurumun ve gelir kaynağının saygınlığı tartışmasız olmalıdır. Alınan maddi katkıda "karşılık/şart" koşulduğunda, bu istemler hiçbir biçimde yapılacak olan akademik etkinliklere müdahale içeremez. Araştırma ve eğitim etkinliklerini, maddi destek veren kurumun aktif ticari/rekabet alanına bağımlı kılan dış ilişkilerden kaçınılır. Maddi ilişkide (aynı ya da nakti), iki tarafın karar vericileri ve proje çalışanları hiç bir çıkar çatışması içinde olamaz. Dış yardımların alınması ve kullanılmasında, tüm akademik birimlerin arasında denge gözetilmeye çalışılır.

Üniversitenin kamu kuruluşları ile olan ilişkileri de ayrıca tanımlanmıştır. Devlet ve hükümet kurumlarından alınan fonlar karşılığında, bu kurumlar tarafından baskıyla kabul ettirilmiş, güdümlü izlenimi verecek, akademik özgürlükle bağdaşmayan çalışmalardan kaçınılır. Savunma endüstrisi ve askeri konularda yapılacak olan projeler özel bir titizlikle irdelenir, bunların olası sonuçları, kullanım alanları ve saydamlık ilkeleri iyice incelenmeden kabul edilmez.

Bireylerin akademik dış ilişkileri ile ilgili etik ilkeleri ise; üniversite bireylerinin gireceği kurum içi ve dışı ilişkiler yürürlükteki yasa ve yönetmeliklere uygundur ve bireyler ve birimler tarafından denetlenebilir. Üniversite bireylerinin üniversite dışı etkinlikleri saydamdır. Öğretim elemanının üniversite dışındaki çalışmaları üniversite tarafından bilinir ve gerektiğinde denetlenir. Üniversite bireylerinin üniversite dışı etkinliği, üniversitenin kendi çıkar ve ilkeleri ile çatışamaz. Üniversite bireyleri üniversite dışı etkinliklerinde kendilerine özel çıkar sağlayacak tasarrufta bulunamaz. Üniversite bireyleri, üniversite dışındaki kurumlarla yürüteceği çalışmalarda bilimsel nesnellik ve tarafsızlık ilkelerinden

ödün vermez, işbirliği yapılan kurum ya da kişilerin çalışmanın sonuçlarına ilişkin yapabilecekleri müdahaleleri veya yönlendirmeleri kabul etmez. Üniversite bireyleri kişisel görüşlerini basında yansıtmaları durumunda, demeç ve yazıların üniversiteyi bağlamadığını, kendi görüşleri olduğunu özellikle vurgular. Üniversite dışı çalışmayı yapan üniversite bireyleri yapılan çalışmanın sonuçlarını yayımlama hakkına sahiptir. Anlaşmalarda ve protokollerde bu duruma ilişkin açık hükümler bulunur. Üniversite bireylerinin ve işbirliği yapılan tarafların fikri mülkiyet hakları güvence altına alınır. Üniversite bireyleri, üniversite dışı etkinliklerinde ve yayınlarında, bilimsel nesnellikle kişisel çıkarları arasındaki çatışmaları ortadan kaldırır, bu mümkün değilse bu tür yayın, görev ve sorumluluklardan kaçınır. Üniversite bireyleri yurtiçi veya yurtdışı yayınlarda üniversitenin ad ve saygınlığının korunmasına özen gösterir. Üniversite bireyleri tam tarafsız olamayacağı durumlarda hakemlik görevi kabul edemez. Dış kaynaklı projelerde öğrenci ve araştırma görevlilerinin kullanımı saydamdır. Dış kaynaklı projeler yapan üniversite bireyleri üniversite görevlerine ayıracakları zamana özen gösterir. Dış kaynaklı projelerde proje bütçesi açıktır ve üniversite kurumları tarafından denetlenir. Dış kaynaklı projeler çerçevesinde alınan tüm cihazların kullanımı ve paylaşımı üniversitenin genel yönetmeliklerine ve akademik ilkelerine uygun olmalıdır.

Boğaziçi Üniversitesi görüldüğü üzere etik ilke ve davranışlar anlamında tüm paydaşlara ve hizmet alanlarına yönelik kapsamlı tanımlamalar yapmıştır. Tüm bunlar üniversitesin etik ilke ve davranışlar anlamında yeterince duyarlı olduğunun bir kanıtıdır.

Üniversitelerde eğitim etiğine ilişkin tutum ve davranışlar ayrı tanımlanmaktadır. En sık gözlenen eğitim etiğine aykırı tutum ve davranışlar, başta eğitim ve öğretime gerekli önemi vermemek (kendisini yenilememek), derslere zamanında girmemek ve zamanında bitirmemek, ek ders ücreti için ders yükünü fazla göstermek, derse girmediği halde ek ders ücreti almak, kendi dersine asistanını göndermeyi alışkanlık haline getirmek, maddi çıkar elde etmek için belirli kitap, donanım ve laboratuvar malzemesini talep etmek, dersleri yalnızca öğretmen merkezli işlemek, eğitimi ve öğrenmeyi bir bütün olarak işlemek ve tartışmak için öğrenciyi araştırmaya yönlendirmemek, derste öğrenciyi aşağılamak, sınıfta küçük düşürücü davranışlarda bulunmak, sınavları doğru yapmamak, değerlendirmede objektif davranmamak, bazı öğrencilere ayrıcalık

göstermek, sınav sonuçlarını doğru değerlendirmemek olarak sıralanmıştır. (Büken, 2006: 168)

Büken (2006: 168-169) üniversitelerde önemli ve büyük bir paydaş alanını temsil eden öğrencilere yönelik tutum ve davranış kurallarını tanımlamıştır. Üniversite öğrencilerinin etik dışı tutum ve davranışları başka öğrenciyi kendi yerine sınava sokmak, kopya çekmek veya kopya vermek, kopya çekilmesine yardım etmek, başkasının ödevini kendi ödeyiymiş gibi sunmak, ödevini başkasına yaptırmak, tezini para ile yaptırmak veya yazdırmak, başkasının fikirlerini kendisininmiş gibi sunmak, başka arkadaşlarını engelleyici tutumlara girmek, kayırmacılık istemek, toplumsal sorumluluklardan kaçınmak/haklı olanla dayanışma göstermemek, burs veya harçlık için eksik-hatalı bilgi vermek, kitap-malzeme-materyal yürütmek olarak sıralanabilir.

Türkiye’de bulunan tüm üniversitelerde davranış ve etik kuralları hakkındaki gösterilen hassasiyet aynı değildir. Ancak, bu doğrultuda yapılan çalışmalarla hassasiyetin her geçen gün arttığı gözlenmektedir.

TÜBA tarafından yayınlanan Davranış Kuralları da önemsenmesi gereken kurallar arasındadır. Söz konusu kurallar, özetle şöyle sıralanabilir; insanlık ailesinin tüm bireylerinin haklarına ve onuruna saygı göstermek, insanları hiçbir zaman salt bir araç olarak görmemek, insanları ya da insan topluluklarını ön yargılarla ötekileştirmemek, nefret ya da şiddet yanlısı beyanlarda bulunmamak, bilim öğretisinin ve bilimsel bilginin olanaklı kıldığı teknolojik gelişmelerin toplumu ya da çevreyi doğrudan ya da dolaylı olarak etkilemesi nedeniyle, topluma karşı ek sorumluluklar taşıdığı bilincinde olmak, akademik dürüstlük ilkelerine harfiyen uymak, bilimsel araştırma yürütürken olsun, mesleğini icra ederken ya da eğitim-öğretim etkinlikleri içinde olsun, bilimsel bilgiye ve gerçek araştırma bulgularına sadık kalmak, insanlara ve çevreye zarar vermemeye azami dikkat göstermek ve yürüttüğü çalışmalarla ilgili etik konularda hesap vermeye açık olmak, yasal olmayan veya ulusal ya da kurumsal etik kurullarınca yasaklanmış araştırma yürütmemek, her türlü araştırma, hakemlik ve uzmanlık etkinliğinde tarafsız, nesnel ve bağımsız davranabilmek, çıkar çatışmalarından uzak durmak, araştırmacıların, özellikle genç araştırmacıların haklarına ve akademik katkılarına saygılı olmak, yazarlık hak ve sorumluluklarının bilincinde olmak, her türlü yetki istismarı ve tacizden uzak durmak, içinde bulunduğu bilimsel kurum ya da toplulukların düzgün ve uyumlu çalışmalarına değer vermek, yasalara ve bu kurumların kurallarına saygı göstermek, akademinin ya da çalıştığı

kurumun fonlarının ya da kaynaklarının yerinde ve amaçlarına uygun şekilde kullanılmasını gözetmek, kurumuna (çalıştığı kuruma ya da akademiye) vermekle yükümlü olduğu ya da vermeyi taahhüt ettiği hizmetleri aksatmamak, şeklinde sıralanmaktadır.

Ülkemizde etik dışı davranışlara karşı ciddi anlamda önlemler alınmak zorundadır. Bunlara bazı örnekler verilecek olursa; eğitimin öneminden hareketle, Yükseköğretim Kurumu birimlerinde (üniversiteler, enstitüler vb.) bilimsel araştırma etiği eğitimi verilmelidir. Üniversiteler bilimsel araştırma etiği yönetmelikleri çıkarmalı, etik eğitim sertifikalı hale gelmelidir. Atama ve yükseltmelerde bu eğitim belgesi ön koşul olmalıdır. Bilimsel yaşamı seçen genç araştırmacılar önce etik eğitimi almalıdır. Yasal boşluk ortadan kaldırılmalıdır. Üniversitelerde uygulamalarda bu bağlamda bir standart yoktur. Ulusal bilimsel etik kurulları kurulmalıdır. Yerel etik kurullar standardize edilmeli ve denetlenmelidir. Her üniversite çerçeve etik yönetmelik uyarınca kendi yönetmelik, yönerge ve işleyişini yaparak etik kurullar oluşturmalıdır. Bilimsel araştırma etik kurulları üye tespitinde (seçilmesinde) liyakat esas alınmalıdır. Üniversite etik kurulları, üniversite üst yönetiminden etkilenmeyecek şekilde bağımsız olmalıdır. Etik kurul rektör danışma kurulu değildir. Rektörler etik kurulların tarafsız çalışma olanaklarını sağlamak zorundadır. Gerekğinde yöneticiler hakkında da bilim etiği incelemesi yapabilirler. En uygunu Etik kurul üyelerinin üniversite dışından atanmasıdır. Kurul üyeliği için standartlar getirmeli ve net koşullar konulmalıdır. Kurul üyeleri; deneyimli, yetkin, derinliğe sahip donanımlı ve etiğe duyarlı kişilerden seçilmelidir. Etik kurul üyeleri üzerinde hiçbir şaibe olmamalıdır. Etik dışı davranışın tanımı net olmalıdır. Her bir bilimsel yanılma ve buna uygulanacak cezalar belirlenmeli, birden fazla etik dışı davranış saptanması durumunda her birinin yönetmelik karşılığı ağırlaştırılmış olarak uygulanmalıdır. Bilimsel yanılmaya yönelik etik inceleme ve soruşturmada gizlilik esastır. Suç duyurusunda bulunan ve bulunulanan her türlü hakları korunmalıdır. Etik dışı davranışa yönelik araştırma sonucu kusurlu davranış saptanın ise, derhal soruşturma açılıp kurullar hızla ve tarafsız bir şekilde uygulanmalıdır. Etik dışı davranışın özüne bakılarak diğer kurumları ilgilendiren yönleri varsa ilgili kurumlara bildirilmeli, belirlenen etik dışı davranışın niteliğine göre olay yargıya da götürülebilmelidir. YÖK, üniversitelerarası kurul, üniversiteler, TÜBİTAK ve TÜBA bünyesinde bilimsel araştırmada etik dışı davranış veri tabanı oluşturulmalıdır. Elektronik ortamda ulaşılabilir bu sitede özellikle etik dışı davranıştan kesinleşmiş ceza alanlar ve etik dışı davranış türleri

ilan edilmelidir. Kesinleşmiş intihal, uydurma, ikiz yayın gibi ağır etik yanlışlar Türkiye'nin bilimsel yayın listesinden çıkarılmalı ve dünya bilim çevrelerine ilan edilmelidir. Bilimciler üzerindeki yayınların niceliksel durumu, yayın sayısı baskısı kaldırılmalıdır. Nicelik ile nitelik birlikte ele alınmalıdır. Doçentlik sınavındaki önkoşul olarak belirtilen yayın sayısı, yayın niteliği ile birlikte ele alınmalı, yardımcı doçentlik ve profesörlük atama yükseltmeleri bu esasta ağırlıklandırılmalıdır. Yayın niteliğine eserin yankı değeri, adayın yayınlarının aldığı uluslararası atıf sayısı önemli bir öğe olmalıdır (İnci, 2009: 86-87-88).

3. TÜRKİYE’DE ÜNİVERSİTE ETİK KURULLARI ÜZERİNE BİR İNCELEME

Bu tezde incelenen etik kurullar, Türkiye’de yer alan ve gün geçtikçe önemleri artan devlet ve vakıf üniversitelerinde yapılanan üniversite etik kurullarıdır. Bu bağlamda öncelikli olarak devlet ve vakıf üniversitesi tanımlarına değinmekte fayda vardır.

Yönetim olarak herhangi bir vakıf veya özel kurumla bağlantısı bulunmayan, bütçesi devlet tarafından karşılanan üniversite tipine, devlet üniversitesi adı verilir. 2008 yılında alınan yeni üniversitelerin kurulması kanunuyla Türkiye'nin her ilinde en az 1 devlet üniversitesi bulunmaktadır.

Vakıf üniversitesi, doğrudan devlete bağlı olmayan, bir vakıf tarafından özerk olarak işletilen üniversitedir. Türkiye’de, kanunlara göre vakıf üniversiteleri, Yükseköğretim Kurulunun önerisi üzerine kanunla kurulur. Bu tür üniversitelerin kurulması, yeni bir üniversite kurma veya kurulmuş bulunan bir yükseköğretim kurumuna üniversite adının verilmesi şeklinde olur. Vakıf Yükseköğretim Kurumu, 2547 sayılı kanun hükümleri uyarınca, devlet tarafından kurulmuş bulunan yükseköğretim kurumudur. Vakıflarca üniversite kurulabilmesi için, üniversitenin en az iki fakülteden oluşması, bu fakültelerin bünyelerinde fen ve edebiyat alanları ile ilgili eğitim programlarının mevcut olması, fen ve edebiyat programlarının üniversitenin ilk açılacak eğitim programları arasında yer alması ve üniversitenin eğitim-öğretime başlayacağı yıl bu programlara öğrenci alınacağını taahhüt edilmesi gereklidir. Yerleştirmeler yine YÖK tarafından yapılmaktadır.

Üniversitelerde etik yapılanmanın önemine ilişkin olarak yapılan çalışmalar yetersizdir. YÖK tarafından görevlendirilen akademisyenlerce hazırlanan en güncel ve detaylı çalışma “Yükseköğretim Kurumları Etik Değer ve İlkeleri” çalışmasıdır. Yükseköğretim Kurulu ve Başbakanlık Kamu Görevlileri Etik Kurulu tarafından etik değer ve ilkelerin yükseköğretim kurumlarında yerleştirilmesini sağlamak amacıyla, 2013 yılının Eylül ayında ortak bir çalışma başlatılmıştır. Çalışmalarda KGEK uzmanları, yükseköğretim temsilcileri ve farklı üniversitelerde etik alanında uzmanlaşmış pek çok sayıda akademisyen yer almıştır. YÖK Başkanı, Yükseköğretimde etiğin üzerinde hassasiyetle durulması gereken bir konu olduğunu dile getirmektedir. Yapılan çalışmalar sonucunda hazırlanan ve Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı’na sunulan “Yükseköğretim Kurumları Etik Değer ve İlkeleri” taslak metni 2014 yılının Nisan ayında katılımcı

bir yöntemle tartışılması amacıyla yükseköğretim kurumlarının görüş ve önerilerine açılmıştır. Yükseköğretim kurumlarından gelen görüş ve öneriler doğrultusunda revize edilerek, 2014 yılının Haziran ayında Üniversitelerarası Kurul'un değerlendirmesine sunulmuştur. Sonuçta, 9 sayfadan oluşan "Yükseköğretim Kurumları Etik Davranış İlkeleri" başlıklı çalışma nihai şekliyle 2014 yılının Ekim ayı içerisinde tüm üniversite Rektörlüklerine resmi yazı ile gönderilmiştir. YÖK Başkanı Rektörlüklere gönderilen yazıda, bu belgenin yükseköğretim kurumlarının yetkili organları tarafından benimsenerek, yöneticiler, akademisyenler, öğrenciler ve tüm paydaşlar için referans belge olarak uygulanması hususunu dile getirmiştir. Böylesi önemli ve güncel olan söz konusu belge, bu tezde Ek'ler kısmında son şekliyle yer almaktadır. Kamu Görevlileri Etik Kurulu, akademisyenler ve bu alanda çalışan uzmanlarca bu belgede bilim etiği, eğitim ve öğretim etiği, hizmet etiği, akademik yönetim etiği, ve üniversitenin iç paydaşları arasındaki etik ve davranış ilkeleri gibi konular yer almaktadır. Bu çalışma yürütülürken KGEK Başkanı etiğin üniversitelerde çok iyi bir şekilde yerleşmesi gerekliliğine işaret etmiştir. Etik iyi bir yönetimin temel unsurudur. KGEK Başkanı, sadece bilimsel araştırma ve yayın konusunda değil yükseköğretim kurumlarının iç işleyişleri ve topluma bakan yönlerinde ve idari olarak yapılan işlemlerde uyulacak etik ilkelerin düzenlenmesinin gerekliliği üzerinde durmuştur.

2014 yılı itibariyle Türkiye'de 180 üniversite (devlet/ vakıf) hizmet vermektedir. Bunlardan 108'i devlet üniversitesi, 72' si vakıf üniversitesi olarak yapılanmıştır.

Tablo 3.1. Türkiye'de Devlet ve Vakıf Üniversitelerinin Dağılımı

Üniversite Türü	Sayısı
Devlet	108
Vakıf	72
Toplam	180

Kaynak:www.yok.gov.tr(28.05.2014)

180 adet üniversite bünyesindeki etik kurul yapılanmaları gerek iyi yönetim ilkeleri açısından, gerekse akademik liyakat anlamında son derece önemlidir.

Bu önem çerçevesinde yapılan çalışmanın, Türkiye’deki üniversitelerde (devlet ve vakıf) yönetsel ve akademik anlamda etik ihlallerinin farkına varma, etik ihlallerini olabildiğince alt seviyelere indirme, hatta yok etme, etik ilke ve davranışları özümseme ve bu alanda yapılacak olan diğer çalışmalara rehber olma anlamında faydalı olacağı düşünülmektedir. Bu bağlamda üniversite etik kurullarının rolleri önemlidir. Her üniversitede aktif bir şekilde, üniversite etik kurul yapılanmalarının mutlaka olması gerektiği düşünülmektedir. Buna göre tezdeki temel hipotezler şunlardır;

H.1. Her üniversitede “Üniversite Etik Kurul” yapılanması olmalıdır.

H.2.Üniversite Etik Kurullarının organizasyon şemalarında bağlı oldukları birim standart olmalıdır.

H.3.Üniversite Etik Kurullarının yönergelerinin içerikleri ve yasal dayanakları standart olmalıdır.

H.4. Üniversite Etik Kurullarının üye dağılımları standart olmalıdır.

H.5. Üniversite Etik Kurullarının internet sitelerinde erişim kanalları açık olmalıdır.

H.6. Üniversite etik kurullarının internet adreslerindeki erişim alanları standart olmalıdır.

H.7.Üniversitelerde Öğrenci Etik Kurul/Kulüp oluşumları yaygınlaşmalıdır.

H.8.Üniversite paydaşlarını kapsayan alt etik kurul yapılanmaları her üniversitede olmalıdır (idari personel, üniversite yaşamı, çevre, akademik ilişkiler etik kurulları, vb).

H.9. Üniversite Etik Kurulları etik eğitimi vermelidir.

H.10.Üniversite Etik Kurullarına bağlı olarak birimlerde alt etik komisyonlar oluşturulmalıdır.

H.11. Üniversite etik kurul üyelerine erişimler kolay olmalıdır.

H.12. Üniversitelerde etik farkındalık yaratma konusunda üniversite etik kurulları önemlidir.

H.13. Üniversite etik kurullarının ağırlıklı olarak çalışma alanları bilimsel araştırma ve yayın etiği konularıdır.

H.14. Üniversite etik kurul üyeleri belirlenirken etik davranış ilkelerine uygunluk önemlidir.

H.15. Her üniversite kendi etik kodlarını oluşturmalıdır.

Bu tez, Türkiye'deki devlet ve vakıf üniversitelerinin, üniversite etik kurulları ile sınırlıdır. İnsan araştırmaları ve hayvan deneyleri etik kurulları ve bazı üniversitelerde spesifik alanlarda oluşturulan etik kurullar kapsam dışı tutulmuştur. Bu alanlarla ilgili sadece genel düzeyde bilgi verilecektir.

Yapılan araştırma öncelikle üniversitelerin internet siteleri üzerinden gerçekleşmiştir. Bu çerçevede etik kurula sahip üniversiteler, bunların kurumsal ve yasal yapılanmaları, üniversitelerin genel organizasyon şeması içinde etik kurulların yeri, bağlı oldukları birim, web ortamından erişilebilirlikleri, varsa hazırladıkları yönerge ve yönetmelikler, bunların öne çıkan tarafları, uzmanlık etik kurula sahip üniversiteler, bu kurulların türleri, etik kurulların üye sayısı, bunların görev süreleri, öğrenci etik kulüpleri vb yapılanmaların olup olmadığı ve etikle ilgili eğitim, sempozyum kurs vb etkinlikleri düzenleme çalışmaları literatür taramaları ve görüşmelerle desteklenerek, ulaşılabilen üniversite etik kurul başkan üye ve raportörlerine uygulanan anketlerle var olan yapı ortaya konmaya çalışılmaktadır.

3.1. Etik Kurullarda Kurumsal ve Yasal Yapılanma

Üniversite etik kurulları genel olarak üniversitelerde yapılacak olan bilimsel araştırma ve yayın, eğitim-öğretim, hizmet faaliyetleri, insan ve diğer canlılar üzerindeki araştırmalarda uyulması gereken kuralları belirlemek, birimler ve kişiler arası ilişkilerde etik ilkelere uyulmasını sağlamak, toplum ve paydaşlarıyla ilişkilerinde etik değerlendirilmelere ilişkin ilke ve kuralları belirlemek amacıyla kurulmuşlardır.

Üniversitelerde görev yapan akademik ve idari birim çalışanları ve üretilen hizmetten faydalanan bütün kişilerin, genel ve akademik etik normlarla bağdaşmayan davranışları ve etkinlikleri ile etiğe aykırı olduğu ileri sürülen diğer konulardaki şikayet başvuruları etik kurula yapılmaktadır.

Genel olarak yönergelerde tanımlanan yapıya ilişkin işleyiş şu şekilde gerçekleşmektedir.

Konu ile ilgili verilen başvuru dilekçesinde; başvuruyu yapan kişinin adı, soyadı, oturma yeri veya iş adresi, telefon, e-posta adresi ile imzasının bulunması gerekir. Başvuruda bulunan kişinin kimliği ve adresi tespit edilemezse yapılan müracaat değerlendirmeye alınmaz.

Dilekçede, etik ilkeye aykırı davranış iddiasına ilişkin bilgi ve belgeler açık ve ayrıntılı olarak belirtilir. Elde bulunan belgeler dilekçeye eklenir.

Etik kurul 1 başkan ve üyeleri 7, 9, 11, 15 arasında değişen sayılarda bir üye topluluğu ve bir raportörden oluşmaktadır. Yıl içinde toplanma sayıları da farklıdır. Bu, yönergelerinde belirtilir. Üye sayılarının en az üçte iki katılımlarıyla toplanılır. Kurul değerlendirmelerini dosya üzerinden yapar; gerektiğinde ilgili kişilerden yazılı ya da sözlü bilgi alır. Hakkında etik ihlali başvurusu bulunan kişilere etik kurul önünde savunmalarını yapma hakkı tanınır; istemeleri halinde bu savunma yazılı da olabilir. Savunma hakkının kendilerine bildirildiği tarihten itibaren dört hafta içinde yanıt vermeyen kişiler savunma haklarından feragat etmiş sayılırlar. Bu durumda etik kurul eldeki diğer bilgi ve kanıtlara dayalı olarak değerlendirme yapar ve görüş bildirir. Etik kurul inceleme ve değerlendirmeleri sırasında başka kurum ve kuruluşlarla yapması gereken yazışmaları Rektörlük aracılığıyla yapar. Etik kurul, gerektiğinde, konu ile ilgili başka uzmanları da, görüşlerine başvurmak üzere toplantılarına davet edebilir ya da uzmanlardan oluşan bir alt kurul oluşturabilir. Bu uzmanlar ya da alt kurullar etik kurul tarafından kendilerine havale edilen dosya üzerindeki çalışmalarını belirlenen süre içinde tamamlayarak hazırladıkları raporu etik kurulda görüşülmek üzere başkanlığa sunarlar. Başvuru dosyası hakkındaki raportör görüşü ve/veya diğer uzman ya da alt kurul raporları etik kurul toplantısında tartışmaya açılır. Tartışma sonucunda üye tam sayısının yarısından bir fazlasıyla kurul görüşüne esas olacak karar alınır. Alınan karar etik yargıların gerekçeleri ile birlikte, nihai rapor halinde düzenlenerek, toplantıya katılan üyelerin tamamı tarafından imzalanır. Karara karşı oy kullanan üyeler gerekçeli kararlarını nihai rapora eklerler. Etik kurul görüş ve öneri niteliğindeki raporunu Rektöre sunar. Etik kurul gönderilmiş tüm belgeler ve dosyalar ile inceleme ve değerlendirme sürecindeki tüm yazışmaların birer örneği, ilgili yönetmeliklerin öngördüğü sürece saklanır. Etik kurulun sekreteryaya işleri kurulca atanan yeminli sekreter, hukuk müşaviri ya da Rektörlük personeli tarafından yürütülür.

Türkiye'deki üniversite etik kurullarında genel olarak yasal dayanaklar, insan hakları evrensel bildirgesi, Helsinki Bildirgesi, bilim etiğine ilişkin

konularda Türkiye Cumhuriyeti'nin imzaladığı tüm uluslararası antlaşmalar, 25/05/2004 tarihli ve 5176 sayılı Kamu Görevlileri Etik Kurulu Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, 13/04/2005 tarihinde 25785 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan “Kamu Görevlileri Etik Davranış İlkeleri ve Başvuru Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik”, 2547 Sayılı Yükseköğretim Kanunu (14. ve 42 maddeleri), 657 Sayılı Devlet Memurları Kanunu, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu (71. m.), 5018 Sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu, 2007 Tarihli Kamu İç Kontrol Standartları Tebliği gösterilmektedir.

Tablo 3.2. Etik Kurullarda Kurumsal ve Yasal Yapılanma

Üniversite Türü	Üniversite Sayısı	Üniversite Etik Kurulu Sayısı	Organizasyon Şemasında Gösteren	Etik Kurul Yönergesi Olanlar	Etik Kurul Web Sayfası (Aktif Olanlar)
Devlet	108	51	6	51	10
Vakıf	72	11	2	11	-
Toplam	180	62	8	62	10

108 devlet üniversitesinin 51'inde 72 vakıf üniversitesinin ise 11 tanesinde üniversite etik kurulu vardır. İncelenen toplam 180 üniversiteden yalnızca 62 tanesinde üniversite etik kurulu vardır. Böylece, her üniversitede üniversite etik kurul yapılanmasının olmadığı tespit edilmiştir.

Etik kurula sahip üniversitelerin çoğunda web sayfalarında etik kurulun yeri gösterilmektedir. Ancak, bu gösterim farklı başlıklar altında olabilmektedir, standart bir düzenleme yoktur. Örneğin akademik birimler, idari birimler, araştırma gibi başlıklar altında olabilmektedir. Yapılan çalışmada üniversite etik kurul varlığının tespiti internet sitesindeki adresleri yanında, mevzuatlar içerisinde bulunarak desteklenmiştir.

Tablo 3.3. Üniversite Etik Kurullarının İnternet Adreslerindeki Erişim Alanı

No	Üniversite Adı	İnternet Sitesi Erişim Alanı
01	Abant İzzet Baysal	Kurullar ve Birimler başlığı altından erişim sağlandı.
02	Adana Bilim ve Teknoloji	Yönergeye mevzuatlar alanından erişildi
03	Amasya	İdari Bölümler başlığı altından erişim sağlandı.
04	Anadolu	Kurullar alanından erişim sağlandı.
05	Ankara	Yönetim alanından erişim sağlandı.
06	Ardahan	Akademik alan başlığı altından erişim sağlandı.
07	Artvin Çoruh	Yönergeye mevzuatlar alanından erişildi.
08	Bartın	Yönetim/rektörlük/kurullar komisyonlar altından erişim sağlandı.
09	Batman	Yönergeye mevzuatlar alanından erişildi.
10	Bilecik Şeyh Edebali	Yönetmelik/yönerge alanından erişim sağlandı.
11	Bitlis Eren	Yönetim alanından erişim sağlandı.
12	Bülent Ecevit	Arama motorundan yönergeye erişim sağlandı.
13	Boğaziçi	Kurul ve komisyon alanından ve araştırma alanından erişim sağlandı.
14	Celal Bayar	Araştırma alanından erişim sağlandı.
15	Çanakkale On Sekiz Mart	Akademik alan altında, kurul ve komisyonlar başlığı altından erişim sağlandı.
16	Çankırı Karatekin	Yönergeye mevzuatlar alanından erişildi.
17	Dumlupınar	Yönergeye mevzuatlar alanından erişildi.
18	Düzce	Yönergeye mevzuatlar alanından erişildi.
19	Ege	Arama motorundan yönergeye erişim sağlandı.
20	Erzincan	Arama motorundan yönergeye erişim sağlandı.
21	Fırat	Etik kurulları başlığı altından erişim sağlandı.
22	Galatasaray	Yönergeye mevzuatlar alanından erişildi.
23	Gaziantep	Yönergeye mevzuatlar alanından erişildi.
24	Gebze Yüksek Teknoloji	Kurullar komisyonlar alanından erişim sağlandı.
25	Gedik	Yönetim /kurullar komisyonlar alanından erişim sağlandı.
26	Gediz	Yönergeye mevzuatlar alanından erişildi.
27	Giresun	Yönergeye mevzuatlar alanından erişildi.
28	Gümüşhane	Arama motorundan yönergeye erişim sağlandı.
29	Hacettepe	Akademik alan altında etik kurul ve komisyonlar başlığı altından erişim sağlandı.
30	Iğdır	Yönergeye mevzuatlar alanından erişildi.
31	İnönü	Akademik alan altında etik kurul başlığından erişim sağlandı.
32	İpek	Arama motorundan yönergeye erişim sağlandı.
33	İstanbul Şehir	Yönergeye mevzuatlar alanından erişildi.
34	İstanbul Ticaret	Yönergeye mevzuatlar alanından erişildi.
35	İstanbul Esenyurt	Yönergeye mevzuatlar alanından erişildi.
36	İstanbul	Akademik başlığı altında kurullar komisyonlar altından erişim sağlandı.
37	İzmir Ekonomi	Yönergeye mevzuatlar alanından erişildi.

Tablo 3.3. Üniversite Etik Kurullarının İnternet Adreslerindeki Erişim Alanı
(devam)

No	Üniversite Adı	İnternet Sitesi Erişim Alanı
38	Kahramanmaraş Sütçü İmam	Yönergeye mevzuatlar alanından erişildi.
39	Karabük	Yönergeye mevzuatlar alanından erişildi.
40	Kilis 7 Aralık	Yönergeye mevzuatlar alanından erişildi.
41	Kocaeli	Yönergeye mevzuatlar alanından erişildi.
42	Marmara	Araştırma alanı altında kurullar komisyonlar başlığı altından erişim sağlandı.
43	Mehmet Akif Ersoy	Akademik birimler altında kurullar ve komisyonlardan erişim sağlandı.
44	Mustafa Kemal	Yönetim alanında kurullar başlığı altından erişim sağlandı.
45	Mersin	Yönergeye mevzuatlar alanından erişildi.
46	Niğde	Yönergeye mevzuatlar alanından erişim sağlandı.
47	Okan	Arama motorundan yönergeye erişim sağlandı.
48	Ondokuz Mayıs	Akademik alan altında kurul ve komisyonlar başlığı altından erişim sağlandı.
49	Ordu	Arama motorundan yönergeye erişim sağlandı.
50	Pamukkale	İdari kurullar alanından erişim sağlandı
51	Recep Tayyip Erdoğan	Arama motorundan yönergeye erişim sağlandı.
52	Sakarya	Kurullar komisyonlar ve koordinatörlükler başlığı altından erişim sağlandı
53	Sanko Üniversitesi	Arama motorundan yönergeye erişim sağlandı.
54	Siirt	Yönetim alanından erişim sağlandı.
55	Sinop	Arama motorundan yönergeye erişim sağlandı
56	Süleyman Demirel	İçerik yönetim sistemi içinde etik kurul başlığı altından erişim sağlandı.
57	Süleyman Şah	İdari birimler alanında birimler ve kurullar alt başlığı altından erişim sağlandı.
58	Şırnak	Yönergeye arama motorundan erişim sağlandı.
59	Uludağ	Kurul ve komisyonlar alanı altından erişim sağlandı.
60	Yeni Yüzyıl	Arama motorundan yönergeye erişim sağlandı.
61	Yıldırım Beyazıt	Arama motorundan erişim sağlandı.
62	Yıldız Teknik	Akademik alan altından erişim sağlandı.

Yukarıdaki tabloda, üniversite etik kurullarının internet adreslerindeki erişim alanlarının farklılığı gösterilmiştir. Bu farklılık erişim anlamında güçlükler sebeptir. Erişilebilirliğin kolay sağlanması açısından standart olması gerektiğine dair olan hipotez doğrulanmıştır.

Üniversitelerde Etik Kurulların örgütlenme içinde bağlı oldukları ana birimler standart olmamakla beraber, genellikle idari birimler; kurullar/komisyonlar, bazı üniversitelerde ise akademik birimler başlığı altında yerleştirildikleri, bazılarında ise rektörlüğe, rektör yardımcılığına bağlı olarak örgütlendikleri görülmektedir. Bu durum hem erişilebilirlik açısından hem de kurulun kimliği açısından önemlidir. Dolayısıyla bağlı oldukları üst birimler açısından bir standart olması gerekliliğine dair olan hipotez doğrulanmıştır.

Etik kurullar içinde ayrı web sayfası olanlar ve aktif olarak web sayfasını kullananlar az sayıdadır. Bu durum, etik kurula erişimi, aleniliği engellemektedir. Türk kamu yönetiminde gizlilik-kapalılık eğilimi ile ilişkilendirildiğinde, bu durumun üniversitelerde, etik kurullarda da söz konusu olduğunun işareti olarak kabul edilebilir. İnternet üzerinden yapılan araştırma sonucunda, pek çok üniversitede üniversite etik kurullarının internet sitelerine erişim kanallarının açık olmadığı tespit edilmiştir. Erişilebilirlik anlamında erişim açık ve kolay olmalıdır. Erişilebilen etik kurul internet sitelerinde genelde üyeler, yönergeler, formlar verilmiş, bu şekilde bir alan açılmıştır. Ancak, detaylı olarak birkaç üniversitede bunların dışında etik ile ilgili linkler, etkinlikler, duyurular, kurul kararları, makaleler gibi özellikli alanları olanlar da vardır. Uzmanlık alanlarıyla ilgili olan etik kurul internet sitelerinde, üyeler, mevzuat, başvuru ücretleri, genel bilgi, hayvan deneyleri etik kurullarında verilen sertifika programları, formlar vb bilgiler yer almaktadır.

Karar örnekleri iki devlet üniversitesinin etik kurul internet sitesinde yer almaktadır. Bunlardan bir tanesinin linki aktiftir (Ankara Üniversitesi) ve 2009-2011 tarihleri arasındaki kararlardan örnekler sunulmaktadır. Ayrıca, kaynak yayımlar ve etik ile ilgili linkler, alanları da aktiftir. Fırat Üniversitesi'nde, "Etik İhlal Örnekleri" alanı açılmış, ama herhangi bir kayıt sunulmamıştır.

Yapılan araştırma sonucunda üniversite etik kuruluna sahip üniversiteler içinde ayrıntılı biçimde etik kurul web sayfasını düzenlemiş ve etik kurullara diğerlerine göre fazlasıyla yer vermiş, bu konuda detaylı düzenlemeler yapmış ve yerleşik uygulamalara sahip olanlar arasında Boğaziçi, Hacettepe, Ankara, üniversiteleri öncelikli olarak yer almaktadır. Bunlar içinde, Ankara Üniversitesi

diğerlerinden farklı olarak etik kurul karar örneklerinden bazılarını isim vermeden paylaşması açısından dikkat çekmektedir. Hacettepe Üniversitesi'nde etik kurullar ve komisyonlar alanı içerisinde mevcutta var olan tüm kurullar, mevzuatlar, kurul üyeleri, başvuru koşulları ayrıntılı biçimde yer almaktadır.

Boğaziçi Üniversitesi'nde etik kurul yapılanmaları çeşitlidir.1863 yılından bu yana hizmet veren köklü bir geçmişi olan üniversitelerden biridir. Senato Kurul ve Komisyonları alanı altında etik kurul yapılanmaları şu şekildedir: Akademik Dış İlişkiler Etik Kurulu (ADIEK), Boğaziçi Üniversitesi Kurumsal Hayvan Deneyleri Yerel Etik Kurulu (BÜHADYEK), Çevre Etik Kurulu (ÇEK), Etik Üst Kurulu (EÜK), İnsan Araştırmaları Kurumsal Değerlendirme Kurulu, Öğrenci Etik Kurulu (ÖEK),Üniversite Yaşamı Etik Kurulu (ÜYEK) Üniversite Yönetim Kurulu Kurul ve Komisyonları alanı altındaki yapılanmada ise; Cinsel Tacizi Önleme Komisyonu, Disiplin Soruşturmaları Komisyonu örnek teşkil etmektedir.Diğer bazı üniversitelerin de etik farkındalık anlamında yapılanmaları, faaliyetleri bulunmaktadır. Bunlar, ilerleyen bölümde etikle ilgili ayrı yapılanmalar başlığı içinde ele alınacaktır.

3.2. Uzmanlık Etik Kurulları

Uzman etik kurulları, tıp, ilaç, hayvan araştırmaları vb. konularda etik değerlendirmeler yapan ve görüş veren kurullar olarak nitelendirilmektedir. Etik kurul olanlarda ve etik kurul olmayan bazı üniversitelerde tıp, veterinerlik, ziraat, fen, edebiyat fakültelerinde uzmanlık alanlarına yönelik olarak etik kurulların oluşturuldukları görülmektedir. Uzmanlığa yönelik bu etik kurulların başlıca türleri şöyledir;

Tablo 3.4. Uzmanlık Etik Kurulları

Klinik Araştırmalar Etik Kurulu	Akdeniz, Abant İzzet Baysal, Acıbadem, Adnan Menderes, Afyon Kocatepe, Akdeniz, Ankara, Atatürk, Başkent, Bezmialem Vakıf Ü., Bülent Ecevit, Cumhuriyet,Çanakkale Onsekiz Mart,Çukurova, Dicle, Dokuz Eylül, Dumlupınar, Düzce, Ege, Erciyes, Eskişehir Osmangazi, Fatih Sultan Mehmet, Fatih, Fırat, Gazi, Gaziantep, Gaziosmanpaşa, Hacettepe, Harran, İnönü, İstanbul, İstanbul Bilim, İstanbul Medipol İstanbul, İzmir Katip Çelebi, İzmir, Kahramanmaraş Sütçü İmam, Karadeniz Teknik, Kırıkkale, Kocaeli, Koç, Necmettin Erbakan, Maltepe, Muğla Sıtkı Koçman, Mersin, Mustafa Kemal, Namık Kemal, Ondokuz Mayıs, Ordu, Pamukkale, Recep Tayyip Erdoğan, Sakarya, Selçuk, Süleyman Demirel, Şifa, Trakya, Uludağ, Üsküdar, Yeditepe, Yıldız Teknik, Yıldırım Beyazıt, Yüzüncü Yıl
---------------------------------	---

Çizelge 3.4. Uzmanlık Etik Kurulları (devam)

Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu, İlaç Dışı Klinik Araştırmalar Etik Kurulu, Hayvan Deneyleeri Yerel Etik Kurulları,	Abant İzzet Baysal, Adnan Menderes, Afyon Kocatepe, Akdeniz, Ahi Evran, Anadolu, Ankara, Atatürk, Atılım, Balıkesir, Başkent, Bezmialem Vakıf Ünıv, Bilkent, Bingöl, Bülent Ecevit, Boğaziçi, Bozok, Celal Bayar, Cumhuriyet, Çanakkale Onsekiz Mart, Çukurova, Düzece, Dicle, Dokuz Eylül, Dumlupınar, Ege, Erciyes, Eskişehir Osmangazi, Fatih, Fırat, Gazi, Gaziantep, Gaziosmanpaşa, Giresun, Gümüşhane Hacettepe, Harran, İstanbul, İstanbul Teknik, İnönü, Kafkas, Kahramanmaraş Sütçü İmam, Karadeniz Teknik, Karamanoğlu Mehmet Bey Kırıkkale, Kocaeli, Maltepe, Marmara Mehmet Akif Ersoy, Mersin, Mustafa Kemal, Namık Kemal, 19 Mayıs, Ordu, ODTÜ, Pamukkale, Recep Tayyip Erdoğan, Rize, Selçuk, Süleyman Demirel, Sinop, Trakya, Uludağ, Üsküdar, Yeditepe, Yüzüncü Yıl, Zonguldak Karaelmas.
Biyoyararlanım, Biyoedeğerlik Araştırmaları Etik Kurulu	Adıyaman, Akdeniz, Ege, Erciyes, Eskişehir Osmangazi
Tıbbi Etik Kurulu	Afyon Kocatepe, 19 Mayıs.
Akademik Etik Kurul	Amasya, Fırat, Hacettepe, İstanbul Medeniyet, İstanbul Şehir, Üsküdar, Yıldız Teknik
Akademik Dış İlişkiler Etik Kurulu,	Boğaziçi, Çanakkale 18 Mart
Çevre Etik Kurulu	Boğaziçi
İnsan Araştırmaları Kurumsal Değerlendirme Kurulu	Abant İzzet Baysal, Aksaray, Atılım, Boğaziçi, Gazi, İnönü, Kocaeli, Koç, Mustafa Kemal, Namık Kemal, ODTÜ, Yeditepe
Öğrenci Etik Kurulu	Abant İzzet Baysal, Afyon Kocatepe, Amasya, Bahçeşehir, Balıkesir, Bartın, Batman, Bayburt, Bilecik Şeyh Edebali, Boğaziçi, Celal Bayar, Cumhuriyet, Çankaya, Çanakkale On Sekiz Mart, Dumlupınar, Erciyes, Erzincan, Erzurum Teknik, Harran, İnönü, İstanbul Kültür, Kahramanmaraş Sütçü İmam, Karamanoğlu Mehmet Bey, Marmara, Muş Alparslan, Niğde, Nuh Naci Yazgan, ODTÜ.
Üniversite Yaşamı Etik Kurulu	Boğaziçi, ODTÜ
İş Etik Kurulu	Bülent Ecevit, 19 Mayıs, Sinop
İdari Personel Etik Kurulu	Süleyman Demirel

Üniversitelerin çoğunda özellikle Tıp Fakülteleri bünyesinde Klinik Araştırmalar Etik Kurulu ve Hayvan Deneyleeri Etik Kurullarının oluşturulduğu, ayrı web sayfalarının hazırlandığı kuruluş tarihleri itibariyle de genel ve akademik etik kurullarından daha önceki tarihlere dayandığı görülmektedir.

Tablo 3.5. Tıp/Veterinerlik Alanlarına Göre Etik Kurullar

Üniversite Türü	Üniversite Sayısı	Tıp Fakülteleri Sayısı	Veterinerlik Fakülteleri Sayısı	Uzmanlık Alanlarıyla İlgili Etik Kurullar
Devlet	108	59	19	68
Vakıf	72	18	-	18
Toplam	180	77	19	86

Uzmanlık alanı ile ilgili oluşan etik kurul yapılanmalarının daha çok Tıp ve Veterinerlik fakültelerinde yoğunluk kazandığı görülmüştür. Sağlık bilimleri etik kurulu olarak adlandırılan bilim etik alt kurulları çeşitlidir. Bunlar, Tıp Fakültesi Etik Kurulu, Diş Hekimliği Fakültesi Etik Kurulu, Eczacılık Fakültesi Etik Kurulu, Veteriner Fakültesi Etik Kurulu, İlaç Araştırmaları Etik Kurulu, Hayvan Deneyleeri Yerel Etik Kurulu, Hemşirelik Yüksekokulu Etik Kurulu olarak adlandırılmaktadır.

Yayın Etiği kurullarına da bu başlık altında değinirsek, ayrı düzenlemeye sahip üniversiteler arasında, Adnan Menderes, Akdeniz, Cumhuriyet, Ege, Selçuk, Ondokuz Mayıs, Bilecik, Kastamonu, Dokuz Eylül, Karamanoğlu Mehmet Bey, Hacettepe, Atatürk, Namık Kemal, Kırklareli üniversiteleri örnek olarak yer almaktadır. YÖK, TÜBİTAK, TÜBA gibi kurumların konuya verdikleri öneme rağmen üniversitelerde yayın etiği konusunda düzenlemeye sahip olanların sayısının azlığı düşündürücüdür. YÖK'ün 29.08.2012 tarihli Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği yönergesi yayımlandıktan sonra bu anlamda oluşan etik kurul sayılarında artışlar olmuştur. Hatta, mevcutta var olan üniversite etik kurullarından bazıları yerini "Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu"na bırakmıştır. Akdeniz Üniversitesi 25.12.2009 tarihli etik kurul yönergesini, 22 Kasım 2013 tarihinde senato kararıyla, Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi'ne dönüştürmüştür. Yeni yönerge, 27 Ocak 2014 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

3.3. Etik Kurul Yönergeleri

Etik yönergeleri etik açıdan doğru bir etkinliğin kurallarını ve ilkelerini ortaya koyan metinlerdir (Uzel, 2014: 12). Üniversite etik kurul yönergeleri, araştırma etiği konularını, akademik ve hizmet etiğini ilgilendiren eylemleri, bilirkişilik ve etik danışmanlık hizmetlerini, yönetim etiğini, eğitim etiği temel ilkelerini, kurumsal etik ilkeleri, üniversitelerin farklı birimleri ve çalışanları arasındaki ilişkilerde ortaya çıkan etiğe aykırı davranışların tanımını, etik kurul oluşumu, yapısı ve çalışma biçimini, başvuru ve etik değerlendirme süreçlerine ilişkin konuları kapsamaktadır.

Aşağıdaki tabloda bu kapsam doğrultusunda yapılan etik kurulların üniversitelere göre dağılımları yer almaktadır.

Tablo 3.6. Türkiye’deki Üniversite Etik Kurul İsimleri

No	Üniversite Adı	Etik Kurul Adı
01	Abant İzzet Baysal	Etik Kurul
02	Adana Bilim ve Teknoloji	Etik Kurul
03	Amasya	Etik Kurul
04	Anadolu	Etik Kurul
05	Ankara	Etik Kurul
06	Ardahan	Akademik Etik Kurul
07	Artvin Çoruh	Etik Kurul
08	Bartın	Etik Kurul ve İlkeler
09	Batman	Etik Kurul
10	Bilecik Şeyh Edebali	Etik Kurul
11	Bitlis Eren	Etik İlkeler ve Etik Kurul
12	Bülent Ecevit	Etik Davranış İlkeleri ve İş Etik Kurulu
13	Boğaziçi	Üniversite Yaşamı Etik Kurulu
14	Celal Bayar	Etik Komisyon
15	Çanakkale Onsekiz Mart	Etik İlkeler ve Etik Kurul
16	Çankırı Karatekin	Etik Kurul
17	Dumlupınar	Etik Davranış İlkeleri ile Başvuru Usul ve Esasları
18	Düzce	Etik Kurul
19	Ege	Üniversite Yaşamı Etik Kurulu
20	Erzincan	Etik Kurul
21	Fırat	Akademik Etik Kurul
22	Galatasaray	Etik Kurul
23	Gaziantep	Etik Kurul
24	Gebze Yüksek Teknoloji Ens.	Etik İlkeleri ve Etik Kurulu
25	Gedik	Etik Kurul
26	Gediz	Bilimsel Arş. ve Etik Kurul
27	Giresun	Etik Kurul
28	Gümüşhane	Etik Kurul
29	Hacettepe	Akademik Etik Kurul
30	Iğdır	Etik Kurul
31	İnönü	Etik Kurul
32	İpek	Etik Kurul
33	İstanbul Şehir	Etik Kurullar
34	İstanbul Ticaret	Etik Kurul
35	İstanbul Esenyurt	Etik Kurul
36	İstanbul Üniversitesi	Etik Kurul
37	İzmir Ekonomi	Etik Kurul
38	Kahramanmaraş Sütçü İmam	Etik Kurul
39	Karabük	Etik Kurul
40	Kilis 7 Aralık	Etik Kurul
41	Kocaeli	Etik Kurul
42	Marmara	Etik Davranış İlkeleri ve Etik Kurulu
43	Mehmet Akif Ersoy	Etik Kurul

Tablo3.6. Türkiye’deki Üniversite Etik Kurul İsimleri (devamı)

44	Mustafa Kemal	Etik Kurul
45	Mersin	Etik Kurullar
46	Niğde	Etik Kurul
47	Okan	Etik Kurul
48	Ondokuz Mayıs	Etik İlkeleri ve İş Etik Kurulu
49	Ordu	Üniversite Yaşamı Etik Kurulu
50	Pamukkale	Etik Kurul
51	Recep Tayyip Erdoğan	Etik Kurul
52	Sakarya	Etik Kurul, Etik İlke ve Standartlar
53	Sanko	Etik Kurul
54	Siirt	Etik Kurul
55	Sinop	Etik İlkeleri ve İş Etik Kurulu
56	Süleyman Demirel	Etik Kurul
57	Süleyman Şah	Etik Kurul
58	Şırnak	Ünv. Personeli Etik Davranış İlkeleri ve Başvuru Usul ve Esasları
59	Uludağ	Etik Kurulu ve Etik Davranış İlkeleri
60	Yeni Yüzyıl	Etik Kurul
61	Yıldırım Beyazıt	Etik Kurul
62	Yıldız Teknik	Akademik Etik Kurul

Türkiye’de yer alan 180 devlet /vakıf üniversitesinde yalnızca 62 tanesinde üniversite etik kurul tanımlamasına uygun kurul yapılanması mevcuttur. Etik kurul yapılanmasına sahip üniversitelerin hepsinde bu kurullar ilgili yönergelerle düzenlenmiş; yönergeleri, web sayfasına sahip üniversitelerde mevzuat başlığı altında paylaşılmaktadır. 51devlet üniversitesinde ve 11 vakıf üniversitesinde etik kurul yönergeleri hazırlanmış ve web’de sunulmuştur. Üniversite etik kurul yönergeleri incelendiğinde başlık ve içerik itibariyle genel bir standardın olmadığı görülmektedir. Biçimsel ve içerik olarak farklılıklar söz konusudur. Başlıklarda genel olarak “Etik Kurul Yönergesi” olarak geçse de, farklı başlıkların olduğu da görülmektedir.

Etik Kurul Yönerge ve Yönetmeliklerinin amaç, kapsam, tanımlar, yürürlük, yürütme, kısımları incelendiğinde bunların hemen hemen aynı oldukları görülmektedir. Ancak, yasal dayanak, kurul işleyiş, üyeler kısımlarında farklılıklar vardır. Üyelerle ilgili olarak bazı üniversiteler akademik, idari ve öğrenciyle ilgili konularda, öğrenci temsilcisini, idari personeli ve akademik personeli ayrı ayrı yönergede tanımlarken, kimisi sadece akademik üyelerden oluşan bir yapıyı tanımlamıştır. Üniversite yaşamını bir bütün olarak ele aldığımızda akademik, idari, teknik, hizmet sınıfı, öğrenciler bunların hepsinin konuyla ilgili alanlarında temsil edilecekleri oluşumlar söz konusu olmalıdır. Kapsam olarak, örneğin, Aksaray Üniversitesi akademik ve idari alanları içerirken, Amasya Üniversitesi

akademik, idari ve öğrencileri, Ankara Üniversitesi, akademik ve idari alanı, Ondokuz Mayıs Üniversitesi ise üniversitede görev yapan akademik, idari, öğrenci, hizmet veren ve alan tüm birimleri kapsam içine almaktadır.

Yönerge ve Yönetmeliklerin yasal dayanakları genel olarak aynı olsa da, bazı farklılıklar da göstermektedir. Yasal dayanak olarak; Helsinki Bildirgesi, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, 25/05/2004 tarihli ve 5176 sayılı Kamu Görevlileri Etik Kurulu Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, 13/04/2005 tarihinde 25785 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan “Kamu Görevlileri Etik Davranış İlkeleri ve Başvuru Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik”, 2547 Sayılı Yükseköğretim Kanunu (14. ve 42 maddeleri), 657 Sayılı Devlet Memurları Kanunu, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu (71. m.), 5018 Sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu, 2007 Tarihli Kamu İç Kontrol Standartları Tebliği gösterilmektedir. Etik kurullara başvurular şahsen ya da elektronik ortamda yer alan formlar doldurularak yapılmaktadır.

Yönergelerin bazıları insan ve hayvanlar üzerinde yapılan araştırmaları kapsam dışı tutarken, bazıları kapsam içine almıştır ve insanlar ve hayvanlar üzerindeki araştırmalar ve ilaç etiğine ilişkin konularda Türkiye Cumhuriyeti'nin imzaladığı tüm uluslararası anlaşmaları da bu çerçevede yasal dayanak olarak sunmuşlardır.

Sakarya Üniversitesi Etik Kurulunun görevleri arasında “Yapılan ihbar ve şikâyetin ilgiliyi mağdur etmek amacıyla ve uydurma bir suç isnadı suretiyle yapıldığı anlaşılmanın isim ve davranışlarını web sayfasında yayımlamak” şeklinde diğerlerinden farklı bir hüküm vardır (Kurulun Görevleri m. 9).

Bazı üniversitelerde etik kurula ilişkin yönergelerde senato kararını da beraberinde verilirken, bazılarında tarih bilgisi bile yer almamaktadır. Örneğin, Niğde Üniversitesi senato kararları yönergede her sayfada yer almaktadır.

Yönergelerde çok çeşitli etik ilkeler söz konusudur. Bunlar; mesleki etik, araştırma ve yayın etiği, eğitim öğretim etiği, akademik etik ayrımcılık ve tacize ilişkin etik, sosyal yaşam ve ilişkiler etiği, dış ilişkiler etiği, çevre etiği vb alanları kapsamaktadır.

"Teşvik" alanı olan bazı yönergeler de vardır. Gaziantep (m.18), Gümüşhane Üniversitesi (m.10) Batman (m. 13) Iğdır (m.10).Bu alanda; üniversitede yapılan genel ve akademik çalışmalarda ilgili etik kuruldaki onay alınması teşvik edilmektedir. Bu amaçla yönergede, a) Araştırma fonundan

desteklenecek projelerde etik kuruldan onay alınarak hazırlanan projelere öncelik tanınır, b) Yapılan çalışmalardan ortaya çıkan yayınların ulusal veya uluslararası konferanslarda sunumu için maddi destek sağlanırken, etik kurul onayı alınmış çalışmalara öncelik tanınır” şeklinde ifadeler yer almaktadır.

Kurulun sekretarya hizmetini Genel Sekreterlik yürütür. Ancak, Siirt Üniversitesi gibi etik kurulların sekretaryasının hukuk müşavirliğince yürütüldüğü çok az sayıda üniversite de vardır.

Üniversite Etik Kurul yönergelerinin incelenmesi sonucunda içeriklerinde, yasal dayanaklarında bir standart olmadığı tespit edilmiştir. Yetki, görev ve sorumlulukların, kurulların amaç ve kapsamlarının, yasal dayanaklarının standart olması kurumsal kimliğin netliği açısından önemlidir. Bu açıdan yönergelerin standart olması gerekliliği hipotezi doğrulanmıştır.

Türkiye’deki üniversitelerin büyük bir çoğunluğu “bilimsel araştırmalarda ve yayınlarda uyulması gereken etik kurallar” üzerinde yoğunlaşmışlardır. Bu yoğunlaşmanın temel sebebi, YÖK’ün 2012 tarihinde “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” ni çıkarmasıdır.

3.4. Etik Kurul Üyeliği

Üniversite Etik Kurul üyeleri, genelde sosyal, fen, sağlık, mühendislik, hukuk, eğitim vb alanlara göre eşit oranda seçilmektedir. Üye sayıları farklıdır. Kurul üyelerinin görev süresi genelde 3-4 yıl arasında değişmektedir. Üye sayıları ise 15 ile 5 arasında değişirken, 9 üyeye sahip kurullar ağırlıktadır. Bu durumun detayı aşağıda tablo halinde sunulmuştur.

Tablo 3.7. Üniversite Etik Kurul Yönergelerinde Tanımlı Üyelik Yapısı

No	Üniversite Adı	Etik Kurul Yönergesi Adı	Üye Sayısı	Üyelik Süresi	Özellikli Üye
01	Abant İzzet Baysal	Etik Kurul Yönergesi	7 asil 7 yedek	3 yıl	Öğr. üyeleri
02	Adana Bilim ve Teknoloji	Etik Kurul Yönergesi	5 öğr. üyesi 3 yedek	3 yıl	Fen bilimleri ve sosyal bilimler alanlarından eşit sayıda olmak üzere öğr. üyeleri
03	Amasya	Etik Kurul Yönergesi	9 öğr. Üyesi 9 yedek	3 yıl	Üyelerden bazıları; emekli öğretim üyesi veya başka üniversitelerden öğretim üyeleri
04	Anadolu	Etik Kurul Yönergesi	5 öğr. üyesi 5 yedek	3 yıl	Rektör yrd., personel daire başkanı, öğrenci konseyi başkanı
05	Ankara	Etik Kurul Yönergesi	11	4 yıl	
06	Ardahan	Akademik Etik Kurul Y.	5 üye	3 yıl	Tam zamanlı çalışan öğr. üyeleri
07	Artvin Çoruh	Etik Kurul Yönergesi			
08	Bartın	Etik Kurulu ve İlkeleri Y.	5 asil 3 yedek	3 yıl	Profesör ve Doçent unvanlı
09	Batman	Etik Kurul Yönergesi	9 öğr. üyesi 9 yedek	4 yıl	
10	Bilecik Şeyh Edebali	Etik Kurul Yönergesi	9 öğr. üyesi	3 yıl	Deneyim ve yayınlar öncelikli
11	Bitlis Eren	Etik İlkeleri ve Etik Kurulu Y.	En az 7 üye 3 yedek	3 yıl	Üyelerden 1 tanesi idari personel
12	Bülent Ecevit	Etik Davranış İlkeleri ve İş Etik Kurulu Y.	9 üye	3 yıl	Akademik idari
13	Boğaziçi	Üniversite Yaşamı Etik Kurulu Y.	7 üye		Öğr. üyesi
14	Celal Bayar	Etik Komisyonu Y.	En az 10 üye	3 yıl	Her bir üye farklı birimlerden, ve 1'i hukukçu
15	Çanakkale On sekiz Mart	Etik İlkeleri ve Etik kurulu Hakkında Y.	En az 5 üye	4 yıl	Rektör ya da görevlendireceği Rektör Yrd. başkanlığında
16	Çankırı Karatekin	Etik Kurul Y.	7 asil 2 yedek	3 yıl	Prof. Başkanlığında

Tablo 3.7. Üniversite Etik Kurul Yönergelerinde Tanımlı Üyelik Yapısı (devam)

17	Dumlupınar	Etik Davranış İlkeleri İle Başvuru Usul ve Esasları Hakkında Yönerge	En az 5 üye	3 yıl	Rektör yrd. Başkanlığında
18	Düzce	Etik Kurul Yönergesi	7 öğr. Üyesi	4 yıl	Üyelerin üniversitenin farklı bilim alanlarını temsil edebilmelerine ve hukuk/siyaset bilimi/kamu yönetimi vb alanlardan bir üyenin yer almasına dikkat edilir.
19	Ege	Üniversite Yaşamı Etik Kurulu	7 üye	3 yıl	Birim yöneticileri olmayacak. Öğrencilerle ilgili etik sorunlarda ün.v. öğr. konseyi temsilcisi, idari personelle ilgili sorunlarda ün.v. genel sekreterlik temsilcisi
20	Erzincan	Etik Kurul Yönergesi	11 asil 11 yedek üye	4 yıl	
21	Fırat	Akademik Etik Kurul Y.	9 üye	3 yıl	1 Rekt. Yrd.
22	Galatasaray	Etik Kurul Yönergesi	7 üye	3 yıl	Prof. unvanlı başkan
23	Gaziantep	Etik Kurul Y.	9 üye 4 yedek	4 yıl	Fakülte kurullarınca seçilecek 2 Prof. 1 Doç., ve diğer Yük. okul ve MYO kurullarınca belirlenecek 1'er Öğr. Üyesi
24	Gebze Yüksek Teknoloji	Etik İlkeler ve Etik Kurul Y.	7 üye	3 yıl	Prof. ve 1 idari personel
25	Gedik	Etik Kurul Y.	4 yedek üye	3 yıl	Her bir bilim dalında Prof. yoksa Doç., yoksa Yrd. Doç., bunlara ek 1 asil ve 1 yedek idari personel
26	Gediz	Bilimsel Arş. ve Etik Kurul Y.	5 üye	3 yıl	
27	Giresun	Etik Kurul Y.	9 öğr. Üyesi	3 yıl	4 Prof., 3 Doç., 2 Yrd. Doç.
28	Gümüşhane	Etik Kurul Y.	9 öğr. Üyesi 9 yedek	3 yıl	Sağlık bil. 3, sosyal bil. 3 (1'i hukukçu) fen bil. 3 öğr. üyesi
29	Hacettepe	Akademik E.K.Y.	11 üye	3 yıl	Yöneticilik görevi bulunmayan, üniversitenin etikle ilgili akademik birimlerinden veya etik uzmanlarından bir üyenin katılımı, hukuk fak., ve kadın sorunları arş. ve uyg. merk. ve diğer bilim dallarından katılım

Tablo 3.7. Üniversite Etik Kurul Yönergelerinde Tanımlı Üyelik Yapısı (devam)

30	İğdır	Etik Kurul Y.	9 üye 9 yedek	3 yıl	Sağlık bil. 3, sosyal bil, 3 (1'i hukukçu) fen bil. 3 ögr. üyesi
31	İnönü	Etik Kurul Yönergesi	9 üye	4 yıl	
32	İpek	Etik Kurul Yönergesi	9 üye	3 yıl	Hukuk, insan ve toplum bilimleri fak, işletme ve yön. bil, sanat ve tasarım, sinema sanatları, siyasal bil. fak, sosyal bil., enstitüsü ve konservatuardan 1 üye ve genel sekreter veya yardımcılardan 1 üye
33	İstanbul Şehir	Etik Kurullar Yönergesi	8 üye	2 yıl	
34	İstanbul Ticaret	Etik Kurul Yönergesi	7 ögr.üyesi	3 yıl	En az 1 hukuk fak. ögr. üyesi
35	İstanbul Esenyurt	Etik Kurul Yönergesi	9 ögr. üyesi 3 yedek	3 yıl	Ayrı bilim dalı üyelikleri hariç, emekli ögr. üyeleri veya başka üniversitelerde görev yapan ögr. üyeleri
36	İstanbul	Etik Kurul Y.	9 ögr. Üyesi 3 yedek	3 yıl	Ayrı bilim dalı üyelikleri hariç, emekli ögr. üyeleri veya başka üniversitelerde görev yapan ögr. üyeleri
37	İzmir Ekonomi	Etik Kurul Yönergesi			Akademik işlerden sorumlu Rektör Yardımcısı, üniversite bünyesindeki fakülte dekanları, enstitü ve yüksekokul müdürleri ile Rektör tarafından atanan idari birimler temsilcileri
38	Kahramanmaraş Sütçü İmam	Etik Kurul Y.	9 üye	4 yıl	Sağlık bilimlerinden 3, fen bilimlerinden 3 sosyal bilimlerden 3 üye
39	Karabük	Etik Kurul Y.	9 ögr. Üyesi	3 yıl	Prof. unvanlı
40	Kilis 7 Aralık	Etik Kurul Y.	9 üye	4 yıl	
41	Kocaeli	Etik Kurul Y.	9 üye	3 yıl	
42	Marmara	Etik Davranış İlk. ve E.K.Y.	9 üye	3 yıl	Akademik-idari

Tablo 3.7. Üniversite Etik Kurul Yönergelerinde Tanımlı Üyelik Yapısı (devam)

43	Mehmet Akif Ersoy	Etik Kurul Y.	En az 8 öğr. Üyesi ve 1 hukuk müşaviri	3 yıl	Sağlık, fen, eğitim bilimleri ve sosyal bilimler alanlarından olmak üzere, SCI, SSCI, AHCI indekslerinde yer alan dergilerde yayını bulunanlar arasından,
44	Mustafa Kemal	Etik Kurul Yönergesi	7 üye	2 yıl	Sağlık, temel, fen, sosyal, eğitim, spor ve sanat alanlarından
45	Mersin	Etik Kurullar Uyg. Esasları	Üst Kurul 5 üye Alt kurullar 9 üye En az 6 yedek üye	3 yıl	Fen, sağlık, sosyal, güzel sanatlar ve eğitim bilimleri alanlarını temsil edecek en az 1 öğr. üyesi
46	Niğde	Etik Kurul Y.	9 üye	4 yıl	Akademik-idari
47	Okan	Etik Kurul Yönergesi	9 üye	4 yıl	
48	Ondokuz Mayıs	Etik İlkeler ve İş Etik Kurulu Y.	En az 13 üye	3 yıl	Prof unvanlı ve 1 idari personel
49	Ordu	Üniversite Yaşamı Etik Kurulu Y.	9 öğr. üyesi	3 yıl	Dekan ve müdürler hariç. Öğrencilerle ilgili sorunlarda öğrenci konseyi temsilcisi, idari personelle ilgili sorunlarda üniversite genel sekreterlik temsilcisi.
50	Pamukkale	Etik Kurul Yönergesi	En az 6 üye Alt kurullar 3 üye	3 yıl	Fakülteler arası dağılıma dikkat edilerek belirlenen öğr. üyeleri
51	Recep Tayyip Erdoğan	Etik Kurul Yönergesi	9 üye	4 yıl	
52	Sakarya	Etik Kurulu Etik İlke ve Standartları Yönergesi	9 öğr. üyesi	3 yıl	Prof. unvanlı

Tablo 3.7. Üniversite Etik Kurul Yönergelerinde Tanımlı Üyelik Yapısı (devam)

53	Sanko	Etik Kurul Yönergesi	14 üye	2 yıl	Öğr. üyeleri, genel sekreter, 1 arş.gör, 1 hukukçu, fakülte ve meslek yüksek okullarından 2 öğrenci
54	Siirt	Etik Kurul Yönergesi	7 asil 2 yedek	4 yıl	Akademik-idari
55	Sinop	Etik İlkeleri ve İş Etik Kurulu Y.	7 üye	4 yıl	4 öğr. üyesi, 2 öğr. üyesi dışındaki öğr. elemanı, 1 idari personel
56	Süleyman Demirel	Etik Kurul Yönergesi	15 üye	3 yıl	Üyelerden biri rektör yrd.
57	Süleymanşah	Etik Kurul Yönergesi	En az 3, en fazla 9 üye	3 yıl	Farklı birimlerden öğr. üyeleri
58	Şırnak	Üniversite Personeli Etik Davranış İlkeleri ve Başvuru Usul ve Esasları Hakkında Yönerge	En az 15 üye	4 yıl	Fakültelerin İdari ve Mali İşlerden sorumlu Dekan Yardımcıları; Enstitülerin ve Meslek Yüksekokullarının İdari ve Mali İşlerden sorumlu Müdür Yardımcıları; Yükseköğretim alanında yurtdışı endeksli dergilerde yayınlanmış bilimsel çalışmaları olan en az bir öğretim elemanı; Etik alanında yurtdışı endeksli dergilerde yayınlanmış bilimsel çalışmaları olan en az bir öğretim elemanı; Hukuk alanında yurtdışı endeksli dergilerde yayınlanmış bilimsel çalışmaları olan en az bir öğretim elemanı; Personel Daire Başkanı (Üye ve aynı zamanda Raportör); Strateji Geliştirme Daire Başkanı; İdari ve Mali İşler Daire Başkanı; Akademik Birim Sekreterliğinde en az dört yıl deneyimli iki Fakülte/Enstitü/Meslek yüksekokulu Sekreteri.

Tablo 3.7. Üniversite Etik Kurul Yönergelerinde Tanımlı Üyelik Yapısı (devam)

59	Uludağ	Etik Kurulu ve Etik Davranış İlkeleri Y.	9 üye	4 yıl	Akademik-idari
60	Yeni Yüzyıl	Etik Kurul Yönergesi	En az 9 üye 3 yedek	3 yıl	Akademik- idari
61	Yıldırım Beyazıt	Etik Kurul Yönergesi			Tüm fakülte dekanları
62	Yıldız Teknik	Akademik Etik Kurul Yönergesi	5 üye	3 yıl	Prof unvanlı

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü üzere kurulların üye sayısı ve görev süreleri arasında bir standart yoktur. Sonuçta, üniversite etik kurullarının üye dağılımlarında bir standardın olmadığı belirlenmiştir. Kararların daha objektif değerlendirilebilmesi açısından üye dağılımlarının standart ve her kesimi içeren bir şekilde yapılaşmaları önemlidir. Ayrıca, asil ve yedek üyeler belirleme noktasında da farklılıklar taşımaktadırlar. Bazılarında, sadece asil üyeler yer alırken bazılarında hem asil hem de yedek üyeler belirtilmiştir. Bazı web sayfalarında üyeler isim ve bağlı oldukları birimleri itibariyle de tanıtılmaktadır. Ayrıca, yönergelerde tanımlı her yeni üyeye eğitim veren üniversiteler ise; Okan ve Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversiteleridir. Yönergede özellikli üye belirten üniversiteler de vardır. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi'nde etik kurul üyeleri yönergede sağlık, fen, eğitim bilimleri, sosyal bilimler alanında olmak üzere SCI, SSCI, AHCI, indekslerinde yer alan dergilerde yayını bulunanlar arasından Rektör tarafından seçilen en az 8 öğretim üyesi ve 1 hukuk müşavirinden oluşur, (Etik Kurulun Yapısı m. 6 (1) Değişik: MAKÜ-28/03/2012-140/7) şeklinde açıklamalar vardır.

Enstitülerin ve Meslek Yüksekokullarının idari ve mali işlerden sorumlu müdür yardımcıları; yükseköğretim alanında yurtdışı endeksli dergilerde yayınlanmış bilimsel çalışmaları olan en az bir öğretim elemanı; etik alanında yurtdışı endeksli dergilerde yayınlanmış bilimsel çalışmaları olan en az bir öğretim elemanı; hukuk alanında yurtdışı endeksli dergilerde yayınlanmış bilimsel çalışmaları olan en az bir öğretim elemanı; personel daire başkanı (üye ve aynı zamanda raportör); strateji geliştirme daire başkanı; idari ve mali işler daire başkanı; akademik birim sekreterliğinde en az dört yıl deneyimli iki

fakülte/enstitü/meslek yüksekokulu sekreteri şeklinde maddeler halinde özellikli üye belirten üniversite Şırnak Üniversitesi'dir (Madde 40).

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi'nde öğrencilerle ilgili etik sorunların değerlendirilmesinde üniversite öğrenci konseyi temsilcisi, idari personel ile ilgili etik sorunların değerlendirilmesinde üniversite genel sekreterlik temsilcisi danışmanlar da kurula davet edilebilir, (m.3) denilmektedir.

Öğrencilerle ilgili karşılaşılan etik ihlallerde Öğrenci Konseyi temsilcisi, idari personelle ilgili oluşan etik ihlallerde ise üniversite genel sekterlik temsilcisinin kurula davet edileceği ibaresi, Ege ve Ordu üniversitesi yönergelerinde tanımlanmıştır.

Etikle ilgili akademik bilim dallarından eşit sayıda üye belirtecinin haricinde, dışarıdan bir öğretim üyesi ve/veya emekli öğretim üyesi olarak belirten üniversiteler, Amasya, ve İstanbul Esenyurt üniversiteleridir.

Etikle ilgili ayrı bir akademik birim nitelemesi yapan ya da üyelere etik uzmanlarını dahil eden üniversite Hacettepe'dir.

Pamukkale Üniversitesi Etik Kurul yönergesinde, kurulun tüm üyeleri genel kurul oluşturur ve çalışmalarını alt kurul esaslarına göre yürütür, denilmektedir.

Kurulda kararlar, genelde oy çokluğu esasına dayanır. Eşitlik durumunda farklılıklar söz konusudur. Kimisi etik kurul başkanının oyunu çift oy sayarken, kimisi 2 kez oylama yapıp yine eşitlik çıkarsa rektörlüğe rapor edip, rektörlük makamının kararlarına göre işlemlerini tamamlamaktadır. Kararlar, Rektör tarafından yürütülür.

Kararlara itiraz genelinde kabul edilir ve bu işlemlere ilişkin yol haritası yönergede belirtilmiştir. Görüldüğü gibi yönergeler arasında bir standart yoktur. Bu anlamda bir standardın olmasının kamu hizmeti sunumunda fark yaratacağı aşikardır.

3.5. Üniversitelerde Etikle İlgili Diğer Yapılanmalar ve Faaliyetler

Çalışmada üniversitelerde genel etik kurul yapılanması dışında akademik, bilim etiği ve üniversite yaşamı etiğine ilişkin genel faaliyetlerin durumu da incelenmiştir. Etik kurul olan ve olmayan bazı üniversitelerde, öğrencilerin de bu anlamda bir etik kulübü/topluluğu oluşturdukları görülmektedir. Üniversitelerde "Öğrenci Etik Kulübü" olanlar sayıca çok az olmakla beraber KGEK' nın bu

anlamda yaptığı çalışmalarla sayıları her geçen gün artmaktadır. Öğrenci etik toplulukları/kulüplerinin oluşumlarına yönelik olarak Kamu Görevlileri Etik Kurulu'nun YÖK' e gönderdiği, 27/08/2013 tarihli yazı ile tüm üniversitelerde öğrenci etik kulübü/toplulukları yaygınlaşmaya başlamıştır.

Tablo 3.8. Üniversitelerde Yapılanan Öğrenci Etik Kulüpleri/Toplulukları

No	Üniversite Adı	Öğrenci Etik Kulübü/Topluluğu Adı
01	Abant İzzet Baysal	Etik Değerler Topluluğu
02	Afyon Kocatepe	Etik Topluluğu
03	Amasya	Etik Kulübü
04	Bahçeşehir	Etik Değerler Topluluğu
05	Balıkesir	Etik Değerler Topluluğu
06	Bartın	Etik ve Estetik Değerler Kulübü
07	Batman	Etik Topluluğu
08	Bayburt	Etik Kulübü
09	Bilecik Şeyh Edebali	İnsani Değerler Kulübü
10	Boğaziçi	Öğrenci Etik Kurulu
11	Celal Bayar	Etik Değerler Kulübü
12	Cumhuriyet	Ortak Değerler Topluluğu
13	Çankaya	Etik ve Sosyal Sorumluluk Topluluğu
14	Çanakkale on sekiz mart	Etik Topluluğu
15	Dumlupınar	Etik Topluluğu
16	Erciyes	Etik Kulübü
17	Erzincan	Etik ve Estetik Değerler Kulübü
18	Erzurum Teknik	Gen Etik Topluluğu
19	Harran	Etik Kulübü
20	İnönü	İnsani Değerler Topluluğu
21	İstanbul Kültür	Etik Kulübü
22	Kahramanmaraş Sütçü İmam	Genç Etik Öğrenci Topluluğu
23	Karamanoğlu Mehmet Bey	Sağlık Kültür ve Etik Topluluğu
24	Marmara	Bilgi ve Değerler Kulübü
25	Muş Alparslan	İnsani Değerler Topluluğu
26	Niğde	Etik Kulübü
27	Nuh Naci Yazgan	Etik Kulübü
28	ODTÜ	Meslek ve İş Etiği Topluluğu

İncelenen 180 devlet/vakıf üniversitelerinde 28 adet öğrenci etik kulübü/topluluğu vardır. Bunlarda 5tanesi vakıf üniversitesi 23 tanesi ise devlet üniversitesidir. Öğrenciler, üniversitelerde önemli bir paydaş grubunu temsil etmektedirler. Dolayısıyla öğrenci etik kurul oluşumları desteklenmeli ve öğrencilerin de etik kurul oluşumları içerisinde aktif katılımlarının sağlanması gerekmektedir. Mevcutta olan kurullar arasında, Afyon Kocatepe Üniversitesi gibi öğrenci etik kulübü faaliyetlerini, özel amaçlarını web sayfalarında listeleyenler olduğu gibi, bazılarının ise, sadece isimden oluşan yapılanmaları vardır. Bu kulüplerin kurulması teşvik edilmelidir.

İdari personeller de üniversitenin bütünlüğü içerisinde yer alan önemli bir kesimdir. Bu anlamda idari personel etik kurul yapılanmalarının da ayrı olması gerekir.

Etik farkındalığı sağlama yönünde bazı üniversitelerde çeşitli etkinliklerde düzenlenmiştir. Bu çalışmalardan en yoğunluklu olanları ve internet sitesinde etkinliklere yer veren üniversiteler, Hacettepe, Hitit, Fırat, Ankara, Gazi, İstanbul Bilgi, Kırklareli, ODTÜ, Yaşar, Yeditepe, Bülent Ecevit üniversiteleridir. Hacettepe Üniversitesi'nde sürekli eğitim merkezlerinde insan kaynakları ve etik sorunlar, hasta hakları ve etikle ilgili eğitim programları yapılmıştır. Hacettepe'de "Etik kurul standart işleyiş yöntemi esasları" hazırlanmıştır.

Hitit Üniversitesinde, 2012'de Etik Günü Konferansı düzenlenmiş, ayrıca Hitit Strateji Geliştirme Dairesi Başkanlığı'nın mevzuatında 5176 Sayılı Kamu Görevlileri Etik Kurulu Kurulması Hakkında Kanun'a da yer verilmiştir. Fırat Üniversitesi'nin internet sitesinde etikle ilgili makalelere yer verilmektedir.

Ankara Üniversitesi'nde geçmişe ait kurul kararlarından örnekler yer almaktadır. Gazi Üniversitesi'nde Mobbing ile ilgili ayrı bir birim açılmıştır.

İstanbul Bilgi Üniversitesi'nde "Davranış ve Etik Kurallar" alanı vardır. Alt başlıkları, mütevelli heyeti ayrımcılık karşıtlığı kararı, BİLGİ Davranış ve Etik Kuralları Rehberi (2012), BİLGİ Etik Destek Hattı, Tedarikçilere Yönelik Davranış ve Etik Kuralları linkleri aktiftir. Bilgi üniversitesi hazırladığı rehber kitapla (Davranış ve Etik Kuralları rehberi) kurumda etik ilkelere farkındalığı arttırmıştır. Kitap, 24 sayfadan oluşmaktadır. İçeriğinde; yöneticiler ve müdürlerin rolü, doğru kayıt tutma ve raporlama, ifadelerde misilleme yapılamaması, BİLGİ varlıklarının korunması, uygun kullanımları, kurum dışı menfaat ve istihdamlar, adil muamele, haksız rekabet, rüşvet ve yolsuzluk, hediye, yemekler, eğlence, sponsorlu seyahat ve diğer iş ikramları vb hakkında detaylı bilgilerin yer aldığı bir rehberleri vardır. Üniversitenin internet sitesinin ana sayfasında Davranış ve Etik Kuralları linki altında "Etik Destek Hattı" alanı da vardır. Burada, ahlak dışı davranışlar ve kurum ilkelerinin ihlalini, gizli ve güvenli bir şekilde rapor etmek için kullandıkları bir alandır. Ayrıca, yine davranış ve etik kuralları linki altında "tedarikçilere yönelik davranış ve etik kodu ve mütevelli heyeti ayrımcılık karşıtlığı kararı da belirtilmiştir. Bu karara göre; İstanbul Bilgi üniversitesi, öğrencilerine, çalışanlarına, gönüllü veya bedel karşılığında mal veya hizmet sunduğu veya aldığı kişiler ile bu ve benzeri ilişkiler kurmak üzere başvuran kişilere, ziyaretçilere, cinsiyet, cinsel yönelim, cinsiyet kimliği, hamilelik, ırk ve

etnik köken, engellilik yaş ve benzeri temellere dayalı eğitim öğretim çalışma iş ve değerlendirme ortamı sağlamayı taahhüt eder. Bu taahhüt yukarıda sayılan ilişkilerin başlaması, içeriği, niteliği, süresi, koşulları hangi ad altında olursa olsun bedelleri, kapsamı ve sonlandırılması konusunda İstanbul Bilgi Üniversitesi tarafından alınan tüm kararlar bakımından geçerlidir. Engelli öğrenciler, öğrenci adayları ve çalışanlar için makul düzenlemeler yapılır.

Kırklareli Üniversitesi'nde de 26.05.2011' de Etik Haftası Etkinlikleri düzenlenmiştir. ODTÜ'de, ayrı "Uygulamalı Etik Araştırmalar Merkezi" ve "Ombudsman Birimi" kurulmuştur. Uygulamalı etik araştırmalar merkezinin çalışma alanı, üniversite'ye etik bilinçlenme ve etik değerlere göre karar verme becerilerini kazandırmak, uygulamalı etik alanında bilgi birikimini artırmak ve yaymak, üniversite'de ortaya çıkan etik sorunlara çözüm üretmek, etik konularda araştırma yapmak, araştırmaları eşgüdümlü bir biçimde yürütmek ve bu araştırmaların sonuçlarının akademik ve diğer eğitim programlarında uygulanmalarını sağlayarak etik bilincini artırmak, özel, kamu ve sivil toplum kuruluşlarının sağladıkları toplumsal yararı artırarak iyileştirmek üzere, bu kuruluşların etkinlik ve yönetimlerinde yönlendirici olmak, etik ilkelerin Türkiye'nin hukuk mevzuatına girmesini sağlamak, toplumsal yaşamı ilgilendiren konularda kararların etik ilkelerin gözetilmesiyle alınmasını sağlayarak toplumsal düzeyde etik bilinç oluşturmaktır. Merkez, 21 Ağustos 2002 tarihinde resmi gazetede yayınlanan yönetmelikle resmîyet kazanmıştır. ODTÜ Bilim Etiği Komitesi 2006'da oluşturulmuştur. Kurulların iş akış şemaları üniversitenin web sayfasında ayrı ayrı gösterilmiştir.

Yaşar Üniversitesi'nde ana sayfada akademik birimler altında "Kurumsal Temel Dersler" alanında Bilim Kültürü bölümünde "Etik Kültürü" dersi verilmektedir. Ayrıca, bilimsel ve sanatla ilgili yayınlara etik ilkelerine atama ve yükseltmelerde esas alınacak yayınlara ve teşvik ödüllerine ilişkin yönergede vardır. Yeditepe Üniversitesi'nde AR-GE faaliyetleri altında etik kurul vardır. Bülent Ecevit Üniversitesi'nde Etik Davranış İlkeleri ve İş Etik Kurulu Yönergesi'nde Personel Bilgilendirme alanı vardır (Madde 9): Üniversitede istihdam edilen her düzeydeki personel istihdama ilişkin koşulların bir parçası olarak etik davranış ilkeleri ve bu ilkelere ilişkin sorumlulukları hakkında görev yaptıkları birimlerin yöneticileri tarafından bilgilendirilir, hükmü yer almaktadır. Yönergeye ek olarak İş Etik Sözleşmesi (2012) de yer almaktadır Abant İzzet Baysal Üniversitesi'nde Personel Etik Davranış İlkeleri ile Etik Kurul'a Başvuru

Usul ve Esasları Hakkında yönerge taslağı 20.12.2011 tarihinde hukuk müşavirliğince hazırlanmıştır. Dokuz Eylül Üniversitesinde “Etik Davranış İlkeleri ve Etik Komisyon Yönergesi” ile genel etik ve yönetim etiğı alanı üzerinde yoğunlaşma sağlanmıştır. Erciyes Üniversitesinde “Bilim Etiğı Normları, Etik Kurulu ve çalışma Esasları” ile başlıca araştırma etiğı normlarına, yayın ve akademik etik normlarına yer vermiştir.

Karadeniz Teknik Üniversitesi İdari ve Mali İşler Dairesi Başkanlığı tarafından etik, tanım ve içerik, etik davranış ilkeleri, belirlenmiştir. Ayrıca, İdari Mali İşler Daire Başkanlığı etik davranış ilkelerini, çalışanlar açısından, idare açısından ve faaliyetler açısından ayrıca maddelemiştir. Yöneticiler ve tüm çalışanlar için etik duygunun nasıl olası gerektiğı listelenmiştir. Buna göre tüm çalışanlar ve yöneticiler; dürüst, insan haklarına saygılı, sabırlı ve anlayışlı, duyarlı ve hoşgörölü, adil ve eşit davranan, uyumlu ve paylaşımcı, samimi ve güvenilir, şeffaf ve hesap verebilir, gayretli ve cesaretli, kamu yararını gözeten, yaşamı kolaylaştırmaya çalışan, hizmet kalitesini yükselten, örnek olan yasalara ve kurallara uyan, mesleki ve bilimsel sorumluluk taşıyan, yasadışı işlerden uzak duran, görevini yaparken, dil, din, ırk, siyasi düşünce, felsefi inanç, mezhep ayrıcalıklarından etkilenmeyen, yetki ve sorumluluğı yerinde ve doğru kullanan, işini doğru ve severek yapan, sahiplenen, kendini geliştirmek için gayret sarf eden, şikayet ve önerileri dinleyen, karşındakine değer veren, verdiği sözleri tutan insanlar olmalıdır.

2014 tarihi itibarıyla Mustafa Kemal Üniversitesi, Üniversite Etik Kurulu tarafından üniversite mensuplarına yönelik “İş Yaşamında Etik Rehberi”ni yayınlamıştır. Kurul, üniversitenin etik vizyonu, misyonu, amaçları stratejileri ve 11 farklı alanda üniversite etik ilke ve kurallarını belirlemiştir. Etik vizyon, öncelikli olarak üniversitede olmak üzere, toplumda etik duyarlılığı geliştirmek ve toplumsal yaşamı ilgilendiren davranış ve kararların etik değer, ilkeler ve kurallar çerçevesinde gerçekleşmesini sağlayacak etik bilinci oluşturmak olarak belirlenmiştir. Üniversitenin bu konuda hedefi, Türkiye’deki üniversiteler arasında etik bilinci yüksek üniversitelerden biri olmaktır.

Sadece eğitim için değil, yaşam için önemli olduğu bilinen değerler, etik ilke ve kurallarla hareket etmek son derece önemlidir. Bu değerlerin akademik ve yönetsel yaşama uyarlanması farkındalığı da her geçen gün artmaktadır.

4. ARAŞTIRMA BULGULARI

Bu bölümde üniversite etik kurul başkan, üye ve raportörlerine uygulanan anket bulguları ve değerlendirmesi yer almaktadır. 180 üniversitenin sadece 62 tanesinde etik kurul varlığı internet siteleri üzerinden, yönergeleri ile de sağlaması yapılarak tespit edilmiştir. YÖK Bilgi Edinme Birimi'ne net sayı almak amacıyla başvuruda bulunulmuş, ancak ellerinde böyle bir istatistiki veri olmadığına dair sonuç elde edilmiştir. Mevcut durum analizine yönelik olarak yapılan anket çalışmasında 62 üniversite etik kurulundan 188 üyeye erişilmiştir. Üyelerden 86'sı ankete dönüş yapmış, ancak bu üyelerden sadece 77'sinin yanıtları değerlendirilebilir düzeyde uygun bulunmuştur.

4.1. Tanımlayıcı İstatistikler

Yapılan anket çalışmasında katılımcıların demografik ve diğer özelliklerinin yüzdesel ve frekans dağılımları aşağıdaki tabloda özet olarak verilmiştir.

Tablo 4.1. Katılımcıların Demografik Özellikleri

Cinsiyetiniz?	n	Yüzde %
Erkek	61	79,2
Kadın	16	20,8
Toplam	77	100,0
Yaşınız?	n	Yüzde %
41-50	39	52,0
51-60	26	34,7
61 ve üstü	10	13,3
Toplam	75	100,0
Akademik unvanınız nedir?	n	Yüzde %
Yrd. Doç. Dr.	6	8,2
Doç. Dr.	12	16,4
Prof. Dr.	55	75,3
Toplam	73	100,0
Etik kuruldaki pozisyonunuz nedir?	n	Yüzde %
Başkan	14	19,4
Etik Kurul Üyesi	55	76,4
Raportör	3	4,2
Toplam	72	100,0

Tablo 4.1. Katılımcıların Demografik Özellikleri (devam)

Üniversitedeki hizmet yılınız?	n	Yüzde %
11 yıl ve altı	25	32,5
12 yıl ve üstü	52	67,5
Toplam	77	100,0
Kaç yıldır üniversitenizde etik kurul vardır?	n	Yüzde %
1 yıldan az	9	11,8
2-4 yıl	33	43,4
4-6 yıl	8	10,5
6-8 yıl	11	14,5
10-12 yıl	15	19,7
Toplam	76	100,0
Üniversite Etik Kurulunda Başkan/Üye/Raportör olarak çalışma süreniz?	n	Yüzde %
1 yıldan az	14	19,2
2-4 yıl	51	69,9
4-10 yıl	8	10,9
Toplam	73	100,0

Katılımcıların %79,2'si (61 kişi) erkek bireylerden oluşurken, kadın bireylerin oranı %20,8 (16 kişi) olduğu görülmüştür. Üniversite etik kurullarında ankete katılanlar arasında kadın akademisyenlerin azlığı dikkat çekmektedir

Anket çalışmasına katılanların %52'si (39 kişi) 41-50 yaş aralığında, %34,7'si (26 kişi) 51-60 yaş aralığında ve %13,3'ü (10 kişi) 61 ve üstünde yaşlarda olduğu görülmektedir.

Anket çalışmasına katılan akademik personelin kadro unvanları incelendiği zaman %8,2'si (6 kişi) Yrd. Doçent, %16,4'ü (12 kişi) Doçent ve %75,3'ü (55 kişi) Prof. oldukları görülmüştür.

Etik kuruldaki katılımcıların pozisyonları incelendiği zaman; %19,4'ü (14 kişi) başkan, %76,4'ü (55 kişi) etik kurul üyesi ve %4,2'si (3 kişi)raportör olarak görevli olduğu görülmüştür.

Katılımcıların %67,5'i (52 kişi) 12 yıl ve üstünde hizmet yapmış olup %32,5'i (25 kişi) 11 yıl ve altında görev yapmış olduğu tespit edilmiştir.

Katılımcılar görev yaptıkları üniversitelerde %43,4'de (33 kişi) 2-4 yıl arasında, %19,7'de (15 kişi) 10-12 yıl arasında, %14,5'de (11 kişi) 6-8 yıl arasında, %10,5 de (8 kişi) 4-6 yıl arasında, %11,8 inde (9 kişi) 1 yıldan az süredir etik kurul çalışmalarının sürdüğünü belirtmişlerdir. Buna göre çalışmaya dahil edilen üniversitelerin büyük bir bölümünde etik kurulların 2-4 yıl arasında hizmet verdiği görülmektedir. Etik kurul başkan üye ve raportörlerinin çalışma yılları incelendiğinde, katılımcıların %69,9'u (51 kişi) 2-4 yıl arasında , %19,2'si (14 kişi) 1 yıldan az ve %10,9'u (8 kişi) 4-10 yıl arasında çalışmakta oldukları anlaşılmıştır.

Tablo 4.2. Kurul Başkan ve Üyelerinin Görev Süreleri

Size göre kurul başkanının görev süresi ne olmalıdır?	n	Yüzde %	Size göre kurul üyelerinin görev süresi ne olmalıdır?	n	Yüzde %
1 Yıl	15	19,5	1 Yıl	8	10,8
3 Yıl	42	54,5	3 Yıl	54	73,0
5 Yıl	20	26,0	5 Yıl	12	16,2
Toplam	77	100,0	Toplam	74	100,0

Katılımcıların %55'i (42 kişi) etik kurul başkanın görev süresinin 3 yıl, %26'sı (20 kişi) 5 yıl ve %20'si (15 kişi) ise 1 yıl olması gerektiğini düşünmektedirler. Katılımcıların %73'ü (54 kişi) etik kurul üyelerinin görev süresinin 3 yıl, %16'sı (12 kişi) 5 yıl ve %11'i (8 kişi) ise 1 yıl olması gerektiğini düşünmektedirler. Tabloda mevcutta var olan ve olması gerektiği düşünülen başkan ve üyelik sürelerinin ağırlıklı olarak 3 yıl olması gerektiği anlaşılmaktadır

Tablo 4.3. Etik Kurulun Toplanma Sıklığı

Etik kurulun toplanma sıklığı nedir?	n	Yüzde %	Size göre kurulun toplanma sıklığı ne olmalıdır?	n	Yüzde %
Ayda 1 Kez	31	40,8	Ayda 1 Kez	31	40,3
2 Ayda 1 Kez	8	10,5	2 Ayda 1 Kez	7	9,1
6 Ayda 1 Kez	5	6,6	6 Ayda 1 Kez	6	7,8
Gerektiğinde	32	42,1	Gerektiğinde	33	42,9
Toplam	76	100,0	Toplam	77	100,0

Etik kurulların toplanma sıklıkları incelendiği zaman; katılımcıların üyesi oldukları etik kurulların %41'nin ayda 1 kez, %42'sinin ise gerektiğinde toplandığı görülmüştür. Katılımcılara göre etik kurulların toplanma sıklığı; %40 ayda 1 kez ve %43 gerektiğinde toplanmalıdır şeklinde olmuştur. Mevcut yapıda ve olması gereken yapıdaki en yüksek oran kurulun gerektiğinde toplanması şeklindedir.

Tablo 4.4. Kurulda Bir Yılda Değerlendirilen Ortalama Dosya Sayısı

Kurulda 1 yılda değerlendirilen ortalama dosya sayısı nedir?	n	Yüzde %
20 ve Altı	43	60,6
21 ve üstü	28	39,4
Toplam	71	100,0

Etik kurulda bir yılda değerlendiren dosya sayısının dağılımı ise, 20 ve altında %61 oranında ve 20 ve üstünde değerlendiren dosya sayısı ise %39 civarında olduğu tabloda gösterilmiştir.

Tablo 4.5. Mevcut Kurulun Ağırlıklı Olarak İncelediği/İlgilendiği Araştırmaların Türü

Mevcut kurulun ağırlıklı olarak incelediği/ilgilendiği araştırmaların türü nedir?	n	Yüzde %	Mevcut kurulun ağırlıklı olarak incelediği/ilgilendiği araştırmaların türü ne olmalıdır?	n	Yüzde %
Akademik Etik	21	27,6	Akademik Etik	25	32,5
Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği	47	61,8	Üniversite Yaşamı Etiği	13	16,9
Yönetim Etiği	8	10,5	Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği	33	42,9
Toplam	76	100,0	Yönetim Etiği	6	7,8
			Toplam	77	100,0

Mevcut kurulun ağırlıklı olarak incelediği/ilgilendiği araştırmaların türü %62 bilimsel araştırma ve yayın etiği, %28 akademik etik, %11 yönetim etiği olduğu görülmüştür. Katılımcılara göre kurulun çalışmalarında olması gereken temel alan da paralel biçimde, % 43 oranla bilimsel araştırma ve yayın etiği

önceliğinde sıralanmış, ardından %33 akademik etik ve %17 üniversite yaşamı etiği, %8'de yönetim etiği olması gerektiği şeklinde sıralanmıştır.

Tablo 4.6. Etik İhlal Şikayetleri/Etik Uygunluk Taleplerinde İlk Başvurulan Birim

Etik ihlal şikayetleri/etik uygunluk taleplerinde ilk başvuru birim hangisidir?	n	Yüzde %	Size göre şikayet ve uygunluk taleplerinde başvurulması gereken birim hangisi olmalıdır?	n	Yüzde %
Üniversite Etik Kurulu	34	44,7	Üniversite Etik Kurulu	22	28,9
Birim Etik Komisyonları	5	6,6	Birim Etik Komisyonları	24	31,6
İlgili Fakülte Dekanlıkları	21	27,6	İlgili Fakülte Dekanlıkları	5	6,6
Üniversite Rektörlüğü	11	14,5	Üniversite Rektörlüğü	8	10,5
YÖK	5	6,6	YÖK	4	5,3
Toplam	76	100,0	Üniversitelerarası Kurul	13	17,1
			Toplam	76	100,0

Katılımcılar etik ihlal şikayetleri/etik uygunluk taleplerinde ilk başvuru birimin %45 ile üniversite etik kurulu ve %28 ile ilgili fakülte dekanlıkları olduğunu belirtmişlerdir. Ancak, etik ihlal şikayetleri/etik uygunluk taleplerinde ilk başvuru birimin %32 birim etik komisyonları ve %29 oranında üniversite etik kurulu ve %17'si üniversitelerarası kurul olması gerektiğini düşünülmektedir. Buna göre katılımcıların birimlerde var olan etik komisyonlarını önemli gördükleri veya olması gerektiğini düşündükleri anlaşılmaktadır.

Tablo 4.7. Etik İhlal Kararları/Etik Uygunluk Olurlarında Son Karar Mercii

Etik ihlal kararları/etik uygunluk olurlarında son karar mercii hangisidir?	n	Yüzde %	Size göre etik ihlal kararları/etik uygunluk olurlarında son karar mercii <u>hangisi</u> olmalıdır?	n	Yüzde %
Üniversite Etik Kurulu	12	15,6	Üniversite Etik Kurulu	20	26,3
Birim Etik Komisyonları	3	3,9	Birim Etik Komisyonları	5	6,6
İlgili Fakülte Dekanlıkları	1	1,3	Üniversite Rektörlüğü	15	19,7
Üniversite Rektörlüğü	17	22,1	YÖK	5	6,6
YÖK	11	14,3	Üniversitelerarası Kurul	31	40,8
Üniversitelerarası Kurul	33	42,9	Toplam	76	100,0
Toplam	77	100,0			

Etik ihlal kararları ve etik uygunluk olurlarında son karar mercii mevcutta yüksek oranda üniversitelerarası kurul olarak belirtilmiştir (%43). Ardından %22 ile üniversite rektörlüğü, %16 ile üniversite etik kurulu, %14 ile YÖK, %4 birim etik komisyonları ve %1 ise ilgili fakülte dekanlıkları olarak belirtilmiştir.

Katılımcılara göre, etik ihlal kararları/etik uygunluk olurlarında son karar mercii %41 ile üniversitelerarası kurul, %26 üniversite etik kurulu ve %20 üniversite rektörlüğü, % 7 YÖK olarak belirtilmiştir. Kararlarda, mevcutta ve olması gereken durumda son karar mercii olarak öncelik, üniversiteler arası kurul, olarak belirtilmiştir.

Tablo 4.8. Üniversite Etik Kurulunda Başkan ve Üye Görevlendirmelerini Yapması Gereken Birim (Katılımcılara Göre)

Size göre Üniversite Etik Kurulunda başkan ve üye görevlendirmelerini yapması gereken birim hangisi olmalıdır?	n	Yüzde %
Üniversite Etik Kurulu	10	13,0
Birim Etik Komisyonları	9	11,7
İlgili Fakülte Dekanlıkları	3	3,9
Üniversite Rektörlüğü	34	44,2
YÖK	15	19,5
Üniversitelerarası Kurul	6	7,8
Toplam	77	100,0

Katılımcılara göre üniversite etik kurulunda başkan ve üye görevlendirmelerini yapması gereken birim %44 ile üniversite rektörlüğü, %20 ile YÖK, %13 ile üniversite etik kurulu olması gerektiğini düşünmektedirler.

Tablo 4.9. Üniversite Etik Kurul Üyeliklerinde En Önemli Kriterler (Katılımcılara Göre)

Size göre üniversite etik kurulu üyeleri belirlenirken en önemli kriter ne olmalıdır?	n	Yüzde %
Hizmet Yılı	18	8,0
Tecrübe	62	27,7
Uzmanlık	30	13,4
Etik davranış ilkelerine uygunluk	70	31,3
Akademik personel olması	44	19,6
Toplam	224	100,0

Katılımcıların birden fazla seçeneği seçebileceği ve üniversite etik kurulu üyeleri belirlenirken en önemli kriterlerin neler olması gerektiği ifadesine göre; katılımcıların %31'i Etik davranış ilkelerine uygunluk, %28'i tecrübe %20'si akademik personel olması ve %13'ü uzmanlık alanı olduğu görülmektedir. Bu değerlere bakıldığında en önemli kriterde ilk sırayı etik davranış ilkelerine uygunluk almaktadır. İkinci sıra tecrübe, üçüncü sıra akademik personel olması gerektiği şeklinde sıralanmaktadır.

Bu bölümde ayrıca, ankette yer alan 5'li Likert Ölçeğinde değerlendirilen 58 adet sorunun bulguları, ifade bazında yer almaktadır.

Tablo 4.10. Araştırma Projeleri ile ilgili İnceleme Yapmak/Rapor Vermek (Tanımlı Görevler Nelerdir?)

Katılma Düzeyi	n	Yüzde
Hiç Katılmıyorum	2	2,6
Katılmıyorum	14	18,2
Kararsızım	4	5,2
Katılıyorum	26	33,8
Tamamen Katılıyorum	31	40,3
Total	77	100,0

Üniversite etik kurul yönergelerinde tanımlı görevlerden, araştırma projeleri ile ilgili inceleme yapmak/rapor vermek olarak belirtilen ifade, 77 katılımcı arasında 57 kişi tarafından olumlu anlamda destek görmüştür.

Tablo 4.11. Akademik Etik/Bilim Etiğine İlişkin Etiğe Aykırı Durumları İncelemek (Tanımlı Görevler Nelerdir?)

Katılma Düzeyi	n	Yüzde
Katılmıyorum	1	1,3
Katılıyorum	35	46,1
Tamamen Katılıyorum	40	52,6
Total	76	100,0

Üniversite etik kurul yönergelerinde tanımlı görevlerden, akademik etik/bilim etiğine ilişkin etiğe aykırı durumları incelemek ifadesi, 76 katılımcıdan 75'inden destek görmüştür. Katılımcıların oldukça yüksek oranda katılma eğiliminde oldukları görülmektedir.

Tablo 4.12. Birimler Arasında Yaşanan Etik Sorun/İkilem Durumlarında Başvuru Halinde Etik Danışmanlık Yapmak (Tanımlı Görevler Nelerdir?)

Katılma Düzeyi	n	Yüzde
Hiç Katılmıyorum	1	1,3
Katılmıyorum	1	1,3
Kararsızım	11	14,5
Katılıyorum	32	42,1
Tamamen Katılıyorum	31	40,8
Total	76	100,0

Üniversite etik kurul yönergelerinde tanımlı görevlerden, birimler arasında yaşanan etik sorun/ikilem durumlarında başvuru halinde etik danışmanlık yapmak ifadesi, 76 katılımcı arasında 63 kişi tarafından olumlu destek görmüştür.

Tablo 4.13. Üniversite Bünyesinde Temel Alınacak Etik İlke ve Politikalar Geliştirmek (Tanımlı Görevler Nelerdir?)

Katılma Düzeyi	n	Yüzde
Katılmıyorum	4	5,2
Kararsızım	10	13,0
Katılıyorum	28	36,4
Tamamen Katılıyorum	35	45,5
Total	77	100,0

Üniversite etik kurul yönergelerinde tanımlı görevlerden, üniversite bünyesinde temel alınacak etik ilke ve politikalar geliştirmek ifadesi, 77 katılımcı arasında, 63 kişi tarafından olumlu yönde destek görmüştür.

Tablo 4.14. Üniversitede Etik Kültürün Yaygınlaşması ve Etik Duyarlılık Kazanılmasına Yönelik Eğitimler/Etkinlikler Düzenlemek (Tanımlı Görevler Nelerdir?)

Katılma Düzeyi	n	Yüzde
Katılmıyorum	8	10,5
Kararsızım	5	6,6
Katılıyorum	26	34,2
Tamamen Katılıyorum	37	48,7
Total	76	100,0

Üniversite etik kurul yönergelerinde tanımlı görevlerden, üniversitede etik kültürün yaygınlaşması ve etik duyarlılık kazanılmasına yönelik eğitimler/etkinlikler düzenlemek ifadesi, 76 katılımcı arasında, 63 kişiden destek almıştır.

Tablo 4.15. Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine İlişkin Sorunlarda Değerlendirmelerde Bulunmak (Tanımlı Görevler Nelerdir?)

Katılma Düzeyi	n	Yüzde
Kararsızım	10	13,2
Katılıyorum	20	26,3
Tamamen Katılıyorum	46	60,5
Total	76	100,0

Üniversite etik kurul yönergelerinde tanımlı görevlerden, bilimsel araştırma ve yayın etiğine ilişkin sorunlarda değerlendirmelerde bulunmak ifadesi, 76 kişiden 66'sı tarafından destek görmüştür. Genel olarak katılımcıların oldukça yüksek oranda katılma eğiliminde oldukları görülmektedir.

Tablo 4.16. Bilim, Yayın, Eğitim-Öğretim ve Hizmet Faaliyetlerinde Ortaya Çıkan Etik Sorunlarda Değerlendirmede Bulunmak, Görüş Bildirmek (Tanımlı Görevler Nelerdir?)

Katılma Düzeyi	n	Yüzde
Kararsızım	4	5,2
Katılıyorum	28	36,4
Tamamen Katılıyorum	45	58,4
Total	77	100,0

Üniversite etik kurul yönergelerinde tanımlı görevlerden, bilim, yayın, eğitim-öğretim ve hizmet faaliyetlerinde ortaya çıkan etik sorunlarda değerlendirmede bulunmak, görüş bildirmek ifadesi, 77 kişiden, 73 kişi tarafından destek görmüştür.

Tablo 4.17. Üniversite Bünyesinde Kurulmuş Bulunan Uzman Etik Kurullar Arasında Eşgüdümü Sağlamak, Bu Kurulların Çözümleyemediği Konularda Hakemlik Yapmak (Tanımlı Görevler Nelerdir?)

Katılma Düzeyi	n	Yüzde
Katılmıyorum	6	8,1
Kararsızım	8	10,8
Katılıyorum	23	31,1
Tamamen Katılıyorum	37	50,0
Total	74	100,0

Üniversite etik kurul yönergelerinde tanımlı görevlerden, üniversite bünyesinde kurulmuş bulunan uzman etik kurullar arasında eşgüdümü sağlamak, bu kurulların çözümleyemediği konularda hakemlik yapmak ifadesi, 74 katılımcı arasında, 60 kişi tarafından destek görmüştür.

Tablo 4.18. Araştırma Projeleri İle İlgili İnceleme Yapmak/Rapor Vermek (Katılımcılara Göre Tanımlı Görevler Ne Olmalıdır?)

Katılma Düzeyi	n	Yüzde
Hiç Katılmıyorum	1	1,4
Katılmıyorum	13	17,8
Kararsızım	5	6,8
Katılıyorum	27	37,0
Tamamen Katılıyorum	27	37,0
Total	73	100,0

Üniversite etik kurul yönergelerinde tanımlı görevlerin tüm üyelere göre ne olması gerektiği sorularından, araştırma projeleri ile ilgili inceleme yapmak/rapor vermek ifadesi, 73 katılımcı arasında 54 kişi tarafından destek görmüştür.

Tablo 4.19. Akademik Etik/Bilim Etiğine İlişkin Etiğe Aykırı Durumları İncelemek (Katılımcılara Göre Tanımlı Görevler Ne Olmalıdır?)

Katılma Düzeyi	n	Yüzde
Kararsızım	3	4,1
Katılıyorum	38	52,1
Tamamen Katılıyorum	32	43,8
Total	73	100,0

Üniversite etik kurul yönergelerinde tanımlı görevlerin tüm üyelere göre ne olması gerektiği sorularından, akademik etik/bilim etiğine ilişkin etiğe aykırı durumları incelemek ifadesi, 73 katılımcı arasında 70 kişi tarafından destek görmüştür. Katılımcıların oldukça yüksek oranda katılma eğiliminde oldukları görülmektedir.

Tablo 4.20. Birimler Arasında Yaşanan Etik Sorun/İkilem Durumlarında Başvuru Halinde Etik Danışmanlık Yapmak (Katılımcılara Göre Tanımlı Görevler Ne Olmalıdır?)

Katılma Düzeyi	n	Yüzde
Hiç Katılmıyorum	4	5,6
Katılmıyorum	3	4,2
Kararsızım	13	18,1
Katılıyorum	21	29,2
Tamamen Katılıyorum	31	43,1
Total	72	100,0

Üniversite etik kurul yönergelerinde tanımlı görevlerin tüm üyelere göre ne olması gerektiği sorularından, birimler arasında yaşanan etik sorun/ikilem durumlarında başvuru halinde etik danışmanlık yapmak ifadesi, 72 katılımcı arasında 52 kişi tarafından destek görmüştür.

Tablo 4.21. Üniversite Bünyesinde Temel Alınacak Etik İlke ve Politikalar Geliştirmek (Katılımcılara Göre Tanımlı Görevler Ne Olmalıdır?)

Katılma Düzeyi	n	Yüzde
Hiç katılmıyorum	3	4,2
Katılmıyorum	9	12,5
Kararsızım	5	6,9
Katılıyorum	19	26,4
Tamamen katılıyorum	36	50,0
Total	72	100,0

Üniversite etik kurul yönergelerinde tanımlı görevlerin tüm üyelere göre ne olması gerektiği sorularından, üniversite bünyesinde temel alınacak etik ilke ve politikalar geliştirmek ifadesi, 72 katılımcı arasında 55 kişi tarafından destek görmüştür.

Tablo 4.22. Üniversitede Etik Kültürün Yaygınlaşması ve Etik Duyarlılık Kazanılmasına Yönelik Eğitimler/Etkinlikler Düzenlemek (Katılımcılara Göre Tanımlı Görevler Ne Olmalıdır?)

Katılma Düzeyi	n	Yüzde
Katılmıyorum	4	5,6
Kararsızım	13	18,1
Katılıyorum	21	29,2
Tamamen katılıyorum	34	47,2
Total	72	100,0

Üniversite etik kurul yönergelerinde tanımlı görevlerin tüm üyelere göre ne olması gerektiği sorularından, üniversitede etik kültürün yaygınlaşması ve etik duyarlılık kazanılmasına yönelik eğitimler/etkinlikler düzenlemek ifadesi, 72 katılımcı arasında 55 kişi tarafından destek görmüştür.

Tablo 4.23. Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine İlişkin Sorunlarda Değerlendirmelerde Bulunmak (Katılımcılara Göre Tanımlı Görevler Ne Olmalıdır?)

Katılma Düzeyi	n	Yüzde
Hiç katılmıyorum	3	4,2
Katılmıyorum	3	4,2
Katılıyorum	32	44,4
Tamamen katılıyorum	34	47,2
Total	72	100,0

Üniversite etik kurul yönergelerinde tanımlı görevlerin tüm üyelere göre ne olması gerektiği sorularından, bilimsel araştırma ve yayın etiğine ilişkin sorunlarda değerlendirmelerde bulunmak ifadesi, 72 katılımcı arasında, 66 kişi tarafından destek görmüştür.

Tablo 4.24. Bilim, Yayın, Eğitim-Öğretim ve Hizmet Faaliyetlerinde Ortaya Çıkan Etik Sorunlarda Değerlendirmede Bulunmak, Görüş Bildirmek (Katılımcılara Göre Tanımlı Görevler Ne Olmalıdır?)

Katılma Düzeyi	n	Yüzde
Hiç katılmıyorum	3	4,1
Kararsızım	1	1,4
Katılıyorum	28	38,4
Tamamen katılıyorum	41	56,2
Total	73	100,0

Üniversite etik kurul yönergelerinde tanımlı görevlerin tüm üyelere göre ne olması gerektiği sorularından, bilim, yayın, eğitim-öğretim ve hizmet faaliyetlerinde ortaya çıkan etik sorunlarda değerlendirmede bulunmak, görüş bildirmek ifadesi, 73 kişiden, 69 kişi tarafından destek görmüştür.

Tablo 4.25. Üniversite Bünyesinde Kurulmuş Bulunan Uzman Etik Kurullar Arasında Eşgüdümü Sağlamak, Bu Kurulların Çözümleyemediği Konularda Hakemlik Yapmak (Katılımcılara Göre Tanımlı Görevler Ne Olmalıdır?)

Katılma Düzeyi	n	Yüzde
Hiç katılmıyorum	3	4,2
Katılmıyorum	7	9,7
Kararsızım	5	6,9
Katılıyorum	23	31,9
Tamamen katılıyorum	34	47,2
Total	72	100,0

Üniversite etik kurul yönergelerinde tanımlı görevlerin tüm üyelere göre ne olması gerektiği sorularından, üniversite bünyesinde kurulmuş bulunan uzman etik kurullar arasında eşgüdümü sağlamak, bu kurulların çözümleyemediği konularda hakemlik yapmak ifadesi, 72 katılımcı arasında 57 kişi tarafından destek görmüştür.

Tablo 4.26. Var Olan Etik Kurul Yönergeleri Yeterlidir (Katılımcılara Göre Tanımlı Görevler Ne Olmalıdır?)

Katılma Düzeyi	n	Yüzde
Katılmıyorum	22	29,3
Kararsızım	19	25,3
Katılıyorum	22	29,3
Tamamen Katılıyorum	12	16,0
Total	75	100,0

Üniversite etik kurul yönergelerinde tanımlı görevlerin tüm üyelere göre ne olması gerektiği sorularından, var olan etik kurul yönergeleri yeterliliğine dair ifadede 75 katılımcı arasından 34 kişi katılma yönünde olumlu görüş bildirmiş, 22 kişi katılmıyorum, 19 kişi de kararsızım şeklinde görüşlerini belirtmişlerdir.

Tablo 4.27. Mevzuatın Yetersizliği

Katılma Düzeyi	n	Yüzde
Hiç Katılmıyorum	1	1,3
Katılmıyorum	11	14,5
Kararsızım	14	18,4
Katılıyorum	34	44,7
Tamamen Katılıyorum	16	21,1
Total	76	100,0

Üniversite etik kurulunun karşılaştığı sorunları içeren sorulardan, mevzuatın yetersizliği ifadesi, 76 katılımcı arasında 50 kişi tarafından desteklenmiştir.

Tablo 4.28. Yetki Görev ve Sorumlulukların Belirsizliği

Katılma Düzeyi	n	Yüzde
Hiç Katılmıyorum	1	1,3
Katılmıyorum	15	19,7
Kararsızım	5	6,6
Katılıyorum	37	48,7
Tamamen Katılıyorum	18	23,7
Total	76	100,0

Üniversite etik kurulunun karşılaştığı sorunları içeren sorulardan, yetki görev ve sorumlulukların belirsizliği ifadesinde, ankete katılan 76 kişiden 55'ikatılma yönünde görüş bildirmişlerdir.

Tablo 4.29. Çalışma Usullerinin Net Belirlenmemiş Olması

Katılma Düzeyi	n	Yüzde
Hiç Katılmıyorum	1	1,4
Katılmıyorum	17	23,0
Kararsızım	10	13,5
Katılıyorum	40	54,1
Tamamen Katılıyorum	6	8,1
Total	74	100,0

Üniversite etik kurulunun karşılaştığı sorunları içeren sorulardan, çalışma usullerinin net belirlenmemiş olması ifadesi, 74 katılımcı arasında 46 kişi tarafından destek görmüştür.

Tablo 4.30. Uygun Çalışma Olanaklarının Sunulmaması

Katılma Düzeyi	n	Yüzde
Hiç Katılmıyorum	2	2,7
Katılmıyorum	24	32,4
Kararsızım	12	16,2
Katılıyorum	26	35,1
Tamamen Katılıyorum	10	13,5
Total	74	100,0

Üniversite etik kurulunun karşılaştığı sorunları içeren sorulardan, uygun çalışma olanaklarının sunulmaması ifadesi, 74 katılımcı arasında 36 kişi tarafından destek görmüş, 26 kişi katılmama yönünde görüş bildirmiş, 12 kişi de kararsız olduklarını beyan etmişlerdir.

Tablo 4.31. Yetişmiş Personel Eksikliği

Katılma Düzeyi	n	Yüzde
Katılmıyorum	22	28,9
Katılıyorum	35	46,1
Tamamen Katılıyorum	19	25,0
Total	76	100,0

Üniversite etik kurulunun karşılaştığı sorunları içeren sorulardan, yetişmiş personel eksikliği ifadesi, 76 katılımcı arasında, 54 kişi tarafından destek görmüştür.

Tablo 4.32. Mali Kaynakların Yetersizliği

Katılma Düzeyi	n	Yüzde
Hiç Katılmıyorum	2	2,8
Katılmıyorum	21	29,2
Kararsızım	12	16,7
Katılıyorum	20	27,8
Tamamen Katılıyorum	17	23,6
Total	72	100,0

Üniversite etik kurulunun karşılaştığı sorunları içeren sorulardan, mali kaynakların yetersizliği ifadesi, 72 katılımcı arasından 37 kişi tarafından destek görmüş, 23 kişi katılmama yönünde görüş bildirmiş, 12 kişi de kararsız olduğunu beyan etmiştir.

Tablo 4.33. Üst Yönetimin Gerekli/Yeterli Desteği Vermemesi

Katılma Düzeyi	n	Yüzde
Hiç Katılmıyorum	1	1,4
Katılmıyorum	20	27,0
Kararsızım	19	25,7
Katılıyorum	18	24,3
Tamamen Katılıyorum	16	21,6
Total	74	100,0

Üniversite etik kurulunun karşılaştığı sorunları içeren sorulardan, üst yönetimin gerekli/yeterli desteği vermemesi ifadesi, 74 katılımcı arasından, 34 kişi tarafından destek görmüştür.

Tablo 4.34. Kurumsal Kimliğinin Yerleşmemiş Olması

Katılma Düzeyi	n	Yüzde
Katılmıyorum	6	8,1
Kararsızım	3	4,1
Katılıyorum	47	63,5
Tamamen Katılıyorum	18	24,3
Total	74	100,0

Üniversite etik kurulunun karşılaştığı sorunları içeren sorulardan, kurumsal kimliğinin yerleşmemiş olması ifadesi, 74 katılımcı arasından 65 kişi tarafından destek görmüştür.

Tablo 4.35. Yaptırım Gücünün Yeterli Olmaması

Katılma Düzeyi	n	Yüzde
Hiç Katılmıyorum	1	1,4
Katılmıyorum	15	20,3
Kararsızım	12	16,2
Katılıyorum	24	32,4
Tamamen Katılıyorum	22	29,7
Total	74	100,0

Üniversite etik kurulunun karşılaştığı sorunları içeren sorulardan, yaptırım gücünün yeterli olmaması ifadesi, 74 katılımcı arasından, 46 kişi tarafından destek görmüştür.

Tablo 4.36. Kurulların Üst Yönetime Bağlı Olmaları

Katılma Düzeyi	n	Yüzde
Katılmıyorum	21	27,6
Kararsızım	20	26,3
Katılıyorum	23	30,3
Tamamen Katılıyorum	12	15,8
Total	76	100,0

Üniversite etik kurulunun karşılaştığı sorunları içeren sorulardan, kurulların üst yönetime bağlı olmaları ifadesi, 76 katılımcı arasından, 35 kişi tarafından destek görmüştür.

Tablo 4.37. Kurulların Karar Almada Üst Yönetimden Bağımsız Olmamaları

Katılma Düzeyi	n	Yüzde
Hiç Katılmıyorum	1	1,3
Katılmıyorum	31	40,8
Kararsızım	19	25,0
Katılıyorum	15	19,7
Tamamen Katılıyorum	10	13,2
Total	76	100,0

Üniversite etik kurulunun karşılaştığı sorunları içeren sorulardan, kurulların karar almada üst yönetimden bağımsız olmamaları ifadesi, 76 katılımcı arasından, 25 kişi tarafından destek görmüş, 32 kişi ifadeye katılmama yönünde görüş bildirmiş, 19 kişi de kararsız olduklarını beyan etmiştir.

Tablo 4.38. Ayrı Bir Sekreteryanın Olmaması

Katılma Düzeyi	n	Yüzde
Hiç Katılmıyorum	1	1,4
Katılmıyorum	21	29,2
Kararsızım	2	2,8
Katılıyorum	34	47,2
Tamamen Katılıyorum	14	19,4
Total	72	100,0

Üniversite etik kurulunun karşılaştığı sorunları içeren sorulardan, ayrı bir sekreteryanın olmaması ifadesi, 72 katılımcı arasından, 48 kişi tarafından destek görmüştür. Kurullarda ayrı bir sekreteryanın olmaması, işlemlerin yürütülmesi, takibi vb durumlar açısından sıkıntı yaratmaktadır.

Tablo 4.39. Herhangi Bir Sorun Yoktur

Katılma Düzeyi	n	Yüzde
Hiç Katılmıyorum	9	12,5
Katılmıyorum	40	55,6
Kararsızım	9	12,5
Katılıyorum	13	18,1
Tamamen Katılıyorum	1	1,4
Total	72	100,0

Üniversite etik kurulunun karşılaştığı sorunları içeren sorulardan, herhangi bir sorun yoktur ifadesi, 72 katılımcı arasından sadece 14 kişi tarafından destek görmüştür. 49 kişi ifadeye katılmama yönünde görüş bildirmişlerdir. 9 kişi de kararsız olduklarını beyan etmiştir. Genel olarak katılımcıların oldukça yüksek oranda katılmama eğiliminde oldukları görülmektedir. Bu sonuca göre, kurulların kendi içinde yapılaşmalarının tekrar gözden geçirilmesine ihtiyaç olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 4.40. Hizmet Yılı

Katılma Düzeyi	n	Yüzde
Hiç Katılmıyorum	1	1,3
Katılmıyorum	12	15,6
Kararsızım	9	11,7
Katılıyorum	46	59,7
Tamamen Katılıyorum	9	11,7
Total	77	100,0

Üniversite etik kurul üyeleri belirlenirken en önemli kriterin ne olduğu soruları arasından, hizmet yılı, katılımcılardan 77 kişi arasında, 55 kişi tarafından desteklenmiştir.

Tablo 4.41. Tecrübe

Katılma Düzeyi	n	Yüzde
Hiç Katılmıyorum	1	1,3
Katılmıyorum	1	1,3
Kararsızım	7	9,3
Katılıyorum	52	69,3
Tamamen Katılıyorum	14	18,7
Total	75	100,0

Üniversite etik kurul üyeleri belirlenirken en önemli kriterin ne olduğu soruları arasından, tecrübe, 75 katılımcı arasından, 66 kişi tarafından destek görmüştür.

Tablo 4.42. Uzmanlık Alanı

Katılma Düzeyi	n	Yüzde
Katılmıyorum	5	6,8
Kararsızım	7	9,6
Katılıyorum	29	39,7
Tamamen Katılıyorum	32	43,8
Total	73	100,0

Üniversite etik kurul üyeleri belirlenirken en önemli kriterin ne olduğu soruları arasından, uzmanlık alanı, 73 katılımcı arasından, 61 kişi tarafından destek görmüştür.

Tablo 4.43. Etik Davranış İlkelerine Uygunluk

Katılma Düzeyi	n	Yüzde
Katılıyorum	34	44,2
Tamamen Katılıyorum	43	55,8
Total	77	100,0

Üniversite etik kurul üyeleri belirlenirken en önemli kriterin ne olduğu soruları arasından, etik davranış ilkelerine uygunluk ifadesi, 77 katılımcı arasından, 77'sinden de destek görmüştür.

Tablo 4.44. Akademik Personel Olması

Katılma Düzeyi	n	Yüzde
Katılmıyorum	3	4,1
Kararsızım	7	9,6
Katılıyorum	36	49,3
Tamamen Katılıyorum	27	37,0
Total	73	100,0

Üniversite etik kurul üyeleri belirlenirken en önemli kriterin ne olduğu soruları arasından, akademik personel olması ifadesi, 73 katılımcı arasından, 63 kişi tarafından destek görmüştür.

Tablo 4.45. Hukuk Alanından En Az 1 Öğretim Üyesi

Katılma Düzeyi	n	Yüzde
Hiç Katılmıyorum	2	2,6
Katılmıyorum	7	9,1
Kararsızım	10	13,0
Katılıyorum	25	32,5
Tamamen Katılıyorum	33	42,9
Total	77	100,0

Üniversite etik kurul üyeleri belirlenirken en önemli kriterin ne olduğu soruları arasından, hukuk alanından en az 1 öğretim üyesi ifadesi, 77 katılımcı arasından, 58 kişi tarafından destek görmüştür.

Tablo 4.46. Cinsiyet

Katılma Düzeyi	n	Yüzde
Hiç Katılmıyorum	15	19,5
Katılmıyorum	43	55,8
Kararsızım	10	13,0
Katılıyorum	7	9,1
Tamamen Katılıyorum	2	2,6
Total	77	100,0

Üniversite etik kurul üyeleri belirlenirken en önemli kriterin ne olduğu soruları arasından, cinsiyet ifadesi, 77 katılımcı arasında sadece 9 kişi tarafından destek görmüş, 58 kişi ise ifadeye katılmama yönünde görüş bildirmişlerdir. Kararsız olanların sayısı ise 77 kişi arasında, 10 kişidir. Katılımcıların ifadeye oldukça yüksek oranda katılmama eğiliminde oldukları görülmektedir.

Tablo 4.47. Farklı Birimlerden Eşit Dağılım

Katılma Düzeyi	n	Yüzde
Hiç Katılmıyorum	7	9,1
Katılmıyorum	8	10,4
Kararsızım	10	13,0
Katılıyorum	34	44,2
Tamamen Katılıyorum	18	23,4
Total	77	100,0

Üniversite etik kurul üyeleri belirlenirken en önemli kriterin ne olduğu soruları arasından, farklı birimlerden eşit dağılım ifadesi, 77 katılımcı arasında 52 kişi tarafından destek görmüştür.

Tablo 4.48. Akademik/İdari Personel Olması

Katılma Düzeyi	n	Yüzde
Hiç Katılmıyorum	2	2,9
Katılmıyorum	5	7,2
Kararsızım	7	10,1
Katılıyorum	40	58,0
Tamamen Katılıyorum	15	21,7
Total	69	100,0

Üniversite etik kurul üyeleri belirlenirken en önemli kriterin ne olduğu soruları arasından, akademik/idari personel olması ifadesi, 69 katılımcı arasından, 55 kişi tarafından destek görmüştür.

Ankette yer alan 40. soru (Size göre üniversite etik kurul üyeleri belirlenirken en önemli kriterler neler olmalıdır? Bkz. Tablo 4.9.) katılımcıların birden çok seçeneği işaretleyebilecekleri şekilde hazırlandığı için bu bölümde değerlendirilmemiştir.

Tablo 4. 49. Üniversite Etik Kurul Üyeleri Arasında Üniversite Dışından Öğretim Üyeleri ve/veya Bağımsız Değerlendiriciler de Yer Almalıdır

Katılma Düzeyi	n	Yüzde
Hiç Katılmıyorum	4	5,2
Katılmıyorum	15	19,5
Kararsızım	6	7,8
Katılıyorum	42	54,5
Tamamen Katılıyorum	10	13,0
Total	77	100,0

Üniversite etik kurullarının etkin ve verimli çalışması için nelerin yapılması gerektiği sorularından, üniversite etik kurul üyeleri arasında üniversite dışından öğretim üyeleri ve/veya bağımsız değerlendiriciler de yer almalıdır ifadesi, 77 katılımcı arasından, 52 kişi tarafından destek görmüştür.

Tablo 4.50. Kurula Öğrencileri Kapsayan Bir Etik İhlal Sorunu Geldiğinde Değerlendiriciler Arasında Öğrenci Temsilcileri ve/veya Öğrenci Konseyi Başkanı da Yer Almalıdır

Katılma Düzeyi	n	Yüzde
Hiç Katılmıyorum	4	5,2
Katılmıyorum	14	18,2
Kararsızım	20	26,0
Katılıyorum	32	41,6
Tamamen Katılıyorum	7	9,1
Total	77	100,0

Üniversite etik kurullarının etkin ve verimli çalışması için nelerin yapılması gerektiği sorularından, kurula öğrencileri kapsayan bir etik ihlal sorunu geldiğinde değerlendiriciler arasında öğrenci temsilcileri ve/veya öğrenci konseyi başkanı da yer almalıdır ifadesi, 77 katılımcı arasından 39 kişi tarafından destek görmüş, 17 kişi de ifadeye katılmadıklarını beyan etmiştir.

Tablo 4.51. Kurulda İdari Personel İle İlgili Etik İhlal Durumlarında Değerlendiriciler Arasında İlgili Kişi/Kişilerin Fakülte Sekreterleri ve/veya Genel Sekreter de Yer Almalıdır

Katılma Düzeyi	n	Yüzde
Hiç Katılmıyorum	4	5,3
Katılmıyorum	12	16,0
Kararsızım	14	18,7
Katılıyorum	34	45,3
Tamamen Katılıyorum	11	14,7
Total	75	100,0

Üniversite etik kurullarının etkin ve verimli çalışması için nelerin yapılması gerektiği sorularından, kurulda idari personel ile ilgili etik ihlal durumlarında değerlendiriciler arasında ilgili kişi/kişilerin fakülte sekreterleri ve/veya genel sekreter de yer almalıdır ifadesi, 75 katılımcı arasında, 45 kişi tarafından destek görmüştür.

Tablo 4.52. Etik İhlal Kararları Üniversitenin İnternet Sitesinde Yayınlanmalıdır

Katılma Düzeyi	n	Yüzde
Katılmıyorum	7	9,1
Kararsızım	7	9,1
Katılıyorum	42	54,5
Tamamen Katılıyorum	21	27,3
Total	77	100,0

Üniversite etik kurullarının etkin ve verimli çalışması için nelerin yapılması gerektiği sorularından, etik ihlal kararları üniversitenin internet sitesinde yayınlanmalıdır ifadesi, 77 katılımcı arasından, 63 kişi tarafından destek görmüştür.

Tablo 4.53. Her Üniversite Kendi Davranış ve Etik Kodlarını/Kurallarını Oluşturmalıdır

Katılma Düzeyi	n	Yüzde
Katılmıyorum	8	10,4
Kararsızım	13	16,9
Katılıyorum	35	45,5
Tamamen Katılıyorum	21	27,3
Total	77	100,0

Üniversite etik kurullarının etkin ve verimli çalışması için nelerin yapılması gerektiği sorularından, her üniversite kendi davranış ve etik kodlarını/kurallarını oluşturmalıdır ifadesi, 77 katılımcı arasından, 56 kişi tarafından destek görmüştür.

Tablo 4.54. Üniversitelerde Öğrenci Etik Kurul/Kulüp Oluşumları Desteklenmelidir

Katılma Düzeyi	n	Yüzde
Hiç Katılmıyorum	5	6,8
Katılmıyorum	13	17,8
Kararsızım	13	17,8
Katılıyorum	28	38,4
Tamamen Katılıyorum	14	19,2
Total	73	100,0

Üniversite etik kurullarının etkin ve verimli çalışması için nelerin yapılması gerektiği sorularından, üniversitelerde öğrenci etik kurul/kulüp oluşumları desteklenmelidir ifadesi, 73 katılımcı arasından, 42 kişi tarafından destek görmüştür.

Tablo 4.55. Etik Üst Kurul Çatısı Altında Alt Etik Kurul/Komisyonlar Oluşturulmalıdır

Katılma Düzeyi	n	Yüzde
Hiç Katılmıyorum	1	1,3
Katılmıyorum	22	28,6
Kararsızım	12	15,6
Katılıyorum	28	36,4
Tamamen Katılıyorum	14	18,2
Total	77	100,0

Üniversite etik kurullarının etkin ve verimli çalışması için nelerin yapılması gerektiği sorularından, etik üst kurul çatısı altında alt etik kurul/komisyonlar oluşturulmalıdır ifadesi, 77 katılımcı arasından, 42 kişi tarafından destek görmüştür.

Tablo 4.56. Kurul Üyeleri Üniversitede Etik Eğitimleri Vermelidir

Katılma Düzeyi	n	Yüzde
Katılmıyorum	14	18,2
Kararsızım	5	6,5
Katılıyorum	40	51,9
Tamamen Katılıyorum	18	23,4
Total	77	100,0

Üniversite etik kurullarının etkin ve verimli çalışması için nelerin yapılması gerektiği sorularından, kurul üyeleri üniversitede etik eğitimleri vermelidir ifadesi, 77 katılımcı arasından, 58 kişi tarafından destek görmüştür.

Tablo 4.57. Kurul Üyelerine Ödeme Yapılmalıdır

Katılma Düzeyi	n	Yüzde
Katılmıyorum	1	1,3
Kararsızım	4	5,2
Katılıyorum	23	29,9
Tamamen Katılıyorum	49	63,6
Total	77	100,0

Üniversite etik kurullarının etkin ve verimli çalışması için nelerin yapılması gerektiği sorularından, kurul üyelerine ödeme yapılmalıdır ifadesi, 77 katılımcı arasından, 72 kişi tarafından destek görmüştür. Katılımcılar % 64 oranında tamamen katılırken, %30 oranında da ifadeye katıldıklarını beyan etmişlerdir.

Tablo 4.58. Üniversiteler Kamu Görevlileri Etik Kurulu Kapsamı İçinde Yer Almalıdır

Katılma Düzeyi	n	Yüzde
Hiç Katılmıyorum	3	4,1
Katılmıyorum	8	10,8
Kararsızım	19	25,7
Katılıyorum	40	54,1
Tamamen Katılıyorum	4	5,4
Total	74	100,0

Üniversite etik kurullarının etkin ve verimli çalışması için nelerin yapılması gerektiği sorularından, üniversiteler Kamu Görevlileri Etik Kurulu kapsamı içinde yer almalıdır ifadesi, 74 katılımcı arasından, 44'ünden destek görmüştür. 11 kişi katılmama, 19 kişi de kararsız oldukları yönünde görüş bildirmişlerdir.

Tablo 4.59. Üniversite Etik Kurulları Kamu Görevlileri Etik Kurulu ile İşbirliği Yapmalıdır

Katılma Düzeyi	n	Yüzde
Hiç Katılmıyorum	4	5,2
Katılmıyorum	14	18,2
Kararsızım	20	26,0
Katılıyorum	32	41,6
Tamamen Katılıyorum	7	9,1
Total	77	100,0

Üniversite etik kurullarının etkin ve verimli çalışması için nelerin yapılması gerektiği sorularından, üniversite etik kurulları kamu görevlileri etik kurulu ile işbirliği yapmalıdır ifadesi, 77 katılımcı arasından, 39 kişi tarafından destek görmüştür.

Tablo 4.60. Kurul Üst Yönetimden Bağımsız Olarak Değerlendirmede Bulunmalıdır

Katılma Düzeyi	n	Yüzde
Hiç Katılmıyorum	4	5,3
Katılmıyorum	12	16,0
Kararsızım	14	18,7
Katılıyorum	34	45,3
Tamamen Katılıyorum	11	14,7
Total	75	100,0

Üniversite etik kurullarının etkin ve verimli çalışması için nelerin yapılması gerektiği sorularından, kurul üst yönetimden bağımsız olarak değerlendirilmede bulunmalıdır ifadesi, 75 katılımcı arasında, 45 kişi tarafından destek görmüştür.

Tablo 4.61. Üyesi Olduğum Kurulun Çalışmalarını Yeterli Bulmaktayım

Katılma Düzeyi	n	Yüzde
Hiç Katılmıyorum	9	11,8
Katılmıyorum	17	22,4
Kararsızım	7	9,2
Katılıyorum	23	30,3
Tamamen Katılıyorum	20	26,3
Total	76	100,0

Üniversite etik kurullarının etkin ve verimli çalışması için nelerin yapılması gerektiği sorularından, üyesi olduğum kurulun çalışmalarını yeterli bulmaktayım ifadesi, 76 katılımcı arasından,43 kişi tarafından destek görmüştür.

Tablo 4.62. Etik Eğitimleri Verilmelidir

Katılma Düzeyi	n	Yüzde
Katılmıyorum	3	3,9
Kararsızım	4	5,2
Katılıyorum	38	49,4
Tamamen Katılıyorum	32	41,6
Total	77	100,0

Üniversitede etik farkındalık yaratmak için nelerin yapılması gerektiği soruları arasında, etik eğitimleri verilmelidir ifadesi, 77 katılımcı arasında 70 kişi tarafından destek görmüştür.

Tablo 4.63. Etik Haftasında, Diğer Dönemlerde Seminer, Konferans, Panel Düzenlenmelidir

Katılma Düzeyi	n	Yüzde
Katılmıyorum	4	5,2
Kararsızım	3	3,9
Katılıyorum	43	55,8
Tamamen Katılıyorum	27	35,1
Total	77	100,0

Üniversitede etik farkındalık yaratmak için nelerin yapılması gerektiği soruları arasında, etik haftasında, diğer dönemlerde seminer, konferans, panel düzenlenmelidir, ifadesi, 77 katılımcı arasından, 70 kişi tarafından destek görmüştür.

Tablo 4.64. Etik İlke ve Davranışlarla İlgili İç Genelgeler Çıkarılmalıdır

Katılma Düzeyi	n	Yüzde
Katılmıyorum	5	6,6
Kararsızım	1	1,3
Katılıyorum	46	60,5
Tamamen Katılıyorum	24	31,6
Total	76	100,0

Üniversitede etik farkındalık yaratmak için nelerin yapılması gerektiği soruları arasında, etik ilke ve davranışlarla ilgili iç genelgeler çıkarılmalıdır ifadesi, 76 katılımcı arasından, 68 kişi tarafından destek görmüştür.

Tablo 4.65. Her Birimde Alt Etik Komisyonlar Oluşturulmalıdır

Katılma Düzeyi	n	Yüzde
Hiç Katılmıyorum	1	1,3
Katılmıyorum	13	17,1
Kararsızım	18	23,7
Katılıyorum	23	30,3
Tamamen Katılıyorum	21	27,6
Total	76	100,0

Üniversitede etik farkındalık yaratmak için nelerin yapılması gerektiği soruları arasında, her birimde alt etik komisyonlar oluşturulmalıdır ifadesi, 76 katılımcı arasından, 44 kişi tarafından destek görmüştür.

Tablo 4.66. Sürekli Eğitim Merkezlerinde Düzenli Olarak Etik Eğitimi Verilmelidir

Katılma Düzeyi	n	Yüzde
Katılmıyorum	7	9,1
Kararsızım	24	31,2
Katılıyorum	28	36,4
Tamamen Katılıyorum	18	23,4
Total	77	100,0

Üniversitede etik farkındalık yaratmak için nelerin yapılması gerektiği soruları arasında, sürekli eğitim merkezlerinde düzenli olarak etik eğitimi verilmelidir ifadesi, 77 katılımcı arasından, 46 kişi tarafından destek görmüştür.

Tablo 4.67. Etik Danışmanlık Hizmeti Verilmedir

Katılma Düzeyi	n	Yüzde
Katılmıyorum	4	5,3
Kararsızım	9	11,8
Katılıyorum	38	50,0
Tamamen Katılıyorum	25	32,9
Total	76	100,0

Üniversitede etik farkındalık yaratmak için nelerin yapılması gerektiği soruları arasında, etik danışmanlık hizmeti verilmedi, ifadesi ise, 76 katılımcı arasından, 63 kişi tarafından destek görmüştür.

4.2. Güvenilirlik ve Geçerlilik

Katılımcıların etik kurul hakkındaki düşüncelerinin tespit edilmesi amacı ile oluşturulan ölçeğin güvenilirlik ve geçerlilik analizleri bu bölümde ele alınacaktır.

Anket çalışmasında etik kurul ile ilgili 58 adet ifadenin güvenilirliğinin test edilmesi amacı ile Co. Alpha analizi uygulanmıştır. Analiz sonucunda, Co. Alpha katsayısı 0,901 olarak tespit edilmiştir. Elde edilen katsayı ölçeğin oldukça güvenilir olduğunu göstermektedir. Bunun sonucu olarak, çalışmadan herhangi bir soru çıkarmaya gerek olmadığı görülmektedir. Güvenilirlik analizinin ardından yapı geçerliliğinin test edilmesi amacı ile 58 ifadenin bulunduğu ölçeğe faktör analizi uygulaması yapılmıştır.

Faktör analizi sonucunda 6 adet temel boyut tespit edilmiştir. Bu boyutlar; görev tanımı boyutu, görev tanımı nasıl olmalıdır boyutu, sorunlar boyutu, üye kriterleri boyutu, etkin çalışma boyutu, farkındalık boyutu olarak adlandırılmıştır. Faktör analizinde hesaplanan KMO örneklem yeterlilik katsayısı 0,82 olarak tespit edilmiştir. Bu katsayı yapılan 6 adet anketin faktör yapısını orta koymak için yeterli sayıda olduğunun göstergesidir. Ayrıca, faktör yapılarının anlamlılığının test edildiği Bartlett Testi sonucuna göre ($p=0,00001, p<0,05$) elde edilen boyutlar yapısal olarak anlamlıdır.

Elde edilen 6 boyut toplam varyansın yaklaşık olarak %65'ini oluşturmaktadır. Açıklanan varyansın bu tip çalışmalarda %60 ve üzerinde olması beklenir. Boyutlar incelendiği zaman görev tanımı boyutu %14, görev tanımı nasıl olmalıdır boyutu %14, sorunlar boyutu %12, üye kriterleri boyutu %10, etkin çalışma boyutu %9 ve farkındalık boyutu %6 oranında varyans açıklama düzeyinde olduğu görülmüştür. Kısacası, etik kurul ile ilgili 58 adet ifadenin güvenilirliğinin ve yapı geçerliliğinin güvenilirlik ve temel bileşenler analizi sonucunda sağlandığı görülmüştür.

Tablo 4.68. Temel Bileşenler Matrisi-1

İfadeler	Faktör Yüğü	Boyut	Toplam Açıklanan Varyans	İç Tutarlılık
1.Araştırma projeleri ile ilgili inceleme yapmak/rapor vermek	,434	Görev Tanımı Boyutu	14%	0,81
2. Akademik etik/bilim etiğine ilişkin etiğe aykırı durumları incelemek	,549			
3.Birimler arasında yaşanan etik sorun/ikilem durumlarında başvuru halinde etik danışmanlık yapmak	,415			
4.Üniversite bünyesinde temel alınacak etik ilke ve politikalar geliştirmek	,723			
5.Üniversitede etik kültürün yaygınlaşması ve etik duyarlılık kazanılmasına yönelik eğitimler/etkinlikler düzenlemek	,632			
6.Bilimsel araştırma ve yayın etiğine ilişkin sorunlarda değerlendirmelerde bulunmak	,400			
7.Bilim, yayın, eğitim-öğretim ve hizmet faaliyetlerinde ortaya çıkan etik sorunlarda değerlendirmede bulunmak, görüş bildirmek	,651			
8.Üniversite bünyesinde kurulmuş bulunan uzman etik kurullar arasında eşgüdümü sağlamak, bu kurulların çözümleyemediği konularda hakemlik yapmak	,467			

Görev tanımı boyutunda açıklanan varyans %14 olup, 8 ifadeden oluşan boyut için iç tutarlılığın 0,81 olduğu gözlemlenmiştir.

Tablo 4.69. Temel Bileşenler Matrisi-2

İfadeler	Faktör Yüğü	Boyut	Toplam Açıklanan Varyans	İç Tutarlılık
9. Araştırma projeleri ile ilgili inceleme yapmak/rapor vermek	,576	Görev Tanımı Nasıl Olmalıdır Boyutu	14%	0,84
10. Akademik etik/bilim etiğine ilişkin etiğe aykırı durumları incelemek	,865			
11. Birimler arasında yaşanan etik sorun/ikilem durumlarında başvuru halinde etik danışmanlık yapmak	,787			
12. Üniversite bünyesinde temel alınacak etik ilke ve politikalar geliştirmek	,689			
13. Üniversitede etik kültürün yaygınlaşması ve etik duyarlılık kazanılmasına yönelik eğitimler/etkinlikler düzenlemek	,566			
14. Bilimsel araştırma ve yayın etiğine ilişkin sorunlarda değerlendirmelerde bulunmak	,750			
15. Bilim, yayın, eğitim-öğretim ve hizmet faaliyetlerinde ortaya çıkan etik sorunlarda değerlendirmede bulunmak, görüş bildirmek	,885			
16. Üniversite bünyesinde kurulmuş bulunan uzman etik kurullar arasında eşgüdümü sağlamak, bu kurulların çözümleyemediği konularda hakemlik yapmak	,771			
17.Var olan etik kurul yönergeleri yeterlidir	,559			

Görev tanımı nasıl olmalıdır boyutunda açıklanan varyans %14 olup, 9 ifadeden oluşan boyut için iç tutarlılığı 0,84 olduğu gözlemlenmiştir.

Tablo 4.70. Temel Bileşenler Matrisi-3

İfadeler	Faktör Yüğü	Boyut	Toplam Açıklanan Varyans	İç Tutarlılık
18. Mevzuatın yetersizliğı	,434	Sorunlar Boyutu	12%	0,8
19. Yetki görev ve sorumlulukların belirsizliğı	,733			
20.Çalışma usullerinin net belirlenmemiş olması	,912			
21. Uygun çalışma olanaklarının sunulmaması	,844			
22. Yetişmiş personel eksikliğı	,719			
23. Mali kaynakların yetersizliğı	,750			
24.Üst yönetimin gerekli/yeterli desteğı vermemesi	,815			
25. Kurumsal kimliğinin yerleşmemiş olması	,570			
26. Yaptırım gücünün yeterli olmaması	,796			
27. Kurulların üst yönetime bağılı olmaları	,716			
28. Kurulların karar almada üst yönetimden bağımsız olmamaları	,599			
29. Aynı bir sekretaryanın olmaması	,725			
30. Herhangi bir sorun yoktur	,461			

Sorunlar boyutunda açıklanan varyans %12 olup, 13 ifadeden oluşan boyut için iç tutarlılığı 0,80 olduğu gözlemlenmiştir.

Tablo 4.71. Temel Bileşenler Matrisi-4

İfadeler	Faktör Yüğü	Boyut	Toplam Açıklanan Varyans	İç Tutarlılık
31. Hizmet yılı	,443	Üye Kriterleri Boyutu	10%	0,79
32. Tecrübe	,590			
33. Uzmanlık alanı	,760			
34. Etik davranış ilkelerine uygunluk	,658			
35. Akademik personel olması	,799			
36. Hukuk alanından en az 1 öğretim üyesi	,487			
37. Cinsiyet	,521			
38. Farklı birimlerden eşit dağılım	,665			
39. Akademik/ıdari personel olması	,549			

Üye kriterleri boyutunda açıklanan varyans %10 olup, 9 ifadeden oluşan boyut için iç tutarlılığı 0,79 olduğu gözlemlenmiştir.

Tablo 4.72. Temel Bileşenler Matrisi-5

İfadeler	Faktör Yüğü	Boyut	Toplam Açıklanan Varyans	İç Tutarlılık
41. Üniversite Etik Kurul üyeleri arasında üniversite dışından öğretim üyeleri ve/veya bağımsız değerlendiriciler de yer almalıdır	,665	Etkin Çalışma Boyutu	9%	0,86
42. Kurula öğrencileri kapsayan bir etik ihlal sorunu geldiğinde değerlendiriciler arasında öğrenci temsilcileri ve/veya öğrenci konseyi başkanı da yer almalıdır	,882			
43. Kurulda idari personel ile ilgili etik ihlal durumlarında değerlendiriciler arasında ilgili kişi/kişilerin fakülte sekreterleri ve /veya genel sekreter de yer almalıdır	,795			
44. Etik ihlal kararları üniversitenin internet sitesinde yayınlanmalıdır	,710			
45. Her üniversite kendi davranış ve etik kodlarını/kurallarını oluşturmaktadır	,764			
46. Üniversitelerde öğrenci etik kurul/kulüp oluşumları desteklenmelidir	,678			
47. Etik üst kurul çatısı altında alt etik kurul/komisyonlar oluşturulmalıdır	,577			
48. Kurul üyeleri üniversitede etik eğitimleri vermelidir	,732			
49. Kurul üyelerine ödeme yapılmalıdır	,729			
50. Üniversiteler Kamu Görevlileri Etik Kurulu kapsamı içinde yer almalıdır	,652			
51. Üniversite Etik Kurulları Kamu Görevlileri Etik Kurulu ile işbirliği yapmalıdır	,882			
52. Kurul üst yönetimden bağımsız olarak değerlendirmede bulunmalıdır	,795			
53. Başkanı/üyeyi/Raportörü olduğum kurulun çalışmalarını yeterli bulmaktayım	,680			

Etkin çalışma boyutunda açıklanan varyans %9 olup, 13 ifadeden oluşan boyut için iç tutarlılığı 0,86 olduğu gözlemlenmiştir.

Tablo 4.73. Temel Bileşenler Matrisi-6

İfadeler	Faktör Yüğü	Boyut	Toplam Açıklanan Varyans	İç Tutarlılık
54. Etik eğitimleri verilmelidir	,680	Farkındalık Boyutu	6%	0,77
55. Etik haftasında, diğer dönemlerde seminer, konferans, panel düzenlenmelidir	,877			
56. Etik ilke ve davranışlarla ilgili iç genelgeler çıkarılmalıdır	,851			
57. Her birimde alt etik komisyonlar oluşturulmalıdır	,434			
58. Sürekli eğitim merkezlerinde düzenli olarak etik eğitimi verilmelidir	,555			
59. Etik danışmanlık hizmeti verilmez	,581			

Farkındalık boyutunda açıklanan varyans %6 olup, 6 ifadeden oluşan boyut için iç tutarlılığı 0,77 olduğu gözlemlenmiştir.

4.3. Boyutların Karşılaştırılması

4.3.1. Cinsiyet ve Boyutların Karşılaştırılması

Cinsiyetin boyut puanları üzerinde etkili olup olmadığını araştırılması amacı ile bağımsız tek örneklem t testi uygulaması yapılmıştır. Elde edilen sonuçlar, aşağıdaki tabloda özet olarak verilmektedir. Analiz sonuçlarına göre, görev tanımı boyutu, görev tanımı nasıl olmalıdır boyutu, üye kriterleri boyutu ortalama puanları cinsiyete göre farklıdır. Farkın sebebi görev tanımı boyutu, görev tanımı nasıl olmalıdır boyutunda kadın katılımcıların ortalama puanları erkek katılımcılara göre oldukça yüksektir. Üye kriterleri boyutu ise erkek katılımcıların ortalama boyut puanı kadın katılımcılara göre yüksektir ($p < 0,05$). Görev tanımı boyutu, görev tanımı nasıl olmalıdır boyutunda kadın katılımcılar erkeklere göre ifadelerde daha çok olumlu görüş bildirirken, üye kriterleri boyutu ise erkek katılımcılar kadın katılımcılara göre ifadelerde daha çok olumlu görüş bildirmektedir.

Tablo 4.74. Cinsiyet ve Boyutlar

Cinsiyetiniz?		n	Ortalama	S.Sapma	p değeri
Görev Tanımı Boyutu	Erkek	61	4,1496	,011	,011
	Kadın	16	4,5625	,023	
Görev Tanımı Nasıl Olmalıdır Boyutu	Erkek	60	3,7444	,019	,019
	Kadın	16	4,4167	,005	
Sorunlar Boyutu	Erkek	59	3,0690	,104	,104
	Kadın	16	3,3616	,083	
Üye Kriterleri Boyutu	Erkek	61	3,7814	,007	,007
	Kadın	16	3,4583	,008	
Etkin Çalışma Boyutu	Erkek	61	3,3210	,954	,954
	Kadın	16	3,3281	,940	
Farkındalık Boyutu	Erkek	61	3,9945	,852	,852
	Kadın	16	4,0313	,883	

4.3.2. Yaş ve Boyutların Karşılaştırılması

Katılımcıların yaşlarının boyutlar üzerinde etkili olup olmadığının test edilmesi amacı ile varyans analizi uygulaması yapılmış olup, farkın olduğu boyutlarda fark yaratan grubun tespit edilmesi amacı ile post hoc analizlerinden Sidak Testi uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlar özet şekilde aşağıdaki tabloda verildiği gibidir.

Tablo 4.75. Yaş ve Boyutlar

Yaş		n	Ortalama	S.Sapma	p değeri
Görev Tanımı Boyutu	41-50	39	4,3077	,62949	,031
	51-60	26	4,3365	,56210	
	61 ve üstü	10	3,8000	,15811	
	Total	75	4,2500	,58738	
Görev Tanımı Nasıl Olmalıdır Boyutu	41-50	39	4,1937	,71133	,000
	51-60	26	3,9530	,78011	
	61 ve üstü	9	2,4568	1,67631	
	Total	74	3,8979	1,04098	
Sorunlar Boyutu	41-50	39	3,2839	,48125	,003
	51-60	25	3,1143	,81258	
	61 ve üstü	9	2,4921	,26593	
	Total	73	3,1282	,64340	
Üye Kriterleri Boyutu	41-50	39	3,6838	,42159	,005
	51-60	26	3,8803	,44988	
	61 ve üstü	10	3,4333	,31623	
	Total	75	3,7185	,43890	
Etkin Çalışma Boyutu	41-50	39	3,4423	,44801	,005
	51-60	26	3,2628	,39700	
	61 ve üstü	10	2,9667	,27273	
	Total	75	3,3167	,43733	
Farkındalık Boyutu	41-50	39	4,0427	,79354	,770
	51-60	26	3,9744	,65776	
	61 ve üstü	10	3,8667	,40673	
	Total	75	3,9956	,70230	

Analiz sonuçlarına göre; görev tanımı boyutu, görev tanımı nasıl olmalıdır boyutu, sorunlar boyutu, üye kriterleri boyutu, etkin çalışma boyutunda katılımcılarda yaşın fark yaratan bir unsur olduğu tespit edilmiştir ($p < 0,05$). Farklı yaş gruplarından olan katılımcıların, üniversite etik kurulu hakkındaki görüşleri farklıdır. Farkın sebebinin tespit edilmesi amacı ile yapılan Sidak Testi sonucunda; görev tanımı boyutu, görev tanımı nasıl olmalıdır boyutu, sorunlar boyutu, üye kriterleri boyutu, etkin çalışma boyutunda 61 ve üstündeki yaşlardaki katılımcıların ortalama boyut puanları diğer yaş gruplara göre oldukça düşüktür

($p < 0,05$). Kısacası, 61 yaş üstü katılımcılar diğer gruplara göre boyutlar için daha az olumlu görüşe sahip oldukları yorumunu yapabiliriz.

4.3.3. Unvan ve Boyutların Karşılaştırılması

Katılımcıların sahip oldukları unvanlara göre üniversite etik kurul görüşlerinin farklı olmadığını tespit edilmesi amacı ile varyans analizi ve fark tespit edilen boyutlarda fark yaratan grubun tespit edilmesi amacı ile post hoc analizlerinden Sidak Testi uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlar özet şekilde aşağıdaki tabloda verildiği gibidir.

Tablo 4.76. Unvan ve Boyutlar

Unvan	n	Ortalama	S.Sapma	p değeri	
Görev Tanımı Boyutu	Yrd. Doç. Dr.	6	4,5000	,48088	,01132
	Doç. Dr.	12	4,6146	,51527	
	Prof. Dr.	55	4,1068	,58056	
	Total	73	4,2226	,59302	
Görev Tanımı Nasıl Olmalıdır Boyutu	Yrd. Doç. Dr.	6	4,1852	,61531	,03156
	Doç. Dr.	12	4,5370	,71041	
	Prof. Dr.	54	3,6955	1,10294	
	Total	72	3,8765	1,05814	
Sorunlar Boyutu	Yrd. Doç. Dr.	6	3,5238	,59875	,08602
	Doç. Dr.	12	3,3810	,49331	
	Prof. Dr.	54	3,0728	,61170	
	Total	72	3,1617	,60621	
Üye Kriterleri Boyutu	Yrd. Doç. Dr.	6	3,5185	,58232	,27182
	Doç. Dr.	12	3,8519	,30460	
	Prof. Dr.	55	3,6970	,42361	
	Total	73	3,7078	,42290	
Etkin Çalışma Boyutu	Yrd. Doç. Dr.	6	3,1806	,53597	,00023
	Doç. Dr.	12	3,7292	,27781	
	Prof. Dr.	55	3,2136	,37740	
	Total	73	3,2957	,41967	
Farkındalık Boyutu	Yrd. Doç. Dr.	6	3,8889	,87981	,00205
	Doç. Dr.	12	4,6250	,41515	
	Prof. Dr.	55	3,8606	,67110	
	Total	73	3,9886	,70619	

Analiz sonuçlarına göre; görev tanımı boyutu, görev tanımı nasıl olmalıdır boyutu, etkin çalışma boyutu, farkındalık boyutu ortalama puanları akademik

unvanlara göre farklı olduğu görülmüştür ($p<0,05$). Farkın sebebi; görev tanımı boyutu, görev tanımı nasıl olmalıdır boyutu, etkin çalışma boyutu, farkındalık boyutlarında yapılan Sidak Testi sonucunda, Doçent unvanı olan katılımcıların ortalama boyut puanlarının diğer akademik unvan gruplarına göre daha çok olumlu görüş bildirme eğiliminde olduğu tespit edilmiştir ($p<0,05$). Sorunlar boyutu, üye kriterleri boyutunda ise akademik unvanlara göre farklılıklar olmadığı tespit edilmiştir ($p>0,05$).

4.3.4. Kuruldaki Görev ve Boyutların Karşılaştırılması

Katılımcıların kuruldaki görevlerinin boyutlar üzerinde etkili olup olmadığını test edilmesi amacı ile t testi analizi uygulaması yapılmıştır. Raportör olarak görevli olduğunu bildiren katılımcıların, grup içi örneklem sayısı yeterli olmadığından analizlere dahil edilmemiştir.

Tablo 4.77. Görev ve Boyutlar

Kuruldaki Görev		n	Ortalama	S.Sapma	p değeri
Görev Tanımı Boyutu	Başkan	14	4,5000	,60843	,16261
	Etik Kurul Üyesi	55	4,1409	,56829	
	Total	69	4,2240	,58590	
Görev Tanımı Nasıl Olmalıdır Boyutu	Başkan	14	4,4365	,55206	,3504
	Etik Kurul Üyesi	54	3,6975	1,11789	
	Total	68	3,8779	1,05813	
Sorunlar Boyutu	Başkan	14	3,2959	,52404	,36633
	Etik Kurul Üyesi	54	3,1071	,64514	
	Total	68	3,1308	,61445	
Üye Kriterleri Boyutu	Başkan	14	3,7698	,40053	,79589
	Etik Kurul Üyesi	55	3,7091	,45737	
	Total	69	3,7160	,43571	
Etkin Çalışma Boyutu	Başkan	14	3,4583	,35468	,02001
	Etik Kurul Üyesi	55	3,2818	,42355	
	Total	69	3,3426	,42574	
Farkındalık Boyutu	Başkan	14	4,4286	,54973	,01299
	Etik Kurul Üyesi	55	3,8818	,71555	
	Total	69	4,0162	,71106	

Analiz sonuçlarına göre; etkin çalışma boyutu ve farkındalık boyutunda katılımcıların kuruldaki görevi, fark yaratan bir değişken olarak tespit edilmiştir. Farkın sebebi ise; başkan olarak görevli olan katılımcıların etik kurul üyelerine

göre daha yüksek puan vermesinden kaynaklanmaktadır. Kısacası, başkan olarak görev yapan bireylere etik kurul üyelerine göre daha çok ifadelere katılma eğiliminde olduğu görülmüştür ($p<0,05$).

Görev tanımı boyutu, görev tanımı nasıl olmalıdır boyutu, sorunlar boyutu, üye kriterleri boyutlarında ise kuruldaki görev, fark yaratan bir değişken olarak görülmemiştir ($p>0,05$).

4.3.5. Üniversitedeki Hizmet Yılı ve Boyutların Karşılaştırılması

Katılımcıların üniversitedeki hizmet yıllarının boyutlar üzerinde etkili olup olmadığını test edilmesi amacı ile t testi analizi uygulaması yapılmıştır. 12 yıl altındaki gruplar olarak görevli olduğunu bildiren katılımcıların grup içi örneklem sayısı yeterli olmadığından analizlere dahil edilmemiştir.

Tablo 4.78. Üniversitedeki Hizmet Yılı ve Boyutlar

		n	Ortalama	S.Sapma	p değeri
Görev Tanımı Boyutu	11 yıl ve Altı	25	4,6250	,61111	,554
	12 yıl ve üstü	52	4,2644	,61966	
	Total	77	4,2354	,58734	
Görev Tanımı Nasıl Olmalıdır Boyutu	11 yıl ve Altı	25	4,1667	,55556	,788
	12 yıl ve üstü	52	3,8867	1,14406	
	Total	77	3,9860	1,03104	
Sorunlar Boyutu	11 yıl ve Altı	25	3,3679	,53571	,171
	12 yıl ve üstü	52	3,2926	,68686	
	Total	77	3,3131	,63715	
Üye Kriterleri Boyutu	11 yıl ve Altı	25	3,5833	,61111	,004
	12 yıl ve üstü	52	3,7735	,37143	
	Total	77	3,6843	,43425	
Etkin Çalışma Boyutu	11 yıl ve Altı	25	3,6250	,58333	,076
	12 yıl ve üstü	52	3,3061	,43994	
	Total	77	3,4225	,43309	
Farkındalık Boyutu	11 yıl ve Altı	25	4,0833	1,16667	,785
	12 yıl ve üstü	52	4,0673	,59433	
	Total	77	4,0722	,69432	

Analiz sonuçlarına göre, üniversitedeki hizmet yılı sadece üye kriterleri boyutu üzerinde etkili olduğu görülmektedir ($p<0,05$). Farkın sebebi ise; 12 yıl üstündeki tecrübeli üyelerin 11 yıl altındaki tecrübeye sahip üyelere göre daha

yüksek puanlarından kaynaklanmaktadır. Görev tanımı boyutu, görev tanımı nasıl olmalıdır boyutu, sorunlar boyutu, etkin çalışma boyutu, farkındalık boyutunda ise iki grubun ortalama puanları bir birlerinden farksız olduğu görülmüştür. Üniversitedeki hizmet yılının üniversite etik kurulu hakkındaki görüşler üzerinde çok etkili olmadığı görülmektedir.

4.3.6. Üniversite Etik Kurul Yıl Süresi ve Boyutların Karşılaştırılması

Katılımcıların üniversitelerinde üniversite etik kurul çalışmalarının kaç yıldır yapıldığının görüşler üzerinde etkili olup olmadığının tespit edilmesi amacı ile varyans analizi ve fark tespit edilen boyutlarda fark yaratan grubun tespit edilmesi amacı ile post hoc analizlerinden Sidak Testi uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlar, özet şekilde aşağıdaki tabloda verildiği gibidir.

Sonuçlara göre, görev tanımı nasıl olmalıdır boyutunda, üniversite etik kurul çalışmalarının kaç yıldır yapıldığının görüşler üzerinde etkili olduğu görülmüştür ($p < 0,05$). Farkı yaratan grupların tespiti için yapılan post hoc analizi sonuçlarına göre 10-12 yıldır çalışmaların devam ettiğini beyan eden katılımcıların, diğer gruplara göre oldukça düşük puanlar verme eğiliminde olduğu görülmüştür. Kısacası; 10-12 yıl arasında tecrübeye sahip olan bireylerin görev tanımı nasıl olmalıdır boyutunda, diğer gruplara göre daha az olumlu görüş bildirdiği tespit edilmiştir.

Tablo 4.79. Üniversite Etik Kurul Yıl Süresi ve Boyutlar

Kaç yıldır üniversitenizde etik kurul vardır	n	Ortalama	S.Sapma	p değeri	
Görev Tanımı Boyutu	1 yıldan az	9	4,4861	,65683	,21894
	2-4 yıl	33	4,3258	,59123	
	4-6 yıl	8	4,1563	,58152	
	6-8 yıl	11	4,2273	,49943	
	10-12 yıl	15	3,9500	,57048	
	Total	76	4,2385	,59061	
Görev Tanımı Nasıl Olmalıdır Boyutu	1 yıldan az	9	3,7531	1,23950	,01768
	2-4 yıl	33	4,2121	,64810	
	4-6 yıl	8	3,8333	,45231	
	6-8 yıl	11	4,0404	,46950	
	10-12 yıl	14	3,1111	1,70970	
	Total	75	3,8859	1,03798	
Sorunlar Boyutu	1 yıldan az	9	3,6349	,58515	,0511
	2-4 yıl	33	3,1580	,56094	
	4-6 yıl	8	2,9107	,75761	
	6-8 yıl	11	3,3377	,47605	
	10-12 yıl	14	2,7092	,63793	
	Total	75	3,1314	,63715	
Üye Kriterleri Boyutu	1 yıldan az	9	3,6049	,47827	,1192
	2-4 yıl	33	3,9125	,38964	
	4-6 yıl	8	3,5556	,31427	
	6-8 yıl	11	3,4848	,57149	
	10-12 yıl	15	3,6519	,23332	
	Total	76	3,7251	,42648	
Etkin Çalışma Boyutu	1 yıldan az	9	3,1389	,26021	,081
	2-4 yıl	33	3,4379	,42445	
	4-6 yıl	8	3,3375	,30129	
	6-8 yıl	11	3,3030	,50864	
	10-12 yıl	15	3,1889	,31727	
	Total	76	3,3246	,43559	
Farkındalık Boyutu	1 yıldan az	9	3,7963	,93459	,12510
	2-4 yıl	33	4,2374	,51880	
	4-6 yıl	8	3,7083	,21362	
	6-8 yıl	11	3,8030	1,00504	
	10-12 yıl	15	3,9000	,71214	
	Total	76	4,0000	,69868	

4.3.7. Üniversite Etik Kurulunda Çalışma Süresi ve Boyutların Karşılaştırılması

Katılımcıların üniversitelerinde, üniversite etik kurullarındaki tecrübelerinin görüşler üzerinde etkili olup olmadığının tespit edilmesi amacı ile varyans analizi ve fark tespit edilen boyutlarda fark yaratan grubun tespit edilmesi amacı ile post hoc analizlerinden Sidak Testi uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlar, özet şekilde aşağıdaki tabloda verildiği gibidir.

Tablo 4.80. Üniversite Etik Kurulunda Çalışma Süresi ve Boyutlar

Üniversite Etik Kurulunda Başkan, Üye, Raportör olarak çalışma süresi		n	Ortalama	S.Sapma	p değeri
Görev Tanımı Boyutu	1 yıldan az	14	4,3304	,69788	,068
	2-4 yıl	51	4,1789	,55748	
	4-10 yıl	8	4,8125	,37500	
	Total	73	4,2209	,58834	
Görev Tanımı Nasıl Olmalıdır Boyutu	1 yıldan az	14	3,7778	,99381	,382
	2-4 yıl	50	3,8333	1,11975	
	4-10 yıl	8	4,7500	,50000	
	Total	72	3,8642	1,05314	
Sorunlar Boyutu	1 yıldan az	14	3,3418	,80529	,090
	2-4 yıl	50	3,0243	,55640	
	4-10 yıl	8	3,5536	,46429	
	Total	72	3,0982	,62723	
Üye Kriterleri Boyutu	1 yıldan az	14	3,6508	,48698	,871
	2-4 yıl	51	3,7320	,45116	
	4-10 yıl	8	3,8333	,11111	
	Total	73	3,7184	,43275	
Etkin Çalışma Boyutu	1 yıldan az	14	3,1964	,41680	,492
	2-4 yıl	51	3,3333	,41700	
	4-10 yıl	8	3,5417	,41667	
	Total	73	3,3116	,43502	
Farkındalık Boyutu	1 yıldan az	14	3,8333	,73671	,024
	2-4 yıl	51	3,9477	,67863	
	4-10 yıl	8	4,2227	,58450	
	Total	73	3,9863	,70314	

Sonuçlara göre; farkındalık boyutunda üniversite etik kurulundaki tecrübelerinin görüşler üzerinde etkili olduğu görülmüştür ($p<0,05$). Farkı yaratan grupların tespiti için yapılan post hoc analizi sonuçlarına göre 4-10 yıldır kurulda görev aldığını beyan eden katılımcıların, diğer gruplara göre oldukça yüksek puanlar verme eğiliminde olduğu görülmüştür. Görev tanımı boyutu, görev tanımı nasıl olmalıdır boyutu, sorunlar boyutu, üye kriterleri boyutu ve etkin çalışma boyutlarında katılımcıların kuruldaki tecrübelerinin fark yaratan bir değişken olmadığı tespit edilmiştir ($p>0,05$).

4.3.8. Değerlendirilen Dosya Sayısı ve Boyutların Karşılaştırılması

Katılımcıların bir yıl içindeki inceledikleri dosya sayılarının boyutlar üzerinde etkili olup olmadığının test edilmesi amacı ile t testi analizi uygulaması yapılmıştır. 21 ve üstündeki gruplarda grup içi örneklem sayısı yeterli olmadığından grup indirgemesi yapıp grup sayısı iki ile sınırlandırılmıştır.

Tablo 4.81. Değerlendirilen Dosya ve Boyutlar

Değerlendirilen Dosya sayısı	n	Ortalama	S.Sapma	p değeri	
Görev Tanımı Boyutu	20 ve Altı	43	4,2907	,62245	,279
	21 ve Üstü	28	4,0982	,35416	
	Total	71	4,2729	,59623	
Görev Tanımı Nasıl Olmalıdır Boyutu	20 ve Altı	43	3,8492	1,28382	,557
	21 ve Üstü	28	3,8968	,34991	
	Total	70	3,9095	1,07098	
Sorunlar Boyutu	20 ve Altı	43	3,0799	,64858	,023
	21 ve Üstü	28	3,2755	,49237	
	Total	70	3,1663	,64564	
Üye Kriterleri Boyutu	20 ve Altı	43	3,8372	,41528	,010
	21 ve Üstü	28	3,5159	,41939	
	Total	71	3,7527	,42795	
Etkin Çalışma Boyutu	20 ve Altı	43	3,3965	,38028	,175
	21 ve Üstü	28	3,3317	,52502	
	Total	71	3,3650	,42196	
Farkındalık Boyutu	20 ve Altı	43	4,1085	,54540	,437
	21 ve Üstü	28	3,7857	,89974	
	Total	71	4,0235	,71730	

Sonuçlara göre, kurulda bir yılda değerlendirilen dosya sayısının sorunlar boyutu ve üye kriterleri boyutu puanları üzerinde etkili olduğu görülmüştür ($p < 0,05$). Sorunlar boyutunda, kurullarda yılda 20 ve altında dosya inceleyen grup, 21 ve üstünde dosya inceleyen gruba göre daha düşük puan verdiği, yani daha az olumlu görüş bildirdikleri görülmektedir. Üye kriterleri boyutunda ise, yılda 20 ve altında dosya inceleyen grup, 21 ve üstünde dosya inceleyen gruba göre daha yüksek puan verdiği, yani daha çok olumlu görüş bildirdikleri tespit edilmiştir.

Görev tanımı boyutu, görev tanımı nasıl olmalıdır boyutu, etkin çalışma boyutu ve farkındalık boyutlarında ise, kurullarda bir yılda incelenen dosya sayısının fark yaratan bir değişken olmadığı tespit edilmiştir ($p > 0,05$).

4.3.9. Toplanma Sıklığı ve Boyutların Karşılaştırılması

Katılımcıların üniversitelerinde, üniversite etik kurullarındaki toplanma sıklıklarının boyut puanları üzerinde etkili olup olmadığının tespit edilmesi amacı ile varyans analizi ve fark tespit edilen boyutlarda fark yaratan grubun tespit edilmesi amacı ile post hoc analizlerinden Sidak Testi uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlar, özet şekilde aşağıdaki tabloda verildiği gibidir.

Tablo 4.82. Toplanma Sıklığı ve Boyutlar

ÜEK toplanma sıklığı		n	Ortalama	S.Sapma	p değeri
Görev Tanımı Boyutu	Ayda 1 Kez	31	4,1632	,57991	,02525
	6 Ayda 1 Kez	13	3,8906	,12388	
	Gerektiğinde	32	4,3065	,64088	
	Total	76	4,2385	,59061	
Görev Tanımı Nasıl Olmalıdır Boyutu	Ayda 1 Kez	31	3,6704	1,42665	,20940
	6 Ayda 1 Kez	13	3,8333	,11878	
	Gerektiğinde	32	4,6889	,19876	
	Total	76	3,9757	,70822	
Sorunlar Boyutu	Ayda 1 Kez	31	3,1119	,66971	,98362
	6 Ayda 1 Kez	13	3,2143	,53724	
	Gerektiğinde	32	3,1429	,82220	
	Total	76	3,1272	,62842	
Üye Kriterleri Boyutu	Ayda 1 Kez	31	3,6523	,32298	,00007
	6 Ayda 1 Kez	13	3,2639	,40690	
	Gerektiğinde	32	4,2444	,14487	
	Total	76	3,8299	,42893	
Etkin Çalışma Boyutu	Ayda 1 Kez	31	3,2796	,41026	,68876
	6 Ayda 1 Kez	13	3,4167	,41308	
	Gerektiğinde	32	3,5000	,22822	
	Total	76	3,3177	,49161	
Farkındalık Boyutu	Ayda 1 Kez	31	4,0753	,62337	,00895
	6 Ayda 1 Kez	13	3,5208	1,00173	
	Gerektiğinde	32	4,8000	,29814	
	Total	76	3,9219	,62645	

Sonuçlara göre; görev tanımı boyutu, üye kriterleri boyutu ve farkındalık boyutunda üniversite etik kurul toplanma sıklıklarının görüşler üzerinde etkili olduğu görülmüştür ($p < 0,05$). Farkı yaratan grupların tespiti için yapılan post hoc analizi sonuçlarına göre, kurulu gerektiğinde toplanan üyelerin diğer gruplara göre oldukça yüksek puanlar verme eğiliminde olduğu görülmüştür. Kısacası, kurulu gerektiğinde toplanan üyeler, görev tanımı boyutu, üye kriterleri boyutu ve farkındalık boyutlarında diğer gruplara göre daha yüksek oranda olumlu görüş bildirdiği tespit edilmiştir ($p < 0,05$).

4.4. Boyutlar Arasındaki İlişkinin Araştırılması

4.4.1. Korelasyon Analizi

Çalışmamızda test etmek istediğimiz hipotezlerden biri de, üniversite etik kurul boyutları arasındaki ilişki olup olmadığının tespit edilmesidir. Boyutların kendi aralarındaki ilişkilerinin tespit edilmesi istenmiştir. Yapılan korelasyon analizi sonucunda elde edilen korelasyon kat sayıları (r) ve önem dereceleri (p) bir matris şeklinde aşağıdaki gibi sunulmuştur.

Tablo 4.83. Boyutlar Arasındaki İlişki Matrisi

Boyutlar		Görev Tanımı Boyutu	Görev Tanımı Nasıl Olmalıdır Boyutu	Sorunlar Boyutu	Üye Kriterleri Boyutu	Etkin Çalışma Boyutu	Farkındalık Boyutu
Görev Tanımı Boyutu	r	1					
	p						
Görev Tanımı Nasıl Olmalıdır Boyutu	r	,697**	1				
	p	,000					
Sorunlar Boyutu	r	,251*	,349**	1			
	p	,030	,002				
Üye Kriterleri Boyutu	r	,371**	,295**	,030	1		
	p	,001	,010	,801			
Etkin Çalışma Boyutu	r	,559**	,431**	,145	,487**	1	
	p	,000	,000	,213	,000		
Farkındalık Boyutu	r	,600**	,458**	,115	,475**	,548**	1
	p	,000	,000	,326	,000	,000	

**Oldukça anlamlı (p<0,01) * Anlamlı (p<0,05)

Korelasyon analizi sonucuna göre;görev tanımı boyutu ile görev tanımı nasıl olmalıdır boyutu arasında yaklaşık %70'lik pozitif ve oldukça anlamlı bir ilişki vardır (p<0,05) . Görev tanımı boyutu ile sorunlar boyutu arasında yaklaşık %25'lik pozitif ve anlamlı bir ilişki vardır (p<0,05) . Görev tanımı boyutu ile üye kriterleri boyutu arasında yaklaşık %37'lik pozitif ve anlamlı bir ilişki vardır (p<0,05) . Görev tanımı boyutu ile etkin çalışma boyutu arasında yaklaşık %56'lık

pozitif ve anlamlı bir ilişki vardır ($p<0,05$) . Görev tanımı boyutu ile farkındalık boyutu arasında yaklaşık %60'lık pozitif ve anlamlı bir ilişki vardır ($p<0,05$) .

Görev tanımı nasıl olmalıdır boyutu ile sorunlar boyutu arasında yaklaşık %35'lik pozitif ve anlamlı bir ilişki vardır ($p<0,05$). Görev tanımı nasıl olmalıdır boyutu ile üye kriterleri boyutu arasında yaklaşık %30'lukpozitif ve anlamlı bir ilişki vardır ($p<0,05$). Görev tanımı nasıl olmalıdır boyutu ile etkin çalışma boyutu arasında yaklaşık %43'lükpozitif ve anlamlı bir ilişki vardır ($p<0,05$). Görev tanımı nasıl olmalıdır boyutu ile farkındalık boyutu arasında yaklaşık %46'lıkpozitif ve anlamlı bir ilişki vardır ($p<0,05$).

Sorunlar boyutu ile üye kriterleri boyutu arasında yaklaşık anlamlı bir ilişki yoktur ($p>0,05$). Sorunlar boyutu ile etkin çalışma boyutu arasında anlamlı bir ilişki yoktur ($p>0,05$). Sorunlar boyutu ile farkındalık boyutu arasında anlamlı bir ilişki yoktur ($p>0,05$).

Üye kriterleri boyutu ile etkin çalışma boyutu arasında yaklaşık %49'luk pozitif ve anlamlı bir ilişki vardır ($p<0,05$). Üye kriterleri boyutu ile farkındalık boyutu arasında yaklaşık %48'lik pozitif ve anlamlı bir ilişki vardır ($p<0,05$). Etkin çalışma boyutu ile farkındalık boyutu arasında yaklaşık %55'lik pozitif ve anlamlı bir ilişki vardır ($p<0,05$).

Boyutlar arasındaki ilişkileri genel olarak inceleyecek olursak eğer; boyutlar kendi aralarında oldukça yüksek seviyede pozitif yönde anlamlı oldukları görülmektedir. Görev tanımı boyutu ile görev tanımı nasıl olmalıdır boyutu ilişkisi en yüksek boyut olarak tespit edilmiştir. Sorunlar boyutu ise, üye kriterleri, etkin çalışma ve farkındalık boyutu ile ilişkisiz olduğu görülmüştür. Etkin çalışma ve farkındalık boyutları kendi aralarında oldukça kuvvetli ilişkiye sahip oldukları tespit edilmiştir.

4.4.2. Boyutlar Arasındaki İlişkinin Modellenmesi

Boyutlar birbirleri ile ilişkili olarak tespit edilmiştir. Fakat, bu etkileşimi çoklu bir şekilde modellemek gerekmektedir. Bu konuda regresyon analizi uygulaması yapılması uygun olacaktır. Tasarlanan modellerde, üniversite etik kurul hakkındaki görüşler ile ne kadar ilişkili olacağı alt boyutlar bazında incelenecektir. Regresyon modelinde, modelin anlamlı olup olmadığının belirmesi amacı ile, 3 tane temel analizin sonucunda gerekli sonuçların elde edilmesi gerekir. Bunlar sırası ile R kare değeri, modelin anlamlılığı ve katsayıların anlamlılığı olarak

sıralanabilir. Bu, 3 temel konudan biri bile istenen normlara uygun değilse regresyon modelinden bahsetmek mümkün değildir. Elde edilen matematiksel modeller tabloda özet olarak verilmektedir

Tablo 4.84. Boyutlar Arasındaki İlişkinin Modellenmesi

Model		R Kare Değeri	Model Anlamlı	Katsayılar	p
Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişkenler				
ÜEK Hakkındaki Görüşler	Görev Tanımı Nasıl Olmalıdır Boyutu	0,77	(p=0,0001<0,05) Regresyon modeli anlamlıdır	,485	,000
	Sorunlar Boyutu			,355	,000
	Etkin Çalışma Boyutu			,215	,000
	Farkındalık Boyutu			,170	,041

Çoklu regresyon modeli anlamlı olarak tespit edilmiştir ($p<0,05$). Modelde bulunan katsayılarında anlamlı olduğu görülmektedir. Elde edilen ilk modelde üniversite etik kurul hakkındaki görüşlerin, görev tanımı nasıl olmalıdır boyutu, sorunlar boyutu, etkin çalışma boyutu, farkındalık boyutları ile ilişkili olduğu görülmektedir. Kurul hakkındaki görüşleri en çok etkileyen boyut,görev tanımı nasıl olmalıdır boyutu olarak tespit edilmiştir. Bunları sırası ile,sorunlar boyutu, etkin çalışma boyutu ve farkındalık boyutu izlemektedir. Toplamda farklılıkların yönetilmesi algısı ile ilgili bu 4 alt boyut devam bağlılığını %77oranında açıklamaktadır. Bu oranın çok yüksek olmamakla beraber yeterli olacağı düşünülebilir. Üye kriterleri boyutu ve görev tanımları boyutu modelde yer almamaktadır. Kısacası katılımcıların üniversite etik kurulu hakkındaki görüşlerinin şekillenmesinde görev tanımı nasıl olmalıdır boyutu oldukça önemlidir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Akademik etik veya bilim etiği, genel toplumsal etik algılamasının bir tezahürüdür. Bu açıdan bakıldığında toplumda etik değerlerin yerleştiiği ve işlediği ölçüde akademik hayatın her aşamasında etik ilkelere uygun davranışın ve uygulamaların ortaya çıkması mümkün olacaktır. Etik farkındalığın oluşturulması anlamında eğitimin ilk aşamalarından itibaren etik konusunun eğitim müfredatı içine yerleştirilmesi, akademisyenlik mesleğini tercih edenlerin de özellikle bu eğitimi alması önemlidir.

Yapılan araştırmada görülmüştür ki, üniversitelerimizin azımsanmayacak bir oranı etik kurul yapılanmasına sahip değildir. Etik kurullara sahip olanların ise etkinlikleri yerinde yapılacak araştırmalarla analize ihtiyaç duymaktadır. 180 üniversiteden sadece 62 tanesinin etik kurul varlığı internet siteleri üzerinden yönergeleri ile de sağlaması yapılarak tespit edilmiştir. Böylece, her üniversitede etik kurul yapılanmasının olmadığı, ancak böyle bir yapılanmaya ihtiyaç olduğuna dair olan hipotez doğrulanmıştır. YÖK Bilgi Edinme Birimi'ne net sayı öğrenilmesi amacıyla başvuruda bulunulmuş, ancak ellerinde böyle bir istatistiki veri olmadığına dair sonuç elde edilmiştir. Etik kurul varlığı tespit edilemeyen üniversitelerin bilgi edinme birimlerine mail atılmış, ancak çok azı dönüş yapmıştır. Mevcut durum analizine yönelik olarak yapılan anket çalışmasında 62 üniversite etik kurulundan 188 üyeye erişilebilmiştir. Toplamda 86 ankete dönüş olmuş, ancak bu üyelerden sadece 77'si nin çalışması değerlendirilebilir düzeyde olmuştur. Üyelerin bir kısmının erişim bilgilerinde sıkıntılar yaşanmış, değişik erişim kanalları üzerinden iletişim bilgilerine erişilebilmiştir. Dolayısıyla kurula ve üyelerine erişilebilirlik anlamında sıkıntılar yaşanmıştır. İyi yönetim anlayışı çerçevesinde, çağdaş bilim yuvası olan üniversitelerimizde, mevcut etik kurullara erişim olanaklarının sıkıntılı olması çelişki yaratmaktadır. Dolayısıyla üniversitelerin internet adresleri üzerinde etik kurul ve üyelerine erişilebilirliklerinin kolay ve açık olması gerekliliğine dair olan hipotez doğrulanmıştır.

Üniversitelerin çoğunda özellikle tıp etiği ve hayvan deneyleri konuları öncelikli önem verilen konular olarak öne çıkmıştır. YÖK'ün 2012' de çıkarmış olduğu "Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi" ile üniversitelerde bilimsel araştırma ve yayın etiği kurullarının sayılarında artış gözlenmiştir. Hatta bazı üniversiteler var olan etik kurullarını bilimsel araştırma ve yayın etiği kurulları adı altında değiştirmişlerdir. Bilim ve yayın etiği kurullarının oluşturulup, etkili

denetim yapar ve şeffaf biçimde bunları yayınlayabilir hale gelmeleri ile atama ve yükseltmelerde aslanan yayın yapmada sübjektivite, etik ihlali, etik dışı davranışlara yönelme şeklindeki davranışları azaltacaktır. Üniversite yaşamının bir bütün olduğundan hareketle, aynı zamanda üniversitenin diğer paydaş grupları da dikkate alınarak alt etik kurul oluşumları da desteklenmelidir. Yükseköğretim Kurulu ve Kamu Görevlileri Etik Kurulu tarafından hazırlanan "Yükseköğretim Kurumları Etik Değer ve İlkeleri" çalışması etik değer ve ilkelerin yükseköğretim kurumlarında yerleştirilmesini sağlamak amacıyla tüm üniversite Rektörlüklerine Ekim 2014 itibariyle gönderilmiştir. Bu çalışma üniversitelerde etik farkındalık yaratma anlamında son derece önemlidir. 2013 yılına kadar sayıları çok az olan öğrenci etik kurul/kulüp oluşumları Kamu Görevlileri Etik kurulunun YÖK'e önerisiyle resmileşen yazışmalarla Ağustos 2013 itibariyle yaygınlaşmaya başlamış ve her geçen gün de sayıları artmaya devam etmektedir. İlk dönemlerde Kamu Görevlileri Etik Kurulu kapsamı içinde yer alırken, sonradan kapsam dışında tutulan üniversitelerin ortak çalışmalarla daha da sık adlarını duyurmaları gerekmektedir.

Akademik hayatta etik kültürün yerleştirilmesinde öncelikle kamu yönetiminde etik yasal ve kurumsal yapılanma temelinden hareket ederek, burada özellikle de Başbakanlık Kamu Görevlileri Etik Kurul yapılanmasının etkinliğinin artırılması, üniversitelerin de kapsam içine alınması, caydırıcı yaptırımların belirlenmesi önemlidir. Bunun ardından, üniversitelerde akademik etik yapılanmanın tam anlamıyla işlerlik kazandırılması için YÖK, TÜBİTAK, TÜBA ve ÜAK gibi çerçeve örgütlerin akademik etik konusunda daha etkin, belirleyici ve etik ihlaller konusunda daha yakından takip eden, kamuoyu oluşturan bir rolde yapılanmaları, kendi aralarında koordineli çalışmalar yapmaları önemlidir.

Yapılan anket çalışmasında belirlenen 58 ifade için uygulanan faktör analizi sonucunda 6 adet temel boyut tespit edilmiştir. Bu boyutlar görev tanımı boyutu, görev tanımı nasıl olmalıdır boyutu, sorunlar boyutu, üye kriterleri boyutu, etkin çalışma boyutu, farkındalık boyutu olarak adlandırılmıştır. Elde edilen 6 boyut, toplam varyansın yaklaşık olarak %65'ini oluşturmaktadır. Açıklanan varyansın bu tip çalışmalarda %60 ve üzerinde olması beklenir. Boyutlar incelendiği zaman, görev tanımı boyutu %14, görev tanımı nasıl olmalıdır boyutu%14, sorunlar boyutu %12, üye kriterleri boyutu %10, etkin çalışma boyutu %9 ve farkındalık boyutu %6 oranında varyans açıklama düzeyinde olduğu görülmüştür.

Görev tanımı boyutu, görev tanımı nasıl olmalıdır boyutu, üye kriterleri boyutu ortalama puanları cinsiyete göre farklı olduğu tespit edilmiş olup, kadın katılımcıların ortalama puanları, erkek katılımcılara göre oldukça yüksektir. Görev tanımı boyutu, görev tanımı nasıl olmalıdır boyutu, sorunlar boyutu, üye kriterleri boyutu, etkin çalışma boyutunda 61 ve üstündeki yaşlardaki katılımcıların ortalama boyut puanları diğer yaş gruplarına göre oldukça düşüktür ($p<0,05$).

Görev tanımı boyutu, görev tanımı nasıl olmalıdır boyutu, etkin çalışma boyutu, farkındalık boyutu ortalama puanları akademik unvanlara göre farklı olduğu görülmüştür ($p<0,05$). Doçent unvanı olan katılımcıların, ortalama boyut puanlarının diğer akademik unvan gruplarına göre daha çok olumlu görüş bildirme eğiliminde olduğu tespit edilmiştir ($p<0,05$).

Etkin çalışma boyutu ve farkındalık boyutunda katılımcıların kuruldaki görevi, fark yaratan bir değişken olarak tespit edilmiştir. Başkan olarak görev yapan bireylerin, etik kurul üyelerine göre daha çok ifadelere katılma eğiliminde olduğu görülmüştür ($p<0,05$).

Üniversitedeki hizmet yılının sadece üye kriterleri boyutu üzerinde etkili olduğu görülmektedir ($p<0,05$). Bu da, 12 yıl üstündeki tecrübeli üyelerin 11 yıl altındaki tecrübeye sahip üyelere göre daha yüksek puanlarından kaynaklanmaktadır.

Görev tanımı nasıl olmalıdır boyutunda, kurul çalışmalarının kaç yıldır yapıldığının görüşler üzerinde etkili olduğu görülmüştür ($p<0,05$). 10-12 yıl arasında tecrübeye sahip olan bireylerin görev tanımı nasıl olmalıdır boyutunda, diğer gruplara göre daha az olumlu görüş bildirdiği tespit edilmiştir.

Farkındalık boyutunda, üniversite etik kurulundaki tecrübelerin görüşler üzerinde etkili olduğu görülmüştür ($p<0,05$). Farkı yaratan grupların tespiti için yapılan post hoc analizi sonuçlarına göre 4-10 yıldır kurulda görev aldığını beyan eden katılımcıların, diğer gruplara göre oldukça yüksek puanlar verme eğiliminde olduğu görülmüştür.

Üniversite etik kurulunda 1 yılda değerlendirilen dosya sayısının sorunlar boyutu ve üye kriterleri boyutu puanları üzerinde etkili olduğu görülmüştür ($p<0,05$). Sorunlar boyutunda kurullarında yılda 20 ve altında dosya inceleyen grup, 21 ve üstünde dosya inceleyen gruba göre daha düşük puan verdiği yani daha az olumlu görüş bildirdikleri görülmektedir.

Görev tanımı boyutu, üye kriterleri boyutu ve farkındalık boyutunda kurulun toplanma sıklıklarının görüşler üzerinde etkili olduğu görülmüştür ($p<0,05$). Üniversite etik kurulları, gerektiğinde toplanan üyelerin, diğer gruplara göre oldukça yüksek puanlar verme eğiliminde olduğu görülmüştür ($p<0,05$).

Boyutlar arasındaki ilişkileri genel olarak inceleyecek olursak eğer; boyutlar kendi aralarında oldukça yüksek seviyede pozitif yönde anlamlı oldukları görülmektedir. Görev tanımı boyutu ile görev tanımı nasıl olmalıdır boyutu ilişkisi en yüksek boyut olarak tespit edilmiştir. Sorunlar boyutu ise, üye kriterleri, etkin çalışma ve farkındalık boyutu ile ilişkisiz olduğu görülmüştür. Etkin çalışma ve farkındalık boyutlarının kendi aralarında oldukça kuvvetli ilişkiye sahip oldukları tespit edilmiştir. Ayrıca, tasarlanan regresyon modelinde kurul hakkındaki görüşlerin, görev tanımı nasıl olmalıdır boyutu, sorunlar boyutu, etkin çalışma boyutu, farkındalık boyutları ile ilişkili olduğu görülmektedir. Üniversite etik kurulu hakkındaki görüşleri en çok etkileyen boyut, görev tanımı nasıl olmalıdır boyutu olarak tespit edilmiştir.

Mevcut yapılanmada üniversitelerin etik kurullarının oluşturulması kadar bunların belli noktalarda benzerlik göstermesi, standardize edilmesi ve uygulama birlikteliği ve kararlılığının sağlanması da akademik etiğin yerleşmesinde önemlidir. Yönergelerde kurul oluşumları, içerik, yapı görev yetki ve sorumluluklar, işleyiş ve üye dağılımları ile ilgili olarak bir standarda gidilmelidir. Bu bağlamda oluşturulan hipotezler doğrulanmıştır. Yapılan araştırmada mevcutta var olan kurulların ağırlıklı olarak ilgilendiği konuların bilimsel araştırma ve yayın etiği konuları (%62) olduğu tespit edilmiştir. Kurullarda görev tanımı içinde yer alan yönetim etiği alanı ise %11'lik bir destek almıştır. Akademik etik %28'lik destek almıştır. Kurulun çalışmalarında olması gereken temel alanın kişilere göre yorumlarında ise, yine çoğunluğu bilimsel araştırma ve yayın etiği (%43) anlamında destek vermişlerdir. Akademik etik %33'lük bir destek almıştır. Üniversite yaşamı etiği %17'lik bir oranda kalmış yönetim etiği ise %8'e düşmüştür. Böylece, üniversite etik kurullarının ağırlıklı olarak çalışma alanlarının bilimsel araştırma ve yayın etiği olduğu hipotezi doğrulanmıştır. Etik ihlal şikayetleri ve etik uygunluk taleplerinde ilk başvuru birim üniversite etik kurulu olarak çoğunluğu almıştır. Üyelere göre ise, ilk başvuru birim, birim etik komisyonları olarak ağırlıklı puan almıştır. Buradan da anlaşıldığı üzere, etik yapılanmalar kendi içlerinde uzmanlık alanlarına göre oluşturulup, bir etik üst kurul çatısı altında birleştirilmesi çalışmaların verimliliği

açısından ve birimlerde etik farkındalık yaratması açısından önemlidir. Böylece, etik komisyonların varlığının ve etik üst kurul çatısı altında uzmanlık alanlarına göre alt etik kurul oluşumlarının önemine dair hipotezler doğrulanmıştır. Son karar mercii olarak başvuru ve başvurulması gereken birim olarak üniversitelerarası kurul belirtilmiştir. Kurul üyelerinin belirlenmesinde ise Rektörlük kararı uygun görülmüştür. Üyelerin seçilme kriterlerinde en büyük yüzdeyi etik davranış ilkelerine uygunluk almıştır. En önemli kriter 77 katılımcı arasından 77'sinin de desteğini alan etik ilke ve davranışlara uygunluk ifadesi olmuştur. Böylelikle üye kriterlerinde etik davranış ilkelerine uygunluğun önemine dair hipotez doğrulanmıştır. Üniversite etik kurul yönergelerinde tanımlı görevler arasında en çok katılım sağlanan ifade, akademik etik/bilim etiğine ilişkin etiğe aykırı durumları incelemek ve bilim yayın eğitim-öğretim ve hizmet faaliyetlerinde ortaya çıkan etik sorunlarda değerlendirmede bulunmak ve görüş bildirmek olarak belirtilmiştir. Yapılan çalışmada üniversite etik kurul hakkındaki görüşlerin görev tanımı nasıl olmalıdır boyutu, sorunlar boyutu, etkin çalışma boyutu, farkındalık boyutları ile ilişkili olduğu görülmektedir. Üniversite etik kurul hakkındaki görüşlerini en çok etkileyen boyut görev tanımı nasıl olmalıdır boyutu olarak tespit edilmiştir.

Sürdürülebilirliğin ve etkinliğin sağlanması açısından etik kodlar son derece önemlidir. Bazı üniversite ve hatta fakülteler kendi içlerinde etik kodlar geliştirmişlerdir. Üniversitelerin kendilerine ait davranış ve etik kodlarını/kurallarını oluşturmaları gereklidir. Bu da yapılan ankette yer alan ifadeyle desteklenmiştir. Etkin çalışma boyutu içerisinde yer alan ifadeler arasında değerlendirilen davranış ve etik kodların/kuralların oluşumu ifadesi, katılımcılar tarafından büyük oranda destek görmüştür. Dolayısıyla her üniversitenin kendi etik kodlarını ve davranış kurallarını oluşturması gerektiğine dair hipotez doğrulanmıştır. Üniversite etik kurul üyelerine belli bir miktar ödemenin yapılmasının üyeler üzerinde olumlu yönde etkisinin olacağı tespit edilmiştir. Yapılan ankette ödeme yapılması ile ilgili olan soruda 77 katılımcıdan 72'si ifadeye katılma yönünde görüş beyan etmişlerdir. Üniversitelerde etik farkındalık yaratma anlamında etik haftası içeriğinde, hizmet içi eğitim vb programlarda gerek üniversite etik kurullarından, üniversitelerde oluşturulan sürekli eğitim merkezlerinden, gerekse Kamu Görevlileri Etik Kurulu'ndan etik eğitimi ile ilgili sunumlar vb aktiviteler konusunda destek alınmalıdır. Üniversite etik kurulu üniversitelerde etik farkındalık yaratılması anlamında önemli bir konuma sahiptir. Yapılan çalışmada farkındalık boyutu içerisinde yer alan

ifadelere katılma oranının yüksek olması, kurulların farkındalık yaratmada önemli olduklarına dair olan hipotezi doğrulamıştır. Etik ihlal kararlarının internet adreslerinde yayınlanması önemlidir. Katılımcılar açısından da bu ifade desteklenmiştir. Üniversite etik kurulunun karşılaştığı sorunlar arasında ifade edilen kurumsal kimliğinin yerleşmemiş olması ankete katılanlar arasında büyük bir destek görmüştür. Bu bağlamda üniversite etik kurullarının ayrı bir kurumsal yapısının olması, kendi içinde sekretarya vb görev dağılımlarının olacağı bir yapılanmanın yer alması kurulun etkinliğini arttıracaktır.

Kamu Görevlileri Etik Kurulunun etik eğiticisi eğitimlerine, dönem dönem üniversiteden de akademik/idari personelin katılımı teşvik edilmelidir. Üniversitenin tüm paydaşlarına yönelik bir kapsam üniversite etik kurulu yapısı içinde yer almalıdır.

Etik ihlallerde kurul kararlarının kamuoyu ile paylaşılması şeffaf yönetim anlayışı ile örtüşmektedir. Bu bağlamda kararların paylaşılması önemlidir. Ankete katılan katılımcılar arasında buna dair olan ifade (Etik ihlal kararları üniversitenin internet sitesinde yayınlanmalıdır) yüksek oranda desteklenmiştir.

Üniversitelerde etik duyarlılığı sağlamak sosyal ve bilimsel bir sorumluluktur. Bu alanda nasıl ki toplam kalite yönetimi eğitimleri verilerek, gerekli organizasyon yapısı kurulup, işletiliyorsa, etikle ilgili de benzer bir yapının üniversitelerde oluşturulup, bu yapıların da aktif bir şekilde işletilmesinin sağlanması gereklidir. Bu bağlamda üniversitelerde “Üniversite Etik Kurul” yapılanması mutlaka olmalıdır.

KAYNAKLAR

- Adem, M. (2002). *Bilim ve Eğitimde Planlama: Bilim ve Eğitim Toplantı Serileri 2*, (1. basım). Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları.89-96.
- Akçakaya, M. ve Hasanoğlu, M. (2009, Mayıs). *21 Yüzyılda Kamu Personeli: Etik Sorunlar ve Yeni Arayışlar*. Sözel Bildiri, TODAİE, Kamu Etiği Sempozyumu Bildirileri 2,2009, Ankara, 689-698.
- Akgün, S. B. (2007). Yönetim Etiği Açısından Türkiye’de Kurumsallaşma Çabaları: Kamu Görevlileri Etik Kurulu. *Türk İdare Dergisi*, 79 (455), 81-111.
- Akyüz, H. (2008). *Kurumlar Sosyolojisi: Tanımlar, Kuramlar ve Uygulamalar*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Alpınar, Z. (Ed.). (2011). *Etiğin Anlamı ve Anlamsızlığı* (1. basım). Ankara: Efil Yayınevi.
- Altun, M.,Sayer, A., ve Barutçu, A. (2013). Kamu Görevlileri Etik Kurulu kararları İşığında Kamuda Görülen Etik Dışı Davranışlar ve Yolsuzluklar. *Sayıştay Dergisi*, (91), 33-55.
- Arıkan H. ve Demir, G.Y. (2009). *Akademisyenlik ve Etik: Uygulamalar Üzerine Toplumsal Bir Değerlendirme*. Sözel bildiri,VI. Ulusal Sosyoloji Kongresi Toplumsal Dönüşümler ve Sosyolojik Yaklaşımlar 2009, Aydın, 202-237.
- Armağan, İ. (1983). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri: Yöntembilim-2* (1. basım). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi.
- Arslan Z. Ş.ve Yaşar F.T. (2011). Yükselen Değer Kavramı Üzerine Eleştirel Bir Yaklaşım. *Değerler Eğitimi Merkezi Dergisi(DEM Dergi)*. 1 (1), 8-11.
- Aydın, İ. (2006). Sosyal Bilimlerde Araştırmadan Yayına Etik Değerler, 71-80. *Sosyal Bilimlerde Süreli Yayıncılık. I. Ulusal Kurultay Bildirileri, Ankara. 20.10.2014*, <http://uvf.ulakbim.gov.tr/sbvt/kurultay1.pdf>
- Aydın, İ. (2011). *Kamu ve Özel Sektörde Hizmet İçi El Kitabı* (5. baskı), Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

- Aydın, İ. (2012a). Yönetmelik Mesleki ve Örgütsel Etik. (5. baskı), Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Aydın, İ. (2012b). Eğitim ve Öğretimde Etik. (3. Baskı), Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Aydın, İ. (2014) *Kamuda Etik*. 13.03.2014,
www.tbmm.gov.tr/etik_komisyonu/belgeler/makale_kamudaEtik-InayetAydin.pdf
- Baydar, T. (2005). Yönetim Etiğine Genel Bir Bakış. *Türk İdare Dergisi*, 77 (449), 47-74.
- Berkarda, B. (2002). *Bilim ve Eğitimde Görevli Kuruluşların İşlevleri ve İşbirliği (Üniversite Açısından) Bilim ve Eğitim* (1. basım).Ankara: TÜBA.
- Biçer, İ. (2009, Mayıs). *Kamu ve Özel Sektör Kuruluşlarında Etik Değerlerin Uygulanması*.Sözel Bildiri, TODAİE, *Kamu Etiği Sempozyumu Bildirileri* 2, 2009, Ankara, 689-698.
- Boğaziçi Üniversitesi (2013). *Kamu Üniversitelerinin Yapısı ve İşleyişi, Etik İlkeler*.19.11.2013,
http://www.boun.edu.tr/tr-TR/Content/Genel/vizyon_ve_misyon/Akademik_Ilkeler,
http://www.boun.edu.tr/tr-TR/Content/Genel/Yonetim/Kurul_ve_Komisyonlar/Etik_Kurullar/Etik_Ilkeler.
- Bolay, S. H. (2011). Değerlerimiz ve Günlük Hayat. *DEM Dergi*, 1 (1), 12-19.
- Büken, N.Ö. (2006). Türkiye Örneğinde Akademik Dünya ve Akademik Etik. *Hacettepe Tıp Dergisi*, 37 (3), 164-170.
- Can, H. (1999). *Organizasyon ve Yönetim* (5. baskı). Ankara:Siyasal Kitabevi.
- Cevizci, A. (2002). *Etiğe Giriş* (1. baskı), İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Cihan, M. (2009, Mayıs). *Sokrates ve Etik Eğitimi*. Sözel Bildiri, TODAİE, *Kamu Etiği Sempozyum Bildirileri* 2, 2009, Ankara, 731-732.

- Çelik V. (1993). Eğitim Yönetiminde Örgütsel Kültür ve Önemi, *Amme İdaresi Dergisi*, 26 (2), 135-145.
- Çengel, Y. (2010, Mayıs). *Özlü Sözlerle Güvenli Bir Gelecek İçin İnsani Değerler Değerler Eğitimi* Sözel Bildiri, Damla yayınevi, *Uluslararası Konferans*, 159-170.
- Çetinsaya, G. (2014). *Büyüme, Kalite Uluslararasılaşma: Türkiye Yükseköğretimi için Bir Yol Haritası* (2. Baskı), Eskişehir: Yükseköğretim Kurulu.
- Çobanoğlu, N. (2012). Etik ve Hukuk Açısından Tıbbi Bilimsel Etik Kurullar, *IV. Sağlık Hukuku Kurultayı* 23-24 Eylül 2011, Ankara.
- Demirci, M. (2007). Kamu Yönetimi Yazıları. B. Eryılmaz, M. Eken, M. L. Şen, (Ed.), *Kamu Yönetimi Etiğinin Normatif Temelleri* (1. Basım), (200-219). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Demirci, M. ve Genç, F. N. (2008). Türkiye’de Kamu Yönetimi Reform Sürecinde Etik Yapılanma. *Amme İdaresi Dergisi*, 41 (2), 43-58.
- Devlet Personel Dairesi Başkanlığı. (2011). *Görevde Yükselme Eğitimi Ders Notları*,(17. Baskı).Ankara: DPB.
- Dikici, B. (2013). *Meslek Etiği*. 15.07.2014, http://www.yyu.edu.tr/abis/admin/dosya/4558/dosyalar/4558_10042013105553_82176.pdf
- Eğri T. ve Sunar, L. (2010). Türkiye’de İş Ahlakı Çalışmaları: Mevcut Durum ve Yönelimler. *İş Ahlakı Dergisi*, 3 (5), 41-65.
- Eryılmaz, B. (2008). Etik Kültürü Geliştirmek. *Türk İdare Dergisi*, (459), 1-12.
- Eryılmaz B. ve Biricikoğlu H. (2011). Kamu Yönetiminde Hesap Verebilirlik ve Etik *İş Ahlakı Dergisi*, 4 (7), 19-45.
- Frankena, W. K. (2007). *Etik* (1. baskı) (Çev. A.Aydın). Ankara: İmge Kitabevi.

- Gerçek H., Güven M. H., Özdamar, Ş. O., Yelken, T. Y., Kormaz, T. (2011). Yükseköğretim Kurumlarında Etik ilkeler, Sorumluluklar ve Davranış Kuralları. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 1 (2), 80-88.
- Göküş, M. (2010). Yönetişim: kuram boyutlar, uygulama. M. A. Çukurçayır, H. T. Eroğlu, H. E. Uğuz, (Ed.), *Kamu Hizmeti Kavramı ve Yönetişim Yaklaşımı* (1. baskı) (585-615), Konya: Çizgi Kitabevi.
- Hatipoğlu, T. (2013). *YÖK Üniversitesi'ne Bakış 2008-2011*. Ankara: Selvi yayınları.
- Haynes, F. (2002). *Eğitimde Etik* (1. basım) (Çev. S. K. Akbaş). İstanbul: Ayrıntı yayınları.
- Heller, A. (2006.) *Bir Ahlak Kuramı* (1. basım) (Çev. A. Yılmaz, K. Tütüncü, E. Demirel). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- İnci, O. (2009). *Bilimsel Yayın Etiği İlkeleri, Yanıtlmalar Yanıtlmaları Önlemeye Yönelik Öneriler*. 11.12.2013, <http://uvt.ulakbim.gov.tr/tip/sempozyum7/inci.pdf>.
- İstanbul Bilgi Üniversitesi (2013). *Davranış ve Etik Kuralları*. 22.11.2013, <http://www.bilgi.edu.tr/tr/universite/etik/>.
- Jones, L.R. (2011). *Academic Integrity & Academic Dishonesty: A Handbook About Cheating & Plagiarism*, Florida.
- Kalaycı, Ş. (Ed.). (2005). *SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri*. (1. Baskı). Ankara: Asil yayınları.
- Kalkınma Bakanlığı (2013). *Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018)*, Ankara: Kalkınma Bakanlığı Yayınları.
- Kamu Görevlileri Etik Kurulu.(2009). *Kamu Etiği Akademik Araştırmaları: Yolsuzluğun Önlenmesi İçin Etik Projesi cilt 2* (1. Basım). Ankara: KGEK.
- Kamu Görevlileri Etik Kurulu. (2012). *Kamu Görevlileri Etik Rehberi*. Ankara: KGEK.

- Kartal, S. (2007). *Eğitimde Örgütsel Sosyalleşme* (1. baskı). Ankara: Maya Akademi Yayın Dağıtım.
- Karlık, R. (2011). *Üniversitelerde Etik İhlalleri, Bilimsel Yolsuzluklar ve Sonuçları*. 13.05.2014, congfesr2011.tolgaerdogan.net/documents/national_presentations/UL14.pdf
- Kaya, Y. K. (2009). *İnsan Yetiştirme Düzenimiz: Politika-Eğitim-Kalkınma* (5. baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Kılavuz, R. (2004). Etik Sistemleri ve Kamu Yönetimi Etiği Açısından Görünümleri. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, (30),15-29.
- Kızılıcak R. (2001). Türk Kamu Yönetiminin Gelişimi ve Düzenleyici Kurullar (Regulatory Bodies). *Türk İdare Dergisi*, 7 (432), 127-134.
- Koçak S. Y., Öztepe M. C. (2012). Yönetişim ve Yönetim Ekseninde Kamu Yönetimi. F. N. Genç, (Ed.), *Yönetişim Yaklaşımı Açısından Kamu Yönetimi Etiği* (87-110). Bursa: Ekin Yayın.
- Korkut, H. (1993). Demokratik Üniversite. *Amme İdaresi Dergisi*, 26 (2), 119-133.
- Kuçuradi, İ.(2011). *Etik* (5. baskı). Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu.
- Kutunis, R. Ö. (2012). *Örgütlerde Davranış Bilimleri (ders notları)* (5. baskı). Sakarya: Sakarya Yayıncılık.
- Küçükcan T.ve Gür B.S. (2009). *Türkiye'de Yükseköğretim: Karşılaştırmalı Bir Analiz*(1.baskı), Ankara: Seta Yayınları.
- Mahmutoğlu, A. (2009). Etik ve Ahlak; Benzerlikler, Farklılıklar ve İlişkiler. *Türk İdare Dergisi*, 81(463-464), 225-249.
- Maliye Bakanlığı (2010). *Etik Davranış Eğitimi Ders Notu*, Marmaris: Maliye Yüksek Eğitim Merkezi Başkanlığı.

- Milli Eğitim Bakanlığı (2006). *Mesleki Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi: Tüm Alanlar. Meslek Etiği (MEGEP)*, Ankara: MEB.
- Nohutçu, A. (2004). *Çağdaş Kamu Yönetimi II :Konular, Kuramlar, Kavramlar* (1. basım) M. Acar, H. Özgür, (Ed.), *Etik ve Kamu Yönetimi* (389-411) Ankara: Nobel Yayın.
- Naymansoy, G. (2011, Mayıs). *Meslek Kültürü ve Etiği*.Sözel Bildiri, Uluslararası Yükseköğretim Kongresi: Yeni Yönelişler ve Sorunlar (UYK-2011), Deomed yayıncılık, 2012, İstanbul, 361-366.
- Ortaş, İ. (2005). *Üniversitelerde Akademik Etik Kurulları*. 10.05.2014,<http://www.turkstudent.net/content/article/3828/universitelerde-akademik-etik-kurullari.html>.
- Ortaş, İ. (2013). *Bilim, Bilim İnsanı ve Bilimsel Etik*. 16.12.2013, <http://strateji.cukurova.edu.tr/EGITIM/ortas/14.htm>.
- Ortaş, İ.(2010). Etik İlkeler ve Davranış Kuralları Açısından Bilimsel Etik Kurullarının Gerekliliği. *Türk Kütüphaneciliği*, 24 (1), 94-100.
- Ökçesiz, H. (2002,), *Doğru Hukukun Bilgisi*. Sözel Bildiri, Vadi yayınları,Muğla Üniversitesi Felsefe Bölümü Bilgi ve Değer Sempozyumu2002,Ankara, 313-323.
- Öktem, M. K. ve Ömürgönülşen U., (2005, Kasım). *Kamu Yönetiminde Etik Çalışmalarına Yönelik Genel Bir Çerçeve Arayışı*. Sözel Bildiri,Sakarya Üniversitesi, *Siyasette ve Kamu Yönetiminde Etik Sempozyumu 2005*, Sakarya, 231-237.
- Özgür, B. (2010). Kamu Yönetimi Denetçilerinde Etik Kültürün Geliştirilmesi, *Denetim Dergisi*, (5), 17-32.
- Özgen, C. (2012) Etik Kültürün geliştirilmesinde Eğitimin Rolü: Üniversitede Etik eğitimi, 15.10.2014, http://www.mta.gov.tr/v2.0/kurumsal_yapi/EtikKomisyonu/etik-liderlik/14.pdf

- Özlem, D. (2002). Değerler Sorununda Nesnelcilik/Mutlakçılık ve Öznellik/Rölativizm Tartışması Üzerine. Sözel Bildiri, Muğla Üniversitesi Felsefe Bölümü Bilgi ve Değer Sempozyumu Bildirileri 2002, Ankara, 282-312.
- Öztutkan, O. (2011). Kamu Yönetiminde Yozlaşma ile Mücadele ve Etik: Türkiye Uygulaması. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Öztürk, N. K. ve Coşkun B. (2000). Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma ve Kamu Hizmetlerinde Kalite: Etiksel Bir Bakış. *Türk İdare Dergisi*, 72 (426), 145-161.
- Pınar, İ. (2002). Akademisyenlerin Etik Değerleri Üzerine Bir Araştırma. *Yönetim*, 13 (43).5-19.
- Pieper, A. (1999). *Etiğe Giriş* (1. basım), (Çev. V. Atayman ve G. Sezer). Ayrıntı Yayınları.
- Plotnik, R. (2009). *Psikolojiye Giriş* (1. basım). (Çev. T. Geniş). ,Kaknüs Yayınları.
- Ruacan, Ş. (2005). Bilimsel Araştırma ve Yayınlarda Etik İlkeler. *Gazi Tıp Dergisi*, 16 (4), 147-149.
- Şişman, M. (2007). *Örgütler ve Kültürler* (2. Baskı). Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Şirin, Y.N. (2006). *Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma Sürecinde Etik Sorunlar ve Türkiye*. Yüksek Lisans Tezi, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tabancalı, E. (2004). Bilim ve Yayın Etiği. *Urdur Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5 (8), 225-232.
- Tatlıldil E.ve Gündür E. E.(2011). *Küreselleşerek değişen dünyada yükseköğretim anlayışı*. Sözel Bildiri, Deomed yayıncılık, Uluslararası yükseköğretim kongresi: yeni yönelişler ve sorunlar (UYK 2011) 2011. İstanbul: 580-587.
- Tepe, H. (Ed.). (2000). *Etik ve Meslek Etikleri: Tıp, Çevre, İş, Basın, Hukuk ve Siyaset*.

- TMMOB Elektrik Mühendisleri Odası. (2004). *Etik Ahlak ve Meslek İlkeleri*, Ankara:TMMOB yayını.
- Toplu, M. (2012). Bilim Etiği: İnternetin Bilim Etiği Üzerine Etkileri. *Türk Kütüphaneciliği*, c.26(4), 654-69.
- Töreci, K. (2008). Yayın Etiği: Etik Dışı Davranışlar ve Yazarlık. *ANKEM Dergisi*, 22 (1), 44-51.
- TÜBA. (2002). *Bilimsel Araştırmada Etik ve Sorunları* (1. Basım). Ankara: TÜBA.
- TÜBA. (2006). *Türkiye Bilimler Akademisi Bilim Etiği Kurulu Çalışma Esasları*. 18.09.2013, <http://www.tuba.gov.tr/tr/component/content/article/887.html>.
- TÜBA. (2011). *TÜBA Davranış Kuralları* 02.05.2014,<http://www.tuba.gov.tr/tr/etik.html>.
- TÜBİTAK. (2010). *Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu Yönetmeliği*, 06.08.2014, http://www.tubitak.gov.tr/tubitak_content_files/mevzuat/yonetmelik/YONE TMELIK_III_9.pdf.
- Türk Eğitim-Sen. (2009). *Türkiye'de Üniversite Sorunu ve Üniversite Çalışanları*.Ankara: Türk Eğitim- Sen.
- TÜSİAD. (2005). *Devlette Etikten Etik Devlete: Kamu Yönetiminde Etik; Yasal Altyapı ve Ayrıcalıklar Tespit ve Öneriler*. İstanbul: TÜSİAD.
- TÜSİAD ve OECD. (2003). *Kamu Hizmetinde Etik: Güncel Konular ve Uygulama* (yayın no TÜSİAD-T/2003-9-363). İstanbul.
- Uçak, N.Ö. ve Birinci, H.G. (2008). Bilimsel Etik ve İntihal. *Türk Kütüphaneciliği*, 22 (2), 187-204.
- Uğurlu, F. Y. (2011, Mayıs). *Yükseköğretim ile ilgili görüş ilke ve hedefler*. Sözel Bildiri, Deomed yayıncılık, *uluslararası yükseköğretim kongresi:yeni yönelişler ve sorunlar* (UYK-2011) 2012, İstanbul, 444-452.

- Usta, A. (2010). Kamu Görevlisinin Etik Amaç ve Ahlaki Yükümlülüğüne Yönelik Bir Değerlendirme. *Türk İdare Dergisi*, 82 (468), 159-181.
- Usta, A. (2011). Kuramdan Uygulamaya Kamu Yönetiminde Etik ve Ahlak. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İİBF Dergisi*, (1), 2, 39-51.
- Uzel, İ. (2014) *Etik: Toplumda ve Günlük Yaşamda Yeri ve Önemi*. 12.03.2014, <http://ilteruzel.com/etik.pdf>.
- Uzun, Y. (2011). Kamu İdarelerinde Etik Yönetim. *Sayıştay Dergisi*, (80), 33-56.
- Ülman, Y. I. (2006). Bilimsel Bilgi Üretiminde Yayın Etiği (örnekleriyle bilimsel yanılma türleri). H. Yazıcı, M. Şenocak, (Ed.), *"Tıbbi Yayın Hazırlama Kuralları Etiği"*,(49-61).İstanbul: Nobel Yayın.
- Ünal, M., Toprak M., Başpınar V. (2011, Mayıs). *Bilim etiğine aykırı davranışlar ve yaptırımlar: sosyal ve beşeri bilimler için bir çerçeve önerisi*. Sözel Bildiri, Deomed yayıncılık, *uluslararası yükseköğretim kongresi yeni yönelişler ve sorunlar (UYK 2011), 2012*, İstanbul: 338-346.
- Yaman, E. (2008). Üniversiteler ve Etik: Baskılar ya da Psikolojik Şiddet. *İş Ahlakı Dergisi*, 1 (1), 81-97.
- Yıldırım, C. (1993). *Bilim Felsefesi* (1. basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yıldırım, A. (2010). *Etik Liderlik ve Örgütsel Adalet ilişkisi Üzerine Bir Uygulama*. Yüksek Lisans Tezi, Karaman Üniversitesi.
- Yıldız, A. (2012). *Meta-etik Bir Teori Olarak Ahlaki Sezgiciliğin Savunulabilirliği*. Doktora tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yılmaz, E. D.(2010). *Eğitici Cep Kitabı* (gncl 3. baskı). Ankara: İmge kitabevi:
- Yükseköğretim Kurulu. (2007). *Türkiye'nin Yükseköğretim Stratejisi*,. Ankara: YÖK.
- Yükseköğretim Kurulu. (2012). *Yükseköğretim Kurulu Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi*, 25.08.2014, http://www.yok.gov.tr/web/guest/icerik/-journal_content/56_INSTANCE_rEHF8BIsfYRx/10279/18187.

- Yükseköğretim Kurulu (2014). *Etik Davranış İlkeleri*. 22.12.2014, <http://www.adu.edu.tr/tr/index.asp?job=news&i=27039>
- Yüksel, C. (2007). Kamu Yönetimi Yazıları (1. basım). B. Eryılmaz, M. Eken, M. L. Şen, (Ed.), *Kamu Yönetiminde Etik Davranış Kuralları* (582-602)Ankara: .Nobel Yayıncılık.
- Yüksel, C. (2011). Ülkemizde ve Dünyada Siyasette Etik Değerler, *İÜHFİM*, LXIX (1-2), 617-634. 09.07.2014, <http://www.journals.istanbuledu.tr/tr/index.php/hukukmeczua/article/view/10568>.
- Yüksel, M. (2002). Modernleşme Bağlamında Hukuk ve Etik ilişkisine Sosyolojik Bir Bakış. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 57 (1), 177-195.

EKLER

EK 1.YÖK Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ YÖNERGESİ

Yükseköğretim Kurulu Genel Kurulu'nun 29.08.2012 tarihli toplantısında alınan
2012.18.946 sayılı kararı

BİRİNCİ BÖLÜM

Amaç, Kapsam, Dayanak, Tanımlar

Amaç

Madde 1 – (1) Bu düzenlemenin amacı, bu yönerge kapsamına giren her tür bilimsel araştırma, çalışma, yayın ve etkinliklerde uyulması gereken bilim etiği kurallarını ve Yükseköğretim Kurulu bilimsel araştırma ve yayın etiği kurullarının görev, yetki, sorumluluk ve çalışma usullerini belirlemek, devlet üniversiteleri veya vakıf üniversitelerinin kendi bünyelerinde oluşturacakları bilimsel araştırma ve yayın etiği kurulları ile alt kurulların uyacakları ilkeleri tespit etmektir.

Kapsam

Madde 2 – (1) Bu yönerge,

- a) Devlet üniversiteleri veya vakıf üniversiteleri mensuplarınca yapılan veya üniversite ile ilişkisine bakılmaksızın, kişilerce yürürlükteki mevzuat hükümleri uyarınca doçentlik veya profesörlük unvanının elde edilmesi aşamasında ve sonrasında yapılan her tür bilimsel araştırma ve çalışmalar ile gerçekleştirilen bilimsel etkinlikler, desteklenen ve/veya yürütülen bilimsel araştırma-geliştirme projeleriyle ilgili araştırma etiği konularını,
- b) Yüksek lisans veya doktora öğrenciliği sırasında yapılan tez ve bilimsel yayınlar ile yürütülen bilimsel araştırma-geliştirme projeleriyle ilgili araştırma etiği konularını,
- c) Devlet üniversiteleri veya vakıf üniversiteleri mensuplarınca yurtiçinde ve yurtdışında her çeşit basın, görsel ve işitsel yayın organlarında yayımlanan ya da yayımlanmak üzere gönderilmiş olan her tür yayımla ilgili yayın etiği sorunlarını,
- ç) Devlet üniversiteleri veya vakıf üniversiteleri mensuplarınca biyomedikal araştırmalarda kullanılacak deneklerde ve ekoloji ile ilgili çalışmalarda yapılan etik ihlallerini kapsar.

Dayanak

Madde 3 – (1) Bu Yönerge 2547 sayılı Kanununun 42 inci ve 65 inci maddelerine dayanılarak hazırlanmıştır.

Tanımlar

Madde 4 – (1) Bu Yönergede geçen;

- a) Yükseköğretim kurumu: Üniversite ile yüksek teknoloji enstitüleri ve bunların bünyesinde yer alan fakülteler, enstitüler, yüksekokullar, konservatuarlar, araştırma ve uygulama merkezleri ile bir üniversite veya yüksek teknoloji enstitüsüne bağlı meslek yüksekokulları ile bir üniversite veya yüksek teknoloji enstitüsüne bağlı olmaksızın ve kazanç amacına yönelik olmamak şartı ile vakıflar tarafından kurulan meslek yüksekokullarını,
- b) Denek: üzerinde araştırma, inceleme, deney veya değerlendirme yapılan canlı varlıkları, ifade eder.

İKİNCİ BÖLÜM

Bilimsel Araştırma Etiği, Yayın Etiği ve Akademik Değerlendirmelere İlişkin Temel İlkeler

Bilimsel Araştırma Etiğine İlişkin Temel İlkeler

Madde 5 – (1) Her çeşit bilimsel araştırmada uyulacak temel ilkeler şunlardır:

- a) Veriler, bilimsel yöntemlerle elde edilir. Bunların değerlendirilmesinde, yorumunda ve kuramsal sonuçların elde edilmesinde bilimsel yöntemlerin dışına çıkılamaz, sonuçlar saptırılamaz, elde edilmemiş sonuçlar araştırma sonuçlarıymış gibi gösterilemez.
- b) İnsanlarla ilgili biyomedikal araştırmalarda ve diğer klinik araştırmalarda Sağlık Bakanlığı tarafından yayımlanan, 9 Ağustos 2011 tarih ve 28030 sayılı Klinik Araştırmalar Hakkında Yönetmelik hükümleri göz önünde bulundurulur.
- c) Sosyal ve beşeri bilimlerde yapılacak anket ve tutum araştırmalarında katılımcıların rızası alınır. Araştırma, bir kurumda yapılacaksa, katılımcıların rızasından sonra bağlı buldukları kurumun izni alınır.
- ç) Araştırma ve deneylerin, hayvan sağlığına ve ekolojik dengeye zarar vermemesi temel ilkedir. Çalışmalara başlanılmadan önce gerekli izinler yetkili birimlerden yazılı olarak alınır. Bu çerçevede uluslararası beyanname hükümleri ve Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmeler ve ulusal mevzuat hükümleri göz önünde bulundurulur.
- d) Araştırmacılar ve yetkililer, yapılan bilimsel araştırma ile ilgili olarak muhtemel zararlı uygulamalar konusunda ilgilileri bilgilendirmek ve uyarmakla yükümlüdür.

- e) Araştırmacılar, kendi vicdanî kanaatlerine göre zararlı sonuçlara ve/veya onaylamadıkları uygulamalara yol açabilecek araştırmalara katılmama hakkına sahiptir.
- f) Yapılacak çalışmalarda, diğer kişi ve kurumlardan temin edilen veri ve bilgilerin, izin verildiği ölçüde ve şekilde kullanılması, gizliliğine riayet edilmesi ve korunması sağlanır.
- g) Bilimsel araştırma için tahsis edilen imkân ve kaynaklar amacı dışında kullanılamaz.

Yayın Etiğine İlişkin Temel İlkeler

Madde 6 – (1) Her çeşit bilimsel yayında uyulacak temel ilkeler şunlardır:

- a) Bilimsel araştırmanın tasarlanması, planlanması, yürütülmesi ve yayına hazırlanması aşamalarında katkıda bulunmamış kişiler, yazar isimleri arasında gösterilemez.
- b) Bilimsel yayınlarda bir çalışmadan yararlanırken, bilimsel atıf kurallarına uygun olarak kaynak gösterilir.
- c) Henüz sunulmamış veya savunularak kabul edilmemiş tezler veya çalışmalar, sahibinin izni olmadan kaynak olarak kullanılamaz.
- ç) Evrensel olarak tanınan bilim kuramları, bilim alanlarının temel bilgileri, matematik teoremleri ve ispatları gibi önermeler dışında hiçbir çalışmanın tümü veya bir bölümü, izin alınmadan ve asıl kaynak gösterilmeden çeviri veya özgün şekliyle yayımlanamaz.

Akademik Değerlendirmelere İlişkin Temel İlkeler

Madde 7 - (1) Her çeşit akademik değerlendirmede uyulacak temel ilkeler şunlardır:

- a) Akademik hayatın bütün aşamalarında, öğretim ve akademik değerlendirmeler bilimsel liyakat kriterlerine göre yapılır.
- b) Akademik ilerleme ve ödöl jürilerinde bilimsel liyakat kriterlerinin dışına çıkmak, kişileri kayırmak, bilimsel eleştiri sınırlarını aşarak kişilerin kimlik ve kişiliğine yönelik saldırılarda bulunmak, haksız menfaat sağlamak, sahtecilik, kopyacılık, vb. eylemlerde bulunulamaz.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler

Etiğe aykırı eylemler

Madde 8 – (1) Bilim araştırma ve yayın etiğine aykırı eylemler şunlardır:

- a) İntihal: Başkalarının fikirlerini, metotlarını, verilerini, uygulamalarını, yazılarını, şekillerini veya eserlerini sahiplerine bilimsel kurallara uygun biçimde atıf yapmadan kısmen veya tamamen kendi eseriymiş gibi sunmak,
- b) Sahtecilik : Araştırmaya dayanmayan veriler üretmek, sunulan veya yayınlanan eseri gerçek olmayan verilere dayandırarak düzenlemek veya değiştirmek, bunları rapor etmek veya yayımlamak, yapılmamış bir araştırmayı yapılmış gibi göstermek,
- c) Çarpıtma: Araştırma kayıtları ve elde edilen verileri tahrif etmek, araştırmada kullanılmayan yöntem, cihaz ve materyalleri kullanılmış gibi göstermek, araştırma hipotezine uygun olmayan verileri değerlendirmeye almamak, ilgili teori veya varsayımlara uydurmak için veriler ve/veya sonuçlarla oynamak, destek alınan kişi ve kuruluşların çıkarları doğrultusunda araştırma sonuçlarını tahrif etmek veya şekillendirmek,
- ç) Tekrar yayım: Bir araştırmanın aynı sonuçlarını içeren birden fazla eseri doçentlik sınavı değerlendirmelerinde ve akademik terfilerde ayrı eserler olarak sunmak,
- d) Dilimleme: Bir araştırmanın sonuçlarını araştırmanın bütünlüğünü bozacak şekilde, uygun olmayan biçimde parçalara ayırarak ve birbirine atıf yapmadan çok sayıda yayın yaparak doçentlik sınavı değerlendirmelerinde ve akademik terfilerde ayrı eserler olarak sunmak,
- e) Haksız yazarlık: Aktif katkısı olmayan kişileri yazarlar arasına dâhil etmek, aktif katkısı olan kişileri yazarlar arasına dâhil etmemek, yazar sıralamasını gerekçesiz ve uygun olmayan bir biçimde değiştirmek, aktif katkısı olanların isimlerini yayım sırasında veya sonraki baskılarda eserden çıkarmak, aktif katkısı olmadığı halde nüfuzunu kullanarak ismini yazarlar arasına dâhil ettirmek,
- f) Diğer etik ihlali türleri: Destek alınarak yürütülen araştırmaların yayınlarında destek veren kişi, kurum veya kuruluşlar ile onların araştırmadaki katkılarını açık bir biçimde belirtmemek, insan ve hayvanlar üzerinde yapılan araştırmalarda etik kurallara uymamak, yayınlarında hasta haklarına saygı göstermemek, hakem olarak incelemek üzere görevlendirildiği bir eserde yer alan bilgileri yayınlanmadan önce başkalarıyla paylaşmak, bilimsel araştırma için sağlanan veya ayrılan kaynakları, mekânları, imkânları ve cihazları amaç dışı kullanmak, tamamen dayanaksız, yersiz ve kasıtlı etik ihlali suçlamasında bulunmak.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Yükseköğretim Kurulu

Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurullarının Oluşumu, Görevleri, Çalışma Usul ve Esasları

Kurulların oluşumu

- Madde 9** – (1) Yükseköğretim Kurulu bilimsel araştırma ve yayın etiği kurulları sosyal ve beşeri bilimler, sağlık bilimleri ve fen ve mühendislik bilimleri alanlarında oluşturulur. Bu kurullar üniversitelerin sosyal ve beşeri bilimler, fen ve mühendislik bilimleri ve sağlık bilimlerinin her birinden farklı alanlarda görev yapan profesör unvanına sahip öğretim üyeleri arasından iki yıllık süreyle Yükseköğretim Kurulu Başkanı tarafından seçilen dokuzar üyeden oluşur.
- (2) Gerekli görülmesi halinde çalışmaların verimliliğini sağlamak amacıyla farklı bilim alanları için farklı bilimsel araştırma ve yayın etiği kurulları oluşturulabilir. (3) Belirlenen kurul üyeleri hakkında etik ihlalinde bulduklarına dair kesinleşmiş bir adli veya idari karar veya tespit bulunmamalıdır.
- (4) Etik kurallarına aykırı eylemi tespit edilen etik kurulu üyesinin görevi, Yükseköğretim Kurulunun bu konudaki kararının kendisine tebliği ile sona erer.
- (5) Görev süresi biten bir üye aynı usulle yeniden seçilebilir. İzinsiz ve özürsüz olarak üst üste üç toplantıya katılmayan veya en az altı ay süreyle izinli olan üyenin, üyeliği kendiliğinden sona erer. Herhangi bir nedenle boşalan üyelik için, aynı usulle yeni üye seçilir.
- (6) Bilimsel araştırma ve yayın etiği kurulları başkanları Yükseköğretim Kurulu Başkanı tarafından seçilir. Her bir bilimsel araştırma ve yayın etiği kurulu başkanı kurul üyeleri arasından bir kişiyi başkan yardımcısı olarak seçer. Başkanın görevinin sona ermesiyle birlikte başkan yardımcılığı görevi de sona erer.
- (7) Bilimsel araştırma ve yayın etiği kurullarının sekreteryası ve raportörlük görevi Yükseköğretim Kurulu Hukuk Müşavirliği tarafından yürütülür.

Kurulların görevleri

Madde 10- (1) Bilimsel araştırma ve yayın etiği kurullarının görevleri şunlardır:

- a) Yayımlanan veya yayın için gönderilen yazılarda tespit edilen veya dikkate sunulan etiğe aykırı eylemleri incelemek, gerektiğinde bilirkişi veya uzman

görüşü almak, ilgili kişilerle yazışmalar yapmak, bilgi istemek ve görüş bildirmek,

- b) Bilimsel araştırma ve yayın etiği kurulları tarafından doğrudan veya görevlendireceği bilirkişiler / uzmanlar aracılığıyla incelenen dosyalar ile ilgili raporları inceleyerek oluşturacağı sonuç raporunu yazılı olarak bir ay içinde Yükseköğretim Kurulu Başkanlığına sunmak,
- c) Akademik, araştırma ve yayın etiği konularında muhtemel etik dışı eylemleri ortadan kaldırmak için, ilgili birim ya da kurum ve kuruluşlar ile işbirliği yaparak eğitici faaliyetler düzenlenmesini sağlamak üzere Yükseköğretim Kurulu Başkanlığına önerilerde bulunmak.

Etik kurullarının toplantı usul ve esasları

Madde 11 – (1) Bilimsel araştırma ve yayın etiği kurulları en az altı üyenin katılımıyla toplanır ve üye tam sayısının salt çoğunluğuyla karar alır. Başkanın katılmadığı toplantılarda başkan yardımcısı, bilimsel araştırma ve yayın etiği kurulları toplantılarına başkanlık eder.

- (2) Bilimsel araştırma ve yayın etiği kurulları çalışmalarını bizzat yürütür; ancak gerektiğinde alanında uzman bilirkişilerden görüş alınması hususunu Yükseköğretim Kurulu Başkanlığına sunabilir.
- (3) Aşağıdaki kişiler etik soruşturmalarda bilirkişi ve uzman olarak görevlendirilemez:
  - a) İlgilinin lisansüstü tez danışmanları ve doçentlik jürilerinde görev almış öğretim üyeleri,
  - b) İlgilinin kendi üniversitesinde görev yapan öğretim üyeleri,
  - c) İlgilinin eşi ve üçüncü dereceye kadar (üçüncü derece dâhil) kan veya sıhrî hısımları,
- ç) İlgili ile aralarında husumet bulunan kişiler.
- (4) İlgilinin çalıştığı anabilim dalında öğretim üyesi bulunmaması halinde, en yakın anabilim dalında çalışan öğretim üyeleri arasından veya gerekli görülmesi halinde ilgili anabilim dalı dışından bilirkişi atanabilir. Birden fazla bilirkişi atanması halinde her bilirkişi ayrı rapor tanzim eder.
- (5) Bilirkişiler dosya kendilerine ulaştığı andan itibaren en geç bir ay içerisinde konuya ilişkin raporu hazırlayıp gönderirler.
- (6) Bilimsel araştırma ve yayın etiği kurulları üyeleri kendileriyle ilgili veya kendilerinin daha önce birlikte çalışma yaptıkları kişilerle ilgili etik ihlali iddialarının görüşüldüğü toplantılara katılamazlar.

Etik kurullarına başvuru ve kurulların çalışma esasları

Madde 12 - (1) Üniversitelerarası Kurul Başkanlığı tarafından Yükseköğretim Kurulu Başkanlığına intikal ettirilen veya bireysel şikâyetlere dayalı olarak Yükseköğretim Kurulu Başkanlığına ulaştırılan etik ihlali iddiaları inceleme yapılmak üzere bilimsel araştırma ve yayın etiği kurullarına iletilir.

- (2) Her başvuru için ayrı bir dosya açılır. Bilimsel araştırma ve yayın etiği kurullarının inceleme sürecinde diğer kurum ve kuruluşlarla her türlü yazışmalar Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı aracılığıyla yapılır.
- (3) Hakkında etik ihlali iddiası bulunan kişiden iddialara ilişkin olarak savunma ve gerekli bilgi ve belgeler istenir. İlgili kişiler, bilimsel araştırma ve yayın etiği kurulunun bu yöndeki isteğinin kendilerine ulaştığı tarihten itibaren on beş gün içerisinde yazılı savunmalarını vermedikleri takdirde, Kurul, diğer bilgi ve kanıtlara dayalı olarak karar verir. Kurul, gerekli gördüğü hallerde savunmayı sözlü olarak da alabilir.
- (4) Hazırlanan raporlar, ilgili bilimsel araştırma ve yayın etiği kurulunda tartışmaya açıldıktan sonra oylanır ve kesin rapor kurul üyelerince imzalanır. Karara muhalif kalan üye karşı oy gerekçesini yazmak zorundadır. İnceleme sonuçlarını içeren kurul kararları Yükseköğretim Kurulu Başkanlığına sunulur. Etik ihlali saptanan kişilerle ilgili olarak Kurulca düzenlenen rapor konusunda Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı gerekli adli ve idari işlemleri başlatır. Etik ihlali iddiasında bulunan kişi ve kuruluşlar, başvuruları ile ilgili olarak alınan kararlar

hakkında Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı tarafından ilgili birim ve kurumlarla birlikte bilgilendirilir.

- (5) Başka kuruluşlarca yapılmış ya da yapılmakta olan inceleme ve soruşturmalar, bu düzenleme kapsamında yapılacak etik ihlali incelemelerine engel oluşturmaz.
- (6) Kurul üyeleri, uzman ve bilirkişiler yaptıkları soruşturma ile ilgili edindikleri bilgi ve belgeleri Yükseköğretim Kurulu Başkanlığının izni olmaksızın açıklayamazlar.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Çeşitli ve Son Hükümler

Disiplin işlemleri

Madde 13- (1) Etiğe aykırı eylemi kanıtlanan kişiler hakkında gerekli disiplin soruşturmasının başlatılması amacıyla ilgili kurumlara bilgi verilir.

- (2) İntihal ve haksız yazarlık eylemlerinin gerçekleşmesi hallerinde asıl müellifin rıza göstermesi ilgilileri sorumluluktan kurtarmaz.

Zamanaşımı

- Madde 14** – (1) İntihal ve sahtecilik şeklindeki etik ihlallerinde inceleme başlatılması herhangi bir süre sınırlamasına tabi değildir. Ancak bunların haricindeki etik ihlallerinde eylemin gerçekleştiği tarihten itibaren on yıl geçtikten sonra etik inceleme yapılamaz.
- (2) İntihal ve sahtecilik haricindeki diğer etik ihlallerinde, etik ihlal teşkil eden eylemin öğrenildiği tarihten itibaren iki yıl içinde etik inceleme başlatılmaması halinde etik ihlal iddiası incelenemez.

Gizlilik

- Madde 15** – (1) Bilimsel araştırma ve yayın etik kurullarının kararları, genel düzenlemeler dışında gizlidir, etik kurulların tespitleri hakkında bu yönergede belirtilen kişi ve kuruluşlar ile başvuru sahibinden başkasına bilgi verilmez.

Yeniden inceleme

- Madde 16** – (1) Bilimsel araştırma ve yayın etiği kurullarında incelenen bir eser hakkında aynı iddialarla yapılan mükerrer başvurular dikkate alınmaz.

Etik ihlallerine ilişkin kayıtlar

- Madde 17** – (1) Yukarıda sayılan etik ihlal türlerinden birini gerçekleştirdiğine karar verilen kişilere ilişkin karar ve belgeler Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı tarafından gizlilik ilkesine riayet edilmek suretiyle uygun bir şekilde dosyalanıp saklanır.

Yükseköğretim kurumları etik kurulları

- MADDE 18** – (1) Yükseköğretim kurumları bu yönergenin yürürlüğe girmesinden itibaren en geç altı ay içinde etik kurulları ile gerekli olması halinde etik alt kurullarını bu Yönergede belirtilen kriterlere uygun olarak oluştururlar.

Yürürlük

- Madde 19** – (1) Bu Yönerge, Yükseköğretim Kurulu tarafından kabulü tarihinde yürürlüğe girer.

Yürütme

- Madde 20** – (1) Bu Yönerge hükümlerini Yükseköğretim Kurulu Başkanı yürütür.

EK 2.Yükseköğretim Kurumları Etik Davranış İlkeleri

GİRİŞ

Bu çalışma, yükseköğretim kurumlan mensuplarının uymaları gereken etik değer ve ilkeleri içerir. Bu metin ile yazılı hale getirilmiş olan etik değer ve ilkeler, yükseköğretim kurumlan mensuplarının karşılaştıkları etik problemlerin çözümünde ve çalışma arkadaşları, öğrenciler, yükseköğretim kurumu idarecileri, yükseköğretim kurumu dışındaki kişi ve kurumlar ile ulusal ve uluslararası toplulukla ilişkilerinde uyacakları ilkeleri belirler.

Yükseköğretim kurumlan mensupları dürüstlük ilkesi ve sorumluluk bilincine dayalı olarak etik davranış standartlarına uygun hareket etme yükümlülüğü taşırlar.

Yükseköğretim kurumlan mensupları, gerçeğin takipçisi olmaya, mükemmele ulaşma yönünde çalışmaya; etik ilke ve ideallerin gerçekleşebilmesi bakımından bilimsel araştırma, öğrenme, öğretme, bilgi paylaşımı, görüş açıklama, iletişim ve ifade özgürlüklerini kapsayan akademik özgürlüğün korunmasına, herkese eşit fırsat ve imkânlar sunulması gerekliliğine vurgu yaparlar. Yükseköğretim kurumlan mensupları, bütün bu süreçleri, aşağıda yer verilen etik değer ve ilkeler doğrultusunda yürütmeyi kabul ve taahhüt ederler.

Etik davranış ilkelerinin ihlâli yükseköğretim kurumlarının ilgili mevzuatına göre değerlendirilir. Yükseköğretim kurumlan bu çerçevede kendi etik davranış ilkelerini düzenleyebilirler.

BİRİNCİ BÖLÜM

TANIMLAR, DEĞERLER VE İLKELER

1.1. TANIMLAR

Etik: Kişilere, kurumlara ve meslek mensuplarının davranışlarına rehberlik eden, iyiyi ve doğruyu belirlemede yardımcı olan kılavuz değerler, ilkeler ve standartlar bütünüdür.

Akademik Etik: Akademisyenlerin bilimsel çalışmaların üretilmesi, sunulması ve değerlendirilmesinde, toplumun farklı paydaşları ile ilişkilerinde, ödüllendirme ve yükseltme aşamalarında, bilim kurumlan ve üniversitelerin bilimsel yetkinliğe dayalı yapılandırılması ile bilim insanların yetiştirilmesi süreçlerinin her aşamasındaki etik davranış kurallarına uymayı ifade eder.

İntihal/Bilgi Hırsızlığı: Bilimsel usullere uygun biçimde gerekli atıfları yapmadan, kaynak göstermeden veya uygun şekilde izin almadan

başkalarının fikir, metot, veri, eser ve yayınlarını kısmen veya tamamen kendisine aitmiş gibi sunmak ve yayımlamak.

Uydurma: Olmayan veri ve sonuçları varmış gibi sunmak.

Yanıltma/Tahrif Etme: Kasıtlı olarak veri ve/veya sonuçlar üzerinde değişiklik yapmak, verileri gizlemek ve/veya çarpıtmak.

Çifte yayın: Aynı bilimsel çalışmayı bütün halinde kaynak göstermeksizin farklı yayınmış gibi birden fazla yayın ortamında yayımlamak.

Bölerek yayımlama: Yapılmış bir çalışmayı, yayın sayısını artırmak amacıyla bölerek tekrar yayımlamak.

Sözde/Haksız yazarlık: Bir çalışmada (araştırmanın tasarımı, verilerin toplanmasında, değerlendirilmesinde, yayının hazırlanması ve yayımında) aktif katkıda bulunmaksızın kasıtlı olarak yazar olarak görünmek/gösterilmek; aktif katkısı olmadığı halde nüfuzunu kullanarak ismini yazarlar arasına dahil ettirmek.

Yazar saklama: Bir yazarın çalışmaya katkısı olduğu halde yazarlar arasında ismine yer vermemek.

Bilgilendirmeden rıza alma: Araştırmaya katılmak isteyen gönüllülerden, araştırmanın uygulama adımları, muhtemel sonuçları, riskleri ve araştırmadan çekilme hakları konusunda usulüne uygun şekilde bilgilendirme yapmaksızın onay almak.

Gönüllü katılım ilkesinin ihlal edilmesi: Öğrenci veya diğer katılımcı grupları araştırmaya katılmaya zorlamak.

Gizlilik ilkesinin ihlal edilmesi: Katılımcılardan elde edilen kişisel veya kurumsal verileri, yasal zorunluluk olmaksızın ya da ilgililerden izin olmaksızın paylaşmak, araştırmada yer alan katılımcıların kimliklerini saklı tutmamak.

1.2. TEMEL DEĞERLER VE İLKELER

(1) Akademik özgürlük ve özerklik: Akademik özgürlük, akademisyenlerin tek tek ya da toplu halde bilgiyi araştırma, inceleme, tartışma, belgeleme, üretme, öğretme, anlatma ve yazma yoluyla edinmelerinde, geliştirmelerinde ve iletmelerinde hür olmalarıdır. Akademik özerklik ise yükseköğretim kurumlarının akademik işleyişlerine ilişkin kararlar almada; eğitim, araştırma, topluma hizmet, uluslararası ilişkiler ve diğer ilgili faaliyetlerde; kendi politikalarını oluşturmada devlet ve toplumun tüm diğer güçleri karşısındaki bağımsızlıklarıdır.

(2) Akademik dürüstlük: Toplumun bilime ve bilim insanına güvenini

sağlayan, akademik çevrelerde uyulması gereken etik ilke ve standartlara uygun davranmak; her türlü akademik etkinlikte açık ve sorumlu davranmaktır.

(3) Sorumluluk ve hesap verebilirlik: Sorumluluk, yükseköğretim kurumlan mensuplarının her türlü bilimsel ve akademik davranış ve faaliyetleri ile üstlendikleri görevleri gerekli nitelik ve nicelikte yerine getirmeleri, ülkenin ve yükseköğretim kurumunun kaynaklarını en verimli şekilde kullanmalarıdır. Hesap verebilirlik ise bir işi, bir görevi gerçekleştirmek için kendilerine emanet edilen kamusal ya da özel kaynakları kullanan yükseköğretim kurumlan mensuplarının, kaynakları emanet edenlere, kaynakların kullanımı ve görevin nasıl ve ne oranda yerine getirildiği konusunda açıklamada bulunma, şeffaf olma zorunluluğudur.

(4) Temel hak ve özgürlüklerin korunması ve güçlendirilmesi: Yükseköğretim kurumlarının, kendi mensupları ile birlikte toplumun tüm fertlerinin temel hak ve özgürlüklerini koruması ve desteklemesi esastır.

(5) Başkalarına saygı:Yükseköğretim kuramları mensuplarının bireylerin farklılıklarına saygı duyması, değer vermesi, ayrımcılık ve taciz gibi davranışlara izin vermemesi; meslektaşlar, çalışanlar, öğrenciler, paydaşlar ve üniversite dışı birimler ve şahıslara saygı ve nezaketle muamelede bulunması ve ilişki içerisinde olunan tüm şahısların onur ve kişiliklerini dikkate almasıdır.

(6) Akademik liyakat: Yükseköğretim kurumlan mensuplarının bir işe veya göreve aday olmaları durumunda yetenekleri, nitelikleri, deneyimleri değerlendirilerek işin veya görevin gerektirdiği standartlar temelinde seçilmesi ve görevlendirilmesidir.

İKİNCİ BÖLÜM

ÖĞRETİM ELEMANLARININ SORUMLULUKLARI

2.1. Öğretim elemanlarının meslektaşlarına karşı sorumlulukları

(a) İster akademik ister idarî sıfatla olsun, meslektaşlarına karşı âdil ve saygılı davranmak.

(b) Meslektaşlarının akademik hak ve özgürlüklerini savunmak

(c) Meslektaşlarının çalışmaları hakkındaki profesyonel görüşlerini veya değerlendirmelerini sunarken âdil, yansız ve tarafsız olmak; meslektaşları hakkında bilerek yanlış ve art niyetli açıklamalarda bulunmamak.

(ç) Yasal olarak zorunlu olmadıkça meslektaşları hakkında edindiği gizli veya kişisel bilgileri açıklamamak.

- (d) Meslektaşlarının meslekî gelişimine yardımcı olmak
- (e) Meslektaşlarına karşı ırk, dil, din, yaş, cinsiyet, etnik köken, engellilik gibi sebepler ya da siyasî, keyfi ve kişisel nedenlerle ayrımcılık yapmamak
- (f) Meslektaşlarının meslekî hak ve yetkilerini kullanmalarını ve görevlerini yerine getirmelerini keyfi olarak engellemek
- (g) Meslektaşlarının meslekî kararlarını etkilemek için baskı ya da zorlamalarda bulunmamak.

2.2. Öğretim elemanlarının kendi bilim alanlarına karşı sorumlulukları

- (a) Akademik alanında kendini sürekli geliştirmek.
- (b) Tüm bilimsel çabalarında akademik dürüstlüğünü korumak.
- (c) Diğer bilim alanlarını karalamamak, küçümsemek
- (ç) Meslekî görevlere başvurularda yanıltıcı açıklamalarda ve meslekî nitelikleri ile ilgili yanlış bildirimlerde bulunmamak ya da yeterliliği ve niteliğiyle ilgili gerçekleri kasıtlı olarak gizlememek.
- (d) Meslekî kararını ve davranışını değiştirebilecek ya da etkileyebilecek herhangi bir ödülü, hediye veya bağış kabul etmemek.
- (e) Uzmanlık alanına girmeyen konularda hakemlik, proje araştırmacılığı, bilirkişilik; sınav, tez, atama veya yükseltme jürisi üyeliği yapmamak.
- (f) Kendisiyle "çıkar ilişkisi" veya "çıkar çatışması" bulunan kişilerle ilgili atama, yükseltme ve değerlendirme jürilerinde görev almamak, hakemlik yapmamak, bilirkişilik görevi üstlenmemek.

2.3. Öğretim elemanlarının üniversiteye karşı sorumlulukları

- (a) Üniversite içinde çeşitli düzeydeki komite, komisyon, çalışma grubu, kurul veya görevlendirmelerde yönetim faaliyetlerine katılmak.
- (b) Kurum dışında, üniversitedeki görev ve sorumluluklarıyla bağdaşmayan profesyonel etkinliklerle meşgul olmamak.
- (c) Yükseköğretim kurumları mensuplarına karşı saygıyla ve hakkaniyetle davranmak, onları kişisel kazanç ve özel işleri için kullanmamak, sözlü veya fiziksel olarak taciz etmemek.
- (ç) Üniversitenin malî kaynaklarını dürüstçe ve amacına uygun kullanmak.
- (d) Kurumsal ve meslekî konumunu kişisel çıkar sağlamak için kullanmamak.

2.4. Öğretim elemanlarının topluma karşı sorumlulukları

- (a) Toplumun ekonomik, sosyal, kültürel ve entelektüel kapasitesinin geliştirilmesinde, topluma hizmette etkin bir rol oynamak için çaba harcamak.
- (b) Topluma yönelik açıklamalarında bilimsel bulgular ile kişisel

görüşlerini birbirinden ayırt etmek.

(c) Herhangi bir İdarî konu ile ilgili beyanda bulunduğu, kendi görüşleri ile üniversitenin kurumsal görüşleri arasında ayırım yapmada dikkatli davranmak.

(ç) Ülkenin bilimsel, kültürel, sosyal ve ekonomik yönlerden ilerlemesini ve gelişmesini ilgilendiren sorunlarını öğretim ve araştırma konusu yapmak, sonuçlarını toplumun yararına sunmak, düşünce ve önerilerini toplumla paylaşmak.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BİLİMSEL ARAŞTIRMA, YAYIN VE DEĞERLENDİRME ETİĞİ

3.1. Bilimsel araştırma ve yayın etiği

(a) Araştırmanın tasarımı ve yürütülmesinde yeterliliğe sahip olmak, araştırmanın yapılışı ve bulguların analizi sırasında öz eleştiri, dürüstlük ve şeffaflığı korumak, aynı konuda araştırma yapmış veya yapmakta olanların çalışmalarına saygılı olmak.

(b) Araştırma konusuna dürüst ve tarafsız yaklaşmak, araştırma sonuçlarını raporlarken açık ve dürüst davranmak, araştırmaya katılan herkesin katkısını görünür kılmak.

(c) Bilimsel bir çalışmanın, araştırma metodolojisi ve araştırma etiğine uygun olması için araştırmaya başlarken, araştırma sürecindeki görevler ve yayınlarda oluşan tüm hakların dağılımını belirlemek.

(ç) Veri toplanması ve analizi için kullanılan bütün kaynak (elektronik olanlar dahil) ve metotları çalışmada sunmak.

(d) Bilimsel yayınlarda, yayının içindeki bilgilerin doğru ve tam olmasının, yayının kasıtlı olarak eksik bilgi içermemesinin temel kural olduğunu kabul etmek; bilgilerin üretimi ve geliştirilmesi aşamalarında "bilimsel etiğe" uygun davranmak, sadece bilimsel sistematik içinde geliştirilen ve derlenen bilgileri ve verileri yayımlamak.

(e) Yayının içeriğinin yansız olması için özen göstermek; kişisel çıkarlar, ticarî kaygılar, politik görüşlerin empoze edilmesi amacıyla veya benzeri nedenlerle araştırma sonuçlarını değiştirerek yayın yapmamak.

(f) Yayında yararlanılan bütün kaynakları atıf yaparak belirtmek, yayındaki bilginin üretilmesinde, derlenmesinde, ölçülmesinde ve yayma hazırlanmasında payı olanları katkılarına göre yazar olarak ya da teşekkür ederek belirtmek.

(g) Araştırmada ve yayında görev ve sorumluluk alma anlamına gelen

yazarlık hakkını tüm bilimsel çalışmalarda gözetmek; araştırmaya verilen katkı oranında isim sıralaması belirlemek.

(ğ)En kötü etik ihlâli uygulamaları olarak bilinen, "başkasına ait yazılı, basılı ve elektronik ortamdaki bir eseri ve sanatsal uygulamaları olduğu gibi alarak kendi adına sunmak veya bir bölümünü bilimsel yayın kurallarına uygun bir biçimde atıfta bulunmadan kendi eseri gibi sunmak; bulguları, sanatsal uygulamaları bunların alıntı olduğunu açıkça gösterecek şekilde (yazı tipini değiştirerek, italik yazarak, tırnak içinde göstererek, metin içinde işaretleyerek, dipnot ya da kaynakçada belirterek) belirginleştirmeden sunmak; farklı kelimeler kullanarak veya cümleler kurarak değiştirip sunmak; bilgi ve düşünceleri, uygulamaları kendi fikri gibi sunmak" eylemlerinden kesinlikle kaçınmak.

(h) Atıfta bulunurken eksik bilgi vermemek, alıntı kaynağına ait uygun bilgi vermemek, kaynağı unutilan verileri kendi fikri gibi kullanmamak.

3.2. Bilimsel değerlendirme etiği

(a) Bilimsel değerlendirme ve jüri üyeliği, editörlük, bilirkişilik, hakemlik ve benzeri görevlerde bağımsız, dürüst, önyargısız ve tarafsız davranmak.

(b) Gizlilik ilkesine riayet etmek.

(c) Bilimsel değerlendirmelerde açık ve şeffaf olmak ve gerekçelendirmek.

(ç)Değerlendirme plan ve süresine riayet etmek; değerlendirme yaparken yapıcı geri bildirim ve önerilerde bulunmak, eser sahibini rencide edici ifadelerden kaçınmak.

(d) Hakemlik yaptığı bilimsel çalışma üzerinden fikir hırsızlığı yapmak suretiyle görevini kötüye kullanmamak.

(e) Hakem belirlemelerinde bilimsel ölçütlerin dışına çıkmamak.

(f) Aralarında "çıkar ilişkisi" veya "çıkar çatışması" bulunan kişilerle ilgili bilimsel yayınların değerlendirme jürisinde hakem olarak görev almamak.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

EĞİTİM VE ÖĞRETİM ETİĞİ

4.1. Öğretim elemanlarının eğitim ve öğretimle ilgili sorumlulukları

(a) Derslerini, yetkili kurulların onayladığı program içeriğine uygun olarak vermek.

(b) Öğrencilerin derslerden aldıkları değerlendirme ve notlarını, mahkeme kararı ve öğrencinin yazılı izni olmadıkça üçüncü kişilere açıklamamak.

(c) İlke olarak ders programında belirlenen yer ve zamanda dersinde

bulunmak, mecburi durumlar dışında derslerini bir başkasına yaptırmamak.

(ç) Verdiği tüm dersler için yazılı bir ders planı hazırlamak ve bu ders planını her öğrencinin erişimine açmak.

(d) Engelli öğrencilere ilgili yasaların gerektirdiği destek ve yardımı sağlamak.

4.2. Öğretim elemanlarının öğrencilere karşı sorumlulukları

(a) Öğrencileri araştırma, sorgulama ve öğrenmeye teşvik edici ve cesaretlendirici bir ortam hazırlamak.

(b) Öğrencileri mesleğin ya da disiplinin temel değer ve ilkelerini öğrenmeye, fikirlerini serbestçe ifade etmeye ve bağımsız düşünmeye teşvik etmek.

(c) Öğrencilerin çalışmalarını ve performanslarını âdil-tarafsız ve dürüst olarak değerlendirmek, değerlendirmeleriyle öğrencilerin öğrenmelerine katkı sağlamak, zamanında ve yapıcı geri bildirimler vermek.

(ç) Öğrencilerin çalışmalarını ve sınavlarını zamanında değerlendirmek ve duyurmak.

(d) Öğrencilerin öğrenme özgürlüklerini korumak, öğrenme haklarına zarar verecek uygulamalara izin vermemek.

(e) Öğrencilerin derslerle ilgili değerlendirmelerini dikkate almak.

(f) Yasal olarak açıklanması gerekenler dışında, öğrencilerin özel-kişisel bilgilerine saygı göstermek, bu bilgileri gizli tutmak.

(g) Kişisel çıkarları için öğrencileri istismar etmemek.

(ğ) Öğrencilere referans verirken âdil ve nesnel davranmak.

(h) Öğrencilerle arasında, profesyonellik sınırlarını aşacak ölçüde kişisel yakınlık ve ilişkilere izin vermemek, tüm öğrencilere eşit davranmak.

(i) Her türlü tacizi, istismar ve şiddeti, baskıcı, aşağılayıcı, rahatsız edici davranışları hiçbir biçimde tasvip etmemek, görmezden gelmemek ve buna göre davranmak.

(i) Öğretim verdiği alanda, öğrencilerin güncel ve kaliteli eğitim alabilmesi için araştırmalar yaparak uzmanlığını sürekli geliştirmek.

(j) Öğrencilerin farklı yeteneklere ve özelliklere sahip olduklarını kabul etmek ve her bir öğrencinin entelektüel ve kişisel gelişimine katkıda bulunmaya çalışmak.

(k) Öğrencilerin yüksek meslekî etik değerlerle yetişmeleri ve çok yönlü gelişmeleri için davranışları ile örnek olmak.

(l) Öğrencilerin birbirlerine ve öğretim elemanlarına karşı saygı

duymalarını teşvik etmek.

(m) Öğrencileri, öğrenmelerine engel ya da sağlıklarına ve güvenliklerine zararlı olacak ortamlardan korumaya özen göstermek.

(n) Öğrencilerden herhangi bir hediyeyi kabul etmemek.

(o) Kendi kitabını ya da benzerî yazılı veya görsel çalışmasını satın almaya zorlamamak; tezi, notu veya puanı baskı aracı olarak kullanmamak.

BEŞİNCİ BÖLÜM

HİZMET ETİĞİ

5.1. Yükseköğretim kurumları mensuplarının hizmet sunumunda uyacağı etik değer ve ilkeler

(a) Toplumla hizmet kapsamındaki eylem ve işlemlerinde hukuka saygı, yasallık, adalet, eşitlik, dürüstlük, şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkeleri doğrultusunda hareket etmek, görevini yerine getirirken ve hizmetlerden yararlandırmada dil, din, dünya görüşü, siyasî düşünce, ırk, yaş, cinsiyet ve benzerî sebeplerle ayırım yapmamak, insan hak ve özgürlüklerine aykırı veya kısıtlayıcı ve fırsat eşitliğini engelleyici davranış ve uygulamalarda bulunmamak.

(b) Toplumsal konulara (çevre, sağlık, eğitim, adalet, vb.) duyarlılık göstererek insanlığın yararını gözetmek.

(c) Üniversite dışındaki herhangi bir etkinliğe ya da çalışmaya katılmak için üniversiteye karşı yükümlülüklerini aksatmamak.

(ç) Üniversite dışında yürüttüğü gelir getirici nitelikteki işleri, yasal düzenlemelere ve dürüstlük ilkesine uygun olarak yapmak.

(d) Ticarî reklam aracı olmaktan uzak durmak.

(e) Üniversite dışı etkinliklerde üniversitenin ve mesleğinin toplum içindeki yerini ve saygınlığını korumak.

(f) Dürüstlük ve tarafsızlığını tehlikeye düşürecek etkinliklerden uzak durmak.

(g) Kamu hizmetlerini belirlenen standartlara ve süreçlere uygun şekilde yürütmek, hizmetten yararlananlara iş ve işlemlerle ilgili gerekli açıklamaları yaparak onları hizmet süresi boyunca aydınlatmak.

(ğ) Keyfî davranışlarda, baskı, hakaret ve tehdit edici uygulamalarda bulunmamak, açık ve kesin kanıtlara dayanmayan rapor düzenlememek, mevzuata aykırı olarak kendileri için hizmet, imkan veya benzerî çıkarlar talep etmemek.

(h) Etik ilkelerle bağdaşmayan veya yasa dışı iş ve eylemlerde

bulunmasının talep edilmesi halinde veya hizmetlerini yürütürken bu tür bir eylem veya işlemden haberdar olduğunda ya da gördüğünde durumu yetkili makamlara bildirmek.

- (i) "Çıkar ilişkisi" ve "çıkar çatışması" konusunda dikkatli davranmak.
- (i) Görev, unvan ve yetkisini kullanarak kendisi, yakınları veya üçüncü kişiler lehine menfaat sağlayacak davranışlardan kaçınmak.
- (j) Görevinin ifâsı sırasında ya da bu görevin sonucu olarak elde ettiği gizli ve özel bilgileri, görevdeyken ve görevden ayrıldıktan sonra yetkili makamlar dışında hiçbir kurum, kuruluş veya kişiye açıklamamak; kendisine, yakınlarına veya üçüncü kişilere doğrudan veya dolaylı olarak herhangi bir menfaat elde etmek için kullanmamak.
- (k) Yürüttüğü görevle ilgili bir iş yapan, hizmet veren veya çıkar ilişkisi olan gerçek veya tüzel kişilerden kendisi, yakınları, üçüncü kişi veya kuruluşlar için doğrudan veya aracı eliyle herhangi bir hediye almamak ve çıkar sağlamamak.
- (l) Kamu bina ve taşıtları ile diğer kamu malları ve kaynaklarının kullanımında israf ve savurganlıktan kaçınmak; mesai süresini, kaynaklarını, işgücünü ve imkanlarını kullanırken etkin, verimli ve tutumlu davranmak.

ALTINCI BÖLÜM

AKADEMİK YÖNETİM ETİĞİ

- 6.1.** Yükseköğretim kurumları yöneticilerinin uyacağı etik değer ve ilkeler
- (a) Üniversite mensuplarının kişisel onurunu ve meslekî saygınlığını gözetmek.
  - (b) Üniversite mensupları arasında dil, ırk, renk, cinsiyet, dış görünüm, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri nedenlerle ayırım yapmamak.
  - (c) Akademik özerkliğin gerçekleşmesi için çalışmak; akademik özgürlüğü, farklı düşünce ve görüşlerin bir arada yaşayabilmesini üniversite yaşamının temel değeri olarak görmek.
  - (ç) Öğretim elemanlarının atama ve yükseltme başvurularının değerlendirilmesinde, üniversite senatosunca kabul görmüş akademik performans ölçütlerini esas almak; üniversiteye eleman alımında, yükseltme ve atamalarda bilimsel standartların dışına çıkmamak; akademik kadro ilanlarında aranan özel nitelik tariflerinde liyakat kuralının ihlal edilmemesine özen göstermek.
  - (d) Taciz, bezdirme ve yıldırma (mobing) gibi etik dışı davranışların akademik yaşamın dışında kalması amacıyla her türlü eğitim, bilinçlendirme, bilgilendirme için gerekli tedbirleri almak; bu türden davranışlara maruz

kalanların haklarını korumak.

(e) Öğretim elemanlarının yurtiçi veya yurtdışı bilimsel faaliyetlere katılımlarında ve desteklenmelerinde adalet ve liyakat ilkelerine göre davranmak.

(f) Kişilerin özlük haklarını kısıtlayıcı, kariyerlerine zarar verici engellemelerden uzak durmak.

(g) Öğretim elemanlarının bilim, sanat, araştırma ve yayınlarından doğan yasal haklarının korunmasını gözetmek.

(ğ) Öğretim elemanlarının ders yüklerinin uzmanlık alan ve yetkinlikleri göz önünde bulundurarak hakkaniyet çerçevesinde dağıtılmasını sağlamak, bunu yaparken kamu yararını gözetmek.

(h) Üniversite kaynaklarının kullanımında ve işlerinin yürütülmesinde şeffaf ve hesap verebilir şekilde davranmak.

(ı) Üniversiteyle iş yapma durumunda olan kişi, kurum veya kuruluşlar ile kişisel çıkar amaçlı ilişki kurmamak.

(i) Etik kurulların bağımsız çalışması için uygun koşulları sağlamak, kurul kararlarını hakkaniyetle hayata geçirmek, etik dışı tutum ve davranışlara sessiz kalmamak.

(j) Siyasî kurum ve diğer sivil toplum kuruluşlarıyla ilişkilerinde tarafsızlık ilkesine riayet etmek.

EK 3. Anket Formu

Bu anket, TC Adnan Menderes Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim dalında Doç. Dr. Fatma Neval GENÇ danışmanlığında, Beril ALEV tarafından yüksek lisans için yapılan “Yapısal ve İşlevsel Açından Türkiye’de Üniversite Etik Kurulları” adlı tezle alakalı olarak, Türkiye’deki Üniversite Etik Kurullarının yapısal ve işlevsel açıdan durumlarını ortaya koymak amacıyla yapılmaktadır.

Tamamen bilimsel etik, norm ve yöntemlere dayalı olarak gerçekleştirilmekte olan bu çalışmada; ankete cevap veren kişilerin isimleri hiçbir şekilde kullanılmayacak, verilen cevaplar üçüncü kişilerin kullanımına sunulmayacaktır. Vereceğiniz cevaplarla, örnek ve yorumlarınızla, araştırmamıza büyük katkıda bulunacak olup, gösterdiğiniz ilgi ve ayracağınız zaman için şimdiden teşekkür ederim.

	Kadın	Erkek
Cinsiyetiniz		

	20-30	31-40	41-50	51-60	61 ve üstü
Yaşınız					

	Prof. Dr.	Doç. Dr.	Yrd. Doç. Dr.	Öğretim Gör.	Diğer
Akademik Unvanınız					

	Başkan	Üye	Raportör
Üniversite Etik Kurulundaki Pozisyonuz			

	1 ve 1 yıldan az	2-4 yıl	4-6 yıl	6-8 yıl	8-10 yıl	10-12 yıl	12 yıldan fazla
Üniversitedeki hizmet yılınız							
Kaç yıldır üniversitenizde etik kurul vardır?							
Üniversite Etik Kurulunda Başkan/Üye/Raportör olarak çalışma süreniz							

	1 yıl	3 yıl	5 yıl	Sürekli	Diğer
Size göre kurul başkanının görev süresi ne olmalıdır?					
Size göre kurul üyelerinin görev süresi ne olmalıdır?					

	Ayda 1	2 ayda 1	6 ayda 1	Yılda 1	Gerektiğinde
Etik kurulun toplanma sıklığı nedir?					

Size göre kurulun toplanma sıklığı ne olmalıdır?					
--	--	--	--	--	--

	20 ve altı	21 ve üstü
Kurulda 1 yılda değerlendirilen ortalama dosya sayısı nedir?		

Etik Kurula Gelen Başvuru Konuları	Akademik Etik	Üniversite Yaşamı Etiği (Tüm üniversite paydaşlarını kapsayan etik alanı)	Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği	Yönetim Etiği (Çalışma ilişkileri, mobbing vb)	Diğer
Mevcut kurulun ağırlıklı olarak incelediği/ilgilendiği araştırmaların türü nedir?					
Size göre kurulun çalışmalarında olması gereken temel alan nedir?					

	Üniversite Etik Kurulu	Birim Etik Komisyonları	İlgili Fakülte Dekanlıkları	Üniversite Rektörlüğü	YÖK	Üniversiteler arası Kurul	Diğer
Etik ihlal şikayetleri/etik uygunluk taleplerinde ilk başvuru alan birim hangisidir?							
Size göre şikayet ve uygunluk taleplerinde başvurulması gereken birim hangisi olmalıdır?							
Etik ihlal kararları/etik uygunluk olurlarında son karar mercii hangisidir?							
Size göre etik ihlal kararları/etik uygunluk olurlarında son karar mercii hangisi olmalıdır?							
Size göre Üniversite Etik Kurulunda başkan ve üye görevlendirmelerini yapması gereken birim hangisi olmalıdır?							

Üniversite Etik Kurulu yönergelerinde tanımlı görevler nelerdir?	Tamamen Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Hiç Katılmıyorum
Araştırma projeleri ile ilgili inceleme yapmak/rapor vermek					

Akademik etik/bilim etiğine ilişkin etiğe aykırı durumları incelemek					
Birimler arasında yaşanan etik sorun/ikilem durumlarında başvuru halinde etik danışmanlık yapmak					
Üniversite bünyesinde temel alınacak etik ilke ve politikalar geliştirmek					
Üniversitede etik kültürün yaygınlaşması ve etik duyarlılık kazanılmasına yönelik eğitimler/etkinlikler düzenlemek					
Bilimsel araştırma ve yayın etiğine ilişkin sorunlarda değerlendirmelerde bulunmak					
Bilim, yayın, eğitim-öğretim ve hizmet faaliyetlerinde ortaya çıkan etik sorunlarda değerlendirmede bulunmak, görüş bildirmek					
Üniversite bünyesinde kurulmuş bulunan uzman etik kurullar arasında eşgüdümü sağlamak, bu kurulların çözümleyemediği konularda hakemlik yapmak					

Üniversite Etik Kurulu yönergelerinde tanımlı görevler ne olmalıdır?	Tamamen katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Hiç Katılmıyorum
Araştırma projeleri ile ilgili inceleme yapmak/rapor vermek					
Akademik etik/bilim etiğine ilişkin etiğe aykırı durumları incelemek					
Birimler arasında yaşanan etik sorun/ikilem durumlarında başvuru halinde etik danışmanlık yapmak					
Üniversite bünyesinde temel alınacak etik ilke ve politikalar geliştirmek					
Üniversitede etik kültürün yaygınlaşması ve etik duyarlılık kazanılmasına yönelik eğitimler/etkinlikler düzenlemek					
Bilimsel araştırma ve yayın etiğine ilişkin sorunlarda değerlendirmelerde bulunmak					
Bilim, yayın, eğitim-öğretim ve hizmet faaliyetlerinde ortaya çıkan etik sorunlarda değerlendirmede bulunmak, görüş bildirmek					
Üniversite bünyesinde kurulmuş bulunan uzman etik kurullar arasında eşgüdümü sağlamak, bu kurulların çözümleyemediği konularda hakemlik yapmak					
Var olan etik kurul yönergeleri yeterlidir					

Üniversite Etik Kurulunun karşılaştığı sorunlar nelerdir?	Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Hiç Katılmıyorum
Mevzuatın yetersizliği					
Yetki görev ve sorumlulukların belirsizliği					
Çalışma usullerinin net belirlenmemiş olması					

Uygun çalışma olanaklarının sunulmaması					
Yetmiş personel eksikliği					
Mali kaynakların yetersizliği					
Üst yönetimin gerekli/yeterli desteği vermemesi					
Kurumsal kimliğinin yerleşmemiş olması					
Yaptırım gücünün yeterli olmaması					
Kurulların üst yönetime bağlı olmaları					
Kurulların karar almada üst yönetimden bağımsız olmamaları					
Ayrı bir sekretaryanın olmaması					
Herhangi bir sorun yoktur					

Üniversite Etik Kurulu üyeleri belirlenirken en önemli kriter nedir?	Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Hiç Katılmıyorum
Hizmet yılı					
Tecrübe					
Uzmanlık alanı					
Etik davranış ilkelerine uygunluk					
Akademik personel olması					
Hukuk alanından en az 1 öğretim üyesi					
Cinsiyet					
Farklı birimlerden eşit dağılım					
Akademik/idari personel olması					

Size göre Üniversite Etik Kurulu üyeleri belirlenirken en önemli kriter ne olmalıdır?					
☐ Hizmet yılı					
☐ Tecrübe					
☐ Uzmanlık alanı					
☐ Etik davranış ilkelerine uygunluk					
☐ Akademik personel olması					
☐ Hukuk alanından en az bir öğretim üyesi					
☐ Cinsiyet					
☐ Farklı birimlerden eşit dağılım					
☐ Akademik/idari personel olması					
Üniversite etik kurullarının etkin ve verimli çalışması için neler yapılmalıdır?	Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Hiç Katılmıyorum
Üniversite Etik Kurul üyeleri arasında üniversite dışından öğretim üyeleri ve/veya bağımsız değerlendiriciler de yer almalıdır					
Kurula öğrencileri kapsayan bir etik ihlal sorunu geldiğinde değerlendiriciler arasında öğrenci temsilcileri ve/veya öğrenci konseyi başkanı da yer almalıdır					

Kurulda idari personel ile ilgili etik ihlal durumlarında değerlendiriciler arasında ilgili kişi/kişilerin fakülte sekreterleri ve /veya genel sekreter de yer almalıdır					
Etik ihlal kararları üniversitenin internet sitesinde yayınlanmalıdır					
Her üniversite kendi davranış ve etik kodlarını/kurallarını oluşturmaktadır					
Üniversitelerde öğrenci etik kurul/kulüp oluşumları desteklemelidir					
Etik üst kurul çatısı altında alt etik kurul/komisyonlar oluşturulmalıdır					
Kurul üyeleri üniversitede etik eğitimleri vermelidir					
Kurul üyelerine ödeme yapılmalıdır					
Üniversiteler Kamu Görevlileri Etik Kurulu kapsamı içinde yer almalıdır					
Üniversite Etik Kurulları Kamu Görevlileri Etik Kurulu ile işbirliği yapmalıdır					
Kurul üst yönetimden bağımsız olarak değerlendirmede bulunmalıdır					
Üyesi olduğum kurulun çalışmalarını yeterli bulmaktayım					

Üniversitede etik farkındalığı yaratmak için ne yapılmalıdır?	Tamamen katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Hiç Katılmıyorum
Etik eğitimleri verilmelidir					
Etik haftasında, diğer dönemlerde seminer, konferans, panel düzenlenmelidir					
Etik ilke ve davranışlarla ilgili iç genelgeler çıkarılmalıdır					
Her birimde alt etik komisyonlar oluşturulmalıdır					
Sürekli eğitim merkezlerinde düzenli olarak etik eğitimi verilmelidir					
Etik danışmanlık hizmeti verilmez					

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Beril Alev
Doğum Yeri ve Tarihi : Ankara/ 19.11.1974

EĞİTİM DURUMU

Lisans Öğrenimi : Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih Coğrafya
Fakültesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü
Yüksek Lisans Öğrenimi : Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler
Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi
Anabilim Dalı
Bildiği Yabancı Diller : İngilizce

BİLİMSEL FAALİYETLERİ

Makaleler

-SCI :
-Diğer : JM AB Eğitim Modülü, Proje Döngüsü Yönetimi,
Toplam Kalite Yönetimi Eğitimi, ACCESS IT
Projesi Altında (Bilgi Teknolojilerinin Değişen
Yetenekleri Aracılığıyla Kültürel Dolaşımın
Hızlandırılması) Dijitalleştirme ve İçerik Yönetimi
Europeana ile Ortaklıklar konularını içeren uzaktan
eğitim modülü, Kamu Görevlileri Etik Kurulunun
Etik Eğitici.

Bildiriler

-Uluslararası :
-Ulusal : II. Kamu Etiği Kongresi (27-28 Mart 2013) Ankara:
TODAİE

Katıldığı Projeler

:2002: JM AB Eğitimi Projesi
2008-2010: Sivil Toplum Diyalogunun Geliştirilmesi
Üniversiteler Hibe Programı Kapsamında, Akdeniz
Üniversitesi Avrupa Dokümantasyon Merkezinin
Yeniden Yapılandırılmasına Yönelik, AB Projesi
2013-2015: JM AB Temel Eğitimi Proje Asistanlığı

İŞ DENEYİMİ

Çalıştığı Kurumlar ve Yıl :
1997-1999: Başbakanlık, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Başkanlığı,
Türk Tarih Kurumu, Yurtiçi ve Yurtdışı İlişkiler Şb. Müd. /Uzman Yardımcısı

1999-...: Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Avrupa
Dokümantasyon Merkezi /Uzman

2010-2013: Akdeniz Üniversitesi İİBF Kalite Kurulu Üyesi

2011- ...: Akdeniz Üniversitesi İç Tetkikçi

İLETİŞİM

E-posta Adresi : berilalev@akdeniz.edu.tr

Telefon : 0(532)4534324

Tarih : 25.12.2014